

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

II. ABDÜLHAMİD DÖNEMİNDE TÜRK-MACAR KÜLTÜREL İLİŞKİLERİ
(KORVİNA ÖRNEĞİ)

DOKTORA TEZİ

DANIŞMAN

Prof. Dr. MELEK ÇOLAK

HAZIRLAYAN
SEZGİN TOPAL MIZRAK

MART -2017
MUĞLA

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

II. ABDÜLHAMİD DÖNEMİNDE TÜRK-MACAR KÜLTÜREL İLİŞKİLERİ
(KORVİNA ÖRNEĞİ)

HAZIRLAYAN
Sezgin TOPAL MIZRAK

Sosyal Bilimler Enstitüsünce
“Doktora”
Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 07.03.2017
Tezin Sözlü Savunma Tarihi : 10.02.2017

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Melek ÇOLAK
Jüri Üyesi : Prof. Dr. Bayram AKÇA
Jüri Üyesi : Doç. Dr. Özgür YILDIZ
Jüri Üyesi : Doç. Dr. Hasan MERT
Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Yücel NAMAL

Enstitü Müdürü : Prof. Dr. Mehmet MARANGOZ

ŞUBAT, 2017
MUĞLA

TUTANAK

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 19/01/2017 tarih ve 766/2 sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 38. maddesine göre, Tarih Anabilim Dalı Doktora öğrencisi **Sezgin TOPAL MIZRAK**'ın "**II. Abdülhamid Döneminde Türk-Macar Kültürel İlişkileri (Korvina Örneği)**" adlı tezini incelemiş ve aday 10/02/2017 tarihinde saat 11:00'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra ...90...dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin kabul edildiğine ile karar verildi.

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Melek ÇOLAK

Üye: Prof. Dr. AKÇA

Üye: Doç. Dr. YILDIZ

Üye: Doç. Dr. MERT

Üye: Yrd. Doç. Dr. NAMAL

YEMİN

Doktora tezi olarak sunduğum "II. Abdülhamid Döneminde Türk-Macar Kültürel İlişkileri (Korvina Örneği)" adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça'da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

07/03/2017

Sezgin TOPAL MIZRAK

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

YAZARIN

MERKEZİMİZCE DOLDURULACAKTIR.

Soyadı: TOPAL MIZRAK

Adı : Sezgin

Kayıt No:

TEZİN ADI

Türkçe : II. Abdülhamid Döneminde Türk-Macar Kültürel İlişkileri (Korvina Örneği)

Y. Dil : Turkish-Hungarian Cultural Relations in Abdülhamid II Period (Korvina's Example)

TEZİN TÜRÜ: Yüksek Lisans

Doktora

Sanatta Yeterlilik

0

x

0

TEZİN KABUL EDİLDİĞİ

Üniversite : Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Fakülte : Edebiyat Fakültesi

Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü

Diğer Kuruluşlar:

Tarih :

TEZ YAYINLANMIŞSA

Yayınlayan :

Basım Yeri :

Basım Tarihi :

ISBN :

TEZ YÖNETİCİSİNİN

Soyadı, Adı : ÇOLAK Melek

Ünvanı : Prof. Dr.

TEZİN YAZILDIĞI DİL: Türkçe

TEZİN SAYFA SAYISI: 179

TEZİN KONUSU (KONULARI) :

1. Türk-Macar Kültürel İlişkileri
2. Korvina Kütüphanesi
3. II. Abdülhamid Dönemi Türk-Macar İlişkileri

TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELER:

1. II. Abdülhamid
2. Korvina
3. Macar
4. Kral Mátyás
5. Şeyh Süleyman Efendi

İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMELER:

1. Abdulhamid II
2. Corvina
3. Magyar
4. King Mátyás
5. Sheik Suleyman Efendi

1- Tezimden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum	O
2- Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir	O
3- Kaynak gösterilmek şartıyla tezimin tamamının fotokopisi alınabilir	X

Yazarın İmzası :

Tarih : 07/03/2017

ÖNSÖZ

Osmanlı Devleti ile Macaristan arasında uzun yüzyıllara dayanan ilişkiler XVIII. ve XIX. yüzyıllarda gelişme göstermiş olup, XIX. yüzyıl sonlarına doğru özellikle II. Abdülhamid döneminde artarak devam etmiştir. Osmanlı Devleti ile Avusturya-Macaristan'ı yapısal olarak birbirine benzeten II. Abdülhamid, siyasi ilişkilerde olduğu gibi kültürel ilişkilerde de Avusturya-Macaristan ile dostluğa önem vermiştir.

Bu araştırmada, II. Abdülhamid tarafından Kanuni Sultan Süleyman'ın Macaristan'dan İstanbul'a getirmiş olduğu ve Topkapı Sarayı Kütüphanesi'nde muhafaza edilen Korvinalardan 35 adet cildinin Macaristan'a geri iade edilmesi ve Türk-Macar kültürel ilişkileri incelenmektedir. Adı geçen konuyla ilgili özellikle Macar kaynaklarına dayanılarak araştırma yapılmamış olması bizi bu konuyu araştırmaya itmiştir. Bu çalışmada, 35 adet Korvina etraflıca ele alınıp, bunların II. Abdülhamid tarafından Macaristan'a iade edilme sebepleri ortaya konulmakta, Korvinaların Macaristan'a geri verilmesi ve Türk-Macar ilişkileri değerlendirilmektedir.

Çalışmada kullanılan Osmanlı Arşivi belgeleri konunun en güvenilir ve temel kaynağını oluşturmaktadır. Fakat bu belgeler, olayları günü gününe aktaran Macar basınında yer alan bilgilerden yararlandığından ve genel olarak olayları özet halinde verdiği için dolayı, Osmanlı Arşivi belgelerinin yanı sıra Budapeşte'de Milli Széchényi Kütüphanesi Gazete Arşivi'nde (Országos Széchényi Könyvtár Hírlaptára) bulunan 1876, 1877, 1878 yılına ait Macar basını taranmış, konuyla ilgili telif eserlerden de yararlanılmıştır. Ayrıca II. Abdülhamid tarafından Macaristan'a geri verilen 35 adet Korvinayı incelemek amacıyla Budapeşte'de ELTE Kütüphanesi El yazmaları ve Nadir Eserler Koleksiyonu Kataloğundan (ELTE Egyetemi Könyvtár Kézirattár és Ritkaságtár Katalógusai) ve Széchényi Kütüphanesi'nde "*Bibliotheca Corviniana Digitalis*" adlı Korvinalar için ayrılmış özel sayfadan istifade edilmiştir.

Çalışma üç bölümde ele alınmıştır. Çalışmanın giriş bölümünde genel olarak Türk-Macar ilişkileri incelenmiştir.

Birinci bölümde; II. Abdülhamid Dönemi Türk-Macar Kültürel İlişkilerine Genel Bir Bakış ana başlığı altında II. Abdülhamid döneminde her iki ülkenin ilişkilerinin seyrini etkileyen Türkçülük faaliyetlerinden, Macaristan'daki Türkoloji

çalışmalarından, Turancılık ve Macar Turancılığı'nın ortaya çıkmasından bahsedilmiştir.

İkinci Bölüm'de; Korvinalar ana başlığı altında Korvina kelimesinin anlamı ve Korvina Kütüphanesi'nin kuruluşu, gelişmesi ve dağılması hakkında bilgi verilerek, Kütüphane Korvinaları biçim ve içerik açısından incelenmiş, ülkemizde gerçek Korvinalar konusunda araştırma olmadığından dolayı Korvinalar üç grupta ele alınarak gerçek Korvinalar ortaya çıkartılmaya çalışılmıştır.

Üçüncü Bölüm'de; Korvinaların II. Abdülhamid tarafından Macaristan'a geri verilmesi ve Türk-Macar İlişkileri ana başlığı altında, Korvinaların Macaristan'a geri verilmesini sağlayan olaylar ve Korvinaların Macaristan'a geri verilmesine değinilerek Şeyh Süleyman Efendi Heyeti'nin Macaristan'a seyahati ve Korvinaların Macaristan'a geri verilmesinin ardından Macar kamuoyunda 93 Harbi ve sonrasında gelişen Türk-Macar ilişkilerine yer verilerek Korvinaların geri verilmesi olayının iki ülke ilişkilerine yaptığı katkı değerlendirilmiştir.

Öncelikle bana bu araştırma konusunu öneren ve çalışmalarım sırasında her türlü yardım ve desteğini esirgemeyip bana yol gösteren değerli danışman hocam Prof. Dr. Melek ÇOLAK'a, ayrıca yardımlarını benden esirgemeyen Yrd. Doç. Dr. Güray ÜNVER'e, Yrd. Doç. Dr. Serdal SOYLUER'e, Budapeşte Kaposvár Üniversitesi'nden Doç Dr. Piroska P. Simon'a, Araştırma Görevlisi Tefvik Orkun DEVELİ'ye, Duraniye İNCE'ye, eşim Murat MIZRAK'a ve Budapeşte ELTE Üniversitesi Kütüphanesi'nde görevli Zsuzsanna Mód'a teşekkürü bir borç bilirim.

Sezgin TOPAL MIZRAK
Muğla, 2017

ÖZET

Köklü bir geçmişe dayanan Türk-Macar ilişkileri XIX. yüzyılın sonlarına doğru derinleşerek, olumlu yönde gelişme göstermiştir. 1848-1849 yıllarında Habsburg yönetimine karşı Bağımsızlık Mücadelesi'ni başlatan ancak bu mücadelenin Rusya tarafından bastırılması ile Osmanlı Devleti'ne sığınan Macar özgürlük savaşı kahramanlarına Osmanlı Devleti tarafından sahip çıkılması, kamuoyunun dikkatini Türklerle çevirmesini sağlamıştır. Bunun üzerine Macarlar, 1876 Osmanlı-Sırp Savaşı'nda Türk yanlısı bir politika takip ederek Osmanlı Devleti'ne olan şükranlarını sunmak istemişlerdir. Savaş sırasında gösterdikleri bu davranış, Türk ordusunun Sırbistan'a karşı kazandığı zafer ile daha da artmıştır.

Türklerin zaferini tebrik etmek isteyen Macarlar; özellikle Macar Üniversite öğrencileri, Osmanlı ordusunun Başkumandanı Abdülkerim Nadir Paşa'ya bir tören kılıcı sunarak onun şahsında, Türklerden yana duydukları sevgiyi ifade etmek istemişler, bu nedenle İstanbul'a gelmişlerdir.

II. Abdülhamid, Macar gençlerinin duygu dolu ziyaretlerini ve onların Türk yanlısı davranışlarını karşılıksız bırakmamış onlar için de büyük bir sürpriz teşkil edecek olan Macarların unutulmaz Kralı Mátyás'ın kendilerine bırakmış olduğu kültür mirası olan ve ulusal hazine değeri taşıyan “*Korvinaları*” Macar milletine hediye etmiştir. Korvinalar Kral Mátyás'ın tacını elde ettiği ve Macaristan'da istikrarı sağladıktan sonra büyük zahmetlerle meydana getirmiş olduğu Korvina Kütüphanesi'nin önemli eserlerini oluşturmakta idi. Kral Mátyás'ın özenle kurmuş olduğu Korvina Kütüphanesi, Macaristan'da yeni bir akımın başlamasında büyük rol oynayarak, Macaristan'ın hem siyasî hem de kültürel açıdan gelişmesine de katkı sağlamıştı.

Öte yandan Kral Mátyás'ın ölümünden sonra tahta çıkan kralların Mátyás'ın kültürel eserine sahip çıkmaması üzerine kütüphanenin değerli parçaları dağılmış, Macarları ortaçağ Avrupa'sında güçlü kılan büyük kültürel eser yok olmaya mahkûm bırakılmıştır. XIX. yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde II. Abdülhamid'in Macarlar için büyük önem arz eden Korvinaları geri iade etmesi Macar halkını oldukça memnun etmiştir. Bu olaydan memnun kalan Macarlar, 1876 Osmanlı-Sırp Savaşı'nda Türkler lehine izlemiş oldukları politikayı, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nda da sürdürmüşlerdir.

Çalışmada II. Abdülhamid'in Macaristan'a geri iade etmiş olduğu Korvinalar'ın, iki ÷lke arasındaki olumlu atmosferi daha da arttırarak siyasî, sosyal ve kültürel ilişkilerin gelişmesine sağladığı katkı ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, II. Abdülhamid, Abdülkerim Nadir Paşa, Heyet, Kral Mátyás, Korvina, Kütüphane, Macar, Tahir Bey, Türk, Şeyh Süleyman Efendi.

ABSTRACT

Turkish-Hungarian relations based on a long history, deepened and positively developed towards the end of the XIXth century. Because of the fact that Hungarian freedom war heroes who started the Independence Struggle against the Habsburg administration in 1848-1849 took refuge in the Ottoman Empire due to Russian suppression, public attention turned to the Turks. Hence, the Hungarians followed a pro-Turkish policy in the Ottoman-Serbian War of 1876 in an attempt to Express their gratitude to the Ottoman Empire. This attitude demonstrated during the war was further increased by the Turkish triumph against Serbia.

In order to celebrate the Turkish triumph, Hungarians; particularly the Hungarian University students, presented thanks to Abdulkerim Nadir Pasha, the Commander-in-Chief of the Ottoman army, explicitly to express their sympathies to Turks in person of himself and visited Istanbul due to the same reason.

Abdülhamid II did not turn a blind eye to the emotional visit and pro-Turkish behaviour of Hungarian youth and as a gesture he gave a way to Hungarian people the "*Korvinas*" which was a cultural heritage and national treasure left by Mátyás, the notable King of the Hungarians. The Korvinas constituted the important works of the Korvina Library, where King Mátyás established with great efforts after he obtained the crown and provided stabilization in Hungary. The Korvina Library, which was carefully established by King Mátyás, contributed to the development of Hungary both politically and culturally by playing a major role in the beginning of a new movement in Hungary.

Following the death of King Mátyás, the precious items of the library were scattered and the great cultural artifact which contributed the Hungarian strength in the Medieval Europe was condemned to disappear as a result of negligence of King Mátyás' cultural heritage by his successors. Their turn of Korvinas by Abdulhamid II in the second half of the XIXth century, had great importance and considerably pleased Hungarian people. Satisfied with his achievement, he followed policy that in favor of the Turks in Ottoman-Serbian War of 1876 also sustained in Ottoman-Russian War of 1877-1878.

In this study, it is revealed that the contribution of Korvinas which were given away to Hungaria by Abdulhamid II further enhanced the positive atmosphere between two nations, there by improving political, social and cultural relations.

Key words: Ottoman, Abdulhamid II, Abdülkerim Nadir Pasha, Committee, King Mátyás, Korvina, Hungarian, Tahir Bey, Turk, Sheikh Suleyman Efendi.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	I
KISALTMALAR	III
GİRİŞ.....	1

I. BÖLÜM

II. ABDÜLHAMİD DÖNEMİ TÜRK-MACAR KÜLTÜREL İLİŞKİLERİNE GENEL BİR BAKIŞ

I. I. II. Abdülhamid Döneminde Türkçülük ve Macaristan'da Türkoloji.....	15
I. II. Turancılık ve Macar Turancılığının Ortaya Çıkması	22

II. BÖLÜM

KORVİNALAR

II. I. Korvina Kütüphanesi.....	31
II. I. I. Kütüphanenin Kuruluşu	31
II. I. II. Kütüphanenin Gelişimi.....	36
II. I. III. Kütüphanenin Dağılması.....	40
II. II. Kütüphane Korvinalarının Biçim ve İçerik Açısından İncelenmesi	48
II. II. I. Şüphesiz Korvinalar	51
II. II. II. Muhtemel Korvinalar	56
II. II. III. Diğer El Yazması Eserler.....	59

III. BÖLÜM

KORVİNALARIN II. ABDÜLHAMİD TARAFINDAN MACARİSTAN'A GERİ VERİLMESİ VE TÜRK-MACAR İLİŞKİLERİ

III. I. Korvinaların Macaristan'a Geri Verilmesini Sağlayan Olaylar.....	67
III. I. I. Osmanlı-Sırp Savaşı ve Macar Kamuoyu (1876).....	67
III. I. II. Macar Üniversite Öğrencilerinin İstanbul'a Gelişi (1877)	79
III. II. Korvinaların Macaristan'a Geri Verilmesi ve Mustafa Tahir Bey Heyeti..	91
III. III. Korvinaların Geri Verilmesinin Ardından Türk-Macar İlişkileri.....	102
III. III. I. Şeyh Süleyman Efendi Heyeti	102

III. III. II. Macar Kamuoyunda 93 Harbi ve Gelişen Türk-Macar İlişkileri.	122
SONUÇ	132
KAYNAKÇA	141
EKLER	153

KISALTMALAR

- A.g.b. : Adı Geçen Belge
A.g.e. : Adı Geçen Eser
A.g.m. : Adı Geçen Makale
Bkz. : Bakınız
b.s.y. : Basım Yeri Yok
BOA. : Başbakanlık Osmanlı Arşivi
C. : Cilt
Cod. : Codex
Çev. : Çeviren
Dos. : Dosya
DİA : Diyanet İslam Ansiklopedisi
HR. TO. : Hariciye Nezareti Tercüme Odası
Haz. : Hazırlayan
HR. SYS. : Hariciye Nezareti Siyasi Kısım Evrakı
İ.HR. : İrade Hariciye
lat. : Latince
M.Ö. : Milattan Önce
M.S. : Milattan Sonra
S. : Sayı
s. : Sayfa
s.s. : Sayfa Sayısı
Y. A. HUS. : Yıldız Sadaret Hususî Maruzat
Y.PRK. BŞK. : Yıldız Perakende Evrakı Başkitabet
Y. PRK. TKM. : Yıldız Perakende Evrakı Tahrirat-1 Ecnebiye ve Mabeyn Mü-
tercimliği

GİRİŞ

Oldukça uzak geçmişte karışıp kaynaşmış ve pek çok alanda birbirinden etkilenmiş olan Türkler ve Macarların çok uzun yıllara dayanan köklü bir tanışıklığı bulunmaktadır.¹ Her iki kavim Ural-Altay kökünden türeme kavim olup², sınırdışlık özellikleri ile de birbirine bağlı kavimlerdir. Macarların, Ural Dağları'nın Batı bölgesinde, Türklerin ise Ural Dağları'nın Doğu bölgesinde yer alarak komşuluk ilişkileri bakımından da birbirleri ile etkileşim halinde varlıklarını sürdürdükleri kabul edilmektedir. İki halk arasındaki temasların yoğunlaşması V. yüzyıla denk gelmektedir. Güneye doğru ilerleyen Türk kavimleri beraberinde Macar kavimlerini de sürüklemiştir. Böylece Macarlar kimi zaman Türk kavimleri ile komşu olarak, kimi zaman da Türklerle kavim birliği kurarak, etkileşimlerini devam ettirmişlerdir.³ Bazen de Türk kavimlerinin hâkimiyeti altında varlıklarını sürdürmüşlerdir. Bu durum IX. yüzyıla kadar devam etmiştir.⁴

Osmanlılar ile Macarların ilk karşılaşmaları, Osmanlıların Rumeli'ye geçmeleri ile başlamıştır. Türkler, Niğbolu Savaşı ile (1396) Haçlı ordusunu dağıttıktan sonra, Macarların Tuna boyundaki birçok kalesini ele geçirmiş ve Erdel'e akınlar düzenlemiştir. Ancak Macarların güçlü kumandanı Kral János Hunyadi, Türklerin Macaristan'ı ele geçirmesini engellemiştir. İstanbul'un fethinden sonra Fatih Sultan Mehmet tarafından Belgrat seferi düzenlenerek (1456) Macarlarla hesaplaşmak istenmişse de bunda başarılı olunamamıştır. Macar kralı Mátyás, sürekli büyüyen ve güçlenen Osmanlı Devleti ile savaşmayı göze alamamış olması yüzünden onun zamanında Türklerle Macarlar arasında ciddi bir mücadele görülmemiştir. Ancak 1463 yılında Yayçe savaşları ve 1521 yılında Belgrat'ın fethi baş göstermiştir. Macaristan, Belgrat'ın fethi ile önemli bir kalesini kaybetmiştir.⁵ Lajos Fekete'ye göre "*Macaristan'ın anahtarı*" Türklerin eline geçmiştir. Bununla Türk fethi Macar Ovası'na ulaşarak

¹ Cemil Öztürk, "*Macarlarla Kardeş miyiz?*", **Tarih ve Toplum**, C. 18, S. 105, (Eylül 1992), s. 53.

² Ferenc Eckhart, **Macaristan Tarihi**, Çev. İbrahim Kafesoğlu, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2010, s. X.

³ György Hazai, **Tarih Boyunca Macar-Türk Bağları**, Budapest 1963, s. 1-3.

⁴ Şerif Baştav, "*Macar-Türk Akrabalığı*", **Tarih ve Toplum**, C. 36, S. 215, (Kasım 2001), s. 61.

⁵ Yücel Namal, **Türk-Macar İlişkileri**, İskenderiye Yayınları, İstanbul 2009, s. 23-24; İsmail Soysal, "*Mohaç Sonrası Türk-Macar Siyasal İlişkileri Üzerinde Macar Tarihçisi Géza Perjes'in Bir Değerlendirmesi*", **Bellekten**, C. XL, S. 157, (Ocak 1976), s. 128.

Türklerle Macarlar arasında büyük çarpışma artık Macar toprakları içerisinde, Mo-
haç'ta meydana gelmiştir (1526). Böylece Ortaçağ Macar Krallığı yıkılmış, Macar
ordusu ortadan kalkmış, Kral II. Lajos ölmüş ve Macar birliği de yok olmuştur.⁶ Mo-
haç Savaşı'nın ardından 10 Eylül'de Budin'e (Buda) giren Kanuni Sultan Süleyman
burada bir hafta kadar Corvin Mátyás'ın* av mahallinde kalmış ve Mátyás'ın el yaz-
ması değerli kitapları olan “*Korvinalar*”ı alıp İstanbul'a getirmiştir.⁷

Kanuni Sultan Süleyman buranın Türkler tarafından doğrudan doğruya yöne-
tilmesini düşünmemiş ve ölen kral yerine Erdel Voyvodası János Szápolyai'nin (Za-
polya) krallığını kabul ederek ordusu ile birlikte Macaristan'dan ayrılmıştır. Ancak
Szápolyai'nin krallığına karşı olan Habsburg hanedanı yanlısı Macarlar, Alman İm-
paratoru V. Şarl'ın kardeşi, Bohemya Kralı ve Avusturya Dükü Ferdinand'ı Kral ilân
etmişlerdir. Ortaya iki kral çıkmış bu da Türklerle Avusturyalılar arasında Macarista-
n üzerinde çekişmelere neden olmuştur.⁸ Nitekim Erdel Voyvodası János'u destek-
leyenlerin Sultan Süleyman'ı Habsburglara karşı yardıma çağırması üzerine (1526–
1540), Sultan Süleyman Macaristan'ı fethetmekten başka çare olmadığını düşünerek
1541 yılında Buda'yı işgal etmiştir.⁹ Kanuni Sultan Süleyman'ın Macaristan'ı tekrar
işgali üzerine Macaristan şu şekilde üçe bölünmüştür:¹⁰ *Birinci kısım*; Osmanlı hâki-
miyeti altında Orta Macaristan, *ikinci kısım*; Kral Ferdinand hâkimiyetinde Habsburg
egemenliği boyunduruğunda Batı Macaristan, *üçüncü kısım*; Sultan Süleyman tara-
findan Kral János'un oğlu János Zsigmond'a hediye edilmiş Transilvanya'nın (Erdel)
özerk bir prenslik olarak Osmanlılara bağlandığı Doğu Macaristan.

Osmanlıların Macaristan'ı tekrar elde etmesi ile Budin vilayetinin kurulmasın-
dan II. Viyana kuşatmasına kadar geçen süre içerisinde (1541-1683) Osmanlı hâki-
miyeti altındaki Macar halkı tam bir sükûn içerisinde yaşamıştır. Bu durum Orta Ma-

⁶ Lajos Fekete, “*Osmanlı Türkleri ve Macarlar (1366-1699)*”, **Bellefen**, C. XIII, S. 52, (Ekim 1949), s. 665.

*“*Corvinus*”, Hunyadi ailesinin armasında görülen karga'dan (Latince corvus) gelen ve Hunyadi aile-
sine verilmiş soy isimdir. Bu nedenle çoğu kez Kral Mátyás'a da “*Corvin Mátyás*” denilmiştir. Bkz.
Révai Nagy Lexikona, “*Corvinus*”, IV. Kötet, Budapest 1912, s. 677-678.

⁷Şahabettin Tekindağ, “*Türk-Macar Münasebetlerine Toplu Bir Bakış*”, **Türk-Macar Kültür Münasebetleri Işığı Altında II. Rákoczi Ferenc ve Macar Mülteciler Sempozyumu**, İstanbul 1976, s. 156.

⁸ Soysal, **a.g.m.**, s. 128.

⁹ Namal, **a.g.e.**, s. 24-25.

¹⁰ Fekete, **a.g.m.**, s. 667; “*Macaristan*”, **Ana Britannica**, C. 15, s.75.

car Kralı İmre Thököly'nin Avusturyalılara karşı Osmanlı Devleti'nden yardım istemesine kadar devam etmiştir. Böylece bunu II. Viyana kuşatması için fırsat olarak gören Osmanlı Devleti, Thököly'e yardım etmiştir. Fakat kuşatma başarıya ulaşamayınca bölge halkı Avusturya boyunduruğu altına girmiştir (26 Ocak 1699).¹¹ Yine Avusturyalılara karşı ikinci başkaldırısı, Avusturya'nın "*Türklerden kurtardığı*" memleketine bir müstemleke muamelesi yaptığını ve milletin ıstırap ve sefaletini gördüğü için bu duruma son vermek isteyen II. Ferenc Rákoczi gerçekleştirmiştir.¹² Bunun üzerine 1703 Mayısında "*Tanrı ile vatan ve özgürlük için*" sloganı yazan özgürlük savaşı bayrağını açarak,¹³ özgürlük mücadelesini başlatmıştır. Fakat bu bağımsızlık girişimi Rákoczi'nin Polonya'da Rus Çarı ile yapmış olduğu görüşme sırasında, başkumandan Sándor Károlyi ve diğer yöneticiler, Rákoczi'nin izni olmadan Habsburg hükümetinin sözcüsü, Macar aristokratı János Pálffy ile imzaladıkları Szatmar Anlaşması (30 Nisan 1711) neticesinde sonuçsuz kalmıştır.¹⁴ Macarların Avusturya egemenliğine karşı üçüncü önemli bağımsızlık girişimi 1848-1849 yılları arasında Osmanlı Devleti'ne sığınan Lajos Kossuth'un liderliğinde 1848 yılında gerçekleşmiştir.¹⁵

Bağımsızlık isteklerinden vazgeçmeyen Macarlar, nihayet 1867 yılında bağımsızlıklarına kavuşmuşlardır. Bu tarihten itibaren Avusturya'nın adı Avusturya-Macaristan İmparatorluğu olmuştur. Macaristan, bağımsız olmakla beraber Avusturya'dan tamamen kopmamış ikili devlet sistemini kabul etmiştir.¹⁶ Böylece Macarlar, Avusturya-Macaristan düalizmi ile geniş bir muhtariyet içerisinde milli varlıklarını istedikleri gibi tanzim etmişlerdir.¹⁷

Avusturya-Macaristan Dışişleri Bakanı De Beust'ün, Almanya'ya bağlanmakta tereddüt etmesi nedeniyle İmparator Ferenc József ile anlaşamaması üzerine 1871 Kasımında görevden alınmış, yerine Macaristan Başbakanı ve Bismarck'ın dostu

¹¹Tekindağ, **a.g.m.**, s. 157.

¹²Şerif Baştaş, "*Macar İstiklâl Mücahidi II. Ferenc Rakoczi'nin 300. Doğum Yıldönümü*", **Türk Kültürü**, S. 162, (Nisan 1976), s. 348.

¹³Namal, s. 37.

¹⁴Namal, **a.g.e.**, s. 17.

¹⁵ Lajos Kossuth'un 1848 yılında Osmanlı Devleti'ne sığınması ile ilgili olarak bkz. Bayram Nazır, **Osmanlı'ya Sığınanlar Macar ve Leh Mültecileri**, İstanbul 2007.

¹⁶ Fahir Armaoğlu, **19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)**, Alkım Yayınları, İstanbul 2010, s. 464.

¹⁷ M. Tayyib Gökbilgin, "*XIX. Asır Sonlarında Türk-Macar Münasebetleri ve Yakınlığı*", Németh Armağanı, Ankara 1962, s. 173.

Gyula Andrásy¹⁸ getirilmiştir. Almanya ile yakınlaşma politikası izleyen ve Balkanlara yönelme taraftarı olan Andrásy, İmparatorluğun dış politikasını Batı'dan Doğu'ya çevirmiştir. Bu durum O'nu “*Panslavist*” Rusya ile karşı karşıya getirmiştir.¹⁹

Andrásy, Dışişleri Bakanı olduktan sonra ilk olarak Rus karşıtı anlayışı temsil etmiş ve sonuna kadar Rus yayılcılığına karşı güvenliği yaratmaya çalışmıştır.²⁰ Fakat içerideki Rus taraftarı entrikalar nedeniyle Rusya'ya karşı politikasını uygulamakta zorluk çekmiştir. Andrásy, Avusturya-Macaristan Monarşisi'ne daha fazla Slav'ın girmesine engel olmaya yönelik politika izlemişse de Türklerin Balkan Yarımadası'ndaki güçlerinin zayıflaması Avusturya-Macaristan İmparatorluğu üzerindeki Slav tehlikesini artırmıştır.²¹

1872 Nisanında Avusturya-Macaristan ve Almanya'nın Berlin'de buluşacağı haberi Rusya'nın kulağına gitmiş, her iki devletin aralarındaki antlaşmanın kendisi için tehlikeli olacağını düşünmüştür. Bu nedenle iki devletin görüşmelerine katılmak istemiş, sonuçta Almanya Başbakanı Bismarck, Avusturya-Macaristan Monarşisi Dışişleri Bakanı Andrásy ve Rus Başbakanı Gorçakof Berlin'de bir araya gelmişlerdir (7 Eylül 1872). Görüşmeleri sırasında herhangi bir belge imzalanmamakla beraber aralarında Avrupa'nın mevcut durumunun kabulü, herhangi bir tehdit ile karşılaşması durumunda ve doğu sorununda çıkacak güçlükte birlikte hareket edileceğine dair kararlar alınmıştır.²²

1875 yazında Bosna Hersek'te baş gösteren isyanı Sırbistan ve Bulgaristan da desteklemiştir. Türklerin isyanı bastıracağını umut eden Andrásy'nin umutları boşa

¹⁸Gyula Andrásy (Töketerebes 8 Mart 1823, Volasca 18 Şubat 1890): Politikacı, Başbakan. 1844 yılında siyasi hayata atıldı. 1847-1848 yılları arasında Zemplén Parlamento temsilcisi olarak seçildi, daha sonra Kossuth'a katıldı. 1848 yılında Binbaşı olarak Macar Özgürlük Savaşı'nda yer aldı. Hükmü özel görevlisi olarak İstanbul'a göçmen meseleleri ile ilgilenmek için gönderildi. Daha sonra Paris ve Londra'da mülteci olarak yaşadı. 1851'de yokluğunda idam cezasına çarptırıldı. 1858'de affedilerek Macaristan'a döndü ve Deák Ferenc'e katıldı. 1861 ve 1865'te Parlamente'ye katıldı, 17 Şubat 1867'de Ferenc József tarafından başbakan olarak atandı. 14 Kasım 1871'e kadar Başbakan ve Milli Savunma Bakanı oldu. Çağın geleneklerine uygun olarak 1876'da Macar Bilimler Akademisi Müdürü, sonra da 1888'de fahri üyesi oldu. 18 Şubat 1890 tarihinde ise vefat etti. (Bkz. **Magyar Életrajzi Lexikon**, “*Andrásy Gyula*”, Első Kötet, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1967, s- 33-34; László Tökéczki, “*Idősebb Gróf Andrásy Gyula 1823-1890*”, **Történelmi Arcképek Politikus Korából**, XX. Század Intézet, Budapest, 2002, s.9-11).

¹⁹Armaoğlu, **a.g.e.**, s. 492.

²⁰Tökéczki, **a.g.m.**, s. 10.

²¹Zóltán Hangay, **19. Történelmi Arckép a 19. Század Magyar Történelméből**, Trezor Kiadó, Budapest 1991, s. 156.

²²Armaoğlu, s. 492-493.

çıkmıştır.²³ Balkan Slavlarındaki kaynaşma, Osmanlı Devleti kadar Avusturya-Macaristan'ı da telaşlandırmıştı.²⁴ İsyân baş gösterdiği sırada Andrásy, Bosna Hersek'in işgali yararına, Bosna Hersek'te bulunan Katoliklere birtakım gösterilerde bulunmalarını sağlamak için para yardımıyla bulunması amacıyla gizli görevle Beni Kalay'ı Bosna Hersek'e göndermiştir. Ayrıca Andrásy, Bosna Hersek'te Türk hâkimiyetinin zayıfladığı takdirde Bosna Hersek'i ilhak etmeyi düşündüğünü belirtmiştir. 1875 sonbaharında ilhak haberinin Macaristan'da yayılması bazı kesimlerce kınanmıştır.²⁵

Balkanlarda Rus üstünlüğünü ve Avusturya-Macaristan'ın parçalanmasına neden olacak büyük Sırbistan'ı istemeyen Andrásy, bir reform programı hazırlamayı düşünmüştü²⁶ ve 30 Aralık 1875 tarihinde bunu gerçekleştirerek notayı Babiâli'ye bildirmiştir.²⁷ Babiâli notayı kabul etmiş ve 13 Şubat 1876 tarihinde fermanla ülkesindeki azınlıklara duyurmuştur. Ancak bunlarla tatmin olmayan asiler isyanlarını sürdürmüştür.²⁸ Böylece “*Doğu Sorunu*” iyice artmış ve Bismarck, Andrásy ve Gorçakof'u tekrar Berlin'de buluşturmuştur. “*Berlin Memorandumu*” olarak adlandırılan belge, 13 Mayıs 1876'da Osmanlı Devleti'ne tebliğ edilmiştir.²⁹ Bosna Hersek'teki isyanı fırsat bilen Sırbistan, 1 Temmuz 1876'da, Karadağ ise 2 Temmuz 1876 tarihinde Osmanlı Devleti'ne savaş ilân etmiştir.³⁰ Rus desteğinde olan Sırlar ve Karadağlıların savaşı kazanması sonucu Bosna Hersek de Rus nüfuzu altına girdiği takdirde Avusturya-Macaristan sınırının hemen yanı başında Slav tehlikesi olasılığı Avusturya-Macaristan'ı endişelendirmiştir. Avusturya-Macaristan'ın bu düşüncesinin farkında olan Rus Çar'ı II. Aleksandr, Macaristan İmparatoru Ferenc József ile 8 Temmuz 1876 tarihinde bakanları ile beraber Bohemya'da Reichstadt'da buluşmuştur. Burada Balkanların paylaşılması konusu üzerinde durulmuştur. Böylece Reichstadt Anlaşması denen ve yazılı bir belge niteliğinde olmayan anlaşma yapılmıştır. Bu

²³Melek Çolak, “*Macar Kaynaklarına Göre Gyula Andrásy (1875-1878)*”, **Tarih İncelemeleri Dergisi**, C. XXVI, S.1, (Temmuz 2011), s. 53.

²⁴Armaoğlu, s. 702-703.

²⁵Dávid Angyal, **Gróf Andrásy Gyula (1823-1890)**, Kiadja A Magyar Tudományos Akadémia, Budapest 1941, s. 58.

²⁶Armaoğlu, s. 703.

²⁷Angyal, **a.g.e.**, s. 58.

²⁸Armaoğlu, s. 709-710.

²⁹Armaoğlu, **a.g.e.**, s. 712.

³⁰Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi**, C. VIII, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1988, s. 16.

anlaşma sonucunda Osmanlı Devleti kazanırsa statüko korunacak, eğer yenilirse Bosna'nın bir kısmı Avusturya-Macaristan'ın olacaktı.³¹ Osmanlı Devleti'nin başarılı olması sonrası savaşın sona ermesini isteyen Rusya ise Osmanlı Devleti'ne bir ulti-matom vermiştir. Rusya ve Avusturya'nın birlikte hareket etmesinden çekinen İngil-tere'nin de araya girmesi ile İstanbul Konferansı düzenlenmiştir (28 Aralık 1876). Ancak Konferans kararları Babiâli tarafından kabul edilmemiştir.³² Türk-Sırp Sava-şı'nın ardından ise Rusya ve Avusturya-Macaristan arasında Türk-Rus Savaşı olasılı-ğına karşı Monarşinin tarafsız kalacağı ve Bosna Hersek'in kendisine verilmesini, buna karşılık da Rusya'nın askerî harekâtlarını Balkanların batısına yaymayacağını ön gören gizli bir antlaşma gerçekleşmiştir (15 Ocak 1877).³³ Rusya ve Avrupa Dev-letleri arasında 31 Mart 1877'de Londra Protokolü imzalanmış, ancak bunun da Os-manlı Devletince reddedilmesiyle Rusya 12 Nisan 1877 tarihinde Osmanlı Devleti'ne savaş ilân etmiştir.³⁴

Osmanlı-Rus Savaşı, Tuna ve Kafkas cephesi olmak üzere iki cephede gerçek-leşmiş, Tuna'daki Osmanlı donanmasını yenmeyi başaran Ruslar, Osman Paşa'nın savunduğu Plevne'ye varmışlardır.³⁵ Ancak Plevne'de Türk ordusu Rusları durdur-mayı başarmış³⁶ ise de Ruslar, Romanya ordusunun yardımı ile Plevne'yi ele geçire-rek,³⁷ İstanbul istikametinde ilerleme fırsatı bulmuşlardır.³⁸ Ardından Sofya ve onun akabinde Edirne'nin de Rusların eline geçmesi üzerine Osmanlı Devleti mütareke istemek zorunda kalmış ve 31 Ocak 1878 tarihinde Edirne mütarekesi imzalanmış-tır.³⁹ Ardından da Osmanlı-Rus Savaşı'nı sona erdiren 3 Mart 1878 tarihinde Ayaste-fanos Antlaşması imzalanmıştır. Yirmi dokuz maddeden oluşan antlaşmanın Avus-turya-Macaristan'ı ilgilendiren maddelerine göre antlaşma büyük Bulgaristan'ı mey-dana getirmiş ve bununla büyük Slav Devleti oluşmuştu. Bu durum Rusya ve Avus-

³¹ Armaoğlu, s. 717; Angyal, s. 60.

³² Kemal H. Karpat, "*I. Meşrutiyet Dönemi ve II. Abdülhamid'in Saltanatı (1876-1909)*", **Türkler**, Yeni Türkiye Yayınları, C. 12, 874.

³³ István Flesch, **Atatürk és Kora**, Corvina, Budapest 2004, s. 59; Géza Cséby, "*A Magyar Egyetemi Ifjúság Konstantinápolyi Küldöttségé*", **Honismeret**, 1986, s. 1.

³⁴ Karal, **a.g.e.**, s. 39-40.

³⁵ Armaoğlu, s.734.

³⁶ Angyal, s. 63.

³⁷ Karal, s. 45.

³⁸ Yahya Okçu, **Türk-Rus Mücadelesi**, Berikan Yayınevi, 2001, s. 166.

³⁹ Armaoğlu, s 736-737.

turya-Macaristan Monarşisi'nin aralarında imzalamış oldukları antlaşmaya aykırı idi. Antlaşmanın bir diğer maddesi ise Bosna ve Hersek'e otonomi kazandırmış ve bununla iki vilayetin Monarşi'ye katılmasını imkânsızlaştırmıştır. Yine bu durum Reichstadt ve Budapeşte Anlaşmasına ters düşmüştü.⁴⁰

Bu konuda tereddüde düşen Gyula Andrásy, 1878 yılı Ocak ayının sonunda Berlin Büyükelçisi Kont Károlyi'ye; Rusya'nın hatalı oynadığını, barışın çıkarları ile çatışan noktalarının kabul edilemez olduğunu, bunun sonucunda da Rusya ile savaş ya da Avrupa Konferansı'nı ön gören iki olasılığın bulunduğunu yazmıştır.⁴¹

Bundan sonra başta Avusturya-Macaristan özellikle Andrásy olmak üzere İngiltere'nin de duruma müdahale etmesi ile Berlin'de kongre toplanmış ve 13 Temmuz 1878 tarihinde Berlin Antlaşması imzalanmıştır.⁴² Berlin Kongresi, Avusturya-Macaristan'a Bosna Hersek'i işgal etme yetkisi vermiştir.⁴³ Nitekim 1908 yılına gelindiğinde Bosna Hersek Avusturya-Macaristan tarafından işgal edilmiştir.

İki ülke arasında yaşanan bu siyasî ilişkilerin yanında, ekonomik bakımdan da ilişkiler bulunmaktadır. Söz konusu ekonomik ilişkiler ticaret, tarım ve hayvancılık alanında gelişme göstermiştir.

Osmanlı hâkimiyeti döneminde Macaristan'da ticaret hayatında canlanma yaşanmış, her etnik gruba yönelik zanaat kolu türemiştir. Ayrıca tüccarlara yönelik girilen her türlü saldırı Osmanlı Devletince şiddetle kınanmıştır.⁴⁴ Yine bu dönemde çarşı pazarda mal bolluğu başlamış, gıda maddesi üretenlerle, giyim ve ev eşyası hazırlayan zanaatkârlar artmıştır.⁴⁵ Buna karşılık Habsburg egemenliği döneminde Macarlara karşı ekonomik baskı uygulanmış, Macaristan'da sanayinin gelişmesine engel olunmuştur. Bu politika ile Macaristan, Avusturya sanayisine pazar yapılmak istenmiş, ham madde ihracatında Avusturyalıların çıkarları gözetilmiştir.⁴⁶

⁴⁰ Angyal, s. 64.

⁴¹ Angyal, **a.g.e.**, s. 64.

⁴² Armaoğlu, s. 741-746.

⁴³ Gábor Ágoston, „Siyaset ve Histografi: Macaristan'da Türk ve Balkan Çalışmalarının Gelişimi ve İstanbul'daki Macar Araştırma Enstitüsü”, **Türkler**, C. 15, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 93.

⁴⁴ Namık Sinan Turan, “Kanuni'nin Macaristan Siyaseti Macaristan'da Osmanlı Kültüründen İzler”, **Toplumsal Tarih**, S. 138, (Haziran 2005), s. 50-51.

⁴⁵ Fekete, s. 699; Turan, **a.g.m.**, s. 51.

⁴⁶ Eckhart, **a.g.e.**, s. 162; Namal, s. 20.

1867 tarihli uzlaşma ile çok uluslu Avusturya-Macaristan Monarşisi'nin bir parçası olan ve önemli bir iktisadî ve kültürel dönüşüm sürecine girerek bölgesel bir güç haline gelen⁴⁷ Macaristan'ın, siyasî ve kültürel yönden yönünü doğuya çevirmesi, Türk-Macar ekonomik ilişkilerini de etkilemiştir.⁴⁸ Macar Turancıları, “*Turan*” derken özellikle ekonomik ilişkileri esas almışlardır.⁴⁹ Türkiye üzerine yaptıkları değerlendirmelerinde, Türkiye'nin el değmemiş ormanlarının, topraklarının ve madenlerinin Macar girişimcileri beklediğini, Türklerin de Macarlara olan sevgisi nedeniyle Türk ticaret ve sanayisinden Macarların yararlanması gerektiği üzerinde durmuşlardır.⁵⁰ Ayrıca Macarların ticaretinin geleceğini de Türkiye'nin ticarî ilişkilerinde görmüşlerdir. Osmanlı Devleti, Macar iş adamları ve tüccarlarını Türkler ve Macarlar arasındaki samimi ilişkileri artırmak amacıyla ödüllendirmiştir.⁵¹

XIX. yüzyılda Avusturya-Macaristan ve Osmanlı Devleti arasındaki ticarî ilişkiler, Avusturya-Macaristan'ın 1870 yılında Osmanlı toprakları üzerinde ilk “*ecnebi*” Ticaret Odası'nı açması ile önemli bir safhaya girmiştir. XX. yüzyılın hemen başlarında faaliyete geçirilen Österreichisch-Persisch-Turkishcher Handelsverein (Avusturya-Rusya-Türkiye Ticaret Birliği) ve Austro-Orientalische Handelsgesellschaft (Avusturya-Doğu Ticaret Şirketi) adlı tekstil şirketleri, Osmanlı topraklarındaki en önemli Avusturya-Macaristan şirketleri idi.⁵²

Avusturya-Macaristan ile ticareti geliştirmek amacıyla XIX. yüzyıl ortalarında Osmanlı demiryolları ile Macaristan demiryollarının birleştirilmesi hususunda çalışmalar yapılmıştır. Tamamlanan ve hizmete giren demiryolları ise Osmanlı Devleti üzerinde askerî, toplumsal ve ekonomik etkiler yaratmıştır. XIX. yüzyıl sonunda 1894-1897 yılları arasında Budapeşte konsolosluğunda görev yapan Mehmet Asım Bin Cahit'in Macaristan ile ilgili olarak hazırlanmış olduğu raporunda; 1850 yılında yapılmaya başlanan demiryolunun 1868 yılında devlet hizmetine alınmış olduğu ve

⁴⁷İbolya Gerelyes-Orsolya Kovács, “19. Yüzyılda Macar Uygulamalı Sanatları”, Çev. Kaya Genç, **Tarih ve Toplum**, C. 36, S. 215, (Kasım 2001), s. 66.

⁴⁸Melek Çolak, “Atatürk Döneminde Kültürel, Siyasî ve Ekonomik Bakımdan Türk-Macar İlişkileri (1919-1938)”, **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C. 1, S. 2, (Güz 2000), s. 70.

⁴⁹Çolak, **a.g.m.**, s. 70.

⁵⁰Nizam Önen, **İki Turan Macaristan ve Türkiye’de Turancılık**, İletişim Yayınları, İstanbul 2005, s. 83.

⁵¹Namal, s. 133.

⁵²Önder Duman, “Ermeni Emval-i Metrukesi ve Borçları”, **Ermeni Araştırmaları**, S.22, Yaz 2006, s. 3.

bu zamanda 6214 km'ye ulaşmış olduğu belirtilmiştir. 1894 yılında ise istatistiklere göre demiryolunun 11455 km'ye ulaştığı yine konsolos raporunda açıklanmıştır.⁵³

XIX. yüzyılın sonunda Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ile yapılan ticaret antlaşması sonrasında da Türk-Macar ekonomik ilişkileri gelişmeye başlamıştır.⁵⁴ 1885 yılında Osmanlı Devleti'nin Macaristan ile gelişen ticareti dolayısıyla Dimitri Madriti Bey konsolos olarak Macaristan'ın birinci limanı olan Kapola şehrine gönderilmiştir. Ayrıca 1885'te Macaristan'ın başkenti Budapeşte'ye Ali Nizami Bey Başkonsolos olarak tayin edilmiştir.⁵⁵

21 Ocak 1882 tarihinde Osmanlı Devleti ile Avusturya-Macaristan Telgraf idareleri arasında telgraf hizmetlerinin ücretlerinin belirlenmesi, yeni hatların eklenmesi ve telgraf haberleşmesinin kontrol edilmesi için sözleşme imzalanmıştır.⁵⁶

XVI. yüzyılda Macarlar'ın, Türklerden bahçecilik alanında etkilenmeleri, Budin Paşalarının kendilerine çiçek kökleri göndermesi ile meyve ağaçları ve çiçek bakımından doğu ile batı arasında aracılık etmeleri, Türklerin Macaristan'da üzüm bağlarının bulunması, Türklerle Macarlar arasında tarımsal ilişkilerin de var olduğunu göstermektedir.⁵⁷ 1848 ihtilali sonrasında Osmanlı Devleti'ne sığınan Macar çiftçilerinin, Osmanlı topraklarında çiftçi ve büyük toprak sahiplerinin çiftlik yöneticisi olarak Osmanlı tarımının gelişmesine katkı sağladıkları bilinmektedir.⁵⁸

Osmanlı Devleti, Macarların sıkıntılı anında desteğini göstermiş ve 1873 yılında Macaristan'ın tarım ürünlerindeki azlıktan dolayı Macaristan'a ihraç edilecek zahireden gümrük vergisini kısa süreliğine kaldırmıştır. 1877–1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonrası dostlukları daha da artan, tarım ve sanayi alanında gelişme gösteren Macaristan, bu ilerlemesini Osmanlı Devleti'ne tanıtmak istemiş ve 1892 yılında Macaristan Tarım Bakanlığı memurlarından Fransuva Saros Kabel'in "*Macaristan Orman Nizamları*" nı yorumlayarak yazdığı kitaptan bir tanesini Padişaha takdim etmek is-

⁵³ Namal, s. 134.

⁵⁴ Çolak, "*Atatürk Döneminde Kültürel, Siyasi ve Ekonomik Bakımdan Türk-Macar İlişkileri (1919-1938)*", s. 70.

⁵⁵ Namal, s. 140-141.

⁵⁶ Namal, **a.g.e.**, s. 138.

⁵⁷ Sándor Takats, **Macaristan Türk Âleminden Çizgiler**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1992, s. 203–204.

⁵⁸ Stanford Shaw, **Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye**, Çev. Mehmet Harmanlı, C.2, E. Yayınları, İstanbul 1982, s. 152.

temiştir.⁵⁹ Macaristan’da bulunan Konsolos Mehmet Asım Bin Cahit’in yazmış olduğu rapora göre Macaristan, artık XIX. yüzyılın sonunda önemli bir tarım ülkesidir. Yine 1892 yılında Macaristan’dan Osmanlı sarayına tohumluk bazı hububat gönderilmiştir.⁶⁰

Hayvancılık alanında ise Osmanlı Devleti 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında Macaristan’dan ordu hizmeti için gerekli hayvan satın almak istemişse de bu isteği Avusturya’nın engeline takılmış, her iki ülke arasında hayvan ticareti yasaklanmıştır. Böylece Macaristan Osmanlı’ya savaş zamanı gerekli hayvanı ihraç edememiştir. Osmanlı Devleti ise yine de hayvancılık alanında yaptıkları çaba nedeniyle bazı Macarları ödüllendirmiştir.⁶¹

Macarların Türkler ile olan yakın ilişkilerinden dolayı, iki ülke arasında siyasî, ekonomik ilişkiler yanında, tarihten bu yana bir de kültürel ilişkiler yaşanmıştır.⁶² XI. yüzyıla dek Türklük özelliklerini koruyan Macarlar; coğrafi konum itibari ile sürekli istilalara uğrayarak Slavlar, Almanlar ve Romenler tarafından çevrilerek fiziksel ve kültürel açıdan değişim geçirmişler,⁶³ 1541’den itibaren 150 yıldan fazla bir sürede Türk hâkimiyeti altında kalmışlardır.⁶⁴ Macaristan’da Türk hâkimiyeti döneminde Türk-Macar kültürel etkileşimlerine bakıldığında, Macaristan’ın payitahta uzak olması nedeniyle Osmanlı kültürünün etkilerinin Balkanların aksine burada sınırlı kaldığı görülmektedir.⁶⁵ Ancak Türk egemenliği zamanında Macarlar; Macarlıklarını koruyabilmişler, dinlerine, dillerine dokunulmamış, hatta dillerini resmi yazışmalarda kullanmalarına izin verilmişti. Bununla Macarların Macar kalabilmeleri sağlanmıştı.⁶⁶ II. Ferenc Rákoczi ve Lajos Kossuth’un gerçekleştirmiş olduğu Macar özgürlük savaşları Türkler tarafından desteklenmişti.⁶⁷ Ayrıca 1848-1849 döneminde

⁵⁹ Namal, s. 100.

⁶⁰ Namal, **a.g.e.**, s. 145-146.

⁶¹ Namal, **a.g.e.**, s. 148.

⁶² Mehmet Gümüşkılıç, “Macaristan Türkolojisi Üzerine Bir Biyo-Biyografi Denemesi”, Turkish studies, - *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 7/4, Fall 2012, p. 367-406, Ankara, s. 368.*

⁶³ Çolak, “Atatürk Döneminde Kültürel, Siyasi ve Ekonomik Bakımdan Türk-Macar İlişkileri (1919-1938)”, s. 61-62.

⁶⁴ Melek Çolak, “Atatürk, Macarlar ve Türk Tarih Tezi”, **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, S. 27, (Bahar 2010) Konya, s. 373.

⁶⁵ Turan, s. 49.

⁶⁶ Namal, s. 32.

⁶⁷ Çolak, “Macar Kaynaklarına Göre Gyula Andrassy (1875-1878)”, s. 54.

Osmanlı Devleti'nin kendisine sığınan Macar özgürlük savaşı kahramanlarını himaye etmesi pek çok Macar subayının Osmanlı hizmetine girmesini sağlamıştı. Bunun yanında birçok sivil Macar da Osmanlı Devleti'nde birtakım kurumların kurulmasında rol oynamıştı.⁶⁸

Diğer bir taraftan Macarlar kendi yurtlarında Avrupalılar, özellikle Slavlar ve Germenler tarafından dışlanmışlar⁶⁹ ve yalnızlık duygularına kapılmışlardır.⁷⁰ Bu durum Macarları kendi tarihlerini araştırmaya sevk etmiş⁷¹ ve çalışmalarını dil ve tarih üzerinde yoğunlaştırmıştır. Nitekim XVII. yüzyılda yapılan araştırmalar, Macarcanın diğer Avrupa dillerine benzemediğini ortaya koymuş ve bu tarihten itibaren Macar bilim adamı Csoma Körösi, Macarcanın sırrını çözmek ve bu iz üzerinden Macar anayurdunu bulmak için Tibet'e doğru yola çıkmıştır.⁷² Macar anayurdunu bulma girişimleri Macaristan'da "*Turancılık*" akımının doğmasını sağlamıştır.⁷³ Çünkü Macarlar uzaktaki yurtlarına "*Turan*" adını vermişler ve bununla ilk yurtlarının tarihine karşı büyük bir ilgi duymaya başlamışlardır.⁷⁴

XIX. yüzyılın son çeyreğinde artan Macar anayurduna yönelik araştırmalar, başka halklar ile dil ortaklığı üzerine incelemeler, Turan ülküsünün olgunlaştığını göstermektedir.⁷⁵ Turancılığın ortaya çıktığı dönemde Osmanlı Türkleri ile Macar Türkologları arasındaki bağlar da kuramsal ilişkilere doğru dönmeye başlamıştır. Turancılık siyasî bir kavram olarak bir taraftan Türkçülüğün eş anlamlısı, bir taraftan da Turan kavimlerinin birbirleri ile olan yakınlıklarına ait çok daha belirsiz eğilime işaret etmiştir. "*Pan-Turanizm*" ifadesi özellikle Macaristan'da kullanılmıştır.⁷⁶ Bu

⁶⁸ Tekindağ, s. 158.

⁶⁹ Ahmet Özgiray, "*Türkiye-Macaristan Siyasî İlişkileri*", **Tarih İncelemeleri Dergisi XII**, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, Bornova-İzmir 1997, s. 80; Melek Çolak, "*19. Yüzyıl Sonu - 20. Yüzyıl Başlarında Türk-Macar Yakınlaşması*", **Toplumsal Tarih**, S. 89, (Mayıs 2001), s. 4.

⁷⁰ Hasan Eren, "*Geçmişine Bakan Yalnız Bir Ulus: Macarlar*", **Tarih ve Toplum**, C. 36, S. 215, (Kasım 2001), s. 76.

⁷¹ Ali Engin Oba, **Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu**, İmge Kitabevi, Ankara 1995, s. 129.

⁷² Çolak, "*19. Yüzyıl Sonu - 20. Yüzyıl Başlarında Türk-Macar Yakınlaşması*", s. 4-5; Csoma Körösi'nin Macar anayurdunu bulmak adına çıkmış olduğu seyahat hakkında ayrıntılı bilgi için (Bkz. Selçuk Kırbaç, **Balkan Türkoloji Tarihçesi ve Balkan Türkologları**, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 2012, s. 43-44; Eren, **a.g.m.**, s. 77.)

⁷³ Çolak, "*Atatürk Döneminde Kültürel, Siyasî ve Ekonomik Bakımdan Türk-Macar İlişkileri (1919-1938)*", s. 62; Oba, **a.g.e.**, s. 129-130.

⁷⁴ Çolak, "*19. Yüzyıl Sonu - 20. Yüzyıl Başlarında Türk-Macar Yakınlaşması*", s. 4.

⁷⁵ Çolak, **a.g.m.**, s. 5.

⁷⁶ Önen, **a.g.e.**, s. 52.

durum Pan-Turanist siyasî ve bilimsel örgütlerin kurulmasına yol açmıştır. Bu bağlamda 1910 yılında kurulan “*Macar Turan Cemiyeti*” önemlidir. Cemiyet, Türklere ve Türk halklarına özel bir vurguda bulunmak sureti ile kendini Turan halklarının tarih ve kültürü üzerine çalışmaya adanmıştır.⁷⁷

Turan Cemiyeti'nin amacı, Macar ulusuna akraba olan Asya ve Avrupa uluslarının ilimlerini, sanatlarını, iktisadî ve sosyal politikalarını incelemek ve bunları geliştirmektir. Derneğin faaliyet sahalarından, siyasal sorunlar, dinî inançlar ve şahsî çıkarlar hariç tutulmuştur.⁷⁸

Kendi kökenlerini araştıran Macarlar, Turancılık akımından başka, Macaristan'da, Türkoloji'nin⁷⁹ de doğmasını sağlamışlardır.⁸⁰ Ancak Türkoloji kürsüsü resmen kurulmadan önce oluşturulan alt yapıda János Repiczky'nin önemli rolü bulunmaktadır. Repiczky, Budapeşte Üniversitesi'nde 1850-1855 yılları arasında ilk Türkçe derslerini vermiştir.⁸¹ Şark Dilleri uzmanı Ármin Vámbéry*, 1865 yılında Buda-

⁷⁷ Ágoston, **a.g.m.**, s. 95.

⁷⁸ Oba, s. 130.

⁷⁹ Macaristan'da Türkoloji, eski ve bugünkü Türk dillerini konuşan halklarla meşgul olan toplum bilim alanıdır. Bu halkların dilini, kültürünü, edebiyatını, halk şiirini, folklorunu, dinlerini, müziğini, toplum ve ekonomi tarihini, kültür ve sanat tarihi ile arkeolojisini Türk dil kaynaklarına dayanarak araştıran bilim dallarının bütünüdür. (Bkz. Mária T. Nyíri, “*Macaristan'da Türkoloji'nin Tarihi I*”, **Türk Dün-yası Araştırmaları Dergisi**, S. 139, (Ağustos 2002), s. 201.)

⁸⁰ Çolak, “*Atatürk Döneminde Kültürel, Siyasal ve Ekonomik Bakımdan Türk-Macar İlişkileri (1919-1938)*”, s. 63.

⁸¹ Çolak, “*19. Yüzyıl Sonu -20. Yüzyıl Başlarında Türk-Macar Yakınlaşması*”, s. 4; Hazai, **a.g.e.**, s. 26.

* Macar Türkolog Ármin Vámbéry, 18 Mart 1832'de, Budapeşte'nin kuzey batısında bulunan Dunaszerdahely'de doğmuştur. Sadece üç sene okula giden ve küçük yaşta öksüz kalan Vámbéry fakir bir ailenin çocuğu idi. On iki yaşında terzi çıraklığı yaptığı sırada dil yeteneği ile göze çarpmış ve bu çıraklık bir meyhanecinin kendisini evlat edinmesi ile son bulmuştur. Meyhanecinin ev işlerini yaparak elde ettiği para ile yeniden okula devam etme imkânı bulmuştur. Bunun yanı sıra verdiği dil derslerinden kazandığı para ile Pozsony lisesini bitirmiştir. Yazları ise başka memleketler görmek ve bildiği dilleri kuvvetlendirmek amacıyla Viyana'ya, Prag'a ve başka yerlere seyahat etmiştir. Böylece daha lise çağlarında başlıca Avrupa dillerini öğrenmiş, hatta 20 yaşında iken Türkçeyi dahi oldukça ilerletmiştir. 1857'de Baron József Eötvös sayesinde İstanbul'a gitmiştir. Orada Türklere ilişki kurduğu gibi, İstanbul'da yaşayan Dániel Szilágyi, General Kmetty gibi Macarlarla da temaslarda bulunmuştur. İstanbul'da da özel dersler vermeye başlayan Vámbéry, 1859'da Rıfat Paşa'nın evinde tarih, coğrafya ve dil dersleri vermiş, siyasal ve sosyal çevrelerle ilişki kurmuştur. İstanbul'da iken İslâm dinini tanıyıp, Arap ve Fars dilini mükemmel bir şekilde öğrenmiş, bu sırada Almanca-Türkçe bir sözlük yayımlamıştır. Bundan başka büyük devletlerin İstanbul elçilikleri ile de temaslarda bulunmuştur. Yabancı gazetelerin de dikkatini çekerek Viyana'da çıkan bir gazetenin İstanbul muhabirliğini yapmıştır. İstanbul kitaplıklarında bulunan yazmalarla uğraşmıştır. Vámbéry, 1860'ta Macar İlimler Akademisi tarafından haberleşme üyesi seçilmiştir. Bu sırada Macar İlimler Akademisi'ne, Orta Asya'nın Avrupalı seyyahlar tarafından henüz iyi tanınmayan taraflarında Macarların akrabası bulunan kavimleri aramak amacıyla bir seyahat yapmak teklifinde bulunmuştur. Vámbéry, Orta Asya'daki Türk lehçeleri ile meşgul olarak Abuşka Çağatay sözlüğünün tercümesini de hazırlamıştır. Akademi-

peşte Üniversitesi'nde Türkçe dersler vermeye başlamış,⁸² 1870 yılında ise açılan Türkoloji kürsüsünün başına geçirilmiştir.⁸³ Böylece dünyada ilk defa 1870 yılında Budapeşte Üniversitesi'nde Türkoloji kürsüsü açılmıştır.⁸⁴ Vámbéry kürsünün başında bulunduğu süre zarfında da Türk siyaset ve kültürünün tanıtılması için çalışmış ve bu gün de bilim için önemini koruyan pek çok çalışma yapmıştır.⁸⁵

Vámbéry'nin eserleri arasında; “*Türk Dilleri Etimolojik Sözlüğü (1878)*”, “*Etnolojik ve Etnografik Bakımından Türk Irkı (1885)*” yer almaktadır. Bu eserinde Türk halklarının dili, folkloru, ekonomik ve kültürel yaşamı hakkında bir tanıtım yapmıştır.⁸⁶ Ayrıca “*Uygur Dilinin Abideleri*” adlı eserinde Kutadgu Bilig’i ele almıştır.⁸⁷ Türkolojiye katkı sağlayan Vámbéry, kendi devrinde güncel olan Macarların menşei tartışmalarında, çoğunluk tarafından kabul edilen Türk asıllı olma arzusunun etkisi altında kalmış, Macarların Fin-Ugor menşeden gelmediklerini ispat etmeye çalışmıştır. Vámbéry'nin “*Macarların Menşei*” adlı eseri ise 1882 yılında yayımlanmıştır.⁸⁸

den 1000 forintlik yardım alarak 1863'te Mart ayında yola çıkarak Mekke'den dönen bir kervana derviş kılığında katılarak Hive Hanlığına giden bir kervanla yoluna devam etmiştir. Birkaç haftayı Hive ve Buhara'da geçirdikten sonra Herat'a gitmiştir. Oradan Tahran yolu ile geri dönen Vámbéry'e İran Şah'ı nişan vermiştir. Londra'ya varınca ilgi uyandıran seyahatlerini Royal Geographical Society'de (İngiliz Krallığı Coğrafya Kurumu) tanıtmıştır. Vámbéry, 1865'ten itibaren Budapeşte Üniversitesi'nde önce konferansçı olarak, 1870'ten itibaren ise Profesör unvanıyla dünyanın ilk Türkoloji kürsüsünde faaliyet göstermiştir. 1905'te emekli olduğu zaman Macar İlimler Akademisi'nin asli üyesi, çok sayıda kazandığı ecnebi nişanlar, fahri doktorluk ve sayısız ecnebi ilim cemiyetleri üyeliği ile bir âlim için sahip olunabilecek en büyük şerefe ulaşmıştır. Devrinin İngiliz ve Fransız sarayları kendisine karşı büyük bir sempati beslemişlerdir. Vámbéry, 15 Eylül 1913'te, dünyaca ünlü bir Türkolog olarak vefat etmiştir. (Bkz. Şerif Baştav, “*Türk Kültürüne Hizmet Eden Macarlar Ármin Vámbéry (1832–1913)*”, **Türk Kültürü**, S. 26, (Aralık 1964), s.118-120.; Muslihiddin Karakurd, “*Türklerin Dostları: Ármin Vámbéry (19.III.1832-15.IX.1913)*”, **Türk Kültürü**, S. 88, Yıl: VIII, s. 276-277.; Hasan Eren, **Türklük Bilimi Sözlüğü I. Yabancı Türkologlar**, Atatürk, Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu Yayınları, S. 705, Ankara 1998, s. 326.)

⁸² Mária T. Nyiri, “*Oldukça Uzak Geçmişten Başlayarak 1996'ya Kadar 'Tarih Boyunca Türk-Macar İlişkilerine Kısa Bir Bakış*”, **Türk Dünyası Araştırmaları**, S. 149, (Nisan 2004), s. 216.

⁸³ Çolak, “*19. Yüzyıl Sonu - 20. Yüzyıl Başlarında Türk-Macar Yakınlaşması*”, s. 5.

⁸⁴ Hazai, **a.g.e.**, s. 26.

⁸⁵ Oba, s. 135.

⁸⁶ Nyiri, “*Macaristan'da Türkoloji'nin Tarihi I*”, s. 203.

⁸⁷ Oba, s. 135.

⁸⁸ Baştav, “*Türk Kültürüne Hizmet Eden Macarlar Ármin Vámbéry (1832–1913)*”, s. 120.

Türkiye ve Türklük meseleleriyle ilgilenen Vámbéry,⁸⁹ Sultan II. Abdülhamid tarafından kabul edilmiştir.⁹⁰ Bu sırada Macaristan'daki Türkoloji çalışmalarından haberdar olan Türk aydınları Vámbéry ile etkileşim halinde olmuşlardır.⁹¹

Türklerle Macarlar arasındaki kültürel ilişkilerin gelişmesini sağlayan bir diğer olay XIX. yüzyılın ikinci yarısında II. Abdülhamid tarafından Macaristan'a iade edilen “*Korvinalar*”dır. Macaristan Kralı Mátyás'ın ailesinin armasında bulunan Macarca “*holló*” Latince “*corvus*” olan “*karga*” dolayısıyla Kral Mátyás'a Latince “*Corvinus*” unvanı verilmiştir.⁹² Bu nedenle Kral Mátyás'ın XV. yüzyılda Macaristan'da Buda'da kurmuş olduğu Kütüphanesi “*Bibliotheca Corviniana*” (*Korvina Kütüphanesi*) olarak adlandırılmıştır.⁹³ Bu kütüphanede biriktirmiş olduğu değerli el yazması eserlere ise “*Korvina*” adı verilmiştir.⁹⁴

II. Abdülhamid'in, Kanuni Sultan Süleyman'ın Macaristan'dan İstanbul'a getirmiş olduğu Korvinalardan 35 adet cildini⁹⁵ 1876 Osmanlı-Sırp Savaşı'nın ardından Macaristan'a iade etmesiyle⁹⁶ iki ülke arasındaki ilişkilerde yeni bir gelişme görülmüştür. Bunda Macaristan'a iade edilen 35 adet eserin içerisinden Macarların kültürüne katkı sağlayacak 13 adet şüphesiz Korvina'nın Macarların eline ulaşması büyük etkindir.⁹⁷

⁸⁹Tekindağ, 156.

⁹⁰Karal, s. 545.

⁹¹Çolak, “*Atatürk Döneminde Kültürel, Siyasi ve Ekonomik Bakımdan Türk-Macar İlişkileri (1919-1938)*”s. 63.

⁹²Marianne Rozsondai, “*A Corvin Mátyás Számára Készített Aranyozott Bőrötésekről*”, **Holló Jegyében**, szerkesztő: Monok István, Corvina Kiadó, Országos Széchényi Könyvtár, 2004, s. 193.

⁹³Árpád Mikó, „*Mátyás Király Könyvtára az Uralkodó Repräsentációjában*”, **Holló Jegyében**, szerkesztő: Monok István, Corvina Kiadó, Országos Széchényi Könyvtár, 2004, s. 19.

⁹⁴Yılmaz Gülen, “*Csok Jasa!*”, **Tarih ve Toplum**, C. 36, S. 215, (Kasım 2001), s. 263; Mikó, **a.g.m.**, s. 26.

⁹⁵Béla Erödi, **Çok Yaşa! Türk Heyetinin Ziyareti'nden Hatıra Kitabı (Csok Jasa! A Török Küldötség Látogatásának Emlékkönyve)**, Magyar-Török Baráti Társaság, Akadémiai Kiadó, Budapest 2001, s. 9.

⁹⁶Gökbilgin, **a.g.m.**, s. 173.

⁹⁷Erődi, **a.g.e.**, s. 119.

I. BÖLÜM

II. ABDÜLHAMİD DÖNEMİ TÜRK-MACAR KÜLTÜREL İLİŞKİLERİNE GENEL BİR BAKIŞ

I. I. II. Abdülhamid Döneminde Türkçülük ve Macaristan'da Türkoloji

Türkçülük politikasının devletin siyasal politikası haline gelişinden önce, Avrupa'da Türklerle ilgili bazı gelişmeler ortaya çıkmıştır. Bunlardan ilki “*Turquerie*” yani Türkperestlik, ikincisi ise “*Türkoloji*” dir. Türkoloji alanında Avrupa'da pek çok ilim adamı eski Türklere, Hunlara, Moğollara ait tarihî ve arkeolojik araştırma yaparak Türklerin pek eski sahada devlet ve medeniyetler meydana getirdiklerini ortaya çıkarmışlardır.⁹⁸

Batılı Türkologların Türk tarihi, dili ve kültürü üzerine yaptığı çalışmalar, Türkçü ideolojinin doğuşu ve gelişmesinde önemli bir yer tutmaktadır. Söz konusu çalışmaların yardımı ile Türk kimliğinin niteliği ve bilinmeyen yönleri meydana çıkarılabilmektedir. Türkçülüğün oluşumunda Batılı bilim adamları, Türkoloji bilimi ile uğraşanların önemli rol oynadığı söylenebilir. Örneğin Osmanlı Devleti'nden “*Türkiye*” olarak söz etmeleri bunu göstermektedir.⁹⁹

François Georjon'a göre “*Türklerin, İslamiyet öncesi geçmişi, Asya'daki kökenleri ve oradan göç edişleri kolektif bellekten silinmiş, unutulup gitmişti. Bu geçmişin eskiden yaşamış olan bu uygarlığın kalıntıları resmi çevrelerin dışında Türk köylüsünün geleneklerinde, Anadolu göçebeleri arasında yaşamaktaydı. Türk ögesi olarak bilinen tek özellik dil idi. Fakat lisan-ı Türkî Türk olmaktan ziyade Müslüman bir yapıya sahipti.*”¹⁰⁰

⁹⁸ Oba, s. 121-122.; Ziya Gökalp, **Türkçülüğün Esasları**, İstanbul 2006, s. 25.

⁹⁹ Turgay Uzun, “*Osmanlı Döneminde Türk Milliyetçiliği İdeolojisinin Kaynakları*”, **Dumlupınar Üniversitesi SBE Dergisi**, S. 28, (Aralık 2010), s. 258.

¹⁰⁰ Büyük Macar doğubilimcisi Arminius Vámbéry, Osmanlı Türklerindeki bu “*Türklüğünü unutma*” ile ilgili olgu hakkında XIX. yüzyılın sonlarında şöyle yazmıştır: “*Bundan kırk yıl önce Türklük ya da edebî anlamda Türk sözcüğü kaba, yabani anlamına gelen bir sövgü olarak değerlendiriliyordu. Şöyle bir olay anımsıyorum. Bir gün, iyi eğitim görmüş bazı kişilerle sohbet ederken, Türk ulusunun etnografik öneminden, bu ulusun kollarının Lena kıyılarından Asya'ya, öte taraftan da Adriyatik kıyılarına kadar uzandığından, yeryüzünde yaşayan halklar arasında en geniş yayılma olanaklarına sahip olmuş bir ulus olduğundan söz ettim. Bunun üzerine bana “siz bizi Kırgızlarla ya da şu kaba saba göçebe Tatarlar ile karıştırmış olmayasınız?” yanıtını verdiler. Ben daha o günlerde kendimi Doğu Türkiye'deki lehçelerin incelenmesine kaptırmıştım. Ama bu yolda harcadığım bütün çabalar, bizim kültürümüzden haberdar olan birkaç efendinin dışında gülünç bulunuyordu. İstanbul'daki Türk-*

XIX. yüzyılın ikinci yarısında Avrupa’da başlayan Türkoloji araştırmaları, özellikle Macar Türkologlarının çalışmaları, Türk aydınlarını etkileyen ve Türk milliyetçiliğinin doğuşunu sağlayan unsurlardan biridir.¹⁰¹ Bu dönemde Osmanlı Türkleri arasında geçmişe ve özellikle Türk kültürüne yönelik bir ilgi uyanmış ve bu ilgi XIX. yüzyılın sonlarına doğru giderek artmıştır. Bu ilginin hareket noktasını da Türkoloji dalının kimi yeni bulguları oluşturmuştur.¹⁰²

Öte yandan Macaristan’da Türklere karşı ilginin ve Türklerle ilgili bilgilerin bilimsel bir yaklaşımla incelenmesinin başlangıcını Osmanlı egemenliği döneminde aramak gerekmektedir. Bu dönemde Macar medeniyeti üzerinde, hayvancılıktan ziraate, ziraatten günlük hayatta kullanılan eşyalara kadar Türkçe kelimenin varlığı, Türklerin ve Türkçenin başka bir sosyal zümrenin medeniyet ve dili üzerine etkisinin olumlu bir göstergesidir. Bu tarihi süreç içerisinde Avrupa milletleri arasında Türklükle yoğrulmuş olan Macarlar, Türklerin dili, tarihi, kültürüyle ilgilenen Türkoloji’nin de Macaristan’da ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu geçmişe dayanan ilişkilerin varlığı Türkoloji’nin Macaristan’da “*milli bir ilim dalı*” sayılmasına neden olmuş Macaristan’da Türkoloji “*milli kültürün*” ortaya çıkmasında gerekli bir ilim dalı haline gelmiştir. Aynı zamanda Osmanlı hâkimiyeti döneminde Türkçe dil kılavuzları hazırlanarak, Macar dili ile Türk dili arasında bazı benzerlikler ilk kez keşfedilmiş, ilk büyük Macar şair Valentin Balassi Türkçe şiirler çevirmiş, ayrıca Türkçe olarak mısralar da yazmıştır. Macar dilinin sistemli araştırması ise XIX. yüzyılın ikinci yarısında başlamış, ilim alanındaki gelişme Türkoloji’nin hamle yapmasını sağlayarak, 1870 yılında dünyada ilk Türkoloji kürsüsü Budapeşte Üniversitesi’nde açılmıştır.¹⁰³

Dünya çapında takdir kazanmış seçkin bilim adamlarının hiç eksik olmadığı¹⁰⁴ Macar Türkolojisinin merkezi olan Budapeşte Üniversitesi’nde ilk Türk dili profesörü olarak János Repizcky (1817-1855) çalışmıştır. Repizcky şark dillerini

ler arasında “*Türk milliyetçiliği sorunu*” ile veya “*Türk dilleri*” ile ciddi bir biçimde ilgilenen bir tek kişiye bile rastlamadım.” (Bkz. François Georgeon, **Türk Milliyetçiliğinin Kökenleri Yusuf Akçura (1876-1935)**), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1999, s. 10.)

¹⁰¹ Oba, s.122.

¹⁰² Georgeon, **a.g.e.**, s. 27.

¹⁰³ Melek Çolak, “*Türk-Macar İlişkileri Çerçevesinde Macar Türkolojisi ve “Ugor-Türk Savaşı”*”, **IV. Uluslar arası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Bildirileri 22- 24 Aralık 2011-Muğla**, I. C., s. 528.

¹⁰⁴ Tarık Demirkan, **Macar Turancıları**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2000, s. 40.

öğrendikten sonra üniversiteye profesör olmuş, özellikle Osmanlı kaynaklarının Macarlara ait olan kısımlarını tercüme etmiştir. Cafer Paşa tarihi, Raşit Paşa tarihi gibi eserleri de tanıtmıştır. Aynı zamanda bazı Türkçe vesikaları da neşretmiştir.¹⁰⁵

Repizcky'nin öğrencisi olan ve tanınmış Macar Türkloğu Ármín Vámbéry (1832-1913) 1865 yılında Budapeşte Üniversitesi'nde Doğu dilleri öğretim üyeliğine getirilmiştir.¹⁰⁶ 1870 yılında ise Profesör olarak kabul edilen Vámbéry, Türkoloji kürsüsünün başına geçerek bugün de kıymetini koruyan çalışmalar yapmıştır. Aynı zamanda halefi József Thúry ile beraber Macarcanın Türkçeye yakın olduğunu savunmuştur.¹⁰⁷

Vámbéry Türk topluluklarının Asya'daki kökenlerini, dil ve uygarlıkların köklü yapısını ortaya koymuş, Turan kaynaklı ırk grubuna Türkler ile birlikte Çinliler ve Macarları dâhil etmiş ve çalışmalarını II. Abdülhamid'e de sunmuştur.¹⁰⁸

Vámbéry'nin İstanbul'da ikameti sırasında Türk aydınlarıyla yakın ilişki kurması, Tasvir-i Efkâr'da yazı yazması, II. Abdülhamid döneminde de yurt dışına kaçan Jön Türkler ile ilişkilerini devam ettirmesi, Londra'da çıkan Hürriyet gazetesine ve Paris'teki Meşveret gazetesine yazılar göndermesi, Türkçülük fikrinin oluşmasına yardımcı olmuş, Türk aydınlarının Macaristan'daki Türkoloji çalışmalarından haberdar olmalarını sağlamıştır.¹⁰⁹ Türkiye'de ilk Türkolog olan Necip Asım (1861-1935) Macaristan'daki Türklerle ilgili bulgulardan etkilenmiştir.¹¹⁰ Necip Asım'ın, Macarların Peşte'de çıkarmış oldukları “*Keleti Szemle*” adlı dergide “*Balhasanoğlu ve Balkanoğlu*” başlığıyla yayımlanmış Anadolu ağızları ile ilgili araştırmaları bulunmaktadır.¹¹¹ O, Macar dergilerindeki makaleleri ve özellikle Türk Dili ve lehçeleri alanındaki çalışmaları ile uluslar arası camiada önemli bir saygınlık kazanmıştır.¹¹²

¹⁰⁵ Hüseyin Namık Orkun, **Türkçülüğün Tarihi**, Kömen Yayınları, Ankara 1977, s. 37.

¹⁰⁶ Hasan Eren, “*Türkoloji*”, **Türk Ansiklopedisi**, C. 32, s. 440.

¹⁰⁷ Çolak, “*19. Yüzyıl Sonu - 20. Yüzyıl Başlarında Türk-Macar Yakınlaşması*”, s. 5.

¹⁰⁸ Vámbéry, bu günde kullanılan Türk dilinin sınıflandırmasını yapmıştır. (Bkz. Uzun, **a.g.m.**, s. 258.)

¹⁰⁹ Oba, s. 124.

¹¹⁰ Bernard Lewis, **Modern Türkiyenin Doğuşu**, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1984, s. 345.

¹¹¹ Tuncay Böler, “*Necip Asım Yazıksız ve Türk Diline Katkıları*” **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, S. 25, (2009), s. 199.

¹¹² Barış Metin, “*Veled Çelebi'nin Türk Milliyetçiliğinin Doğuş ve Gelişme Sürecindeki Yeri ve Türk Diline Dair Çalışmaları*”, **Karadeniz Araştırmaları**, S. 32, s. 108.

Türkoloji tarihinde önemli bir mevki elde eden Vámbéry'nin çalışmaları sayesinde, Macar Türkolojisi, büyük bir hamle yapmıştır.¹¹³ Bununla birlikte Vámbéry, bilim adamları arasında gerçek bir “*dil savaşı*” denilen¹¹⁴ ve 1870’li 1880’li yıllarda neredeyse benzersiz bir tartışmanın da içerisinde yer almıştır.¹¹⁵ “*Ugor-Türk Savaşı*” olarak adlandırılan bu tartışmanın nedeni Macarların kökeni ve tarihi ile ilgili yapılmış araştırmalar ve bu konudaki farklı görüşlerin XIX. yüzyılın özellikle ikinci yarısında hem bilimsel çevrelerde hem de halk arasında hararetli tartışmalara sahne olmasıdır. Bu tartışmalarda Armin Vámbéry'nin başını çektiği grup Macarların Türk kökenli olduğunu, József Budenz'in başını çektiği grup ise Macarların kökeninin Fin-Ugor olduğunu iddia ediyordu.¹¹⁶

Macarların kökenini ve Macar dilini araştırırken, Türk filolojisinin öncüsü olan Vámbéry'ye göre “*Bizans, Arap, İran kaynakları Macarları “Türk” diye adlandırdığından etnik kökeninde Türklere has birtakım özellikler gözlemlendiğinden ve dil mukayesi de bunu doğruladığından Macar halkı Türk'tür. Dili de Türk kökenlidir.*” Vámbéry, ısrarla Türk-Macar akrabalığı üzerinde durmuştur. Karşılaştırmalı dilbilim alanında yapmış olduğu çalışmaları ile tanınan József Budenz ise Vámbéry'nin Türk-Macar akrabalığı görüşüne oldukça sert bir şekilde karşı çıkmıştır. Alman asıllı Macar dilbilimci Budenz'e göre “*Macar dili bir Fin-Ugor dilidir. Bünyesindeki az sayıda Türkçe kökenli sözcük ise alıntı sözcük diye nitelendirilebilir.*” Budenz, Fin-Ugor dilleri ile Macar dili arasında ses uyumu kurallarının benzerliğini vurgulayarak, dikkatleri bu yöne çekmeye çalışmıştır.¹¹⁷

“*Ugor-Türk Savaşı*” olarak devam eden tartışmalarda güçlü olan taraf Türkçe yanlısı taraf olup, bu tartışmayı sadece bilim adamları ve siyasetçiler değil, halk da yakından takip etmiştir.¹¹⁸ XX. yüzyıla gelindiğinde ise bu alandaki araştırmalar, büyük bir dikkat ve özenle devam ettirilerek, dil akrabalığı üzerine tartışmalar daha ılımlı ve gerçekçi görüşlere bırakmıştır. Milattan önceki çağlarda Macarları, Türk

¹¹³ Başta, “*Türk Kültürüne Hizmet Eden Macarlar Armin Vámbéry (1832–1913)*”, s. 122.

¹¹⁴ Demirkan, **a.g.e.**, s. 9.

¹¹⁵ Çolak, “*Türk-Macar İlişkileri Çerçevesinde Macar Türkolojisi ve “Ugor-Türk Savaşı”*”, s. 529.

¹¹⁶ İsmail Doğan, “*Macar Ulusal Kimliğinin Oluşumunda Türk Etkisi*”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, C.47, Sayı.2, Ankara-2007, s.5.

¹¹⁷ Çolak, “*Türk-Macar İlişkileri Çerçevesinde Macar Türkolojisi ve “Ugor-Türk Savaşı”*”, s. 529.

¹¹⁸ Demirkan, s. 10.

kültürünün bir parçası olarak gören ve "*A Honfoglaló Magyarország Kialakulása*" (*Yurttutan Macarların Teşekkülü*) adlı eseriyle Macarların "Yurttutuştan" önceki dönemlerde Türk göçebe imparatorluklarının bir parçası olduklarını belirten Gyula Németh, Macarların Türk olduklarını ve Fin-Ugor kökenli Macarcayı bir dil değişimi sonucunda aldıklarını ifade eden tanınmış Macar tarihi uzmanı Kont István Zichy, genel dilbilimi Fin-Ugor ve Macar dilciliği yanında Altayistik ve Türkolojiyi de önemle ele alıp geliştiren ve Macar dilinin Türk dilleri ile akraba olduğu görüşünü savunan Macar dilbilimci Zoltán Gombocz gibi bilim adamlarının çalışmaları, bu alanı zenginleştirmiştir.¹¹⁹

Vámbéry Türkolojiyi, dil, etnografya ve tarih sahasında bir sıra değerli incelemelerle aynı zamanda önemli tarih ve dil kaynaklarını yayımlamakla zenginleştirmiştir. Vámbéry'nin çalışmaları, Macar-Türk bağlarının incelenmesi yönünde önemli gelişmelere vesile olmuştur. Ayrıca Hazai'ye göre "*bu çalışmalar Macar Türkolojisinin doğuşu ile eşittir.*"¹²⁰

Macaristan'da Türkoloji'nin gelişmesinde Vámbéry'nin yetiştirmiş olduğu öğrencileri József Thúry (1862-1906) ve Ignác Kúnos'un (1861-1941) da katkıları bulunmuştur. József Thúry'nin eserleri arasında Kastamonu Lehçesi, Macarların aslı, Sekellerin aslı, Behçet-ül Lügât, XIV. asır sonlarına kadar Türk dili yadigârları, Orta Asya Türk edebiyatı ve Türk müverrihleri yer almaktadır.¹²¹

Ignác Kúnos, Türkoloji ile ilgilenmeye başlamasının ardından Türk halk edebiyatını ve halk dilini iyice öğrenebilmek amacı ile bir süre Türk illerinde ve Anadolu'da yaşamaya karar vermiştir. Türkiye'de bulunduğu sıralarda pek çok incelemesi çıkmış ve folkloristik çalışmaların temeli sayılan Osmanlı-Türk halk şiirleri derlemesi de o zaman yayımlanmıştır. Kúnos, Anadolu halkının yaşantısını aktaran kısa yolculuk notlarından başka Türk folklorunun bütün alanlarını da tanıtmıştır. Bu yayınlar, halk türkülerinden masallara, kara göz ve orta oyunundan Nasreddin Hoca fıkra-

¹¹⁹ Çolak, "*Türk-Macar İlişkileri Çerçevesinde Macar Türkolojisi ve "Ugor-Türk Savaşı"*", s. 530.

¹²⁰ György Hazai, "*Macaristan'da Türkoloji*", *Türk Dili*, S. 461, Mayıs 1990, s. 205.

¹²¹ Orkun, *a.g.e.*, s. 38.

larına kadar uzanmaktadır. Bazen de Türk folklor hazinesinin eşsiz zenginliğini gözler önüne sermektedir.¹²²

1889 yılında Sultan II. Abdülhamid'den üçüncü dereceden Mecidî Nişanı ve gümüş imtiyaz madalyasını alan Kúnos, Türkiye'deki gezileri sırasında Türk ve Macarlar arasındaki kültürel köprüleri keşfetmiştir. Örneğin Kütahya'ya uğradığı esnada buradaki halkın Kütahya'da yaşayan 1848 Macar Özgürlük Savaşı lideri Lajos Kosuth ve askerleri hakkında çeşitli efsane ve hikâyeler bildiğini görmüştür. Kütahya türkülerinde Macar beylerinden sık sık söz edilmektedir. Efsaneleri derlerken Ankara'daki Kel Baba efsanesi dikkatini çekmiştir. Kúnos'a göre bu efsane Macaristan'a kadar yayılmış ve Gül Baba, aynı kaynaktan çıkmıştır. Bu çalışmalarının sonucu olarak 1910 yılında Türkiye ve Balkan ülkelerinde yaşayan halkın edebiyatından başka maddi kültürünü de geniş çevrelere tanıtmak amacıyla Kúnos'un çabaları ile Doğu Ticaret Akademisi'nin binasında "*Şarkiyat Müzesi*" açılmıştır. Adı geçen müze Macar Türkperestliğine güzel bir örnek olarak gösterilebilir.¹²³

Türkoloji ile ilgilenen bir başka isim II. Abdülhamid tarafından Türkiye'de araştırma yapmasına izin verilen Imre Karácson'dur (1863-1911).¹²⁴ Karácson, Macaristan tarihinin Osmanlı dönemine büyük ilgi duymaktadır. Türkçeyi öğrendikten sonra 1902 yılında İstanbul'a gelerek Türk dili ve edebiyatı üzerine araştırmalar yapmıştır. Bu sırada da bazı Türk âlimleriyle temasta bulunmuştur.¹²⁵

Karácson, 22 Şubat 1907 tarihinde İstanbul arşivlerinde Macar tarihi üzerinde öneme sahip olan tarihi malzemeyi araştırmak için görevlendirilmiştir. 1907 Nisanından 1911 Mayısına kadar İstanbul'da zorluklara rağmen arşive ulaşabilmiştir. Türk-Macar ilişkilerinin derinleştirilmesi yolunda başarılı bir şekilde çalışan Karácson'un aklında bir enstitü kurma düşüncesi hâkim olmuştur. Ancak bu düşüncesini

¹²² Georges Hazai, "*Ignác Kúnos'un Türk Folklor Araştırmalarındaki Yeri*", **I. Uluslar arası Türk Folklor Kongresi Bildirileri**, C. I., Ankara 1976, s. 160.; Ignác Kúnos, *Türk Halk Edebiyatı*, Yayına Haz.: Tuncer Gülensoy, Akçağ Yayınları, [b.s.y. yok], 2001, s. 5. Bu eserde yazarın adı "*Ignacs Kúnos*" olarak ifade edilmiştir. Ancak bu yazım şekli yanlıştır. Doğru ifade "*Ignác Kúnos*" şeklinde olmalıdır.

¹²³ Çolak, "*19. Yüzyıl Sonu - 20. Yüzyıl Başlarında Türk-Macar Yakınlaşması*", s. 5.

¹²⁴ Nyíri, "*Oldukça Uzak Geçmişten Başlayarak 1996'ya Kadar 'Tarih Boyunca Türk-Macar İlişkilerine Kısa Bir Bakış*", s. 215.

¹²⁵ Atilla Çetin, "*Karácson, Imre*", **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, C. 24, İstanbul 2001, s. 379.

gerçekleştiremeden vefat etmiştir. Fakat onun enstitü hakkındaki düşünceleri, raporları, çalışmalarının başarısı, İstanbul’da Macar Bilim Enstitüsü’nün kurulmasında önemli rolü olmuştur. Başbakanlık Şube Müdürü Kuno Klebelsberg böyle bir enstitünün başına Karácson’u geçirmeyi düşünmüştür. Fakat bu düşüncesi gerçekleşmemiştir. Türk-Macar ilişkileri ile ilgili makaleler yazmış olan Karácson, Tarih-i Osmanî Encümeni’nin muhabir üyesi idi.¹²⁶

Karácson, arşivlerde yeni düzenlemelere gidilişi sırasında ilmi ve tecrübeleriyle Türk meslektaşlarına faydalı olmuştur. Derin bilgisi, birçok dile hâkimiyeti, samimi ve dostça davranışları, Türkleri ve Türk tarihini, edebiyatını sevmesi dolayısıyla İstanbul’da iyi bir çevre edinmişti; Ali Emîrî Efendi, Necip Asım, Tevhid, Saffet ve İkdâm gazetesinden Ahmet Cevdet beyler yakın dostları arasındaydı.¹²⁷

Imre Karácson’un Türk kütüphaneleri ve arşivlerinde yapmış olduğu araştırmalar, Roma ve Viyana’daki arşivlerin yanı sıra, Türk arşivlerinin de Macar tarihi araştırmacıları için çok önemli materyallerin olduğunu göstermiştir.¹²⁸

Macar Türkoloji’sinde hizmette bulunmuş bir diğer önemli isim Gyula Németh’tir (1890-1976). Németh, 16 yaşında İstanbul’u ziyaret etmiştir. Yine bundan iki yıl sonra Türkiye’ye gelerek İzmir ve Aydın yöresinde “Yörükler” üzerinde incelemeler yapmıştır. Bu incelemelerinin ardından kesin bir şekilde Türkolog olma ve Türk-Macar ilişkilerini incelemeye karar vermiştir. Bununla yıllarca süren bilim ve eğitim çalışmalarına başlamakla Macar Türkoloji’sine önemli hizmetlerde bulunmuştur.¹²⁹

Macaristan’ın Türkolojiye büyük hizmetleri dokunan en büyük âlimlerinden bir diğer isim çok yanlı bir dilci olan Zoltán Gombocz’dur (1877-1935). Gombocz, “*Macarcada Yurt Kuran Aşamadan Önce Türkçe Kökenli Sözcükler*” üzerine yazmış olduğu temel eseri ve pek çok makalesi ile Macar bilim dalını zenginleştirmiştir.¹³⁰

¹²⁶ Melek Çolak, “İstanbul’da Macar Bilim Enstitüsü (1916–1918)”, **Karadeniz**, S. 3, Yıl: 1, (Yaz 2009), s. 93.

¹²⁷ Çetin, **a.g.m.**, s.379.

¹²⁸ Ağoston, s. 93.

¹²⁹ Hicran Akın, “Németh’e Göre En Eski Türk-Macar Münasebetleri”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, C. XXX, S. 1–2, s. 1.

¹³⁰ Nyíri, “*Macaristan’da Türkolojinin Tarihi I*”, s. 205.

En önemli eserini oluşturan ise “*Macar Dili'nin Etimolojik Sözlüğü*” olmuştur. Bu eserinde sadece Macar dilinin söz dağarcı değil, kişi ve yer adlarının da kökeni ele alınmıştır. Ayrıca Türk kökenli kişi adları ile de uğraşmıştır. Bunların dışında genel dil bilimi alanında da eserler vermiştir.¹³¹

XIX. yüzyılda Macaristan'da, Macar dili ve tarihi üzerine yapılan yoğun araştırmalar sonucunda yüzyılın sonunda başlatılan Türkoloji araştırmaları ve Türkoloji'nin getirdiği yeni bulgular, Osmanlı Devleti'nde Türk milliyetçiliğinin oluşmasına katkıda bulunmuştur. Ayrıca Macar bilim adamları Türk dil, tarih ve kültürü ile ilgili önemli çalışmalara imza atmışlardır.¹³² Özellikle XIX. yüzyılın sonlarına doğru Osmanlı düşünürleri arasında Osmanlı Devleti'nin kuruluşu ve Türklerin İslamiyeti kabul edişinin öncesine dayanan bir tarih bilinci ve buna bağlı bir kimlik arayışı gittikçe etkili olmaya başlamıştır.¹³³

I. II. Turancılık ve Macar Turancılığının Ortaya Çıkması

İran efsanesinde, tarihsel olarak İran krallığının kapsadığı toprakların kuzeyinde kalan bölgelere, Hazar denizi, Aral Gölü, Amuderya ve Siriderya nehirleri arasında kalan bozkırlara “*Turan*”^{*} adı verilmiştir.¹³⁴ XIX. yüzyılda özellikle Macaristan'da yapılan Türkoloji araştırmaları sonucunda “*Turan*”, bütün Türkî lehçe ve dillerin yanı sıra Fince ve Macarcayı kapsayan Ural-Altay dil ailesini ifade eden yeni bir anlam kazanmıştır.¹³⁵ Nitekim eski bir Farsça isim olan bu “*Turan*” sözcüğünü daha 1839 yılında Macar bilim adamları, Orta ve Güney Doğu Asya'daki Türk toplu-

¹³¹ Hasan Eren, “*Gombacz, Zoltán*”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, C. 14, İstanbul 1996, s. 112-113.

¹³² “*Türkoloji Çalışmaları*”, **Türk-Macar Tarihi İlişkilerinden Kesitler**, Milli Saraylar Daire Başkanlığı, Hazırlayan T. Cengiz Göncü, İstanbul 2009, s. 217.

¹³³ Özdoğan, s. 290.

*Turan kelimesinin ve kavramının geçtiği en eski metin ya da bilgi kaynağı Zerdüştlüğün kitabı Avesta'dır. Turan; İranlıların, İran'ın kuzeydoğusundaki ülkeye verdikleri coğrafi bir isim olarak da bilinir. Kelimenin aslının Sankritce Tur= Olağanüstü cesur, yiğit anlama geldiği –ân ekinin aile (Papak-an) veya memleket isimlerinin (Gil-an, Dalyam-an) teşkilinde kullanıldığına göre, Turan kelimesi de genel anlamda (Turanî kavramların) Türklerin memleketi anlamında da kullanıldığı anlaşılmaktadır. (Bkz. Necati Gültepe, “*Turancılığın Tarihi ve Sosyolojik Gerçeği*”, **Turan Dergisi**, S.1, (Ocak 2005), s. 10-11.)

¹³⁴ Demirkan, s. 21.

¹³⁵Günay Göksu Özdoğan, **Turan'dan Bozkurt'a Tek Parti Döneminde Türkçülük (1931-1946)**, İletişim Yayınları, İstanbul 2001, s. 28.

luklarını tanımlamak için kullanarak Türk ve Moğollardan başka Fin, Macar ve diğer uluslar ve diller grubuna “*Turanlı*” adını vermişlerdir.¹³⁶

Öte yandan Macarlar, şimdiki yurtlarına yerleştiklerinden beri Avrupalılar tarafından kendilerinden sayılmayarak dışlanmışlardır. Bir taraftan Slavlar, diğer taraftan Germenler arasında sıkıştıklarını düşünen Macarlar, kendi tarihlerini araştırmak ihtiyacı duymuşlar, bunun üzerine çalışmaları dil ve tarih üzerinde yoğunlaştırmışlardır.¹³⁷

XVII. yüzyılda Avrupa Merkezci dil ve tarihçileri Avrupa diline benzemeyen, kutsal kitaplar ve hiçbir dil ile akrabalığı olmayan Macar dilini tespit etmişlerdir. Osmanlı yönetiminden kurtulduktan sonra Avusturya (Cermen) hegemonyasına karşı ard arda devam eden bağımsızlık mücadelelerinin başarısızlıkla sonuçlanması yanında, Pan-Cermenizm ve Pan-Slavizmin ortaya çıkıp gelişmesi, Macarları bir yandan köken araştırmalarına iterken, bir yandan da Avrupa merkezci emperyalist anlayışa karşı cihanşümul bir doktrin geliştirmeye itmiştir.¹³⁸

Macar bilim adamları bu tarihten itibaren yoğun ve maceralı bir araştırma içerisine girmişlerdir. XVII. ve XVIII. yüzyıllarda Macaristan’da Macarcanın altmış civarında dünya dili ile akraba olduğu hususunda tezler ortaya koymuşlardır. Araştırmacılar tarafından gerçekleştirilen Macarcanın ve Macar halkının kökenlerini arama girişimleri filoloji dünyası için önemli kazanımlar sağlamıştır.¹³⁹

Macar bilim adamı Csoma Körösi, Macarların atasını bulmak, Macar tarihi ve diliyle ilgili bilgiler elde etmek amacıyla Beyrut, Tahran, Buhara ve Kâbil yoluyla Kuzey Hindistan’a ulaşmıştır. Amacı Göttingen Üniversitesi’nde bir hocasından duymuş olduğu, Macarların Batı dillerinde “*Ungar*”, “*Hongrois*”, “*Hungarian*” gibi adlarla anılmasının belki İç Asya’daki Uygurların adı ile bir ilgisinin olabileceği düşüncesinden dolayı onların bulunduğu yere gitmekti. Bu dönemde Hindistan İngilizlerin egemenliği altındaydı ve İngilizler Csoma’dan Tibet dili üzerine yoğunlaşarak

¹³⁶Lewis, **a.g.e.**, s. 344; Çolak, “19. Yüzyıl Sonu-20. Yüzyıl Başlarında Türk-Macar Yakınlaşması”, s. 5.

¹³⁷Çolak, “Atatürk Döneminde Kültürel, Siyasi ve Ekonomik Bakımdan Türk-Macar İlişkileri (1919-1938)”, s. 62.

¹³⁸Erol Cihangir, “Türk-Macar Buluşmaları Macar Turancılığı”, **Turan Dergisi**, S.1, (Ocak 2005), s. 46.

¹³⁹Demirkan, s. 8.

bir gramerle sözlük yazmasını istemişlerdiler. Bu görevini başarı ile tamamlayan Csoma, Tibet dilciliğinin kurucusu olmuştur. Bu sırada asıl amacından ayrılmayarak Uygurların yurdunu aramak üzere tekrar yolculuğa çıkmıştır. Fakat yolculuğu esnasında yakalandığı hastalık dolayısıyla bu hayalini gerçekleştiremeden vefat etmiştir.¹⁴⁰

Macar bilim adamı Csoma Körösi'nin Macarcanın sırrını çözmek ve bu iz üzerinden Macar anayurdunu bulmak ile ilgili çalışmaları Macaristan'da yeni bir akımın oluşmasını sağlamıştır. Uzaktaki yurtlarına “*Turan*” adını veren Macarlar, ilk yurtlarının tarihine karşı büyük bir ilgi duymaya başlamışlardır. Böylece Macar anayurdunu arama girişimleri “*Turancılığın*” doğmasında büyük rol oynamıştır.¹⁴¹

Turancılığın ortaya çıktığı dönemde Osmanlı Türkleri ile Macar Türkologları arasındaki bağlarda kuramsal ilişkilere doğru dönmeye başlamıştır. Turancılık siyasî bir kavram olarak, bir taraftan Türkçülüğün eşanlamlısı, bir taraftan da Turan kavimlerinin birbiri ile olan yakınlıklarına ait çok daha belirsiz eğilime işaret etmiştir. Pan-Turanizm ifadesi özellikle Macaristan'da kullanılmıştır.¹⁴² Macarlar, Macarlığın var olabilmesini Pan-Cermenizm ve özellikle Pan-Slavizm karşısında Pan-Turancı birliğin gerçekleştirilmesinde görmüşlerdir.¹⁴³

Turancılık Macaristan'da ilk ortaya çıkış biçimiyle Turanlı halkların siyasi ve kültürel birliği anlamında kullanılmıştır.¹⁴⁴ Dönemin çeşitli popüler ırk sınıflandırmalarının da etkisiyle “*Turanî*” terimi, yaklaşık 2000 yıl önce Orta Asya'da yaşadığı düşünülen bütün halkların ırksal kökenini belirtmek amacıyla kullanılmıştır.¹⁴⁵ Artık Macaristan yüzünü Asya'ya dönmeli, geleceğini geçmişinin de bulunduğu bu topraklarda aramalıydı.¹⁴⁶ Bu düşünce Macar Turancısı ve aynı zamanda şair Árpád Zempléni'nin şiirlerine de konu olmuştur. Zempléni “*Keletre Magyar*” (*Doğu'ya*

¹⁴⁰ Hazai, “*Macaristan'da Türkoloji*”, s. 204; Kırbaç, **a.g.e.**, s. 43-44; Hasan Eren, “*Geçmişine Bakan Yalnız Bir Ulus: Macarlar*”, **Tarih ve Toplum**, C. 36, S. 215, (Kasım 2001), s. 77.

¹⁴¹ Çolak, “*Atatürk Döneminde Kültürel, Siyasi ve Ekonomik Bakımdan Türk-Macar İlişkileri (1919-1938)*”, s. 62.

¹⁴² Namal, s. 114.

¹⁴³ Önen, s. 31.

¹⁴⁴ Rıdvan Akın, **Osmanlı İmparatorluğu'nun Dağılma Devri ve Türkçülük Hareketi (1908-1918)**, Der Yayınları, İstanbul 2002, s. 59.

¹⁴⁵ Özdoğan, s. 28.

¹⁴⁶ Çolak, “*19. Yüzyıl Sonu - 20. Yüzyıl Başlarında Türk-Macar Yakınlaşması*”, s.5.

Macar) adlı şiirinde kendilerini küçümseyen, söz hakkı tanımayan ve istismar eden Batıdan (Germen, Roma, Slav) kaçınmaları ve dostluğu doğudaki kardeşlerinde aramaları konusunda Macar milletine seslenmiştir.¹⁴⁷

XIX. yüzyılın son çeyreğinde yoğunlaşan Macar ana yurdunu bulmaya yönelik araştırmalar, başka halklarla dil ortaklığı üzerine incelemeler Turan ülküsünü olgunlaştırmıştır. Turancılığın bir ideoloji olarak Macaristan'da ortaya çıkmasının nedeni olarak ülkenin siyasî ve kültürel koşullarıyla ilgisi bulunmaktadır. Avusturya-Macaristan Monarşisi'nde ikinci başkent olan Budapeşte'nin, XVI., XVII. ve XVIII. yüzyıllarda Viyana'ya karşı vermiş olduğu bağımsızlık mücadelesi yenilgiyle sonuçlanmıştır. XIX. yüzyıl sonları ve XX. yüzyıl başları Avrupa'da yeni güç dengelerinin oluştuğu yıllardır. Avusturya-Macaristan Monarşisi'nin zayıflaması ve yükselen Panslavizm ve Pangermenizm karşısında Macar milliyetçileri, Macar ulusal bağımsızlığı için yeni yerler ve yeni müttefikler arama ihtiyacı duymuşlardır. Ayrıca Macar siyasetçilerin yüzünü doğuya dönmesinde Hristiyan Batı'ya karşı duyulan güvensizlik duygusu da etken olmuştur.¹⁴⁸ Tarih, dil ve kültür yakınlığı da bunda rol oynamakla beraber,¹⁴⁹ kendi tarihlerini araştıran Macarların Atilla Hunları ile aynı kandan olduklarını anlamaları da önemlidir.¹⁵⁰

Turan'ı, bir etnografik terim olarak Macar kamuoyuna tanıtan kişi, ünlü Macar doğubilimci Ármín Vâmbéry olmuştur. Hatta O, daha da ileri giderek Turan ırkı ta-

¹⁴⁷ Macar Turancısı Árpád Zempléni'nin bu konu hakkındaki şiiri şöyledir:

“Doğu'ya Macar, Doğu'ya bak.

Şerefli büyük akrabaları orada bulacaksınız.

Batı'dan kaçınız.

Bizleri orada küçümseyerek istismar ediyorlar.

Sekiz asırdan beri

Batı'nın bütünlüğünü korumak için

Dökülen kanlarımıza karşılık, mükâfatımız

Küçümsenmek ve hakaret oldu.

Asli sözümüzün ağzımızdan çıkmasını engelliyorlar.

Germen, Roma ve Slavlar bugün paraları ile

Yarın da kılıçları ile hayatımıza aynı şekilde kıyacıklar.

Kahraman milletim, dostunu Doğu'daki kardeşlerin arasında ara.” (Bkz. Cihangir, **a.g.m.**, s.

47-48.

¹⁴⁸ Çolak, “19. Yüzyıl Sonu- 20. Yüzyıl Başlarında Türk-Macar Yakınlaşması”, s. 5-6.

¹⁴⁹ Çolak, **a.g.m.**, s. 6.

¹⁵⁰ Oba, s. 129.

nımlamasını da kullanmaktan kaçınmamıştır. Böylece “*Turan*” kavramı XX. yüzyılın ilk yıllarından itibaren milliyetçilik akımına zemin oluşturacak biçimde coğrafi anlamlandırmanın sınırlarını aşmaya başlamıştır. Bu şekilde “*Turan*” terimine coğrafyanın ötesinde anlamlar yüklenmesi siyasal bir hareket olarak Turancılığı doğuran bir süreci de harekete geçirmiştir.¹⁵¹

1890 yılından sonra, Budapeşte “*Turan araştırmalarının Mekkesi*” olmuştur. 1867 yılında Avusturya-Macaristan Monarşisi’nin kurulmasından sonra, Habsburglarla Macarlar arasındaki anlaşmazlık büyümüştür. Macar Hükümeti, Batılı devletlerin onaylamadığı bir Macarlaştırma politikası benimsemişti. Daha sonra özellikle 1890 yılından itibaren Panslavizm ve Pangermenizmin baskısını hisseden Macarların, Avrupa’daki değişen güç dengesi ve o güne kadar kendilerini bir parçası saydıkları “*Batı dünyası*” karşısında duydukları yabancılaşma, Doğu Avrupa’da yeni bir müttefik arayışına sevk etmiştir. Eski düşman Osmanlılar, özellikle Rusya’ya karşı muhtemel bir müttefik sayılmışlardır. Böylece “*Turan*” üzerinde yoğunlaşan dilbilim ve etnografya araştırmaları ise iki taraf arasında yakınlaşmayı sağlamıştır. Osmanlı Türkçüleri ile Macar Türkologları arasında bir ölçüde fikir alışverişi başlamıştır.¹⁵²

Turan kavramının bir ideoloji olarak kurumsallaştırılmasının ardından pratiğe geçirme yolunda Turan Cemiyeti yolu ile önemli adımlar atılmaya başlanmıştır. Bu konuda ilk olarak Budapeşte’de Turan Kongresi toplama girişimi olmuştur. Söz konusu kongreye, II. Abdülhamid davet edilmiş ancak Sultan kongreye katılmamış, kongreyi şerefliendirecek Şeyh Süleyman Efendi’yi Turan Kongresi’ne göndermiştir. Aradan çok fazla zaman geçmeden yaşanan Balkan buhranı sırasında Macarlar, Sırp-lara karşı Budapeşte’de Türk yanlısı gösteriler düzenleseler de, Macar Turancıları’nın Osmanlı Türkiye’si ile ideolojik bağlamda ilişki kurmaları için yine de 1908 Jön Türk ihtilali sonrası Enver Paşa’yı beklemeleri gerekecektir. O zamana kadar gerçekte “*Turan*” ideolojisinin fikri ve siyasî, kültürel zemin hazırlanması bakımından önemli çalışmalardan biri 1910 yılında kurulacak Macar Turan Cemiyeti idi.¹⁵³

¹⁵¹ Önen, s. 57.

¹⁵² Özdoğan, s. 64.

¹⁵³ Cihangir, s. 50.

Turan Cemiyeti'nin kurucuları arasında, Jenő Cholnoky, Kont Pál Teleki, tarihçi Sándor Marki, şair Árpád Zempléni, Lajos Sassi Nagy gibi tanınmış simalar bulunmaktadır. Macar Turan Cemiyeti, Macar ulusuna akraba olan Asya ve Avrupa uluslarının ilimlerini, sanatlarını, iktisadi ve sosyal politikalarını incelemek ve bunları geliştirmeyi hedeflemektedir. Derneğin faaliyet sahalarından, siyasal sorunlar, dini inançlar ve şahsi çıkarlar hariç tutulmuştur.¹⁵⁴ Nitekim Cemiyetin kuruluşunu duyuran broşürde Turan Cemiyeti'nin amacı şöyle belirtilmektedir:¹⁵⁵

“Turan Cemiyeti'nin amacı; Asya ve bizle akraba Avrupa halklarının bilim, sanat ve ekonomilerini incelemek, onları yurt içinde ve yurt dışında tanıtmak, geliştirmeye yardımcı olmaktır. Yine, bu kardeş halkların çıkarlarını Macaristan'la bütünleştirmeye çalışmak da amaçlarımız arasındadır. Cemiyetimiz çıkarıcı değildir. Siyaset, din ve mezhep sorunlarının ve kişisel paröblemlerin faaliyet alanımıza girmesine kesinlikle izin verilmeyecektir. Öncelikle bilimsel olan çalışmalarımızda, ticari ilişkilere asla yer yoktur. Cemiyetimiz amaçlarını Turan kökenli olmayan halklarla işbirliği ve diyalog içinde gerçekleştirmeye özen gösterecektir.”

1912 yılında faaliyetlere başlayan cemiyet, Macar kamuoyunu Doğu ülkeleri üzerine bilgilendirmek amacıyla konferanslar düzenleyip, Anadolu ve ötesine düzenlenen geziler aracılığı ile Macar bilim dünyasının Doğu ülkeleri hakkındaki bilgilerin artırılması hedeflenmiştir. Bu yılda gerçekleşen gezilerin ağırlık noktasını ise iktisadi nitelikler oluşturmuştur.¹⁵⁶

1912 yılından itibaren Macaristan'da Turancı akım daha geniş bir etki alanına kavuşmuş olup, Macar parlamentosunda bu cemiyetlerin faaliyetlerini kolaylaştırmak ve desteklemek amacıyla özel ofisler sağlanmıştır. Bundan başka Macar Turan Cemiyeti ile doğrudan bağlantısı olmaksızın bağımsız gazete, dergi ve broşür çıkarma faaliyetleri de gittikçe artmıştır. Bu bağlamda, Osmanlı Türkleri ile milli hislere dayanan bağları güçlendirmek adına Osmanlı Devleti'nin Budapeşte Başşehbenderi Ahmet Hikmet (Müftüoğlu) Bey onuruna Budapeşte'de verilen kabul geniş bir ilgi

¹⁵⁴ Oba, s. 130.

¹⁵⁵ Demirkan, s. 26-27.

¹⁵⁶ Önen, s. 62.

uyandırmıştır.¹⁵⁷ Böylece Ahmet Hikmet Bey'in girişimleriyle Macar Turancıları ve Osmanlı Türkçü aydınları arasında bir takım bağların kurulduğu tahmin edilebilir. Bu çabalar sonucunda Türk Yurdu'nun 1912 Şubat sayısında Budapeşte'de Turan adıyla bir cemiyetin kurulduğu haberi yer almıştır.¹⁵⁸

Cemiyet tarafından 1913 yılında Turan dergisi yayımlanmaya başlanmıştır. Turan dergisi birkaç dilde araştırma ve bilimsel makaleler içermekteydi. Dergi belli dönemlerde ara vermek zorunda kalmışsa da II. Dünya Savaşı'na dek yayımlanmaya devam etmiştir.¹⁵⁹

Turan dergisinin 1913 yılındaki sayılarında yer alan makale ve yazılar, Asya ülkelerinin ekonomik, kültürel ve toplumsal değerleri hakkında tanıtımlar, daha önce gerçekleştirilen gezilere ilişkin izlenimler, çeşitli Turan halkları üzerine çalışmalar ve dil bilimsel incelemeler üzerine kaleme alınmıştır. Anadolu ve Asya ülkelerinin iktisadi yapıları hakkında kaleme alınan makaleler, Macar Turancı hareketinin görünürdeki amaçlarının ardındaki gerçek hedefleri ortaya koymaktadır.¹⁶⁰ Nitekim Macar Turancıları "*Turan*" derken özellikle ekonomik ilişkileri esas almış olup, Macaristan'ın siyasî ve kültürel yönden yönünü doğuya çevirmesi ekonomik ilişkileri de etkilemiştir.¹⁶¹

Turan dergisinin yayımlanması ile birlikte Macar kamuoyunda yankı bulmaya başlayan Turancı fikirler, çıkması muhtemel dünya savaşına paralel olarak Macar milliyetçiliğinin popüler türlerinden biri olma yoluna gitmiştir. I. Dünya Savaşı, Macar Turancılarına göre "*Turan halklarının egemen olacağı yeni bir dünyanın doğuşunun habercisi olmuştur. I. Dünya Savaşı'nın kanlı kaosundan Turan kültürü fıskıracak, savaş sonrası dönemde Turancılığın önderliğini üstleneceği yeni dünyanın tamamen farklı bir düzeni ve amaçları olacaktır. Bu yeni dünyada Turan halklarının önderliği görevi de Macarlara düşecektir. Orta Avrupa ittifakının kazanacağı savaş Avusturya-Macaristan Monarşisi üzerindeki Slav tehdidini ortadan kaldıracak, ikili*

¹⁵⁷ Akın, **a.g.e.**, s. 61.

¹⁵⁸ Önen, s. 61-63.

¹⁵⁹ Çolak, , "19. Yüzyıl Sonu - 20. Yüzyıl Başlarında Türk-Macar Yakınlaşması", s. 6.

¹⁶⁰ Önen, s. 65.

¹⁶¹ Çolak, "Atatürk Döneminde Kültürel, Siyasi ve Ekonomik Bakımdan Türk-Macar İlişkileri (1919-1938)", s. 70.

monarşinin yapısı değişecek, Macaristan'ın önemi artacaktır. Bunun sonucunda Macaristan daha da özgür olarak, Orta Avrupa ittifakının Antant karşısındaki en önemli koruyucu mekanizması ve dünya barışının güvencesi niteliğindeki Turanî dış politikayı izleyebilecektir.”¹⁶²

Bu bağlamda Budapeşte’de kurulan “*Macar Turan Cemiyeti*” (*Magyar Turáni Társaság*), 1913 yılından itibaren Turan dergisini yayımlamaya başlayıp, I. Dünya Savaşı sırasında “*Doğu Kültür Merkezi*” (*Keleti Kultürközpont*) adı ile pek çok sayıda Türk gencinin Macaristan’da eğitim görmesinde rol oynayarak, Türk-Macar ilişkilerinin geliştirilmesine katkıda bulunmuştur.¹⁶³

Bu gelişmelerden de anlaşıldığı gibi, Macaristan’daki Turan hareketinin en değer verdiği ülkelerin başında Türkiye gelmektedir. Türkiye ile Turancı ilişkilerin geliştirilip güçlendirilmesi amacıyla İstanbul’da Türk-Macar Dostluk Cemiyeti kurulmuştu. Adı geçen derneğin kuruluşu Pál Teleki’nin başkanlığında üç kişiden oluşan bir Turan heyetinin İstanbul’u ziyareti sırasında gerçekleşmiştir. İstanbul’daki bu derneğin Macaristan’daki cemiyet gibi örgütlenmesi hedefleniyordu.¹⁶⁴

XIX. yüzyılda Türkler ve Macarlar arasında görülen dil ve tarih çalışmalarının meydana çıkardığı Türkoloji ve Turancılık akımına dayalı kültürel faaliyetler ve etkinlikler dostluk ilişkilerini artırmıştır. Bu tür kültürel akımların gelişmeye başladığı dönemde etkili olan ve XIX. yüzyıla damgasını vuran, her iki ülke arasında siyasî ve kültürel dostluğu pekiştiren bir başka kültürel faaliyet, II. Abdülhamid tarafından Macaristan’a iade edilen Korvinalar’dır.

¹⁶² Önen, s. 65-66.

¹⁶³ Melek Çolak, “*Macar Turancıları ve Atatürk (Macar Kaynaklarına Göre)*”, **Türk Yurdu**, C. 31, S. 290, (Ekim 2011), s. 94.

¹⁶⁴ Demirkan, s. 36.

II. BÖLÜM

KORVİNALAR

Macar komutanı János Hunyadi'nin oğlu Macaristan Kralı I. Mátyás Hunyadi (1458-1490)*, Latince adı ile “*Matthias Corvinus*” un (Bkz. Ek:1), Macaristan'da Buda Sarayı'nda kurmuş olduğu “*Buda Kütüphanesi*” daha sonra “*Bibliotheca Corvini-ana*” (*Korvina Kütüphanesi*) olarak adlandırılmıştır.¹⁶⁵ Kütüphanenin bu şekilde adlandırılması, Hunyadi ailesinin Roma kökenli oluşuna bağlanmaktadır. Bunda Romalı Valerius ailesinin armasında görülen karga ile Hunyadi ailesinin orijinal armasında görülen “*karga*”ya (Latince *corvus*) benzetilmiş olması önemlidir.¹⁶⁶ Bu bağlamda Hunyadi ailesine Latince “*Corvinus*” unvanı verilmiştir.¹⁶⁷ Hatta XV. yüzyılda yaşamış bilim adamı Pietro Ranzano tarafından Kral Mátyás “*Corvinus*” unvanı ile anılmıştır.¹⁶⁸

5 Mayıs 1490'da Floransa hümanisti, Napoli'de belagat Profesörü ve Aragonlu Kral kütüphanecisi Francesco Pucci, vefat eden Kral Mátyás'ı, Aragon sarayında şu şekilde anmıştır:¹⁶⁹

“Mátyás, Corvinus'lar ailesinden gelmiştir. Başkaları için uğursuz sayılan karga, O'na her zaman şans getirdiğini gösteriyor ve bu nedenle asil silahlarında karga görünüyor. Hükümdar onuru taşıyan kargayı gösterişli bir şekilde her yere

* I. Mátyás Hunyadi (23 Şubat 1440, Kolozsvár - 6 Nisan 1490, Viyana): Macaristan Kralı. János Hunyadi ve Erzsébet Szilágyi'nin ikinci oğludur. Erken yaşta Almanca, Latince ve Slavca dillerine hâkim olan Mátyás, 1453 Ocağında „*Kont*”, 1454 yazında „*şövalye*” unvanını aldı. 24 Ocak 1458 tarihinde Macar kralı seçildi. 1458 yılında Szeged'te ülke meclisini ilân etti. Aydın ve yetenekli bir hükümdar olan Mátyás, Diet'i (Parlamento) düzenli biçimde toplayarak ve yönetim mekanizmasına işlerlik kazandırarak etkili bir denetim kurdu. Düzenli orduyu kuvvetlendirmek ve yeni kurumları ayakta tutmak amacıyla ağır vergiler koyma yoluna da gitti. Güney sınırlarını bir dizi kaleyle güvence altına aldı. Bohemya ve Avusturya'ya yönelik seferler düzenledi. 29 Mart 1464'te İmparator III. Friedrich'ten Macar tacını geri alarak tekrar taç giydi. 3 Mayıs 1469'da Çek Kralı unvanını aldı ve Bohemya tahtına geçerek Morovya, Silezya ve Lausitz'i ele geçirdi. 1 Haziran 1485'te ise Avusturya Prensi unvanını aldı. 6 Nisan 1490'da Viyana'da vefat etti. (Ayrıntılı bilgi için bkz. **Révai Nagy Lexikona**, „*Mátyás*”, XIII. Kötet, s. 495-497; **Ana Britannica**, „*Macaristan*”, C. 15, s. 75.)

¹⁶⁵ Mikó, **a.g.m.**, s. 19.

¹⁶⁶Rozsondai, **a.g.m.**, s. 193.

¹⁶⁷ **Révai Nagy Lexikona**, “*Corvinus*”, s. 677-678.

¹⁶⁸Paola Di Pietro Lombardi, “*Mátyás Emblémái*”, **Holló Jegyében**, szerkesztő: Monok István, Corvina Kiadó, Országos Széchényi Könyvtár, 2004, s. 159.

¹⁶⁹ Lombardi, **a.g.m.**, s. 160.

boyamışlar. Aynı zamanda onu kütüphanede bulunabilen el yazması sayfalarda da görmek mümkündür.”

Öte yandan el yazması kitapların çoğu Latince¹⁷⁰ olan ve Macarların bilimsel ve kültürel gelişiminde önemli rol oynayan¹⁷¹ Korvina Kütüphanesi, araştırmacılar tarafından “*Bibliotheca Corviniana*” adıyla anıldığı için, buradaki el yazması kitaplara da Korvina (Corvina) denmiştir.¹⁷²

II. I. Korvina Kütüphanesi

II. I. I. Kütüphanenin Kuruluşu

Kral Mátyás, XV. yüzyılda Vatikan Kütüphanesi’nden sonra en büyük ve en ünlü el yazmalarına sahip ikinci büyük kütüphane olan Buda’da Kral Sarayı’nda Korvina Kütüphanesi’ni tesis etmiştir.¹⁷³ Ancak Korvina Kütüphanesi’nin tam olarak ne zaman kurulduğuna dair kesin bir tarih belirtilmemektedir.¹⁷⁴

“*Korvina Kütüphanesi Tarihi*”nde Kral Mátyás’ın Kütüphanesinin oluşumunda ilk adımın, Mátyás’ın kitap koleksiyonu olduğu anlaşılmaktadır. Mátyás tarafından bilinçli kitap koleksiyonunun başlangıcı hakkında kesin bir tarih bulunmamakla birlikte Kral Mátyás genç yaşında okuduğu kitaplarını, babasının birkaç kitabını ve kral seleflerinden kendisine miras kalmış el yazması eserleri biriktirmesi ile ilk etapta basit bir koleksiyon oluşturmaya başlamıştır.¹⁷⁵

¹⁷⁰O dönem resmi dil Lâtince idi. Osmanlı İmparatorluğu’nun Budin’i ele geçirmesi ve 1541 yılında 12 sancaklık Budin Vilâyeti’ni kurmasının ardından buraya Budin Paşalarını atamasıyla bu durum değişmiştir. Osmanlı-Macar siyasi, sosyal ve ekonomik hayatında büyük rol oynayan Budin Paşalarının bölgedeki en önemli faaliyetleri arasında Macar dili kullanımını teşvik etmeleri gelmektedir. Bu konuda halka geniş özgürlükler tanınmıştır. XVI. yüzyılın ortalarından itibaren Budin Paşası Arslan Paşa’nın (1565–1566) etkisiyle resmi yazışmalarda Macarca Latinceyi ikinci plana itmiştir. (Bkz. Yasemin Altaylı, “*Budin Beylerbeyi Arslan Paşa (1565–1566)*”, *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)*, S: 19, Ankara 2009, s. 256.)

¹⁷¹Tekindağ, s. 155.

¹⁷²Gülen, a.g.m., s. 263; Mikó, s. 26.

¹⁷³János Csontos, *A Korvina: Előzményei, Alapítása, és Az Irodalom Reskonstrukciója*, Pallas Nyomda, Budapest 1895, s. 13.

¹⁷⁴Csontos, a.g.e., s. 5; Csaba Csapodi, “*A Corvina Könyvtár Története*”, *Bibliotheca Corviniana Digitalis*, Országos Széchényi Könyvtár, s. 4.

¹⁷⁵Márton Tárnoc, *Mátyás Király és a Magyarországi Reneszánsz (1450-1541)*, Balassi Kiadó, Budapest 1994, s. 76; Csapodi, a.g.m., s. 4.

Öte yandan oluşturulan bu koleksiyonun gelişmesinde, Kral Mátyás'ın egemenliği sırasında hizmetinde bulunmuş ve İtalyan üniversitelerinde eğitim görmüş, kültürlü, kilise mensubu Macar hümanistler Vitéz* János ve yeğeni Janus Pannoni-
nius'un büyük rolü olmuştur.¹⁷⁶

Vitéz János, Várad piskoposu olduğu dönemde (1450-1465) Várad'ta hümanizmin merkezi sayılan bir kütüphane oluşturmuştur. Kütüphanenin oluşumu aşamasında kendisinin de ilk olarak tutmuş olduğu notları, eleştirel metin düzeltmeleri ve kendisi tarafından yazılmış edebî eserleri ile kütüphanesini donatmıştır.¹⁷⁷ Kütüphanesinin birikimi aşamasında da çağın en seçkin bilim adamları olan Pier Paolo Vergerio, Fülöp Podacatoro, Gergely Szanoki, Pál İvanics ve yeğeni Janus Pannonius ile mektuplaşmıştır. Hatta bu kişilerin Várad'taki hümanist çevrelere katılmasını sağlamıştır.¹⁷⁸ Vitéz János'un kütüphanesinin gelişiminde Ferrara'da bulunan "*Guarino Veronese*" adlı ünlü okulda eğitim görmesi amacı ile Ferrara'ya göndermiş olduğu yeğeni Janus Pannonius'un büyük katkısı olmuştur. Pannonius kendisine İtalya'dan pek çok kitap göndermiştir.¹⁷⁹

Vitéz János, Kral Mátyás tarafından 1465 yılında Estergon Başpiskoposluğu'na atanmıştır. Böylece yeni statüsüne kavuşan Vitéz János, ilk olarak Estergon'da Başpiskoposluk sarayını inşa ettirmiştir.¹⁸⁰ İtalyan kültürünü yaymak ve bilimsel kültürün ilerlemesi düşüncesine sahip olan Vitéz János, Macaristan'da bir yüksek okul açılması yönünde çalışmalara başlamıştır. Bu bağlamda ilk adımı Papa II. Pál'dan kendisine bir yüksek okul açması adına izin verilmesi talebinde bulunması ile atmıştır. Nitekim 1467 yazında masraflarını kendisinin karşıladığı Pozsony (Bratislava) Üniversitesi'ni kurmuştur.¹⁸¹ O, astronomi ve astroloji ile çokça uğraşmıştır.¹⁸² Bu

*Yiğit, cesur, bahadır ve mert anlamlarına gelmektedir. Bkz. Benderli Gün, Gülen Yılmaz, Zsuzsa Kakuk, Edit Tasnádi, **Magyar Török Szótár**, Nemzedékek Tudása Tankönyvkiadó, Budapest 2013, s. 904.

¹⁷⁶Eckhart, s. 104.

¹⁷⁷Gyöngyi Török, **Mátyás Király és A Magyarországi Reneszansz (1458-1541)**, Magyar Nemzeti Galéria, 1983 (Február 24-Június 26), s. 21.

¹⁷⁸**Magyar Életrajzi Lexikon (1000-1990)**, "*Vitéz János*", Magyar Elektronikus Könyvtár (MEK).

¹⁷⁹László Rásonyi, **Doğu Avrupa'da Türklük**, Selenge Yayınları, İstanbul 2006, s. 439; Csaba Csapodi, Klára Csapodi-Gárdonyi, **Bibliotheca Corviniana 1490-1990**, National Széchényi Library, Budapest 1990, s. 14.

¹⁸⁰Török, **a.g.e.**, s. 21.

¹⁸¹Vilmos Fraknói, "*Vitéz János Könyvtára*", **Magyar Könyvszemle**, 3. Évfolyam, 1. Füzet, 1878 Január-február, s. 7; Rásonyi, **a.g.e.**, s. 439; Csapodi-Gárdonyi, **a.g.e.**, s. 15.

ilgisinden dolayı tesis etmiş olduğu Pozsony Üniversitesi'ne, astronomi hocası Joannes Regiomontanus ve öğrencisi astrolog Márton İlkus'u ve aynı zamanda İtalyan bilim adamları Martio Galeotti, hitabet hocası Brandolini'yi davet etmiştir.¹⁸³

Vitéz János, Macaristan'da yeni kültürü yaymak ve bilim adamları yetiştirmek için çabalamıştır. Bu yeni neslin en yetenekli üyesi ise İtalya'nın Ferrara şehrindeki Padua Üniversitesi'nde eğitim görmüş Janus Pannonius'tur.¹⁸⁴ Pannonius, gerçek bir hümanist olmasının yanı sıra çağının en büyük Latince şairi olarak Macaristan'a dönmüştür. Ardından genç yaşında Pécs'te piskoposluk makamına getirilmiştir. Burada Macaristan'ın ikinci hümanizm kütüphanesi olan Pécs Kütüphanesi'ni de o kurmuştur. Yunancaya çok çabuk hâkim olan Janus'un kütüphanesinde, Latince kitapların yanı sıra Yunanca el yazmaları da bulunmakta idi.¹⁸⁵

Her iki Macar hümanistin kütüphaneleri Kral Mátyás için örnek teşkil etmiştir. Hatta Janus Pannonius tarafından 1461 yılında Macaristan'a davet edilmiş ve uzunca bir süre Macaristan'da yaşamış olan Galeotti'yi kendi kütüphanesi olan Korvina Kütüphanesi'ne kütüphaneci olarak atamıştır.¹⁸⁶ Pozsony Üniversitesi'nin kurulması ile de yeni kültüre yani İtalyan kültürüne karşı ilgi duymaya başlayan Mátyás, Buda'da Buda Üniversitesi'ni kurma düşüncesini geliştirmiştir. Bu düşünce ışığında yabancı üniversitelere ziyaretlerde bulunulmuştur. Ziyaret edilen üniversiteler arasında Viyana, Krakko ve İtalya üniversiteleri yer almakta idi. Ayrıca Mátyás'ın sarayına da hümanistlerin geldiği görülmüştür. Gelen hümanistler Vitéz János ve Janus Pannonius seviyesine ulaşmamakla beraber, yeni kültürü ülkenin en farklı bölgelerinde de yaymış olan Vác Piskoposu Miklós Báthory, Kalocsa Başpiskoposu Péter Váradi gibi hümanistler daha küçük hümanizm merkezini Buda'da oluşturmuşlardır. Mátyás'ın sarayına, bu kişiler dışında birçok sayıda yabancı hümanist bilim adamı da gelmiştir. Bunlar ise Polihisztor Galeotto Marzio, tarih yazarı Ranzanus ve Bonfini, filozof Bandini, astronom Regiomontanus ve Martón İlkus'tur.¹⁸⁷

¹⁸²Fraknoi, **a.g.m.**, s. 8.

¹⁸³Rásonyi, s. 439; Fraknoi, s. 8.

¹⁸⁴Török, s. 21.

¹⁸⁵Csapodi, s. 3.

¹⁸⁶Csapodi-Gárdonyi, s. 15.

¹⁸⁷Török, s. 41.

1472 yılına gelindiğinde Vitéz János ve Janus Pannonius'un Kral Mátyás nazarında gözden düşmeleri ve ölümleri Kütüphane yaşamında dönüm noktasını teşkil etmiştir. Her iki Macar hümanistin kütüphanelerindeki el yazması eserlere Mátyás tarafından el konulması ile Korvina Kütüphanesi'nin cilt sayısı bakımından da önemli artışını sağlamıştır.¹⁸⁸ Böylece hemen hemen Korvinaların üçte biri 1470 yılından önce Floransa'da hazırlanmış olup, basit, beyaz dal örgü ile süslenmiş el yazmalarıdır.¹⁸⁹

Kral Mátyás'ın Korvina Kütüphanesi'nin oluşumuna katkı sağlayan bir diğer husus, İtalyan Hümanistlerin Mátyás'ı öven ve O'na tavsiye etmiş oldukları eserlerin Mátyás tarafından biriktirilmesi olmuştur. Bu eserler şunlardır:¹⁹⁰

Viyana Saray Kütüphanesi 977. Sayılı “*Chrysostomus'un Korvin kodeksi*”.

“*Elegia*” (*Ağıt*): Antonius Constantius Fanensiz tarafından yazılmış eser.

“*Quare Christiani traduntur in manibus paganorum et Turcarum*” (*Hristiyan bir insan niçin Putperest ve Türklerin eline teslim edilir?*) başlıklı Kartauz rahibi Kristóf tarafından kaleme alınan eser.

Janus Pannonius tarafından Latinceye çevrilmiş “*Plutarchus Apophlegmata*” (*Plutarch'ın Vecizesi*) ile Andreas Pannonius tarafından yazılmış “*De Regalibus Virtutibus*” (*Kraliyet Erdemleri Hakkında*) adlı eserler.

“*Curtius*” (*Curtius*): Floransa'da Petrus Cenninius tarafından yazılan eser.

“*Ephemerides Budenses*” (*Budensis Gazetesi*): Joannes Regiomontanus'un yazmış olduğu eser.

“*Tacitus*” (*Tacitus*): Vitéz János tarafından düzeltilmiş olan el yazması eser.

“*Georgius Trapesuntius*” (*George Trapesuntius*): Milli Müze'de bulunmakta olan eser ile Viyana Saray Kütüphanesi'nde bulunan “*Ptolomaei Magnae compositiones*” (*Ptolemy'in Büyük Kompozisyonları*) adlı eser.

“*Blondi Forojuliensis*” (*Blondi Forojuliensis*): Petrus Cenninius'un, Győr şehrinde bulunan el yazması eseri.

¹⁸⁸ Tárnoc, a.g.e., s. 76.

¹⁸⁹ Tárnoc, a.g.e., s. 76; Mikó, s. 35.

¹⁹⁰ Csontos, s. 6-7.

Buda'da Kral Mátyás'ın Sarayı'nda aylarca kalmış olan Aristoteles Fioravanti'nin Kral Mátyás ile Buda Kraliyet Sarayı'nın inşası ve süslemesi hakkındaki konuşmalarını içeren eseri.

“*Thomas Aquinas*” (*Aquinolu Thomas*): 1468 yılında Henricus de Amstelodamis alias Sença Paura tarafından kopyalanmış ve İmparator II. Miksa'nın İstanbul elçisi Antal Verencsics'in 1557 yılında İmparator II. Miksa için İstanbul'dan getirmiş olduğu eser.

“*Missale*” (*Dua Kitabı*): 2 Haziran 1468'de kopyalama işlemi bitirilen eser.

“*Tertullian*” (*Tertullian*): Vitéz János tarafından Nyitra'da düzeltilmiş el yazması eser.

“*Indicium de Cometa qui apparuit anno 1468 in civitate Histropolitana*” (*1468 yılında ortaya çıkan Histropolitana kuyruklu yıldızı hakkında bilgi*): Martón İlkus tarafından kaleme alınan eser.

“*Hecatelegium*” (*Ayetler*): Ascoli kökenli Maximus Pacificus tarafından 10 cilt halinde yazılmış eser.

“*Misekönyv*” (*Dua Kitabı*): Viyana Cizvitlerin ayin kitabı olan eser.

“*De vulgo incognitis*” (*Bilinmeyen*): Galeotti'nin yazmış olduğu eser.

“*Hieronymus Korvin kodeksi*” (*Jerome Korvin Kodeksi*): Antonius Sinibaldus'un Napoli'de kopyaladığı ve Vitéz János'un 11 Temmuz 1470, 1 Eylül ve 26 Eylül'de düzeltilmiş olduğu eser.

“*Joannes Scholasticus*” (*John Scholasticus*); Vitéz Kütüphanesi'nden Korvina Kütüphanesi'ne geçtiği tahmin edilen ve Macar Milli Müzesi'nde bulunan el yazması eser.

“*Silius Italicus*” (*Silius Italicus*): 1471 yılında Roma'dan Laetus Pomponius tarafından Kral Mátyás'a gönderilen eser.

1464-1472 yılları arasında Mátyás tarafından oluşturulan kitap koleksiyonlarının konulması amacıyla Buda'da bir Kütüphane odası inşa edilmiştir. Söz konusu bina Kral Sarayı'nda yeni inşa edilmiş bölümde, doğu tarafından Tuna Nehri'ne bakan kısımda bulunmakta idi. İnşa edilmiş odanın tavanlarında gökyüzünü sembolize eden resimler çizilmişti. Salonun birinde kızıl mermer sütun bulunmakta idi. Yunan-

ca ve Latince eserler oda oda ayrılmıştı. Buna göre, iyi bir şekilde ciltlenerek süslenmiş kitaplar içeriklerine göre raflara dizilmişti. Kitapları tozdan korumak adına süslü perdeler asılmıştı. El yazmalarının bir kısmı kırmızı, yeşil veya lila renkli ipek ciltlerle kaplanmıştı. Bu eserlerde süslemeler ve Kral armaları kendini gösteriyordu. Deri ciltlemeli eserlerin en güzel grubunu Mátyás'ın arması ile süslenmiş, doğu tarzı süslemeli ve yaldızlı bir şekilde ciltleme sanatının görüldüğü eserler oluşturuyordu. Çok sayıda birbirinden güzel ciltler bu mekânda korunuyorlardı. Bu mekân ise Kral Mátyás'ın Korvina Kütüphanesi'ni oluşturmakta idi.¹⁹¹

II. I. II. Kütüphanenin Gelişimi

Korvina Kütüphanesi, 1476 yılında Kral Mátyás'ın Napoli Kralı Fernando'nun kızı Aragonlu Beatrix ile evlenmesinden sonra yeni bir döneme girmiştir. 1476 yılından itibaren Kral Mátyás'ın Buda'da bulunan Kral dairesi tam bir İtalyan hususiyetine bürünmüştür.¹⁹² İtalyan asıllı Beatrix'in çevresi, mücevherler, giysiler, festivaller ve sanat gibi konularda modayı belirleyen İtalyanlarla çevrili olup,¹⁹³ onunla birlikte pek çok İtalyan Hümanist saraya girmiş ve Korvina Kütüphanesi'nde İtalyan etkisi hissedilmiştir.¹⁹⁴ Çünkü Mátyás, Beatrix ile evliliği sonrasında pek çok sayıda İtalyan sanatçısını ve hümanistleri sarayda işe almıştır.¹⁹⁵

Kral Mátyás'ın kütüphanesinin gelişiminde Beatrix'in kişisel rolü olmamıştır. Beatrix ile başlayan dönemde onunla gelen yaşam tarzı sonrası İtalya ile kültürel ilişkiler canlanmakla birlikte bu ilişkiler Napoli ile değil daha çok Floransa ile olan bağları güçlendirmiştir.¹⁹⁶ Floransa ile ilişkilerin güçlenmesinde üç önemli isim görülmektedir. Bunlar; Marcilio Ficino, Francesco Bandini, Taddeo Ugoletto'dur.¹⁹⁷

¹⁹¹Török, s. 47.

¹⁹²Eckhart, s. 104.

¹⁹³Peter Burke, *Avrupa'da Rönesans Merkezler ve Çeperler*, Çev. Uygur Abacı, Birinci Basım, İstanbul 2003, s. 61.

¹⁹⁴Csapodi, s. 6; Eckhart, s. 104.

¹⁹⁵Burke, *a.g.e.*, s. 61.

¹⁹⁶Csapodi-Gárdonyi, s. 16.

¹⁹⁷Csapodi, s. 7; Tárnoc, s. 77.

Plâtoncu Akademinin kurucusu ve destekçisi Floransalı Marcilio Ficino, 1477 yılında Plâto'nun hayatını kaleme almış olduğu biyografik eserini Macaristan'a göndermiştir.¹⁹⁸

Kütüphanenin gelişiminde Floransa ile ilişkilerde rol oynayan isimlerden biri olan Taddeo Ugoletto, Korvina Kütüphanesi'nin gelişimi üzerinde de en büyük katkıyı sağladığı düşünülen isimdir.¹⁹⁹ Ugoletto, 1477 yılından itibaren Mátyás'ın oğlu Corvin János'un* yetiştirilmesine hizmet etmiş, bu görevini tamamladıktan sonra Mátyás tarafından Korvina Kütüphanesi'ne yönetici olarak atanmıştır.²⁰⁰ Ayrıca kütüphaneciliği zamanında birçok önemli faaliyetlerde bulunmuştur. Yunancası iyi olan Ugoletto, Kral Mátyás'ın kendisine görev vermesi üzerine el yazmalarını toplamak, çoğaltmak ve satın almak amacı ile yaklaşık 1485-1486 yılları arasında Floransa'ya, Türkiye'ye ve Yunanistan'a seyahat etmiştir.²⁰¹ Seyahati sırasında Korvina Kütüphanesi için elde etmiş olduğu kitap koleksiyonu hakkında, Kral Mátyás'a, kendisine verilmiş görevin sonuçlarını içeren raporun bulunduğu üç mektup göndermiş olduğu tahmin edilmektedir. Buna göre birinci mektubunda Ugoletto, Mátyás'a; Aeschines'in "*Konuşmalarını*", Aeshylus'un "*üzgün oyunu*" nu, Arrianus'un "*Nagy Sándor Savaşı*"nı, Cicero'nun "*Brutus*"unu ve Plinius'un "*Methiyesi*"ini göndermiş olduğunu yazmaktadır. İkinci mektubunda ise Macaristan'a dönecek olan hümanist Antonio Bonfini'ye Kütüphane için basılmış kitapları ve Mátyás'ın emri üzerine düzeltilmiş olduğu dört el yazmasını verdiğini açıklamıştır. Bu el yazmaları: Cicero'nun "*questiones Tusculanarum Libri V.*" (*Tusculum Tartışmaları 5 Kitap*) adlı eseri, yine Cicero'nun "*Somnium Scipionis*" (*Scipio'nun Rüyası*) adlı eseri, Cladianus'un "*De Raptu Proserpiane*" (*Proserpina'ya Tecavüz Hakkında*) ve "*Dio Cassis*" (Cassius Dio) adlı eserlerdir. Üçüncü mektubunda ise yine Mátyás'ın emri ile Nonius'un "*De Proprietate Sermonum*" (*Sermonum'un Mülkiyeti Hakkında*) adlı eserini çoğalttırmış oldu-

¹⁹⁸ Csapodi, s. 7.

¹⁹⁹ Csapodi-Gárdonyi, s. 16.

* Hunyadi ailesinin armasında görülen karga (Latince corvus) sembolünden gelen ve Hunyadi ailesine verilen çoğu kez Kral Mátyás'ın kullanmış olduğu "*Corvin*" unvanını Mátyás'ın dışında sadece Kral Mátyás'ın oğlu János kullanmış olup, kendisine "*Corvin János*" denilmiştir. (Bkz. **Révai Nagy Lexikona**, "*Corvinus*", s. 677-678.)

²⁰⁰Klára Pajorin, "*Az Eszményei Humanista Angelo Camillo Decembrio Könyvtáridealja és Mátyás Király Könyvtára*", **Magyar Könyvszemle**, 120. Évfolyam, 2004, 1. szám, s. 1.

²⁰¹Tárnoc, s. 77.

ğunu belirtmiştir. Bunlar dışında Floransa tüccarı Ferenc'ten çok eski olan Valerius Flaccus'un "Argonauticon" adlı el yazmasını ve "Martialis" (Askeri) el yazmasını satın aldığını da açıklamıştır.²⁰² Ugoleto, var olan el yazmaları ve basılmış eski kitapları satın almakla kalmayıp Mátyás adına hazırlatılacak el yazmalarının siparişlerini de vermiştir.²⁰³

Ugoleto'nun Korvina Kütüphanesi adına yapmış olduğu önemli faaliyetlerden bir diğeri, Kütüphanenin donanımdır. Korvina Kütüphanesi'nin büyümesine bağlı olarak Buda'da Kraliyet sarayının doğu kanadında bulunan kütüphane odasına ikinci bir oda ilave edilmesi, bu odaya ise Yunanca ve Latince eserlerin konulması amaçlanmıştır. Aynı zamanda Kral Mátyás adına sipariş edilmiş el yazması eserlerin üzerine armaların yerleştirilmesini sağlamıştır. Bununla birlikte önemli bir diğer husus Ugoleto'nun geleneksel Korvinaların karakteristik ciltlemeleri üzerinde de çalışmasıdır. Bu dönemde kırmızı, mavi, yeşil ve mor kadife deri ciltlemeleri görülmüştür.²⁰⁴

Ugoleto döneminde Floransa'da iki önemli isim daha karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan biri Ugoleto'nun da yardımcısı olarak bilinen Floransa'da kitapların satın alınması konusunda hizmeti bulunan Bartolomeo Fonzino'dur. Bir diğer önemli isim ise yine Floransa'da Ugoleto tarafından görevlendirilmiş Naldo Naldi'dir. Bu kişi Floransa'da eserlerin metin düzeltmelerini yapmıştır.²⁰⁵ Ayrıca Naldo, Ugoleto'nun kendisine Korvina Kütüphanesi hakkında övgü ile söz eden konuşmalarından etkilenmiş ve hiç görmediği Kütüphane hakkında duyduklarından esinlenerek ve Ugoleto'nun da teşviki ile kütüphaneyi anlatan "De Laudibus Augustae Bibliothecae ad Mathiam Corvinum" (Kral Mátyás Kütüphanesi İçin Övgü) adlı eseri kaleme almıştır.²⁰⁶ Söz konusu eserde kütüphane odaları, eserlerin ciltlemesi, düzenlenmesi hakkında bilgilere yer verilmiş, aynı zamanda kütüphaneyi süsleyen el yazmalarını da kaleme almıştır. Bu eseri ile kütüphanenin gelişmesinde hizmeti bulunmuştur.²⁰⁷

Kütüphanenin gelişimi konusunda Floransa'da Naldo Naldi'den sonra kitapların temin edilmesi hususunda hümanist Angelo Politiano'nun da katkıları bulunmuş-

²⁰² Csontos, s. 11.

²⁰³ Csontos, a.g.e., s. 11.

²⁰⁴ Csapodi-Gárdonyi, s. 17.

²⁰⁵ Csapodi-Gárdonyi, a.g.e., s. 19.

²⁰⁶ Csapodi-Gárdonyi, a.g.e., s. 16; Pajorin, a.g.m., s. 1.

²⁰⁷ Csontos, s. 12.

tur. Bu kişi Mátyás'a Yunan yazarların eserlerinin çevirisini tavsiye etmiştir. Bununla birlikte 1489 yılında Mátyás'a Korvina Kütüphanesi için temin edilmiş kitapların listesini de göndermiştir. Buna göre kitap kataloğunun ismi “*registrium Codicum M. Angeli Politiani Invictissimo Regi Hungariae Domino Mathiae submissum anno 1489*” (*Macaristan Kralı Mátyás'a 1489 yılında sunulan el yazması eserlerin listesi*) şeklindedir.²⁰⁸

Korvina Kütüphanesi'nin gelişiminde rol oynayan bir diğer önemli isim 1486 yılında Mátyás'ın hizmetine giren İtalyan tarih yazarı ve hümanisti Antonio Bonfini'dir.²⁰⁹ Bonfini Macaristan'da Kral Mátyás'ın “*saray tarihçisi*” olarak görev yapmış ve ün kazanmış bir hümanisttir.²¹⁰ 1487 yılında Kral Mátyás'ın Viyana Kuşatmasına da katılan Bonfini, Mátyás'ın isteği üzerine Averulinus'un “*De Architectura*” (*Mimarlık Hakkında*) adlı eserini İtalyancadan Latinceye çevirmiştir. Ayrıca Philostratus'un el yazmasının Latinceye çevirisi ile uğraşmıştır. Kral Mátyás, Bonfini'yi Macaristan tarihini yazması için de görevlendirmiştir. Bu görevini yerine getiren Bonfini,²¹¹ Hunların zamanından Mátyás'a kadar Macar milletinin tarihini içine alan, Macar tarihi üzerine çalışanlar için yüzyıllar boyunca büyük bir kaynak olması dolayısıyla oldukça önem arz eden “*Rerum Hungaricarum Decades*” (*Onar Baplık Macar Tarihi*) adı altında büyük bir eser meydana getirmiştir.²¹²

Korvina Kütüphanesi'nin gelişim aşamasında Kral Mátyás kimi zaman hazır olan basılmış kitapları satın almış, kimi zaman da kendi adına el yazması eserler sipariş vermiştir. Bununla birlikte Buda'da kendisinin kurmuş olduğu matbaada* da el yazmalarını hazırlatmıştır. Söz konusu matbaada Felix Ragusanus yönetiminde 30 kişi çalışmakta olup, çağın en seçkin kitap kopyalama işinde çalışanlar arasında Sini-baldi, Cante di Bonagio Cantinis, Carolus Gemianensis, Pietro Cenini yer almaktaydı.²¹³

²⁰⁸Csontos, s. 11-12.

²⁰⁹Péter E. Kovács, “*Hunyadi Mátyás Magyar Király Portréja*”, **Holló Jegyében**, szerkesztő: Monok István, Corvina Kiadó, Országos Széchényi Könyvtár, 2004, s. 11.

²¹⁰Burke, s. 46; Eckhart, s. 104,

²¹¹Csontos, s. 11.

²¹²**Türk Ansiklopedisi**, “*Antonio Bonfini*”, C. VII, Maarif Basımevi, Ankara 1995, s. 275.

*Macaristan'a matbaa 1473 yılında gelmiş olup, ilk matbaacı Andreas Hess'tir. (Bkz. Burke, s. 62; Csontos, s. 7.)

²¹³**Révai Nagy Lexikona**, “*Korvina (Bibliotheca Corviniana)*”, C. 12, s. 63.

Bu dönemde Kral Mátyás'ın görkemli ve mükemmel el yazması eserlerinin süslemesinde katkıları olan Floransa minyatür sanatçıları da bulunmaktadır. Önemli minyatür sanatçıları Antonio di Cherico, Monte ve Gherardo del Favilla ve en büyük sanatçı Attavante delgi Attavanti'dir.²¹⁴

II. I. III. Kütüphanenin Dağılması

Gelişimin ve büyümenin zirve noktasında olan Korvina Kütüphanesi, Kral Mátyás'ın ani ölümü ile dağılma sürecine girmiştir. Mátyás 1490 yılında öldüğü zaman Korvina Kütüphanesi'nde 2000-2500* kadar eserin bulunduğu tahmin edilmektedir.²¹⁵ Ancak Kralın ölümünden sonra Kütüphane, 1526 yılına kadar eski yerinde yani Buda'da kalmıştır. Bununla birlikte kütüphanenin yok oluş evresi başlamıştır.²¹⁶

Korvina Kütüphanesi ilk kayıplarını Mátyás'ın oğlu Corvin János ile yaşamıştır. János babası ölünce miras olarak Korvina Kütüphanesi'ni kendi mülküne geçirmiş olup, Csontmező'de uğramış olduğu yenilgiden sonra Buda'dan hazinelerle birlikte Kütüphanenin en değerli el yazması eserlerini de alarak kaçmıştır. Naib István Báthory, János'u kütüphaneden kaçırmış olduğu değerli kitapları geri vermeye mecbur bıraksa da bazı eserler kaybolmuştur. Bunun üzerine 17 Haziran 1490 tarihinde devlet büyükleri ile János arasında sözleşme niteliği taşıyan bir belge imzalanmıştır. Buna göre *“ülkenin onuru için hazırlanmış kütüphaneden hiçbir şey alınamayacağı”* kararlaştırılmıştır. János Kütüphaneden kitap almak isterse *“ülke büyüklerinin iznine bağlı olarak ve ödünç olarak alabilecektir.”* Bu şekilde ülkede kütüphane adına milli bir karar çıkartılmış, böylece *“ulus mülkü”* haline getirilmiştir. Yine de bu karar kütüphanenin hayatta kalmasını sağlayamamıştır.²¹⁷

Csapodi'ye göre kütüphanenin bu şekilde ilk kayıplarının ardından, Kral Mátyás'ın ölümünden sonra, onun yerine geçen kralların zamanında da kayıplar ya-

²¹⁴ Révai Nagy Lexikona, *“Korvina (Bibliotheca Corviniana)”*, s. 63; Rásonyi, s. 440.

*Kral Mátyás'ın ölümünün ardından kütüphanesinde bulunan eserlerin kaç ciltten oluştuğu konusunda bazı kaynaklarda 4000-5000 gibi farklı tahmini rakamlardan, 16000 ve abartılı bir şekilde 50000'e ulaşan tahmini miktarlardan söz edilmektedir. (Bkz. Tárnoc, s. 79; Rásonyi, s. 440; Vasárnapi Ujság, 1877 Április 22, 24. Évfolyam, 15. szám, s. 249.)

²¹⁵ Gülen, s. 261; Kovács, a.g.m, s. 14; Csapodi, s. 25.

²¹⁶ Csaba Csapodi, *Mikor Pusztult El Mátyás Király Könyvtára?*, Budapest 1961, s. 3.

²¹⁷ Csapodi, a.g.e, s. 17; Révai Nagy Lexikona, *“Korvina (Bibliotheca Corviniana)”*, s. 63.

şanmaya devam etmiştir. Çünkü Mátyás, çağını aşarak merkezileştirdiği resmi organlar ve daimi ordusu ile devleti inşa etmiş, ölçülemez mal varlığı ile ülkenin dış politikasında da dengeyi sağlayabilmişti. Bütün bunlar Mátyás'ın kişisel becerisi idi. Bu nedenle Mátyás'ın kurmuş olduğu düzeni ayakta tutmak için O'nun kişiliğine benzeyen ölçüde kişiliğe sahip birinin başa geçmesi gerekiyordu. Fakat Kral Mátyás'tan sonra tahta geçen²¹⁸ Çek Kralı Wladyslav (II. Ulászló) (1490-1516) Mátyás'ın bütün eserlerini korumakta yetersiz kalmıştır.²¹⁹

II. Ulászló'nun egemenliğinin ilk yıllarında Kütüphane'nin Corvin János zamanındaki ilk kaybının aksine biraz iyileştiği görülmektedir. Bu dönemde matbaa Buda'da 1492 yılına kadar kapatılmamıştır. Böylece Mátyás zamanında Buda'da matbaada başlanılan el yazmalarının armaları boyanmıştır. Ancak Hunyadi ailesine ait siyah karga arması yerine Jagello hanedanına ait Polonya simgesi olan beyaz kartal sembolü kullanılmıştır.²²⁰ Fakat II. Ulászló döneminde görülen maddi sıkıntılar dolayısıyla Kütüphane gelişimi durmuştur. Ayrıca saray tarihçisi Antonio Bonfini'nin ücretinin ve Buda'da kitapların boyanmasında ve kopyalanmasında çalışan kişilerin ücretlerinin ödenmemesi gelişmeyi durduran diğer nedenler olmuştur.²²¹

Floransa'da ise Kral Mátyás'ın sağlığında kendisi tarafından sipariş edilmiş ancak Mátyás'ın ölümünden sonra tamamlanmış olan yaklaşık 150 el yazması eser kalmıştır. Tamamlanan pek çok el yazması eser ise para eksikliği nedeniyle alınmamıştır. Floransa'da kalan bu eserler için II. Ulászló 1498 yılında Floransa ile yapmış olduğu yazışmalarda el yazması eserlerin ücretini ödeyeceğine dair vaatlerde bulunmuştur. Bunun üzerine II. Ulászló Floransa'da kalan el yazmalarının masraflarını öğrenmesi amacıyla maslahatgüzarı Sándor Farmoser'i Floransa'ya göndermiştir. Ancak artan borçların ödenmesi için gerekli paranın olumsuz ekonomik şartlar nedeniyle eşitlenememesi sonucu bu eserler Korvina Kütüphanesi'ne değil, İtalyan koleksiyoncuların eline geçmiştir.²²²

²¹⁸ Csapodi, *Mikor Pusztult El Mátyás Király Könyvtára?*, s. 4.

²¹⁹ Eckhart, s. 105.

²²⁰ Csapodi, *Mikor Pusztult El Mátyás Király Könyvtára?*, s. 6.

²²¹ Csontos, s. 17; Csapodi, *a.g.e.* s. 6.

²²² *Révai Nagy Lexikona*, "Korvina (Bibliotheca Corviniana)", s. 63.; Csapodi-Gárdonyi, s. 26; Csontos, s. 17.

II. Ulászló zamanında sarayda İtalyan hümanistlerin sayısı azalmış, Viyana ve Çek hümanistleri II. Ulászló çevresinde yer almaya başlamışlardır.²²³ Saraya gelen bilim adamları ise kütüphane hazinelerini rahat bir şekilde kullanmışlardır. Kimi zaman da kopyalama sırasında bazı el yazması eserler alınmıştır.²²⁴ Örneğin Kutsal Roma Germen İmparatoru I. Maximilian²²⁵ Kütüphanesi'ni düzenleyen Viyana Hümanisti Conradus Celtis 1490 yılında Buda'da Korvina Kütüphanesi'nden iki el yazması eser almıştır.²²⁶

XVI. yüzyıl başlarında yine II. Ulászló döneminde kütüphanenin en güzel eserleri hediye olarak verilmeye başlanmıştır. Başrahipler ve elçiler kütüphaneden paylarına düşeni almışlardır. Böylece Bambridge Abingdon başrahibi Christopher Urswick ve İngiltere'nin Macaristan Elçisi General Máté Long ve Piskopos Gurki, Kütüphaneden ikişer el yazmasını hediye olarak almışlardır. 1513 yılında Viyana Üniversitesi Hocası ve İmparator I. Maximilian'ın gözdesi Joannes Cuspinianus daha sonra Viyana Kütüphanesi'ne geçen "*Philostratus*" (*Philostratus*) adlı görkemli el yazmasını II. Ulászló'dan hediye olarak almıştır. İmparator I. Maximilian'ın Macaristan Elçisi Cuspinianus günlüğünde "*İmparatorun kendisine vermiş olduğu görev üzerine Korvina Kütüphanesi'nden kitapları istemek ve temin etmek amacı ile beş yıl içerisinde 25 kez Macaristan'a geldiğini*" ifade etmesi bu kitapların önemini göstermektedir.²²⁷

Bunlara ilaveten Balbus Jeromos, János Schlechta, Agost Kasenbrot ve Bohuslavus Hasenstein gibi İtalyan ve Çek hümanistlerin ellerinde bulunan ödünç alınmış eserler zamanla unutulmuşlardır. Böylece bu hümanistler sadece kendi kütüphanelerini zenginleştirmekle kalmayıp, Avrupalı kitapseverler ile kitap tüccarlarının kütüphaneye ait değerli el yazmalarını da elde etmelerini sağlamışlardır.²²⁸

Kral II. Ulászló'dan sonra on yaşında tahta çıkan oğlu II. Lajos'un (1516-1526)²²⁹ egemenliği sırasında da kütüphanenin dağılma süreci büyük ölçüde devam etmiştir. 1518 yılında "*Tacitus*" (*Tacitus*) adlı el yazması eser Beatus Rheanus'un

²²³ Csapodi, Mikor Pusztult El Mátyás Király Könyvtára?, s. 6.

²²⁴ Révai Nagy Lexikona, "Korvina (Bibliotheca Corviniana)", s. 63.

²²⁵ Türk Ansiklopedisi, "Maximilian I.", C. XXIII, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1976, s. 335.

²²⁶ Révai Nagy Lexikona, "Korvina (Bibliotheca Corviniana)", s. 63.; Csontos, s. 17.

²²⁷ Csontos, a.g.e., s. 17.

²²⁸ Csontos, a.g.e., s. 17.

²²⁹ Géza Dávid, "Macaristan", Diyanet İslam Ansiklopedisi, C. 27, Ankara 2003, s. 289.

eline geçmişti. 1516-1526 yılları arasında ise Macaristan'a birçok kez gelmiş olan Vadianus ve Brassicanus Korvina Kütüphanesi'nden el yazması eserler temin etmişlerdir. Kral II. Lajos'un öğretmeni olan Brandenburg Kontu György de Almanya'ya kütüphaneden elde etmiş olduğu el yazmalarını götürmüştür. II. Lajos'un hocası olan János Dubravius ise arkadaşlarına Korvina Kütüphanesi'ne ait el yazmalarını hediye olarak vermiştir.²³⁰

Venedik Cumhuriyeti Macaristan temsilcisi Massario görmüş olduğu Kütüphanenin durumu hakkında arkadaşı Rannusio'ya 1520 yılında yazdığı mektubunda, "*Kütüphanede tek bir değerli kitabın bulunmadığını, var olan değerli kitapların ortadan kalkmış olduğunu*" ifade etmiştir. Fakat bununla birlikte mektubunun ikinci kısmında kütüphanesi için almak istediği "*Virgilius*"u (*Virgil*) ve Aelianus'un Gaza Theodoros tarafından çevrilmiş birkaç eserini bulduğunu yazmıştır. Ayrıca Cicero'nun "*De Legibus*" (*Yasalar Hakkında*) adlı güzel ve çok eski olan Yunanca el yazmayı nemden küflenmiş bir zarfın içerisinde gördüğünü belirtmiştir. Yine "*Plinius*" (*Pliny*) adlı çok iyi bir metni de bulduğunu yazmıştır.²³¹

29 Ağustos 1526 tarihinde Türklerle Mohaç'ta yapmış olduğu mücadele sırasında yaşamını yitiren²³² II. Lajos'un eşi Kraliçe Mária, Mohaç yenilgisini duyunca Buda'dan Alman toprağına kaçarken Kral sarayından almış olduğu değerli hazineler ile birlikte Korvina Kütüphanesi'ne ait en güzel el yazmaları ile kitap ressamı Attavantes'in "*harika sanat eseri*" denilen Missale'yi (*Dua Kitabı*) ve kütüphanenin önemli eserinden biri olan Evangelarium'u da (*İncil*) yanında götürmüştür.²³³

Korvina Kütüphane tarihi açısından Macaristan'da Osmanlı hâkimiyeti dönemine bakıldığında Kütüphanenin yok oluşu konusunda özellikle Macar kaynaklarında farklı soruların ve görüşlerin hâkim olduğu dikkati çekmektedir. Burada üzerinde durulan mesele, Korvina Kütüphanesi'nin Türkler tarafından yok edilip edilmediğidir. Bu konuda iki görüş karşımıza çıkmaktadır. Birincisi Korvina Kütüphane tarihinde sıkça karşılaşılan ve Korvina Kütüphanesi'nin Türkler tarafından yok edildiği olgusu, ikincisi ise yukarıda da ifade edildiği üzere Korvina Kütüphanesi'nin Türkler

²³⁰ Csontos, s. 17.

²³¹ Csontos, a.g.e., s. 17.

²³² Tekindağ, s. 156.

²³³ Csontos, s. 17.

tarafından değil, Kral Mátyás'tan sonra tahta çıkan Kral II. Ulászló ve Kral II. Lájós'un egemenliği döneminde yok oluşun gerçekleştiğini savunan görüşlerdir.

Csapodi'ye göre “1526 yılında Kanuni Sultan Süleyman Buda'yı işgal ettiği sırada Korvina Kütüphanesi eski yerinde bulunmakla birlikte içerisinde Kütüphaneye ait çok da değerli olmayan bir takım eserler kalmıştır. Sultan Süleyman, Peşte ve Buda şehirlerini yakmış, ancak Buda'da Kral Sarayı'nı bağışlamış, kütüphaneye de dokunmamıştır. Buda'da kalede bulunan pek çok hazine ile top, gülle gibi askeri malzemeleri ve Sarayın önünde bulunan heykelleri ganimet olarak ele geçirmiştir.”²³⁴

Csontosı ve Csapodi, Korvina Kütüphanesi'nin tarihinde kütüphanenin Türkler tarafından yok edilmiş olduğu üzerinde durulduğunu, ancak gerçeğin bu şekilde olmadığını, Kütüphanenin dağılmasının Kral Mátyás'ın ölümünün ardından başa geçen Krallar II. Ulászló ve II. Lájós dönemlerinden itibaren 1526 yılına kadar sürmüş olduğunu ifade etmişlerdir.²³⁵ Csapodi “*Mikor Pusztult El Mátyás Király Könyvtára?*” (Kral Mátyás'ın Kütüphanesi Ne Zaman Yok Olmuştur?) adlı eserinde “Sultan Süleyman'ın 1526, 1529 ve 1541 yılları olmak üzere üç askerî sefer ile Buda'ya girmiş olduğunu, 1526 yılı haricinde diğer yıllarda Türkler tarafından Kütüphane'ye ait eserlerin alınmamış olduğunu” belirtmektedir.²³⁶ Nitekim Kanuni Sultan Süleyman 10 Eylül 1526'da yaklaşık bir hafta Kral Mátyás'ın sarayında bulunduktan sonra Korvina Kütüphanesi'nden güzel ve süslü bir şekilde ciltlenmiş ve “Korvina” denilen değerli el yazmaları ile bazı kitapları da ganimet olarak almıştır.²³⁷

Buda'nın Türkler tarafından doğrudan doğruya yönetilmesini düşünmeyen ve Buda'da Erdel Voyvodası János Szapolyai'nin krallığını kabul eden Sultan Süleyman,²³⁸ Kral Sarayı'nın muhafızlığını da yeniçerilere emanet etmiştir. Böylece onlar Kütüphane'nin de koruyuculuğunu üstlenmişlerdir. Bu sayede Türkler zamanında Kütüphane eserleri korunmuştur.²³⁹

²³⁴Csapodi, *Mikor Pusztult El Mátyás Király Könyvtára?*, s. 15.

²³⁵ Csontosı, s. 17; Csapodi, *Mikor Pusztult El Mátyás Király Könyvtára?*, s. 8.

²³⁶ Csapodi, *a.g.e.*, s. 15.

²³⁷Tekindağ, s. 156.

²³⁸Soysal, s. 128.

²³⁹ Csapodi, *Mikor Pusztult El Mátyás Király Könyvtára?*, s. 9.

Csapodi, 1526-1541 yılları arasındaki döneme tanıklık eden birkaç kaynak karşılaştırıldığında, bu kaynaklarda Korvina Kütüphanesi'nin yok oluşunda Türkler hakkında bazı görüşler üzerinde durulduğunu belirtmiştir. İlk olarak, Viyana Üniversitesi hocası, saray tarih yazarı ve hümanist Ursinus Velius, 1527 yılında Mohaç Savaşı'ndan bir yıl sonra Kral Ferdinand eşliğinde Buda'ya gitmiştir. Yanan şehri ve Kral Sarayı'nı sonuna kadar gezerek gördüklerini rapor etmiştir. Raporunda “*Türklerin Buda kalesi önündeki meydandan Herkül heykeli ile birlikte iki tane daha heykeli götürdüklerini sadece mermer ayağın orada kaldığına*” değinmektedir. Bununla birlikte Kütüphanenin Türkler tarafından yok edilmediği konusunda ipucu içeren şu önemli bilgiyi aktarmıştır:²⁴⁰

“*Kral Mátyás'ın oldukça masraflı bir şekilde hazırladığı ve seçkin, her çeşit dili içinde barındırmakla beraber Yunanca ve Latince kitapların başı çektiği yüksek kubbeli kütüphaneyi daha sonra çok sayıda kitap hırsızı yağmaladı. Çünkü Kral II. Ulászló ve oğlu diğer meselelerde olduğu gibi kütüphane konusunda da ihmalkâr davrandılar, kütüphanenin muhafazası konusunda ise gayret bile göstermediler.*”

1526-1527 yıllarında Buda'da sadece Ferdinand çevresinde değil aynı zamanda Kraliçe Mária çevresinde de bulunmuş olan Miklós Oláh, kütüphanenin 1526 yılında yok oluşu hakkında şöyle demektedir:²⁴¹

“*Türkler Kral II. Lajos'un 29 Ağustos 1526 tarihinde Mohaç'ta ölümünden sonra, Buda'yı 8 Eylül'de işgal ederek kısmen kitapları yırttılar, kısmen gümüş zincirleri parçalayarak kopardılar, kütüphaneyi de tahrip ettiler.*”

Miklós Oláh'ın bu ifadesinin ardından Emil Jakobs, kütüphanenin yok edilişi hakkındaki iddialardan Türkleri kurtarmak istemiştir. Bunun üzerine “*Miklós'un "Hungaria" adlı eserini 1531-1536 yılları arasında yazmış olduğunu, O'nun sadece 16-28 Ekim 1527 tarihleri arasında iki hafta gibi bir zamanı Buda'da geçirmiş olduğunu ve bu süre içerisinde kültürlü hümanist ve aynı zamanda kitap koleksiyoncusu olan bu kişinin kütüphaneyi tam olarak gördü mü?*” şeklindeki ifadeleri ile

²⁴⁰ Csapodi, a.g.e., s. 16.

²⁴¹ Csapodi, a.g.e., s. 17.

Miklós'un Türklerin kütüphaneyi tahrip ettiği hakkındaki görüşlerini çürütmeye çalışmıştır.²⁴²

Bir diğer kaynak, Brandolinus Lippus yayıncısı Márton Brenner 1 Ağustos 1541 yılında, Buda'nın kesin alınması öncesinde tarihlenmiş ön sözünde şöyle yazmaktadır:²⁴³

„Kütüphaneyi önceki yıllarda Asya barbarlığı yok etti. Zira ben, kütüphaneyi iki yıl önce titiz bir şekilde incelediğim zaman, eğer bir kaç Yunan yazarını hesaba katmazsak hemen hemen orada kütüphanenin önceki ışığından herhangi bir iz yoktu.”

Osmanlı hâkimiyeti döneminde Buda'da Kral Sarayı'nda, el yazmalarının ve basılmış kitapların mevcut olduğunu kanıtlayan bir diğer husus XVII. yüzyılda Macarlar tarafından Korvina Kütüphanesi'nin geri alınması girişimleridir.²⁴⁴ Bu konudaki ilk teşebbüsü Estergon Başpiskoposu, Kardinal²⁴⁵ Péter Pázmány (ölümü 1637), ikincisini ise Erdel Prensi²⁴⁶ Gábor Bethlen (ölümü 1629) hayata geçirmiştir. Ancak bu iki denemenin başarısız olması üzerine üçüncü girişimi Ekim sonunda Buda'da Hüseyin Paşa'nın yanında göreve başlayan I. György Rákóczy yapmıştır. O'nun amacı Korvina Kütüphanesi'nin eserlerini Gyulafehérvár Kütüphanesi için elde etmektir.²⁴⁷ Bu amaçla Rákóczy, ilk olarak, Hüseyin Paşa'dan kitapları temin etmek için dört kez teşebbüste bulunmuşsa da amacına ulaşamamış bu kez yönünü Babıâli'ye çevirmiştir. Bunun üzerine Sultan Süleyman'a kitapları kendisine vermesi amacıyla bir mektup dahi yazmıştır.²⁴⁸

1605 yılında, Kassa şehrinin vaizi Péter Alvinczi, Kral Kütüphanesini görebilmek niyetiyle Buda'ya gelmişse de bu isteğini gerçekleştirememiştir. Pál Enyedi ise Erdel'in kaybı üzerine bir şarkı yazmıştır. Şarkısında “*Mátyás'ın Kütüphanesi eskiden olduğu gibi hâlâ Buda'da bulunmaktadır*” sözlerinden Türk hâkimiyeti zama-

²⁴²Csapodi, **a.g.e.**, s. 17.

²⁴³Csapodi, **a.g.e.**, s. 17.

²⁴⁴Sándor Szilágyi, “*A Corvina Történetéhez*”, **Magyar Könyvszemle**, 1882, 5.6. füzet, s. 336.

²⁴⁵Szinnyei József, “*Pázmány Péter*”, **Magyar Irók Élete és Munkái**, Magyar Elektronikus Könyvtár (MEK).

²⁴⁶Szinnyei József “*Bethlen Gábor*”, **Magyar Irók Élete és Munkái**, Magyar Elektronikus Könyvtár (MEK).

²⁴⁷Szilágyi, **a.g.m.**, s. 338.

²⁴⁸Csapodi, **Mikor Pusztult El Mátyás Király Könyvtára?**, s. 9; Szilágyi, **a.g.m.**, s. 338.

nında Kütüphanenin Türkler tarafından korunduğu anlaşılmaktadır. Aynı şekilde Péter Revay'ın da Macar tacı hakkında yazmış olduğu eserinde, kütüphane kalıntılarının hâlâ mevcut olduğu, yeniçeriler tarafından kitapların saygı ile korunduğu ve ne Türklerin ne de Hristiyanların kolay bir şekilde görmelerine izin verilmediği belirtilmiştir.²⁴⁹

Öte yandan Batı Macaristan'da hâkimiyeti elinde bulunduran²⁵⁰ Alman İmparatoru V. Şarl'ın kardeşi, Bohemya Kralı ve Avusturya Dükü I. Ferdinand²⁵¹ Korvina Kütüphanesi'nin yok olmasında önemli bir rol oynamıştır. O'nun döneminde bazı Almanlar aracılığı ile Kütüphaneden çok sayıda el yazması eser Alman bilim adamlarının eline geçmiştir. Viyana Piskoposu János Faber Korvina Kütüphanesi'nden 1539-1541 yılları arasında büyüklü küçüklü koleksiyona sahip olmuş ve bunların Viyana Saray Kütüphanesi'ne geçmesini sağlamıştır.²⁵²

János Szapolyai'nin (1526-1540) egemenliği sırasında da pek çok eser Erdel'e, Brasso'ya ve Gyulafehérvár'a geçmiştir. Bunlar dışında İtalyan kökenli Gritti aracılığı ile bazı el yazmaları ve çok büyük değerde Latince el yazmaları Venedik'e geçmiştir.²⁵³

János Szapolyai'nin 1540 yılında ölümünün ardından dul kalan eşi İzabella'nın Kanuni Sultan Süleyman'dan yardım istemesi ve böylece Buda'nın, 29 Ağustos 1541 yılında Türkler tarafından alınarak,²⁵⁴ Macaristan'da 150 yıldan fazla sürecek olan Türk hâkimiyetinin ardından 1686 yılında Buda'nın Türklerden geri alınmasından sonra, kütüphane kitaplarının büyük bir kısmı Viyana İmparatorluk Kütüphanesi'ne taşınmıştır.²⁵⁵

²⁴⁹ Csapodi, Mikor *Pusztult El Mátyás Király Könyvtára?*, s.8-9.

²⁵⁰ *Ana Britannica*, "Macaristan", C. 15, s. 75.

²⁵¹ Soysal, s. 128.

²⁵² Csontos, s. 18.

²⁵³ Csontos, *a.g.e.*, s. 18.

²⁵⁴ Hicran Yusifoğlu, "Osmanlı-Macar İlişkileri", *Tarih ve Toplum*, C. 36, S. 215, (Kasım 2001), s. 32.

²⁵⁵ Csontos, s. 20.

II. II. Kütüphane Korvinalarının Biçim ve İçerik Açısından İncelenmesi

Macar Kralı Mátyás'ın ölümünden sonra Korvina Kütüphanesi'nin değerli parçalarını oluşturan kitaplar Macaristan, İtalya, Avusturya, Almanya, Belçika, Hırvatistan, Fransa, Polonya, İspanya, İsviçre, İngiltere, Amerika, Vatikan ve Osmanlı Devleti'ne geçmiştir.²⁵⁶ Bu eserler daha sonra götürüldükleri bu ülkelerden çeşitli yollarla tekrar Macaristan'a getirilmişlerdir. Bunlardan bir kısmını 9 Nisan 1877 tarihinde II. Abdülhamid tarafından Macaristan'a geri iade edilen 35 adet kitap oluşturmaktadır.²⁵⁷

Sultan II. Abdülhamid'in Macaristan'a iade etmiş olduğu bu el yazmalarının orijinal görünümü lila ve kırmızı renkte kadife cilde sahip iken,²⁵⁸ II. Abdülhamid tarafından bu eserlerin dış yüzeyleri koyu kırmızı, beyaz ve yeşil renkli deri ile ciltlenerek yeni bir görünüm kazandırılmıştır. Üzerlerinde, başka bir deyişle eserlerin kapak kısımlarında, dört köşesinde hilâl işareti, ortada Kral Mátyás'a ait amblem görülmektedir.²⁵⁹ (Bkz. Ek:2) Böylece Türk ve Macar sembolü bir arada kullanılmıştır. El yazmalarının çoğunlukla ikinci ve üçüncü sayfalarında Sultan II. Abdülhamid'in altın renginde ve sülüs ile yazmış olduğu “*Devlet-i Osmaniye padişahı şevketlü Abdülhamid Han Sanî hazretlerinin Macaristan Darülfünunu'na hediyeledir. Fi 1294. Rebi-ül evvel 25-inci gününde.*” ve “*Kanuni Sultan Süleyman Han hazretlerinin zamanlarından beri Topkapı Sarayı Hümayunu Kütüphanesi'nde mahfuz bulunan kitaplardandır*” yazısı görülmektedir.²⁶⁰ (Bkz. Ek:3,4.)

Macaristan'da, Budapeşte Eötvös Loránd Üniversitesi Kütüphanesi'nde (ELTE Egyetemi Könyvtára) bulunan 35 adet esere “*1'den 32'ye kadar codex Latince (cod.lat.), 33.34.35. kitaplara ise codex İtalyanca (cod.ital.1-2-3)*” şeklinde kayıt

²⁵⁶**Bibliotheca Corviniana Digitalis**, “*Corvinák*”, Országos Széchényi Könyvtár (OSZK): Milli Széchényi Kütüphanesi), s. 1.

²⁵⁷Klára Csapodiné Gárdonyi, “*A Budapesti Egyetemi Könyvtár Korvinái*”, **Magyar Könyvszemle**, 1981, 97. Évfolyam, 3. szám, s. 221.

²⁵⁸**Bibliotheca Corviniana Digitalis**, “*Corvinák*”, s. 1.

²⁵⁹János Csontos, “*A Konstantinápolyból Érkezett Corvinák Bibliographiai Ísmertetése*”, **Magyar Könyvszemle**, 1877, 2. Évfolyam, 3-4. szám, s. 157.

²⁶⁰Csontos, **a.g.m.**, s. 157; Erödi, s. 120; **Vasárnapi Ujság**, 1877 Május 27, 24. Évfolyam, 21. szám, s. 327.

numarası verilmiştir. İstanbul'dan Macaristan'a geri iade edilen kitapların listesi* şu şekildedir:²⁶¹

- (cod.lat.1) *Theophrastos: De Plantis*
 (cod.lat.2) *Cicero: In Verrem*
 (cod.lat.3) *Pseudo-Clemens Romanus: Recognitiones*
 (cod.lat.4) *Quintus Curtius Rufus: Historiae Alexandri Magni*
 (cod.lat.5) *Eusebios: Khronikon*
 (cod.lat.6) *Eusebios: De Praeparatione Evangelica*
 (cod.lat.7) *Historiae Augustae*
 (cod.lat.8) *Silius Italicus: Punica*
 (cod.lat.9) *Publius Cornelius Tacitus: Annales-Historiae*
 (cod.lat.10) *Quintus Septimus Florens Tertullianus: Adversus Marcionem*
 (cod.lat.11) *Gaius Iulius Caesar: Commentarii*
 (cod.lat.12) *Panegyrici Latini XII*
 (cod.lat.13) *Suetonius Tranquillus: De Vita Caesarum*
 (cod.lat.14) *Albertus Magnus: De Mineralibus*
 (cod.lat.15) *Ebu'l Kâsım Halef ibn el-Abbas Zehravi: Chyrurgia*
 (cod.lat.16) *Aristoteles: Physica*
 (cod.lat.17) *Aristoteles: Analytica Posteriora- Aegidius Romanus: De Plurificatione Intellectus Possibilis Contra Commentatarum-Antonius De Parma: De Unitate Intellectus*
 (cod.lat.18) *Biblia Sacra Utriusque Foederis Cum Indice Alphabetico*
 (cod.lat.19) *Anicius Manlius Torquatus Severinus Boethius: De Consolatione Philosophiae*
 (cod.lat.20) *Cicero: De Amicitia; De Senectute; De Officiis; De Somnium Scipionis*

*Kitapların orijinallerine bakıldığında kapak kısımlarında herhangi bir eser ismi bulunmamaktadır. Kitapları inceleyen Macar uzmanlar tarafından kimi zaman eserin içeriklerine bakılarak, kimi zaman da eserlerin ilk sayfasında üst kısımda bulunan başlık yazısından yola çıkılarak kitapların başlıkları ortaya konulmuştur.

²⁶¹Csontos, "A Konstantinápolyból Érkezzet Corvinák Bibliographiai Ísmertetése", s. 157-218; Péter Tóth, **Catalogus Codicum Latinorum Medii Aevi Bibliothecae Universitatis Budapestimensis**, Budapest 2008, s. 1-49.

- (cod.lat.21) *Fabule cum allegoriis noviter reperte magistrum Gabrielem de Concorezio*
- (cod.lat.22) *Sextus Pompeius Festus: De Verborum Significatione*
- (cod.lat.23) *Grammatica Latina (In Prosa)*
- (cod.lat.24) *Alexandre de Villedieu: Doctrinale Puerorum*
- (cod.lat.25) *Collectio Historiarum*
- (cod.lat.26) *Plutarkhos: Vita Aristeides et Catonis*
- (cod.lat.27) *Historiae Augustae*
- (cod.lat.28) *Simon Januensis: Vocabularium medicum*
- (cod.lat.29) *Simon Januensis: Clavis Sanationis*
- (cod.lat.30) *Speculum humanae salvationis*
- (cod.lat.31) *Publius Terentius Afer: Comoediae Sex.*
- (cod.lat.32) *Marcus Vitruvius Pollio: De Architectura. – Petrus Candidus Decembrius: Peregrinae Historiae et Grammaticon*
- (cod.ital.1) *Dante Alighieri: La Divina Commedia*
- (cod.ital.2) *De Navigatione*
- (cod.ital.3) *Código Español, que contiene trozos escogidos de Aristóteles, Ciceron, Séneca y Casiodoro ect.*

İstanbul'dan Macaristan'a gönderilen bu kitaplar Macar bilim hayatının birçok seçkin uzmanı tarafından incelenmiş, araştırmalar bakımından bibliyografik tanzimi ve tanımları yapılmıştır. Bu konuda ilk çalışmayı 1877 yılında János Csontosı yapmıştır.²⁶² Csontosı, İstanbul'dan Macaristan'a geri iade edilen bu Korvinaları "A Konstantinápolyból érkezt Corvinák bibliographiai ismertetése" (İstanbul'dan gelen Korvinaların Bibliyografik Açıklaması) başlıklı yazısında şüphesiz Korvinalar, muhtemel Korvinalar ve diğer el yazmaları olmak üzere üç gruba ayırmıştır.²⁶³

²⁶²Erődi, a.g.e., s. 120.

²⁶³Csontosı, "A Konstantinápolyból Érkezt Corvinák Bibliographiai İsmertetése", s. 157-218.

II. II. I. Şüphesiz Korvinalar

Kral Mátyás'ın İstanbul'a götürülen “dünyaca ünlü”²⁶⁴ denilen kütüphanesine ait olan ve XIX. yüzyılda Macaristan'a iade edilen 35 adet eseri inceleyen bilim adamları, söz konusu eserler içerisinde bir kısmının “orijinal” yani “şüphesiz” Korvina olduğu kanısına varmışlardır. Böyle bir düşünce içerisinde olmalarında eserlerin doğrudan Kral Mátyás'ın emri üzerine hazırlanmış ve kapak sayfası üzerinde Kral Mátyás'ın armasının yer alması en önemli özelliktir. Bunun dışında Kral Mátyás ailesine ait çeşitli armalar, amblemler, ciltçilik, kitap kopyalama kayıtları v.s. özellikler eserlerin orijinal Korvina olmasında etkili olan hususlardır.²⁶⁵

“Şüphesiz” olarak adlandırılan Korvinalar (*cod.lat.1-10*) olarak kodlanmış eserlerdir. Ancak bu eserlerden bir tanesi (*cod.lat.4*) şüphesiz Korvina grubundan çıkarılmıştır.* Bu nedenle şüphesiz Korvina olarak adlandırılan eserler 9 tane kalmış olup, bunların genel olarak açıklamaları şunlardır:

(*cod.lat.1*) *Theophrastos: De Plantis*

Asıl adı Tyrtamos olan Theophrastos, Lesbos Adası'nın Eresos şehrinde doğmuştur. Theophrastos'a Tanrısız Konuşmacı adını hocası Aristoteles vermişti. Dokuz kitaptan oluşan Yunanca kaleme almış olduğu “*Peri Phyton Historias*” (*Bitkiler Hakkında Araştırmalar*) ile 6 kitaptan oluşan “*Peri Phyton Aition*” (*Bitkilerin Sebepleri Hakkında*) adlı iki eseri ile botanik biliminin kurucusu olarak kabul edilmektedir.²⁶⁶ Theophrastos'un söz konusu bu eserleri, İstanbul'un Türkler tarafından fethi dolayısıyla yaklaşık 1430 yılında İstanbul'dan İtalya'ya taşınmış olan Yunan bilim adamı Gaza Theodorus tarafından Yunancadan Latinceye çevrilmiştir. Gaza çevirisi-

²⁶⁴ Révai Nagy Lexikona, “Korvina (Bibliotheca Corviniana)”, s. 62.

²⁶⁵ Csontos, “A Konstantinápolyból Érkezett Corvinák Bibliographiai Ísmertetése”, s. 157; Csapodiné Gárdonyi, a.g.m., s. 221.

*İstanbul'dan Macaristan'a iade edilen 35 adet eserin incelenmesi sonucunda *cod.lat.1-10* arası eserler “şüphesiz Korvina” olarak değerlendirilmiştir. Bunlar arasında “*cod.lat.4*” (*Quintus Curtius Rufus: Historiae Alexandri Magni*) adlı kitabın ilk sayfasında Kral Mátyás'ın armasının değil Kraliçe Beatrix'in mavi renkli kalkan şeklindeki armasının bulunmasından dolayı “şüphesiz Korvina” grubundan çıkartılmıştır. (Bkz. János Csontos, “Latin corvin-codexek bibliographiai jegyzéke”, **Magyar Könyvszemle**, 6. Évfolyam, 2.-3. Füzet, 1881 Márczius-Junius, s. 141; Sándor Szilágyi, **Magyar Királyi Egyetem Codexinek Czimjegyzéke**, Nyomatott a Magyar Királyi Egyetem Nyomdájában, Budapest 1881, s. 2; Erödi, s. 130.); Kitabın ilk sayfasında görülen Kraliçe Beatrix'in arması için Bkz. Ek: 5.

²⁶⁶ Güler Çelgin, **Eski Yunan Edebiyatı**, Remzi Kitabevi, İstanbul 1993, s. 176-177.

ni, Vatikan Kütüphanesi'nin 3000 cilt ile zenginleşmesinde rol oynayan Papa V. Nicholas'ın emri üzerine 1449-1455 yılları arasında yapmıştır.²⁶⁷ Kral Mátyás'ın siparişi üzerine “*Theophrastos: De Plantis (Theophrastos: Bitkiler Hakkında)*” başlığı altında Floransa'daki kitap tüccarı Vespasiano Bisticci tarafından yayımlanmıştır. İki bölümden oluşan eserin birinci bölümünde Theophrastos'un bitkilerin tarihi, ikinci bölümde ise bitkilerin sebepleri hakkında bilgiler verilmektedir. Eseri önemli kılan özellik ise ilk sayfalarında “*Vespasianus florentinus fecit fleri florentie (Floransa'da Vespasiano tarafından yaptırılmıştır)*” (Bkz. Ek:6) şeklinde Vespasiano'nun imzasını taşımasıdır.²⁶⁸

Eser parşömen kâğıda eski gotik yazı tipinde yazılmış olup, 250 sayfadan oluşmaktadır. 1460-1470 yılları arasında İtalya'nın Floransa şehrinde Kral Mátyás'ın arması ile süslenmiştir. Boyu 34 cm, eni 23 cm'dir.²⁶⁹

(cod.lat.2) Cicero: In Verrem

MÖ 106-43 yılları arasında yaşamış, Romalı devlet ve siyaset adamı, hatip ve yazar olan²⁷⁰ Marcus Tullius Cicero, felsefe ve hitabet alanında da kendisini geliştirmiştir. MÖ 77 yılında Roma'da avukatlık yapmaya başlayarak kısa sürede ün kazanmıştır. Önce Senatus'a üye seçilerek 75 yılında Questor (Maliye Bakanı) olmuş ve bu unvanla Sicilya'da bir yıl vali yardımcısı olarak kalmıştır. Sicilya'da vali olan Verres ise görevini ve sınırsız yetkisini kötüye kullandığı için Roma'ya döndüğü zaman aleyhine dava açılmıştı. Konsül olan Pompeius bu davayı üzerine alması için Roma'ya geri dönerek avukatlık mesleğini sürdüren Cicero'yu ikna etmişti. Verres'in savunmasını ise dönemin en büyük hatiplerinden Hortensius yapıyordu. Cicero'nun içtenlikle savunmuş olduğu davada gösterdiği kanıtlar üzerine Verres tedirgin olarak savunmadan çekilmiş ve kendi isteği ile sürgüne gitmiştir. Dava böylece sona ermiştir. Ancak Cicero dava sürseydi yapacak olduğu konuşmalarını “*In Verrem*” (*Verres'e Karşı Söylevler*) adı altında yayımlamıştır.²⁷¹

²⁶⁷ Csontos, “*A Konstantinápolyból Érkezett Corvinák Bibliographiai Ísmertetése*”, s. 159-162.

²⁶⁸ Csontos, **a.g.m.**, s. 159-162.

²⁶⁹ Tóth, **a.g.e.**, s. 8.

²⁷⁰ **Türk Ansiklopedisi**, “*Cicero, Marcus Tullius*”, C. X, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1960, s. 486.

²⁷¹ Müzehher Erim, **Lâtin Edebiyatı**, Remzi Kitabevi, İstanbul 1987, s. 86-87.

Cicero'nun Vali Verres aleyhine yapmış olduğu söylevlerini içeren²⁷² XV. yüzyıla ait bu eser Kral Mátyás döneminde Floransa'da Kral Mátyás'ın arması ve dal örgü ile 1460-1470 yılları arasında süslenmiştir. Yazı çeşidi eski gotik yazı karakteri olup parşömen kâğıt üzerine yazılmış, 166 sayfadan oluşmaktadır. Boyu 34, eni 23 cm'dir.²⁷³

(cod.lat.3) Pseudo-Clemens Romanus: Recognitiones

Sözde-Clemens Romanus'un "*Recognitiones*" (*Değerlendirmeler*) adlı eseri havarisi Péter'in misyonerlik yolculuklarını içermektedir. 10 kitaptan oluşan bu eser Yunanca yazılmış olup Rufinus Aquilegensis tarafından Latinceye tercüme edilmiştir. III. yüzyıla ait olduğu düşünülen bu eser Floransa'da XV. yüzyılda Vespasiano Bisticci atölyesinde yayımlanmıştır.²⁷⁴

Eser parşömen kâğıda eski gotik yazı ile yazılmış olup, 134 sayfadan oluşmaktadır. Floransa'da 1472 yılından önce süslemesi yapılmış, üzerinde Kral Mátyás'ın arması bulunmaktadır. Boyu 31, eni 22 cm'dir.²⁷⁵

(cod.lat.5) Eusebios: Khronikon

Yunan tarih yazarı, Caesarea'lı piskopos MS 313 ve teolog olan Eusebios, aşağı yukarı MS 265-340 yılları arasında yaşamıştır.²⁷⁶ Kilise tarihi üzerine kaleme aldığı eserleri dolayısıyla "*Kilisenin Atası*" olarak adlandırılmıştır. Eusebios'un Yunanca yazmış olduğu ve Latince adıyla "*Chronica*" (*Kronikler*) adlı eseri Yaşlı Hieronymos tarafından Latinceye tercüme edilmiştir. Adı geçen bu eser üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Abraham Ninus'tan Truva tehlikesine, ikinci bölümde Truva tehlikesinden Constantin'in egemenliğinin yirminci yılına kadar geçen dönemi konu almaktadır. Üçüncü bölümde ise VI. Valens'e kadar olan dönemi ele almıştır. Csontosı'ye göre birinci ve ikinci bölüm tamamen Eusebios'un eseridir. Ancak üçüncü bölüm tamamen Hieronymos tarafından yazılmıştır. Bu üç bölüm haricinde

²⁷²Jenő Ábel, "*Corvincodexek*", *Értekezések A Magyar Tudományos Akadémia nyelv- és Szép Tudományi Osztálya Köréből*, VIII, Szerkesztette Gyulai Pál, Budapest 1880, s. 62.

²⁷³*Bibliotheca Corviniana Digitalis*, "*Corvinák*", s. 2.

²⁷⁴Csontosı, "*A Konstantinápolyból Érkezett Corvinák Bibliographiai Ísmertetése*", s. 164.

²⁷⁵Tóth, s. 11.

²⁷⁶*Türk Ansiklopedisi*, "*Eusebios, Filistinli*", C. XVI, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1968, s. 13.

dördüncü bir bölüm de bulunmakta olup, Hieronymos ve Eusebios'tan sonra Prosper tarafından 455 yılına kadar devam ettirilmiş kısımdır.²⁷⁷

Eser parşömen kâğıda eski gotik yazıda yazılmış olup, 77 sayfadan oluşmaktadır. Floransa'da 1460-1470 yılları arasında süslemesi yapılmıştır. Üzerinde Kral Mátyás'ın arması bulunmaktadır.²⁷⁸ Boyu 38, eni 28 cm'dir.²⁷⁹

(cod.lat.6) Eusebios: De Praeparatione Evangelica

Eusebios tarafından Yunanca kaleme alınan ve Latince adı ile “*De Praeparatione Evangelica*” (*İncil'in Hazırlanması Hakkında*) adlı eseri Girit Adası'ndan İtalya'ya yerleşmiş olan Yunan bilim adamı Georgius Trapezontius (1395-1484) tarafından Latinceye çevrilmiştir.²⁸⁰ Eser Floransa'da parşömen kâğıda eski gotik yazı ile yazılmış olup, 183 sayfadan oluşmaktadır. 1460-1470 yılları arasında Kral Mátyás'ın arması ile süslenmiştir. Boyu 33, eni 23 cm'dir.²⁸¹

(cod.lat.7) Historiae Augustae (Augustus Tarihi)*

El yazması bu eser üç bağımsız eseri içerisinde barındırmaktadır. Antikçağın en seçkin Roma, Yunan ve Barbar yöneticilerin biyografilerini içermektedir. Aelius Spartianus ile başlayan birinci bölüm bibliyografyada „*Scriptores Historiae Augustae*” adı altında bilinmektedir. Aelius Spartianus, Vulcatius Gallicanus, Julius Capitolinus, Trebellius Pollio, Aelius Lampridius ve Flavius Vopiscus adlı Roma tarih yazarlarının Roma İmparatorlarının yaşamları hakkında yazmış oldukları eserlerini kapsamaktadır. Adrianus ile başlamakta, Carinus ile sona ermektedir. İkinci bölümde en seçkin Yunan generallerinin yaşamını sunmaktadır. Üçüncü bölümde ise tarih yazarı, konsül ve methiyeci olarak bilinen Plinus, eski dünya medeniyetinin ve barbar halklarının en seçkinlerinin kısa hayat özelliklerini listelemektedir.²⁸²

²⁷⁷Csontos, “*A Konstantinápolyból Érkezzet Corvinák Bibliographiai Ísmertetése*”, s. 168.

²⁷⁸**Bibliotheca Corviniana Digitalis**, “*Corvinák*”, s. 5.

²⁷⁹Csontos, “*A Konstantinápolyból Érkezzet Corvinák Bibliographiai Ísmertetése*”, s. 170.

²⁸⁰**Bibliotheca Corviniana Digitalis**, “*Corvinák*”, s. 6.

²⁸¹Tóth, s. 13.

*(cod.lat.7) kayıt numarası tutulan „*Historiae Augustae*” başlığı altında bu eserden Kral Mátyás'ın Kütüphanesi'nde iki nüshası bulunmaktadır. Jenő Abel'in açıklamasına göre, ünlü erkeklerin hayatları hakkında bilgi içeren bu eser güzel bir şekilde ciltlenmiş ve Kral Mátyás'ın isteği üzerine hazırlanmıştır. (Bkz. Abel, **a.g.m.**, s. 35.)

²⁸²Csontos, “*A Konstantinápolyból Érkezzet Corvinák Bibliographiai Ísmertetése*”, s. 171-172.

1460-1470 yılları arasında Floransa’da Kral Mátyás’ın arması ile süslenmiştir. 187 sayfa olup, boyu 36 eni 25 cm’dir.²⁸³

(cod.lat.8) Silius Italicus: Punica

I. yüzyılda yaşamış Roma şairi ve konsülü Silius Italicus, İkinci Pön Savaşı’nı destan olarak anlatan 17 kitaptan oluşan “*Punica*” adlı bir eser kaleme almıştır.²⁸⁴ XV. yüzyıla ait bu eser Silius Italicus’un İkinci Pön Savaşını anlatmaktadır.²⁸⁵ Parşömen kâğıda eski gotik yazı ile yazılan ve 185 sayfadan oluşan eser muhtemelen 1450-1460 yılları arasında Floransa’da beyaz dal örgü ve Kral Mátyás’ın arması ile süslenmiştir.²⁸⁶

(cod.lat.9) Publius Cornelius Tacitus: Annales; Historiae

Publius Cornelius Tacitus, MS 55–117 yılları arasında yaşamıştır. Hatip ve avukat olarak ün kazanan Tacitus, yaşamının büyük bir bölümünde yazar unvanını taşımıştır. O’nun önemli eserleri arasında 14 kitaptan oluşan “*Historiae*” (*Tarihler*) ve 16 kitaptan oluşan “*Annales*” (*Yıllıklar*) yer almaktadır. Tacitus, “*Historiae*” adlı eserinde kendi yaşadığı zamanın tarihini başka bir deyişle İmparator Galba’dan, Dominianus’a kadar olan zamanı yazmıştır. “*Annales*” adlı eserinde ise Tiberus’un tahta çıkmasından Nero’nun ölümüne kadar geçen dönemi anlatmaktadır.²⁸⁷

Adı geçen bu eser Publius Cornelius Tacitus’un “*Annales*” adlı eserinin 11-16. kitapları, “*Historiae*” adlı eserin 1-4. kitaplarını içermekte olup,²⁸⁸ Dominicus Cassii di Narnia tarafından İtalya’nın Napoli şehrinde 1467 yılından önce yayımlanmıştır.²⁸⁹ Eser parşömen kâğıda eski gotik yazı ile yazılmış olup, 133 sayfadır. Beyaz dal örgü ve Kral Mátyás’ın arması ile süslenmiştir. Boyu 36, eni 26 cm’dir.²⁹⁰

²⁸³ Tóth, s. 14.

²⁸⁴ Erim, a.g.e., s. 194.

²⁸⁵ Csontos, “*A Konstantinápolyból Érkezett Corvinák Bibliographiai Ísmertetése*”, s. 176.

²⁸⁶ Tóth, s. 16.

²⁸⁷ Erim, s. 205-209.

²⁸⁸ Csontos, “*A Konstantinápolyból Érkezett Corvinák Bibliographiai Ísmertetése*”, s. 180; Ábel, s. 20.

²⁸⁹ Tóth, s. 16.

²⁹⁰ **Bibliotheca Corviniana Digitalis**, “*Corvinák*”, s. 9.

(cod.lat.10) Quintus Septimus Florens Tertullianus: Adversus Marcionem

Kartaca’da dünyaya gelen Quintus Septimus Florens Tertullianus MS 155-220 yılları arasında yaşamıştır. Tarih, hukuk, hitabet ve felsefe üzerine eğitim almış bir teologdur. Latince ve Yunanca dillerini ileri seviyede bilen Tertullianus, MS 197’de Hristiyanlığı kabul etmiştir.²⁹¹ Tertullianus’un kaleme almış olduğu “*Adversus Marcionem*” (*Markion’a Karşı*) adlı eseri, Tertullianus’un Markionculuk tarikatının kurucusu Stoacı Markion’a karşı polemiklerini içermektedir. O’nun bu eseri 2 Haziran 1468 tarihinde Joannes Argyropulus tarafından İtalya’nın Nyitra şehrinde düzeltilmiştir.²⁹² 178 sayfadan oluşan eserin boyu 28, eni 20 cm’dir.²⁹³

II. II. II. Muhtemel Korvinalar

Kitaplar arasında bazı eserler kapak sayfalarının yırtılmış ya da eksik olması nedeniyle, üzerinde Kral Mátyás’ın armasının bulunmamasına rağmen “*muhtemel Korvina*” olarak değerlendirilmiştir. Bunda eserlerin hazırlanış özelliğine²⁹⁴ yani Buda’ya özgü karakteristik özellikler taşımaya bakılmıştır.²⁹⁵ Bu eserler “cod.lat.11-12-13-31” şeklinde kayıt numarası verilen eserlerdir.

Bunların sırasıyla açıklamaları şöyledir:

(cod.lat.11) Gaius Iulius Caesar: Commentarii

Kumandan, büyük bir devlet adamı ve yazar olarak da ünlenen Gaius Iulius Caesar MÖ 100-44 yılları arasında yaşamıştır.²⁹⁶ Caesar, 7 kitaptan oluşan ve MÖ 58-52 yıllarını anlatan “*De Bello Gallico*” (*Gallia Savaşı Hakkında*) ve MÖ 49-48 yıllarını anlatan ve 3 kitaptan oluşan “*De Bello Civili*” (*İç Savaş Hakkında*) adlı anı-lara “*Commentarii*” (*notlar veya yorumlar*) adını vermiştir. Bu iki eser Caesar’ın ölümünden sonra yayımlanmıştır. MÖ 52 yılından MÖ 49 yılına kadar arada kalan

²⁹¹ Osman Eraslan, **Karl Rahner’in Teolojik Görüşleri ve Hristiyan İlahiyatına Katkıları**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2015, s. 15.

²⁹² Csontos, “*A Konstantinápolyból Érkezzet Corvinák Bibliographiai Ísmertetése*”, s. 181.

²⁹³ Tóth, s. 19.

²⁹⁴ Erödi, s. 120.

²⁹⁵ **Bibliotheca Corviniana Digitalis**, “*Corvinák*”, s. 11.

²⁹⁶ **Türk Ansiklopedisi**, “*CAESAR, Gaius Julius*”, C. IX, Maarif Basımevi, Ankara 1958, s. 174.

zamanı Caesar'ın yüksek rütbeli subaylarından Aulus Hirtius kaleme alarak bunu 8. bir kitap olarak De Bello Gallico'ya eklemiştir. Aynı zamanda yine Hirtius'un yazmış olduğu düşünülen “*De Bello Alexandrino*” (*İskenderiye Savaşı Hakkında*) ve savaflara katılan diğer subaylar tarafından yazıldığı sanılan “*De Bello Pharnacis*” (*Mısır Harbi Hakkında*), “*De Bello Africano*” (*Afrika Harbi Hakkında*), “*De Bello Hispanensi*” (*Hispania Harbi Hakkında*) adlı eserler Caesar'ın *Comentarii* adlı eserine eklenmiştir.²⁹⁷

Adı geçen XV. yüzyıla ait bu eser Gaius Iulius Caesar'ın eserlerine eklenen De Bello Gallico, De Bello Civili, De Bello Alexandrino, De Bello Pharnacis, De Bello Africano, De Bello Hispanensi adlı seferleri içermektedir.²⁹⁸ Eser Angelus adlı kişi tarafından yayımlanmış olup, Napoli'de 1460-1470 yılları arasında süslemesi yapılmıştır. 213 sayfadan oluşmaktadır.²⁹⁹

Eserin kapak sayfasının eksik olmasından dolayı, üzerinde Kral Mátyás'ın arması bulunmamaktadır. Ancak içeriğinde kendine özgü, renkli boya ile boyanmış Buda tipi altın yaldızlı yazısından dolayı “*muhtemel Korvina*” grubunda yer almıştır. Aynı zamanda içerisinde Vitéz János'a ait düzeltmeleri barındırmaktadır.³⁰⁰

(*cod.lat.12*) *Panegyrici Latini XII*

“*Panegyrici Latini XII*” (*On İki Latin Methiyesi*), Plinius, Mamertinus, Eumenius, Nazarius ve Pacatus gibi II. ve IV. yüzyıllarda yaşamış seçkin Latin methiyecilerin on iki söylevini içermektedir.³⁰¹ Roma İmparatorları hakkında övücü şiirlerden oluşan koleksiyondur.³⁰²

Eser parşömen kâğıda italik kitap yazısı ile yazılmış olup, 145 sayfadan oluşmaktadır. Eserin süslemesi Floransa'da 1450-1470 yılları arasında yapılmıştır.³⁰³ Üzerinde arma bulunmamakta olup yeşil defne çelengi ile çevrilidir. İçerisinde Vitéz János'a ait düzeltmeler bulunmasından dolayı “*muhtemel Korvina*” sayılmıştır.³⁰⁴

²⁹⁷ Erim, s. 99-102.

²⁹⁸ Csontos, “*A Konstantinápolyból Érkezzet Corvinák Bibliographiai Ísmertetése*”, s. 183.

²⁹⁹ Tóth, s. 18.

³⁰⁰ **Bibliotheca Corviniana Digitalis**, “*Corvinák*”, s. 11.

³⁰¹ Csontos, “*A Konstantinápolyból Érkezzet Corvinák Bibliographiai Ísmertetése*”, s. 184-185.

³⁰² **Bibliotheca Corviniana Digitalis**, “*Corvinák*”, s. 12.

³⁰³ Tóth, s. 19.

³⁰⁴ **Bibliotheca Corviniana Digitalis**, “*Corvinák*”, s. 12; Erödi, s. 129.

(cod.lat.13) Suetonius Tranquillus: De Vita Caesarum

II. yüzyılda yaşamış Roma hatip ve tarih yazarı Suetonius Tranquillus'un yazmış olduğu “*De Vita Caesarum*” (*Caesar’ların Yaşamı Hakkında*) adlı eser Caesar’ın ve onun ardılı 11 İmparatorun (Iulius Caesar, Augustus, Tiberius, Caligula, Claudius, Nero, Galba, Otho, Vitellius, Vespasianus, Titus ve Domitianus) biyografisini içermektedir.³⁰⁵

Eserin Kral Mátyás’ın da hizmetinde bulunmuş Petrus Cenninius tarafından XV. yüzyılın ikinci yarısında Floransa’da kopyalanmış olduğu düşünülmektedir. El yazmanın ilk sayfalarının eksik olması nedeniyle üzerinde arma bulunmamasına rağmen üzerindeki “*1487. 17. Augusti in dicionem Regis Mathiae per longam obsidionem tandem venit Vyhel Imperialis Austrie*” (*Kral Mátyás’ın 17 Ağustos 1487 tarihindeki uzun kuşatmanın ardından İmparator Vyhel Avusturya’ya geldi*) yazısı nedeniyle Muhtemel Korvina sayılmıştır.³⁰⁶

(cod.lat.31) Publius Terentius Afer: Comoediae Sex.

Afrika kökenli ve komedi yazarı Publius Terentius Afer MÖ 185-159 yılları arasında yaşamıştır. Yazmış olduğu 6 komedisi önemlidir. Bu eserleri “*Andria*” (*Andros’lu Kız*), “*Hecyra*” (*Kaynana*), *Eunuchus* (*Hadım Ağası*), “*Heauton Timoroumenos*” (*Kendini Cezalandıran Adam*), *Adelphi* (*Erkek Kardeşler*), *Phormio* (*Phormio*)’dur.³⁰⁷

Terentius’un söz konusu 6 komedisini içeren “*P. Terentius Afer: Comoediae Sex.*” (*P. Terentius Afer: Altı Komedi*) adlı başlık altında 1444 yılında Galoysius Haudry tarafından yayımlanmıştır.³⁰⁸

El yazması eser Vitéz János tarafından düzeltilmiş olmasından dolayı muhtemel Korvina olarak değerlendirilmiştir.³⁰⁹

³⁰⁵ Csontos, “*A Konstantinápolyból Érkezett Corvinák Bibliographiai Ísmertetése*”, s. 186; Erim, s. 212.

³⁰⁶ Csontos, “*A Konstantinápolyból Érkezett Corvinák Bibliographiai Ísmertetése*”, s. 186; Tóth, s. 21; **Bibliotheca Corviniana Digitalis**, “*Corvinák*”, s. 13.

³⁰⁷ Erim, s. 45-49.

³⁰⁸ Csontos, “*A Konstantinápolyból Érkezett Corvinák Bibliographiai Ísmertetése*”, s. 208.

³⁰⁹ **Bibliotheca Corviniana Digitalis**, “*Corvinák*”, s. 14.

II. II. III. Diğer El Yazması Eserler

Bu bölümü Korvina özelliklerini taşımayan, fakat Kral Mátyás'ın Kütüphanesi için satın alınmış ya da hediye yolu ile kütüphaneye geçmiş olan eserler oluşturmaktadır.³¹⁰ Bu eserler şunlardır:

(cod.lat.14) Albertus Magnus: De Mineralibus

Ortaçağın büyük bilim adamı Albertus Magnus'un "De Mineralibus" (*Mineral-ler Hakkında*) adlı yazmış olduğu eseri içermektedir.³¹¹ Eserin boyu 24, eni 18 cm'dir.³¹²

(cod.lat.15) Ebu'l Kâsım Halef ibn el-Abbas Zehravi: Chyurgia

XI. yüzyılda Moor'ların saltanatı zamanında İspanya'da yaşamış Arap doktoru Ebu'l Kâsım'ın "Cerrahlık" ile ilgili eserini içermektedir. Eserin içeriğinde önemli tıbbî operasyonları hakkında bilgiler bulunmaktadır. XIII. yüzyılda Toledo'lu Doktor Gerardus Carmonensis eseri Latinceye tercüme etmiştir.³¹³

(cod.lat.16) Aristoteles: Physika

MÖ 384-322 yılları arasında yaşayan Aristoteles, Khalkidie'deki Stageira'da doğmuştur. Sekiz kitaptan oluşan "Physika" (*Fizik*) adlı eseri³¹⁴ Joannes Argypulos tarafından Yunancadan Latinceye (*Physica*) tercüme edilmiştir.³¹⁵ Bu eser Aristoteles'in fiziği tanımlayan bir tercüme eserdir. XV. yüzyılın sonunda yayımlanmış olup, boyu 29, eni 20 cm'dir.³¹⁶

(cod.lat.17) Aristoteles: Analytica Posteriora- Aegidius Romanus: De Plurificatione Intellectus Possibilis Contra Commentatarum-Antonius De Parma: De Unitate Intellectus

Eser Aristoteles'in "Analytica Posteriora" (*İkinci Analitikler*), Aegidius Romanus'un "De Plurificatione Intellectus Possibilis Contra Commentatarum" (*Çok Sayıda Yorumcuya Karşı Olası Anlayış*) ve Antonius de Parma'nın "De Unitate Intel-

³¹⁰ Csontos, "A Konstantinápolyból Érkezzet Corvinák Bibliographiai Ísmertetése", s. 157.

³¹¹ Csontos, **a.g.m.**, s. 187.

³¹² Tóth, s. 20.

³¹³ Csontos, "A Konstantinápolyból Érkezzet Corvinák Bibliographiai Ísmertetése", s. 188.

³¹⁴ Çelgin, s. 154.

³¹⁵ Ábel, s. 4.

³¹⁶ Csontos, "A Konstantinápolyból Érkezzet Corvinák Bibliographiai Ísmertetése", s. 189.

lectus” (*Anlayış Birliği*) adlı eserlerinden bazı bölümleri içermektedir.³¹⁷ 1450 yılında İtalya’da yayımlanmıştır. Boyu 33 cm, eni 23 cm olan bu eser 173 sayfadan oluşmaktadır.³¹⁸

(cod.lat.18) *Biblia Sacra Utriusque Foederis Cum Indice Alphabetico*

“*Biblia Sacra Utriusque Foederis Cum Indice Alphabetico*” (*İncil’deki Yeni ile Eski Ahit’in Alfabetik İndeksi*) adlı eser, XIV. yüzyıla ait olup vahiy, elçilerin eylemleri, İnciller, peygamberler, Hz. Süleyman’a yazılmış kitaplar, ilahiler, v.b. kitapları içermektedir. Eser üç sütunda alfabetik sıra ile yazılmış kelime açıklayan indeks ile başlamakta olup, boyu 26, eni 15 cm’dir.³¹⁹

(cod.lat.19) *Anicius Manlius Torquatus Severinus Boethius: De Consolatione Philosophiae*

V-VI. yüzyıllar arasında yaşamış Roma’lı aristokrat bir aileden olan Filozof Boethius konsolosluk görevinde iken Kral Theodor tarafından vatana ihanet suçundan hapse atılmıştır. Bu zaman içerisinde “*De Consolatione Philosophiae*” (*Felsefenin Tesellisi Hakkında*) adlı eserini yazmıştır.³²⁰

Korvina Kütüphanesi’ne ait el yazmaları arasında bulunan bu eserin başında ve sonunda herhangi bir başlık bulunmamaktadır. Ancak eseri inceleyen Filolog P. Thewrewk Emil bu eserin Boethius’un “*De Consolatione Philosophiae*” (*Felsefenin Tesellisi Hakkında*) isimli eseri olduğu üzerinde durmuştur.³²¹ XIV. veya XV. yüzyılda yayımlandığı düşünülen eserin boyu 27 cm, eni 20 cm’dir.³²²

(cod.lat.20) *Cicero: De Amicitia; De Senectute; De Officiis; De Somnium Scipionis*

Cicero’nun “*De Amicitia*” (*Dostluk Hakkında*), “*De Senectute*” (*Yaşlılık Hakkında*), “*De Officiis*” (*Görevler Hakkında*), “*De Somnium Scipionis*” “*Scipio’nun Rüyası Hakkında*” gibi eserlerine ait bazı bölümleri içermektedir. Bu eserin sonunda

³¹⁷ Csontos, “*A Konstantinápolyból Érkezzet Corvinák Bibliographiai Ísmertetése*”, s. 190.

³¹⁸ Tóth, s. 23.

³¹⁹ Csontos, “*A Konstantinápolyból Érkezzet Corvinák Bibliographiai Ísmertetése*”, s. 193.

³²⁰ Csontos, **a.g.m.**, s. 194.

³²¹ Csontos, **a.g.m.**, s. 195.

³²² Tóth, s. 26.

ise Bernardus'un bir mektubu yer almaktadır. Boyu 28, eni 21 cm'dir.³²³

(cod.lat.21) *Fabule cum allegoriis noviter reperte magistrum Gabrielem de Concorezio*

Milanolu bilim adamı Gabriel de Concorezio'nun bir araya getirmiş olduğu Yunan ve Roma mitolojisinden kısa alıntıları içeren Latince bir eserdir.³²⁴ Eserin ilk konusu “*Usta Gabriel de Concorezio tarafından keşfedilen alegori ile öyküler*” başlığı ile başlamakta olup, “*De Philosophis*” (*Filozoflar Hakkında*), “*De Poetis*” (*Şairler Hakkında*) ve “*De Magis*” (*Sihirbazlar Hakkında*) başlıkları altında uzunlu kısıklı alıntıları kapsamaktadır.³²⁵ İtalya'nın Mediolanum şehrinde kim tarafından ve ne zaman yayımlandığı bilinmemektedir. Eserin boyu 21 cm, eni 14 cm'dir.³²⁶

(cod.lat.22) *Sextus Pompeius Festus: De Verborum Significatione*

“*De Verborum Significatione*” (*Kelimelerin Anlamı Hakkında*) adlı eser II. yüzyılda yaşamış Latin yazar Sextus Pompeius Festus tarafından kaleme alınmış olup, Festus'un etimolojik sözlüğünü içermektedir. Festus, Latince kelimelerin etimolojisi hakkında Verrius Flaccus'tan ve başka yazarların eserlerinden 20 kitabı derlemiştir, fakat bu eserlerden çok azı Macarların eline ulaşmıştır. Adı geçen bu eser Paul Deacon (Paulus Diaconus) tarafından VIII. yüzyılda kısaltılmış özgün bir özettir.³²⁷ Boyu 22 cm, eni 15 cm'dir.³²⁸

³²³ Csontos, “*A Konstantinápolyból Érkezett Corvinák Bibliographiai Ísmertetése*”, s. 195.

³²⁴ Csontos, **a.g.m.**, s. 196.

³²⁵ “*Fabule cum allegoriis noviter reperte magistrum Gabrielem de Concorezio*” 1-75. sayfalar arası, “*De Philosophis*” 75-77. sayfalar arası, “*De Poetis*” 77-79. sayfaları arası, “*De Magis*” 79-81. sayfalar arasında yer almaktadır. (Bkz. **ELTE Egyetemi Könyvtár Katalógus (Eötvös Loránd Üniversitesi Kütüphane Katalógu)**, (cod.lat.21), Budapest.) Bu eserlerin orijinaleri Budapeşte'de ELTE Kütüphanesi El Yazmaları ve Nadir Eserler Koleksiyonu'nda bulunmaktadır. Bu tez çalışması sırasında orijinalerin taranmış sayfalarına kütüphanenin kataloglarından ulaşılmıştır. (**ELTE Egyetemi Könyvtár Kézirattár és Ritkaságtár Katalógusai, Könyvtár Katalógus**).

³²⁶ Tóth, s. 29.

³²⁷ Csontos, “*A Konstantinápolyból Érkezett Corvinák Bibliographiai Ísmertetése*”, s. 197.

³²⁸ Tóth, s. 30.

(cod.lat.23) Grammatica Latina (In Prosa)

“*Latince Gramer (Düz yazı halinde)*” adlı eserin İtalyan dilbilgisi uzmanı Daniel tarafından yazılmış olduğu düşünülmektedir.³²⁹ Tahmini olarak XV. yüzyılın ilk yarısında yayımlanmıştır. Eserin boyu 20, eni 14 cm’dir.³³⁰

(cod.lat.24) Alexandre de Villedieu: Doctrinale Puerorum

Bir başka latince gramer eseri ünlü dilbilgisi uzmanı ve şair olan Alexander De Villa Dei tarafından XII. yüzyılın sonuna doğru yazılan “*Doctrinale Puerorum*” (Çocuklar İçin Öğretiler) adlı eserdir.³³¹ Latin dilinin tüm kurallarını kısaca ele alan bu eser XIV. yüzyılın ikinci yarısında yayımlanmıştır. Eserin boyu 25, eni 19 cm’dir.³³²

(cod.lat.25) Collectio Historiarum

Hikâye ve hayal dünyasından alınmış ahlâki açıdan ders veren kısa öyküleri içeren Latince bir eser olup, ilk sayfasında “*Incipitur liber qui vocatur historiegraphus*” (Yazılı Tarih diye adlandırılan kitap başlar) yazmaktadır.³³³ Eser “*Gesta Romanorum*” (Roma Hizmetleri) ve “*Historia septem sapientum*” (Yedi Bilge Adamların Tarihçesi) adlı iki konuyu içermektedir.³³⁴ 1474 yılında kopyalanmış olup boyu 28, eni 22 cm’dir.³³⁵

(cod.lat.26) Plutarkhos: Vita Aristeides et Catonis

MS 46-120 yılları arasında yaşayan Plutarkhos’un en önemli eseri “*Bioi Paralleloï*” (Paralel Hayatlar)’dır. MS 105-110 yılları arasında yazıldığı sanılmaktadır. Kırk dört veya kırk altı biyografinin yer aldığı eserde önce bir Yunanlının sonra bir Romalının hayatı anlatılmakta, daha sonra da bu iki kişi karşılaştırılmaktadır.³³⁶ Adı geçen eser içerisinde Aristeides ve Cato’nun biyografileri yer almaktadır.³³⁷ Frances-

³²⁹ Ábel, s. 88-94.

³³⁰ Csontos, “*A Konstantinápolyból Érkezzet Corvinák Bibliographiai Ísmertetése*”, s. 198-199.

³³¹ Ábel, s. 94.

³³² Csontos, “*A Konstantinápolyból Érkezzet Corvinák Bibliographiai Ísmertetése*”, s. 200.

³³³ Csontos, **a.g.m.**, s. 201.

³³⁴ Tóth, s. 36-37; Szilágyi, **Magyar Király Egyetemi Könyvtár Codexének Czimjegyéke**, s.12-13.

³³⁵ Csontos, “*A Konstantinápolyból Érkezzet Corvinák Bibliographiai Ísmertetése*”, s. 201.

³³⁶ Çelgin, s. 191.

³³⁷ Csontos, “*A Konstantinápolyból Érkezzet Corvinák Bibliographiai Ísmertetése*”, s. 201.

co Barbaro tarafından Yunancadan Latinceye tercüme edilmiş olup, XV. yüzyılın başında yayımlanmıştır. Boyu 20, eni 13 cm'dir.³³⁸

(cod.lat.27) *Historiae Augustae*

Aelius Spartianus, Vulcatius Gallicanus, Iulius Capitolinus, Trebellius Pollio, Aelius Lampridius ve Flavius Vopiscus gibi Romalı tarih yazarlarının, Roma İmparatorlarının yaşamları hakkında yazmış oldukları eserleri içermektedir. Yazarlar III. ve IV. yüzyılda yaşamış ve Hadrianus'tan Carus'a kadar bütün imparatorların biyografilerini kaleme almışlardır. „*Origo Imperatoris Hadriani*” (İmparator Hadrian'ın Geçmişi) adı altında çıkmış olan eser bibliyografyada „*Scriptores Historiae Augustae*” (Augustus Tarihi Yazarları) başlığı ile bilinmektedir. Eserler 168 yıllık (117-285) geçmişi yansıtmaktadır.³³⁹

“*Historiae Augustae*”(Augustus Tarihi) adlı bu eser cod.lat.7'den farklı olarak daha basit bir şekilde ciltlemesi yapılmış ve Ferenc Sforza'nın kitapları arasından Korvina Kütüphanesi'ne geçmiştir.³⁴⁰ Boyu 32, eni 23 cm'dir.³⁴¹

(cod.lat.28) *Simon Januensis: Vocabularium medicum*

XIII. yüzyılda yaşamış ünlü Cenovalı Doktor Simon Januensis tarafından Arapça, Yunanca ve Latince tıp eserlerinden derlenmiş tıbbi terimleri içeren ansiklopedidir. Sözlük tarzında yazılmış ve tıp biliminin ilaçlarını bilimsel dilde tanıtmaktadır. Bibliyografyada „*Liber Sinonimorum*” (Eş Anlamlılar Kitabı) ve „*Clavis Sanationis*” (Şifanın Anahtarı) başlığı altında da çıkmaktadır. Eserin boyu 28, eni ise 25 cm'dir.³⁴²

(cod.lat.29) *Simon Januensis: Clavis Sanationis*

“*Şifanın Anahtarı*” adlı eser *Simon Januensis*'in bir önceki eseri “*Vocabularium medicum*” (Tıbbî Terimler) ile hemen hemen aynı içeriktedir. Boyu

³³⁸Tóth, s. 34.

³³⁹ Csontos, “*A Konstantinápolyból Érkezzet Corvinák Bibliographiai Ísmertetése*”, s. 202-203.

³⁴⁰ Ábel, s. 35.

³⁴¹ Csontos, “*A Konstantinápolyból Érkezzet Corvinák Bibliographiai Ísmertetése*”, s. 204.

³⁴² Csontos, **a.g.m.**, s. 204-205.

21, eni 14 cm'dir.³⁴³

(cod.lat.30) *Speculum Humanae Salvationis*

“İnsanın Kurtuluş Aynası” adlı bu eser İncilin bir taklidi olup, Cyprianus, Tertullianus, Juvenius, Sedulius, Victorinus, Dracontinus, Avitus, Arator ve başka yazarlar tarafından ustalıkla oluşturulmuştur. İllüstrasyon nedeniyle daha fazla aranan el yazmaları olarak kabul edilmektedir. Hemen hemen bütün Avrupa dillerine çevrilmiştir. İncil'den bazı ayetleri içermektedir. Eserin Boyu 35, eni 28 cm'dir.³⁴⁴

(cod.lat.4) *Quintus Curtius Rufus: Historiae Alexandri Magni**

Romalı Tarih yazarı Quintus Curtius Rufus, “*Historiae Alexandri Magni*” (Büyük İskender'in Tarihi) adlı 10 kitap kaleme almıştır. Rufus'un bu eseri Claudius** zamanında yazmış olduğu düşünülmektedir.³⁴⁵ Q. Curtius Rufus'un kaleme aldığı bu eseri “*Quintus Curtius Rufus Rerum Gestarum Magni Alexandri Regis Macedonum Liber Primus (Quintus Curtius Rufus: Makedonyalıların Kralı Büyük İskender'in Hizmetleri, Birinci Kitap)*” adı altında Napoli'de tahmini olarak XV. yüzyılın ikinci yarısında yayımlanmıştır.³⁴⁶

(cod.lat.32) *Marcus Vitruvius Pollio: De Architectura. – Petrus Candidus Decembrius: Peregrinae Historiae et Grammaticon*

El yazması eserin ilk bölümü İmparator Augustus zamanında yaşamış ve tanınmış bir Romalı mimar olan ve eseri neredeyse tüm Avrupa dillerine çevrilmiş Marcus Vitruvius Pollio'nun “*Mimarlık Hakkında*” adlı 10 kitabını içermektedir. Eserin ikinci bölümü ise Petrus Candidus Decembrius'un “*Peregrinae Historiae*” (Yabancı Tarih) ve “*Grammaticon*” (Gramatik) adlı iki farklı eserini içermektedir.

³⁴³ Csontos, a.g.m., s. 205-206.

³⁴⁴ Csontos, a.g.m., s. 206.

*Korvina özelliği taşımayan (cod.lat.4) olarak kayıtlara geçen (*Quintus Curtius Rufus: Historiae Alexandri Magni*) adlı bu eserin Kraliçe Beatrix aracılığı ile Kütüphaneye geçmesinden dolayı “*Diğer El Yazması Eserler*” başlığı altında üçüncü grupta açıklaması yapılmıştır.

Ptolemaios Klaudios, (MS 100 Aşağı Mısır, 160 Kanopos) Yunanlı tabiat bilginidir. MS II. yüzyılın ortalarında İskenderiye'de yaşamıştır. İlk sistematik matematik astronomi el kitabı Araplarca Almagest (el-Mecesti) diye adlandırılmış olup, Yunanca başlığı Syntaxis Mathematíe (Matematik Külliyyatı)'dır. Ptolemaios Klaudios'un halefleri Pergeli Apollonios, Eratosthenes, Paseidonios ve özel olarak Hipparkhos'un bilgi ve müşahedelerini saptamıştır. (Bkz. **Türk Ansiklopedisi, “*Ptolemaios Klaudios*”, C. XXVII, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1978, s. 160.)

³⁴⁵ **Türk Ansiklopedisi**, “*Curtius Rufus Quintus*”, C. XI, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1963, s. 281.

³⁴⁶ Tóth, s. 11.

İki yazarın farklı eserlerini barındıran bu el yazması 1463 Kasım ayının sonunda yayımlanmıştır. Boyu 31, eni 23 cm'dir.³⁴⁷

Csontosı “*Diğer El Yazmalar*”ı başlığından başka “*Olasz és spanyol nyelvi kéziratok*” (*İtalyanca ve İspanyolca el yazmaları*) şeklinde küçük bir başlık altında İtalyanca ve İspanyolca yazılmış el yazmalarını açıklamıştır. Bu eserler sırasıyla cod.lat.33-34-35 şeklinde listelenmiştir.³⁴⁸ Ancak eserlere daha sonra yine sırasıyla cod.ital.1-2-3 şeklinde kayıt numarası verilmiştir.³⁴⁹

Bu eserlerin açıklaması sırasıyla şu şekildedir:

(cod.ital.1) Dante Alighieri: La Divina Commedia

XV. yüzyıla ait Dante'nin “*İlâhi Komedia*” adlı bu eseri bilim ve sanat tarihi açısından önem teşkil etmekte olup, “*Del Inferno*” (*Cehennem Hakkında*), “*Del Purgatorio*” (*Araf Hakkında*) ve “*Del Paradiso*” (*Cennet Hakkında*) adlı üç kitabını içermektedir. Eserin boyu 33, eni 25 cm'dir.³⁵⁰

(cod.ital.2) De Navigatione

“*De Navigatione*” (*Gemicilik Hakkında*) başlığı altında gemiciler için yazılmış pratik bir eserdir. O zamanki bilinen deniz yollarını belirten yönleri, limanları, adalarını ve şehirlerini, oşinografi, meteoroloji ve coğrafya bakımından açıklamaktadır. Pomponius Mela, Aeticus, Anonymus Ravenatensis ve Appianus'un eserlerinden alınmıştır. Eser iki bölümden oluşmakta olup birinci bölümde okyanus bilimini, ikinci bölümde coğrafyayı içermektedir.³⁵¹

³⁴⁷ Csontosı, “*A Konstantinápolyból Érkezett Corvinák Bibliographiai Ísmertetése*”, s. 211-212.

³⁴⁸ Csontosı, **a.g.m.**, s. 212-218.

³⁴⁹ ELTE Üniversitesi Kütüphanesi'nde bulunan Sándor Szilágyi'nin, 1881 yılında Budapeşte'de yayımlanan **Magyar Király Egyetemi Könyvtár Codexinek Czimjegyéke** adlı eserde düzeltme yapılmıştır. Aynı şekilde bu eserlerin ELTE Üniversitesi Kütüphane Kataloğu'nda cod.ital.1, cod.ital.2 ve cod.ital.3. şeklinde kayıtları bulunmaktadır. (Bkz. **ELTE Egyetemi Könyvtár Katalógus**).

³⁵⁰ Csontosı, “*A Konstantinápolyból Érkezett Corvinák Bibliographiai Ísmertetése*”, s. 212-213.

³⁵¹ Csontosı, **a.g.m.**, s. 215.

(cod.ital.3) C3digo Espa1ol, que contiene trozos escogidos de Arist3teles, Ciceron. S3neca y Casiodoro etc.

Aristoteles, Seneca, Cicero, Cassiodorus ve başka yazarların eserlerinden bazı ayrıntıları içeren İspanyolca el yazması eserdir. B3y3k bir kısmı Aristoteles'in Etiği ve Cassiodorus'un diğer on iki kitabının kısa alıntılarının İspanyolca çevirisini içermektedir. Aynı zamanda Seneca ve Cicero'ya ait ayrıntılar çok fazla değildir. Bununla birlikte Seneca'nın "*Quaestiones Naturales*" (*Doğal Sorular*) adlı eserinden 10 sıra, Cicero'nun "*De Natura Deorum*" (*Tanrıların Doğası Hakkında*) adlı eserinden 13 sıra, diğer eserlerinden bir, iki veya 3 3t3n olarak çevrilmiştir.³⁵² Ayrıca başka yazarların eserlerinden bazı kısımları içermektedir. Eserin boyu 29, eni 22 cm'dir.³⁵³

³⁵² bel, s. 7.

³⁵³ Csontos, "*A Konstantin3polyb3l rkezzet Corvin3k Bibliographiai mertet3se*", s. 216-218.

III. BÖLÜM

KORVİNALARIN II. ABDÜLHAMİD TARAFINDAN MACARİSTAN'A GERİ VERİLMESİ VE TÜRK-MACAR İLİŞKİLERİ

III. I. Korvinaların Macaristan'a Geri Verilmesini Sağlayan Olaylar

III. I. I. Osmanlı-Sırp Savaşı ve Macar Kamuoyu (1876)

Fransa'da başlayan 1848 ihtilali*, Avrupa'nın her yerinde olduğu gibi Macaristan'da da büyük etki uyandırmıştır.³⁵⁴ 22 Temmuz 1848 tarihinde Viyana'da toplanan Kurucu Meclis'te Macarlar hariç bütün azınlıklar temsil edilmiş, derebeylik vergileri kaldırılarak sosyal eşitlik ilân edilmiştir. Fakat İmparator I.Ferdinand (1835-1848), Viyana'yı işgal ederek meclisi dağıtmıştır. Başlangıçta mutlakiyeti kaldırıp, demokrasiyi kurmaya yönelik olan bu hareket, daha sonra Avusturya egemenliğinde bulunan milletlerin bağımsızlıklarını istemelerine dönüşmüştür. Bunlardan en önemlisi Macar özgürlük hareketidir.³⁵⁵

XIX. yüzyıl "*Macar Özgürlük Savaşı*"nın sembolü ve lideri olan Lájos Kossuth (1802-1894), Macar serfliğini bağımsız bir devlet teşkilatına dönüştürmeyi hedeflemiştir.³⁵⁶ Macar özgürlük hareketi başlangıçta başarılı olmuş, hatta 15 Nisan 1849 tarihinde Macaristan'ın bağımsızlığı ilân edilmiştir. Oluşturulan refah ortamı, Macar ihtilâlini bastırmak isteyen Avusturya'nın Rusya'dan yardım istemesi ile fazla uzun

*1815-1830 yılları arasında Avrupa'da görülen siyasî, sosyal, ekonomik ve kültürel gelişmeler, 1830 ihtilalleri ile daha da güçlenerek 1848 yıllarında kıtada yeni ve değişik bir ortam yaratmıştır. Bu durum 1815 Viyana Kongresi ile kurulmuş statükocu düzen ile çatışmaya başlamıştır. Bunun sonucunda da, bütün Avrupa'yı derinden etkileyecek olan 1848 ihtilalleri patlak vermiştir. Bu ihtilallerde, liberalizmin yanında güçlü akım olarak "nasyonalizm" ve "sosyalizm" de yer almıştır. Bu akımların da etkisi ile 1848 yılına doğru, Avrupa'da toplumlar arasında kaynaşmalar meydana gelirken, devletlerarası ilişkilerde de değişimler oluyordu. Mutlakiyetçi, özellikle Doğu Bloku devletleri birbirlerine daha çok yaklaşarak liberal devletler karşısında güçlenme çabası içindeydiler. Batı Bloku'na bağlı Fransa da Doğu Bloku'na kaymaya başlamıştı. Bunda, Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'nın isyanı sırasında (1832-1840), Fransa'nın bu asi Paşa'ya dayanarak, İngiltere'ye karşı Doğu Akdeniz egemenliğini sağlamak istemesi de rol oynamıştır. Bu durum Batı Bloku'nu parçalamıştır. İşte bu gelişmeler içerisinde Fransa'da 1848 ihtilali patlak vermiştir. (Bkz. Rifat Uçarol, **Siyasi Tarih (1789-1999)**, Filiz Kitabevi, İstanbul 2000, s. 122.)

³⁵⁴ Nazır, **a.g.e.**, s. 22.

³⁵⁵ Uçarol, **a.g.e.**, s. 125.

³⁵⁶"*Lájos Kossuth*", **Türk-Macar Tarihi İlişkilerinden Kesitler**, Milli Saraylar Daire Başkanlığı, Hazırlayan T. Cengiz Göncü, İstanbul 2009, s. 179.

sürmemiştir. Avusturya'nın yardım isteği, Macar ordusunda savaşan Polonyalıların kendisine karşı geleceği endişesini taşıyan Rusya tarafından kabul edilmiştir.³⁵⁷

Öte yandan Macarların milli bağımsızlık hareketine Osmanlı Devleti yakın ilgi göstermiştir. Bu ilginin temelini duygusal ve tarihî bağlar oluşturmaktadır. Buna göre, Macarların Hristiyan olmakla beraber, Türklerle ırk bakımından akraba olmaları bu ilginin duygusal kaynağını teşkil etmektedir. Kanuni Sultan Süleyman zamanında bir Türk eyaleti olan Macaristan, Avusturya'ya yenildikten sonra Avusturya egemenliğine geçmişti. Fakat Macaristan'ın Avusturya'dan kopup bağımsız olması, siyasi bakımdan Osmanlı Devleti'nin de yararına idi. Bu sebeple Osmanlı Devleti Macar milli ayaklanmasına ilgi duymaktaydı.³⁵⁸ Ayrıca Avusturya yönetimi altında bir Macaristan görmektense bağımsız bir Macaristan görmeyi kendi yararına tercih etmiştir.³⁵⁹

Osmanlı Devleti, Macar Özgürlük Savaşı'nı sadece desteklemekle kalmamış, aynı zamanda Macar Özgürlük Savaşı kahramanlarını ülkesine kabul etmiştir. 1849 yılının Ağustos ayında Rusya ve Avusturya ordusu Macarların milli bağımsızlık hareketini kanlı bir şekilde bastırmıştır. Macar milliyetçileri ve bu kişilere yardım eden Polonyalı milliyetçiler, başlarına geleceklerini bildiklerinden canlarını kurtarma telaşına düşmüşlerdir.³⁶⁰ Bunun üzerine Macar Özgürlük Savaşı kahramanları başta Lajos Kossuth olmak üzere aralarında bulunan József Bem (Murad Paşa) (1794-1850), Joseph Wysocki (1809-1873), György Kmety (İsmail Paşa) (1813-1865) ve Kont Zamoyski (1803-1868)³⁶¹ gibi önemli şahsiyetler ve diğer yandaşları Osmanlı Devleti'ne sığınma talebinde bulunmuşlardır.³⁶²

Osmanlı Devleti'nin kendisine sığınan mültecilere kapısını açması, Avusturya ve Rusya'nın hoşuna gitmemiş, her iki devlet vakit kaybetmeden "Eşkîya" tabir ettikleri mültecilerin iadesini istemişlerdir. Osmanlı Devleti eşkıya sözünü kabul etmeyip Macarları ve Polonyalıları iade etmeyi reddetmiştir. Mültecileri geri alma konusunda

³⁵⁷ Nazır, s. 25.

³⁵⁸ Armaoğlu, s. 244-245.

³⁵⁹ Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi**, C. V, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1983, s. 215.

³⁶⁰ Armaoğlu, s. 245; Uçarol, s. 126.

³⁶¹ Adı geçen kişilerin yaşamları hakkında ayrıntılı bilgi için (Bkz. Bayram Nazır, **Osmanlı Misafirperverliği ve Avrupa'daki Yankıları**, İstanbul Ticaret Odası, İstanbul 2007, s. 111- 121.)

³⁶² "Lajos Kossuth", **Türk-Macar Tarihi İlişkilerinden Kesitler**, s. 179.

ısrarlı davranan Avusturya ve Rusya, Osmanlı Devleti'ne bir taraftan diplomatik ilişkileri keseceklerine dair tehditler savururken, bir taraftan da ultiमतom niteliğinde notalar vermekteydiler. Bunun üzerine Osmanlı Devleti mültecilere Müslüman olmayı teklif etmiştir. Mültecilerden birçoğunun bu teklifi kabul edip Müslüman olması Avusturya ve Rusya'yı daha da kızdırmıştır.³⁶³

Hâkimiyet sınırları içinde çeşitli ulusları barındırması bakımından Osmanlı Devleti yapısı açısından Rusya ve Avusturya'ya benzemektedir. Fakat genel siyasî durum, Osmanlı Devleti'ni İngiltere ve Fransa'ya yaklaştırmıştı. Osmanlı Devleti'nin bu hukukî, insancıl ve onurlu davranışı, İngiliz ve Fransız kamuoyu ile Amerika da bile sempati uyandırmıştır. Osmanlı Devleti yapmış olduğu bir açıklamada, mültecileri iade etmemesini, Avusturya ve Rusya'ya direnmesinin sebeplerini, tamamen insancıl duygulara dayandırmıştı. Bu durum kamuoyu üzerinde büyük etki yapmış, İngiltere ve Fransa'da Türkiye lehinde gösteriler gerçekleşmesine sebep olmuştur. Mültecileri geri vermek, egemen bir devletin şeref ve haysiyeti ile de uzlaşmayan bir davranıştı. Bu nedenle Osmanlı Devleti, mültecileri iade etmemeye ve gerekirse Avusturya ve Rusya'ya karşı koymaya karar vermişti.³⁶⁴ Üstelik Sultan Abdülmecid, himayesi altında bulunan mültecileri ısrarlara rağmen iade etmemiş olup, “*Her bir Macar için elli bin Osmanlı kanı döker, yine de iade etmem*”³⁶⁵ sözü ile de Macarların kalbinde taht kurmuştur. Ayrıca Tuna kıyısındaki kalelere sığınan ve başta Kosuth olmak üzere bütün Macar hükümet üyelerinin ve Macar komutanlarının bulunduğu binlerce kişiye, kendilerinin ve ailelerinin hayat ve şereflerinin teminat altında olduğunu, istedikleri ülkeye gidebileceklerini, Osmanlı hizmetine girenleri de rütbe ve mesleklere uygun görevlere atanacaklarını, mülteciler komiseri olarak görev yapan Ahmet Vefik Paşa aracılığı ile duyurmuştur.³⁶⁶ Mültecilerin rahat etmesi için elinden geleni yapan Sultan, rütbelerine göre onlara maaş bile bağlamıştır.³⁶⁷

1848-1849 yılları arasında Osmanlı Devleti'ne sığınan Macar Özgürlük Savaşı kahramanlarına Osmanlı Devleti tarafından kucak açılıp desteklenmesi, Türklere

³⁶³Armaoğlu, s. 245.

³⁶⁴Armaoğlu, **a.g.e.**, s. 245-246.

³⁶⁵Ebubekir Sofuoğlu, “*Abdülmecid ve Macar Mültecileri*”, **Tarih ve Toplum**, C. 36, S. 215, (Kasım 2001), s. 41.

³⁶⁶İlber Ortaylı, **İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı**, İletişim Yayınları, İstanbul 2005, s. 240.

³⁶⁷“*Lajos Kossuth*”, **Türk-Macar Tarihi İlişkilerinden Kesitler**, s. 179.

karşı sempati uyandırmış, kamuoyunun dikkatini Türklere ve Osmanlı Devleti'ne çevirmesini sağlamıştır. Bu durumda Panslavizm tehlikesi nedeniyle de Rusya tarafından desteklenen ve Macar ulusunu tehdit eden Sırbistan ile Osmanlı Devleti arasında baş gösteren savaş, Macar kamuoyunda büyük yankı uyandırmıştır.

Osmanlı-Sırp Savaşı'nın (1876) çıkış noktasını 1875 yazında Hersek'te başlayan ayaklanma oluşturmuş, buradaki ayaklanmayı Sırbistan ve Karadağ da açıkça desteklemiştir. Başlangıçta Avusturya-Macaristan Dışişleri Bakanı Kont Gyula Andrassy, isyanı Türklerin bastıracağını ümit etmiş, fakat bu gerçekleşmemiştir. Rus Çarlığı, Bosna ve Hersek'in otonomi elde etmesine çalışmış, ancak iki Balkanlı rakip, başlangıçta Üç İmparator Antlaşması'na uygun olarak koordineli bir şekilde tavır alarak, Babıâli ve isyancılar arasında arabuluculuk yapmayı istemişlerdir. Bismarck, Andrassy ve Rus Gorcsakov, 1870 Mayıs'ında "*Berlin Memorandumu*" denilen uzlaşma tekliflerinin ayrıntıları üzerinde çalışmışlardır. Başlangıçta tavizlere hazır olan Osmanlı Devleti, İngiltere'nin teşvikine yanaşmadı. Zira İngiliz donanması, Rusya ve Avusturya-Macaristan'ın planlarına engel olmak ve Türkleri desteklemek için İstanbul'a doğru ilerledi. Fakat Berlin Memorandumu'nun yaratıcıları bunu ciddiye almadılar. Rusya, Türk karşıtı müdahale için hazırlandı. Bu koşullar altında Berlin Memorandumu resmi olarak ilgili taraflara iletilmemiş, Doğu krizi daha da derinleşerek isyan yayılmıştır. Böylece 1876 Temmuzunda Sırbistan ve Karadağ ile savaş kaçınılmaz olmuştur.³⁶⁸ Savaş başladığı sırada 8 Temmuz 1876 tarihinde Avusturya-Macaristan ile Rusya arasında Reichstadt Anlaşması imzalanmıştır. Buna göre; Rusya Besarabya ve Kafkasya'ya hâkim olacak, Bosna Avusturya'ya verilecek, Balkanlarda Büyük Slav Devleti'ne izin verilmeyecekti. Bu antlaşma her iki devlet arasında gizli kalmıştır. Ancak Macar halkı Bosna'nın Avusturya tarafından işgaline sıcak bakmamıştır.³⁶⁹

³⁶⁸Çolak, "*Macar Kaynaklarına Göre Gyula Andrassy ve Osmanlı-Macar İlişkileri (1875-1878)*", s. 53.

³⁶⁹Peşte Başşehbenderliği'nden 31 Temmuz 1876 tarihinde gönderilen bir raporda, Macarların Sırlara karşı düşmanca duygular besledikleri bilgisi verilmiştir. Şehbendere göre, Macarların Sırlara karşı düşmanlıklarının o derece büyük olduğu, Macar halkının Osmanlı askerlerinin en küçük başarılarını zihinlerinde büyütmede oldukları da ifade edilmiştir. Bununla birlikte Macar meclisinde Bosna'nın Avusturya tarafından ilhak edilmesi düşüncesi üzerine Slav taraftarlarının da bulunacağı ancak Slav düşmanı kamuoyundan istifade ile Slavların emellerinin iptal edilmesinin de güç bir şey olmayacağı vurgulanmıştır. Viyana gazeteleri de Bosna'nın Avusturya tarafından ilhakı meselesinde çokça yazılar

Öte yandan savaşın ilk günlerinden itibaren Macar askerleri, Sırlara karşı savaşmak; Macar doktorları da Türk ordusunun yaralarını sarmak amacıyla Osmanlı Elçisinden kendilerine pasaport verilmesi talebinde bulunmuşlardır. Bununla birlikte Macar Hükümeti de Türk yanlısı bir genelge yayınlamıştır. Genelge, Türklere karşı Sırp ordusunda görev almak isteyen ve sınırı aşan Sırp kökenli Macarlara ağır cezalar verilmesini öngörmüştür. Budapeşte’de Milletvekili olan Sırp kışkırtıcısı Mille-titch, söz konusu genelgenin hükümlerine uymaması nedeniyle Anayasadaki, Parlamento’nun önceden onayı olmadan halkın bir temsilcisinin tutuklanmasını yasaklayan anayasal haklara rağmen tutuklanmış ve yargılanmak üzere Budapeşte’ye götürülmüştür.³⁷⁰

Rusların desteklediği Macar düşmanı Sırlara karşı Türklerin vermiş olduğu mücadeleyi yakından takip eden Vasárnapi Ujság adlı gazete Türk-Sırp Savaşı’na kayıtsız kalmamış daha savaş başlar başlamaz yaşanan gelişmeleri aktararak kamuoyunu bilgilendirmiştir. Bununla ilgili olarak gazetenin vermiş olduğu 9 Temmuz 1876 tarihli haberinde, Niş yakınlarında Abdülkerim Paşa komutasındaki Türk ordularının, Panslavizm yanlısı Rus General Çernayef komutasındaki Sırp ordusunun etrafını kuşatmış olduğunu, ilk çarpışmanın ise Sırp ordusunun başında Lesjenin, Türk ordusunun başında Osman Paşa’nın bulunduğu Vidin’e yakın Zajcsár çevresinde gerçekleştiği haberi verilmektedir. Buradaki mücadele öğleden sonra saat ikiden akşam sekize kadar sürmüştü ve Türklerin zaferi ile sonuçlanmıştır.³⁷¹ Savaşın çok hızlı bir şekilde başlamış olduğuna dikkati çeken gazete, bir hafta içerisinde “*temkinli bir bekleyiş*” in gerçekleştiğini vurgulamıştır. Timok’un kuzeydoğusunda, Zajcsár’da, Drina’nın batısında ve Bjelina’da meydana gelen mücadelelerde Sırların

yazmıştır. Bunlar arasında “*Pester Lloyd*” adlı gazete, Avusturya Devleti’nin Hristiyan ahalinin ıslahı meselesine uymakla beraber Osmanlı Devleti’nin toprak bütünlüğünü koruması gerektiğini yazmıştır. Yine Bosna’nın ilhakı hakkındaki bir başka bendine göre, Budapeşte’den geçerken Kont Gyula Andrassy ile görüşmüş bir zatın ifadesine göre, Avusturya’nın Bosna’nın ilhakı düşüncesine sahip olsa da henüz herhangi bir kararın verilmemiş olduğunu, Sırlılar ve Karadağ’ın Osmanlı askerlerine yenilmedikçe böyle bir icraata kalkışmayacaklarını söylemiş olduğu da aktarılmıştır. (Bkz. **BOA (Başbakanlık Osmanlı Arşivi), HR. TO. (Hariciye Nezareti Tercüme Odası)**, Dos. 330, no. 22.

³⁷⁰ Namal, s. 43.

³⁷¹ **Vasárnapi Ujság**, 1876 Julius 9, 23. Évfolyam, 28. szám, s. 445.

zarara uğratıldığı haberi Macar ve Türklerin moralinin yüksek tutulması bakımından önem taşımaktadır.³⁷²

Gelişmeleri aktarmaya devam eden gazete, ilk günlerde başarısızlığa uğrayan Sırpların Rus Hükümeti'ne ateşkes yapılması konusunda pek çok telgraf çektiklerini ifade etmiştir. Telgraf haberlerinin yayılması üzerine de Macaristan'da bulunan ve Sırp ordusunda savaşmak için can atan Sırp lar arasında paniğe ve aralarında hararetli konuşmalara neden olduğunu da eklemiştir.³⁷³ Sırp ların yenilgisinin anlatıldığı 23 Temmuz 1876 tarihli bir diğer haberinde gazete, Sırp ordularının Türk ordularınca geri püskürtüldüklerini belirtmiş, ardından “*Türklerin Niş ve Vidin arasındaki mücade- lede başarıyı elde ettikleri takdirde Belgrad’a kadar ilerlemeleri kaçınılmazdır*” yorumunu yapmıştır.³⁷⁴ İzvor, Zajcsár, Drina ve Bjelina’da Türk ordularının Sırp lar karşı başarıları da dile getirilmiştir.³⁷⁵

Rusya, Türk ordusunun başarıları üzerine faaliyetlerini arttırmış,³⁷⁶ ard arda yenilgiye uğrayan ve kargaşa yaşamaya başlayan Sırp orduları için pek çok doktor ve hemşireyi Sırbistan’a göndermiştir. Rus gazeteleri de Sırp askerleri için hatırı sayılır bağışlar toplamıştır.³⁷⁷ József Madarász’ın ifadesine göre, “*Tuna İmparatorluğu üzerinden Sırbistan’a Rusya’dan asker sevkiyatı yapıldığı ve askerlerle birlikte Rus gönüllü birliklerin de Sırbistan’a gitmiş olduğu*” basın aracılığı ile bildirilmiştir. Aynı zamanda Rus Hükümeti, Türk İmparatorluğu sınırlarında askerî birliklerini yerleştirdiğini ilân etmiştir.³⁷⁸ Rusların Sırp lar için yapmış olduğu bu davranışları karşısında Macaristan’da, Parlamentoda ve sokaklarda Türk yanlısı Rus karşıtı açıklamalar birbirini takip etmiştir.³⁷⁹

³⁷² Vasárnapi Ujság, 1876 Julius 16, 23. Évfolyam, 29. szám, s. 461.

³⁷³ Vasárnapi Ujság, 1876 Julius 16, 29. szám, s. 461.

³⁷⁴ Vasárnapi Ujság, 1876 Julius 23, 23. Évfolyam, 30. szám, s. 476.

³⁷⁵ Vasárnapi Ujság, 1876 Julius 30, 23. Évfolyam, 31. szám, s. 493.

³⁷⁶ Flesch, s. 57.

³⁷⁷ Vasárnapi Ujság, 1876 Julius 30, 31. szám, s. 493.

³⁷⁸ József Madarász, *Emlékirataim (1831-1881)*, Franklin Társulat könyvnyomdája, Budapest 1883, s. 479.

³⁷⁹ Çolak, “*Macar Kaynaklarına Göre Gyula Andrássy ve Osmanlı-Macar İlişkileri (1875-1878)*”, s. 54.

6 Ağustos 1876 tarihli Vasárnapi Ujság, Türk komutanlarının Sırlara karşı başarısını ve Rusya'nın art niyetini şöyle aktarmıştır:³⁸⁰

„Timok nehri çevresinde saldırıya geçen Türk ordusu, Sırp askerlerini geri çekilişe zorladı. Knjazevacz (Gurgusovacz) şehri Türk askeri birlikleri tarafından işgal edildikten sonra 3 Ağustosta Ahmet Eyüp Paşa ve Süleyman Paşa'nın askeri birlikleri buraya yerleştiler. İzvor ve Zajcsár'da devam eden mücadelede Türk Ordusu Komutanı Osman Paşa, Sırlara karşı başarılı oldu ve Zajcsár işgal edildi. Hersek'te ise Karadağlılar ile Türk ordusu mücadele etmekteydi. Nevesinje'de Türk Ordusu Komutanı Muhtar Paşa, Karadağlıları geri püskürtse de tekrar toparlanan Karadağlılar, Muhtar Paşa'yı yaralayıp, başarı elde etti. Karadağlıların başarısı Sırların kıskançlığına neden oldu ve Sırlar barışın imzalanmasını istediler. Bu duruma yanaşmayan Rusya'nın niyeti uzun süreli barışa değil kısa süreli bir ateşkese Türklere zorlamaktı.”

Sırların içine düştüğü buhran belirgin bir şekilde Aleksinaç çevresinde görülmeye başlamıştı. Bununla ilgili olarak 24 Ağustos'ta Belgrad'tan, Sırların yenildiği konusunda haberlerin geldiğini aktaran 27 Ağustos 1876 tarihli Vasárnapi Ujság *„A végső fegyver mindig az imádság”* (Son Silah Her Zaman Duadır) başlıklı yazısında Sırp Komutanı Çernayef'in 9 Ağustos tarihinde Slav Komitesi başkanına, kampta bir kilise olmadığını bu nedenle kampta dua edeceklere resim ve heykellerin gönderilmesini talep eden bir telgraf çektiğini belirtmiştir.³⁸¹

Savaşın sona yaklaştığı sinyallerini vermeye başlayan gazete, bu kez dikkatleri Balkan bunalımının yoğun bir şekilde hissedildiği İstanbul'a çevirmişti. Gazete, Osmanlı Devleti'nde gerçekleşen değişikliği bildiren 31 Ağustos tarihli bir telgrafın geldiğini yazmıştır. Telgrafta, Sultan Murad'ın sağlığı dolayısı ile tahttan indirilerek yerine 31 Ağustos sabahı Topkapı Sarayı'na gelen II. Abdülhamid'in top atışları arasında tahta geçmiş olduğu ifade edilmiş, bu durum Macar kamuoyu ile paylaşılmıştır.³⁸² Gelişmeleri aktarmaya devam eden gazete 10 Eylül 1876 tarihli haberinde, genel anlamda savaşın sona erdirilmesi konusunda görüşmelerin sürdüğünü, bununla

³⁸⁰ Vasárnapi Ujság, 1876 Augusztus 6, 23. Évfolyam, 32. szám, s. 509.

³⁸¹ Vasárnapi Ujság, 1876 Augusztus 27, 23. Évfolyam, 33. szám, s. 557.

³⁸² Vasárnapi Ujság, 1876 Szeptember 3, 23. Évfolyam, 36. szám, s. 573.

birlikte Rusların Sırp ordularını toparlayacak şekilde kısa süreli ateşkesten yana olduğunu da ifade etmiştir.³⁸³ 29 Ekim 1876 tarihli haberinde ise savaş devam ederken barış görüşmelerinin de yapıldığı bilgisini vermiş, ayrıca Rusya'nın Yunanistan ve Romanya'yı, Türklere karşı kışkırtıcı faaliyetlerde bulunduğuna da dikkati çekmiştir. Rusya'nın Slav topraklarında yapılması gereken reform için bir kongrenin toplanmasını, toplanılacak kongreye Türklerin katılmamasını istemekte olduğu vurgulanmıştır. Bu sırada İstanbul'dan Başkumandan Abdülkerim Nadir Paşa'ya Aleksinaç ve Deligrad'a karşı askerî harekâtlarını başlatma talimatı verilmiştir. Bunun nedeni, olası bir Türk-Rus Savaşı'nın patlak vermesi durumunda bu yerlerin Türk askerî karargâhlarının dayanak noktalarını teşkil edecek olması şeklinde açıklanmıştır. Abdülkerim Paşa'nın söz konusu şehirlere gelmesi ile 18 Ekim'de Morova'da tekrar mücadele başlamıştır. Sırp, yenilgiye uğramış, üstelik yenilgileri Zajcsár'da dahi hissedilmiştir.³⁸⁴ Son olarak merkezi Aleksinaç, Deligrad ve Krusevacz olan bölgede, Türkler “*muazzam*” güç ile Sırp ordusuna saldırmış ve 29 Ekim'de Djunisz'deki son tabyalarından da geri püskürtmüşlerdir. Türkler 30 Ekim'de kısa bombalama sonrası Aleksinaç'ı işgal etmişlerdir. Aleksinaç ve çevresinde yenilgiye uğrayan Sırp ordusu için “*Sırp tarihinde çok üzücü ve kan ile yazılmış sayfaları hayal edebilecekler*” ifadesi kullanılmıştır. Başkumandan Abdülkerim Paşa'nın zaferi ile Türk-Sırp Savaşı'nın sonuçlandığı duyurulmuştur.³⁸⁵ Savaşın Türk zaferiyle sonuçlanması haklı olarak Rusya'yı telaşlandırmıştır. Aleksinaç zaferi ile Sırbistan kesin bir mağlubiyete uğramıştır.³⁸⁶

Başından beri Sırp-Türk Savaşı'nı takip eden ve savaşın sıcak dakikalarını aktaran Vasárnapi Ujság, bu kez 12 Kasım 1876 tarihli, “*A Török Hadsereg Fővezérei*” (*Türk Ordusunun Kumandanları*) adlı yazısında başta Abdülkerim Paşa olmak üzere diğer Türk komutanları hakkında da bilgi vermeyi ihmal etmemiş ve Türklerin zafer sevincini de paylaşmıştır.³⁸⁷ Aynı zamanda Macar halkının ve gençlerinin Türk yan-

³⁸³ Vasárnapi Ujság, 1876 Szeptember 10, 23. Évfolyam, 37. szám, s. 589.

³⁸⁴ Vasárnapi Ujság, 1876 Október 29, 23. Évfolyam, 44. szám, s. 701.

³⁸⁵ Vasárnapi Ujság, 1876 November 5, 23. Évfolyam, 45. szám, s. 717.

³⁸⁶ İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, İstanbul 1971, s. 291.

³⁸⁷ Vasárnapi Ujság'a göre Türk ordusunun kumandanlarının nitelikleri şunlar idi: “*Abdülkerim Paşa*: Daha önce Harbiye Vekili, Türk Ordusunun Başkomutanı Abdülkerim, az bulunan mert bir askerdir. Eğitimi, yeteneği, soylu karakteri aynı şekilde onu Türk ordusunun diğer kişileri arasında sıvrilip

lısı sempati gösterilerini ve her çeşit faaliyetini yakından izleyerek bunları halkına aktarmıştır. Bununla ilgili olarak gazete 29 Ekim 1876 tarihli yazısında “*Tüntetések a fővárosban Törökország mellett*” (*Başkentte Türkiye’den Yana Gösteriler*) başlığı ile Monarşi’nin Türkiye’ye karşı müttefikinin Rusya olabileceği haberi üzerine Macar gençlerinin, Rusya tarafından bastırılmış özgürlük savaşının mültecilerine hem koruyuculuk yapan hem de onlara kucak açan Türkiye için sempatisini ifade etmeye karar vermiş olduklarını belirtmiştir. Bu nedenle Macar gençlerinin Osmanlı Hükümeti’nin sevgisini kazanacak davranışları ortaya konulmuştur. Buna göre gençler, ilk olarak bir komite oluşturarak Macar Üniversite gençlerine, Türk yaralıları adına miting düzenlemeleri ve Türk Konsolosluğu’na fener alayı gerçekleştirmeleri için çağrıda bulunmuştur. Bu hareket gençlerin çevrelerinde bir hayli ilgi görmüş, ülkenin her yerine Viyana’ya ve Zagreb’e gençlerin Türk yanlısı sempatisini ifade etmeleri için davetler gönderilmiştir. Fakat Zagreb’de davete olumsuz cevap verilmiş, üstelik

yükselmesini sağlamıştır. Askeri yeteneğinin, özellikle strateji yeteneğinin kanıtlarını sadece bu savaşta değil Kırım Savaşında ve 1866 yılında Ömer Paşaya yardım için Karadağ’a gittiği zaman da göstermiştir. Sade ve ölçülü tavrılı ve gösterişsiz bir yaşam sürmüştür. Yaşlı olmasına rağmen her türlü sıkıntıyı askerleriyle paylaşmıştır. O çadırda kalıyor, subaylarıyla yemek yiyor ve onlarla birlikte en büyük sıkıntılara katlanıyordu.

Derviş Paşa: Bosna Alay Komutanı olan Derviş Paşa, Drina ordusunun hareketi için yalnızca ikinci derecede rütbeli bir komutandı. Fakat kendisine askeri görevden daha zor bir görev verilmişti. Bu ise, Hersek’te bulunan Muhtar Paşa ile irtibatın sağlanması idi. Kariyerine Bosna’da asteğmen olarak başladı ve Mareşal rütbesine kadar yükseldi. Daha sonra Hersek’te Vali olduğu sırada isyan patlak vermiştir. Kırım Savaşı’na da katıldı ve Karadağ’a karşı savaştı. Yaya askerlerin en iyi kumandanlarından biri idi.

Ahmet Muhtar Paşa: Eğitimine Erkan-ı Harbiye’de başladı ve tamamladı. Sert ve ciddi bir kişiliğe sahipti. Ordusu disiplinli idi. Niteliklerine bakıldığında, Türk ordusunda, özellikle başlıca kalitede astronomi ve geometri alanında ondan daha üstün kişi yoktu. İstanbul Harp Akademisi’nde yıllarca bu bilim dallarında hocalık yapmıştır. 1859 yılında Karadağ sınır düzenlemesi için gönderilen heyetin üyesi idi. Hiçbir Türk Karadağ’ı onun kadar iyi tanımadı. 1871 yılına kadar birinci alay komutanı olarak Yemen’de bulundu. Bu dönemde isyancı Arapları kontrol altında da tuttu. Trebinye ve Hersek bölgelerinin önemli noktalarını da korudu.

Çerkez Abdi Paşa: Çerkez kökenlidir. Kafkasya’da bir kabilenin başkanıydı. Yeni ülkesinde ise bütün Çerkezlerin başkomutanı oldu. Şamil Savaşlarında Rusları zorladı. Komutanı ve kumandanı olduğu Çerkezleri ondan başka kimse kontrol altında tutamadı. Her Çerkez onun sözünü gönülden dinler ve kabul ederdi. Bu nedenle büyük hürmet görürdü.

Ahmed Eyüp Paşa: Abdülkerim Paşa’nın gelişinden önce Sırbistan’a karşı gönderilen ordunun komutanı idi. O dönemden itibaren savaş komutanlığında aktif olarak yer almıştı. Daha yakından cereyan eden savaşlar sonucunda müdafaası övgüye şayandı; özellikle Knyazsevác’da dağlarda ilerlenebilmesi onun başarısı idi. Çernayef’in karşısında durdu ve onu geri çekilişe zorladı.

Hafız Paşa: Topçuların başkomutanı idi. Vasıflı bir askerdi, özellikle mühendislik ve öncü birlikler konularında becerikliydi. Eğitimlerini Paris’te başladı, Belçika’da devam ettirip İtalya’da tamamladı. 1873 yılında Türk Hükümeti tarafından Demiryolu Başmüdürlüğüne atandı. Avrupa kültürüne sahip bir kişiydi. Askeri subaylar için Sofya’da Mühendislik Akademisi’ni kurdu. Yetenekli topçu askerlerin idaresi ve topçuluk alanındaki başarıları takdire şayandı." (Bkz. “*A Török Hadsereg Fővezérei*”, *Vasárnapi Ujság*, 1876 November 12, 23. Évfolyam, 46. szám, s. 721.)

Slav yanlısı gösteriler düzenlenmek istenmiş, ancak bu durum yasaklanmıştır. Davetin gönderildiği bir diğer yer Prag idi. Burada da Zagreb'deki aynı olumsuz durumla karşılaşmıştır.³⁸⁸ Macar gençlerinin Türk yanlısı bu sempati faaliyetleri, Peşte Başşehbenderliği'nin İstanbul'a gönderdiği raporda da anlatılmıştır. Şehbenderin yazdıklarına göre “kendilerini Osmanlı milleti ile tek vücut sayan Macarlar, Türk yanlısı olduklarını göstermek amacıyla gösteri düzenlemek istemişlerdir. Macar halkı komiteler kurmuş, Viyana'ya, Prag'a, Zagreb'e ve bütün Üniversite öğrencilerine davetler göndermişlerdir. Daha sonra konsolosluk önünde müzikler eşliğinde ellerinde meşalelerle fener alayı tertiplemek istemişler, hatta Türk yanlısı gösterilerinin Osmanlı halkını memnun edip etmeyeceği konusunda konsolos ile görüşmüşlerdir. Kendilerine konsolosluk tarafından ise teşekkür edilmiştir.”³⁸⁹

Hassas dış politika nedeniyle Macar gençlik heyetini yanına davet eden Macar Başbakanı Kálmán Tisza, gençlerden planlamış oldukları gösterilerden vazgeçmelerini istemiş, 24 Ekim'de de Üniversite Konseyi'nden yasak gelmiştir. Polisin de gösterileri yasaklamasının ardından Macar gençleri, 25 Ekim'de Kálmán Tisza ile görüşmesi amacıyla bir heyet göndermiştir. Bu kez Tisza onları soğuk bir şekilde karşılamıştır. Fakat Tisza'nın yasaklamalarına rağmen üniversite gençleri 26 Ekim'de Türk Konsolosluğu'nu tebrik etmek için fener alayı gerçekleştirmeye karar vermiştir. Bu sırada polis, gençlerin sıkça bir araya geldiği “Komló” girişini tutarak buraya hiç kimsenin girmesine izin vermemiştir. Bunun üzerine gençler hararetle bir şekilde tartışmalarını sürdürdükleri özgürlük yanlısı Kahve Evi'nde bir araya gelmeyi tercih etmiştir. Bu sırada Türk Konsolosu derin şükranlarını belirtmesinin yanı sıra gençlik komitesinden düzenlemeyi planladıkları fener alayından vazgeçmelerini istemişse de gençler Türk yanlısı hareketlerine ve gösterilerine başlamışlardır.³⁹⁰

József Madarász'ın, “Geçmişte Thökölylerin, Rákóczilerin ve 1848-1849 yıllarındaki Macar Özgürlük Savaşçısı ve yoldaşlarının Türkler tarafından savunulması dolayısıyla Türklere karşı minnet borcunu ödemek amacıyla Macar ulusunun sempatisini Türklere yana göstermek adına Macar gençleri ortaya atılmıştır.”³⁹¹ sözleri,

³⁸⁸ Vasárnapi Ujság, 1876 Október 29, 44. szám, s. 700.

³⁸⁹ BOA, HR. TO., Dos. 330, no. 54.

³⁹⁰ Vasárnapi Ujság, 1876 Október 29, 44. szám, s. 700.

³⁹¹ Madarász, a.g.e., s. 481.

gençlerin her türlü yasağa rağmen Türk yanlısı gösteriler düzenlemekten vazgeçmemesinin nedenini göstermesi açısından önem taşımaktadır.

Miting sırasında sokakları polisler kaplamıştı. Gençler, gençlik hareketlerini destekleyen Mór Jókai'nin tavsiyesini almak için evinin bulunduğu Stáció sokağına akın etmiştir. Fakat Jókai'nin de gösterilerden vazgeçmelerini istemesi gençleri hayal kırıklığına uğratmış, toplanan kalabalığın hoşnutsuzluğuna neden olmuştur. Bu kez kalabalık rotasını Türk Konsoloslugu'nun binasına çevirmiştir. Sokağın her tarafında özellikle gençlerin çevresini atlı ve yaya polisler kuşatmış, kendisine karşı alay eden kalabalığı güç kullanarak dağıtmaya çalışsa da başarılı olamamıştır. Türk yanlısı coşkulu kalabalıktan dolayı endişelenen Rus Konsolosu ise Ságárut sokağındaki konsolosluk binası önüne asker yığmıştır. 26 Ekim'de sokaklardaki coşkulu gösteriler tekrarlanmıştır. Gençlerin 60 üyeli komitesi Özgürlük Kahvesi'nde toplantı yapmış ve hiçbir şekilde düzensizliğe meydan vermek istenmemiş, aynı zamanda gençlere gösterilerden kaçınmaları için ihtarında bulunulmuştur. Bu ihtarlarda fener alayından şimdilik vazgeçildiği rapor edilmişse de, gençlerin duygularını ifade etmek amacıyla bir heyetin Türk Konsoloslugu'na ziyarette bulunması kararlaştırılmıştır. Kahve Evi önünde çok sayıda kalabalık planlanan fener alayı için beklemeye başlamıştır. Gençlerin iki temsilcisi kalabalığın dağılmasını istese de bu faydasızdı. Atlı polisler kalabalığı dağıtmak için yerlerini almış olmasına rağmen toplanan gurupları dağıtmak mümkün olmamıştır. Polis, Kahve Evi'ni kapatmış, gençler ise sokaklarda yeniden toplanarak polislerle alay etmeye başlamışlardır. Sonunda büyük bir kalabalık Türk Konsoloslugu önüne gelmiş, uzunca bir süre “*çok yaşa*” nidaları yükselmiştir. Konsolosluk binasının pencereleri ise açılmayınca bir süre bekleyen kalabalık bina önünden çekilse de sokaklarda dolaşmaya devam etmişlerdir. Polis tarafından birçok kişinin gözaltına alınması halk arasında kargaşaya neden olmuş ve başkenti ayağa kaldırmıştır. Çünkü planlanan gösteri girişimleri ve eylemler engellenmeye çalışılmıştır. Bazı gazeteler köşe yazılarında bu davranışı nedeniyle polisi topa tutmuş, muhalefet gazeteleri ise bütün olanların sorumlusu olarak Başbakanı görmüşlerdir.³⁹²

³⁹²Vasárnapi Ujság, 1876 Október 29, 44. szám, s. 700.

Macar gençlerinin Türk yanlısı yürüyüşlerinin etkisi Kasım ayının ortasında toplanan Parlamento salonunda da hissedilmiştir. Ignác Helfy* Rus Çarı'nın Sırbistanlı Rus gönüllüleri ile ilgili konuşması nedeniyle hükümete soru önergesi yollamıştır. 1848-1849 hareketinin lideri Lajos Kossuth sürgünden “*korkunç felaket kabul edilen savaşın bile, Rus iktidarının büyümesine izin verilmesinden daha küçük felaket*” olduğunu belirten mektuplar göndermiştir. Bu mektuplar Türk dostu duygulara katkıda bulunmuştur. Kossuth mektuplarını milletvekillerine ve bazı kişilere göndermişse de aslında bütün Macar ulusuna seslenmekte ve Türk milletine karşı şükranlarını dile getirmekteydi.³⁹³ Rus elçisi Jevgenyiv Novikov ise 27 Ekim’de yapılan protesto yürüyüşlerini kastederek “*Peşte’li Üniversitelilerin can sıkıcı gösterilerle, Türklere karşı sempatilerini ifade ettiklerini ve Ferenc József’in öğrenci gösterileri nedeniyle endişe ettiğini bildirmiştir. Çünkü 1848 Devrimi de üniversitelilerin gösterisi ile başlamıştı.*” Peşte Alman Başkonsolosu Waecker Gotter’in Almanya’ya gönderdiği rapora göre “*Rusya karşıtı savaş Macaristan’da çok popüler idi.*” Dışişleri Bakanı Gyula Andrassy’ye bunun sözünü ettiğinde, Dışişleri Bakanı alaylı bir şekilde farklı tezahürlerden bahsederek şöyle dedi: “*Macaristan’da gerçek kamuoyu yok. O sadece, aslında hepsi gerçek durum hakkında düşünceleri bile olmayan birkaç yaygara koparanın eseri.*”³⁹⁴

Macar gençlerinin Türklere yana sempati faaliyetlerini aktaran Vasárnapı Ujság, 5 Kasım 1876 tarihli “*Az Egyetemi ifjuság*” (Üniversite Gençliği) başlıklı yazısında üniversiteli gençlerin Türk yaralıları için başlayacak mitinge biri Macar gençlere diğeri bayanlara olmak üzere iki davetiye hazırlamış olduklarını duyurmuştur.

*Milletvekili Ignác Helfy (15 Mart 1830, Szamosújvár-11 Ekim 1897, Budapest), Macar Özgürlük Savaşı sırasında Kossuth’un yanında çalışmıştır. 1852 yılında Viyana’ya, sonra İtalya’ya gitmiştir. İtalya’da hukuk eğitimini tamamlamıştır. Mültecilerle temasa geçen Helfy, Milano’da bir matbaa kurarak, Alaanza adlı bir gazete çıkarmıştır. Avusturya ile Macaristan’ın birleşmesinden sonra Milano’da “*Magyar*” adlı bir mecmua yayınlamaya başlamıştır. 18 nüshası çıkan bu dergiye Macar Milli Kahramanı Kossuth da yazmıştır. Helfy 1869 yılında memleketine dönmüştür. Kossuth’un tavsiyesi üzerine sol görüşlü bir programla mebusluğa adaylığına koymuş ve kazanmıştır. Partinin ikinci başkanı olmuştur. 1878 yılında Debrecen, 1881 yılında Szentgotthard mebusu seçilmiştir. Kossuth’un birinci derecede taraftarı idi ve maddi sıkıntılara düştüğü zaman Kossuth’u yazılarını ve hatıralarını yazmaya ikna etmiş ve bu yazıları düzenleyerek bastırmıştır. (Bkz. Gökbilgin, s. 179.)

³⁹³ Çolak, “*Macar Kaynaklarına Göre Gyula Andrassy ve Osmanlı-Macar İlişkileri (1875-1878)*”, s. 54.

³⁹⁴ Çolak, “*Macar Kaynaklarına Göre Gyula Andrassy ve Osmanlı-Macar İlişkileri (1875-1878)*”, s. 54-55; Flesch, s. 58.

Aynı zamanda Türk yaralıları adına bir konser düzenleyeceklerini de bildirmiştir. Macar gençlerinin yanı sıra Nagyvárad Hukuk Akademisi tarafından yardım komitesi dahi oluşturulmuş olduğu ve belediye başkanından miting için de izin aldıkları belirtilmiştir.³⁹⁵

Tayyib Gökbilgin'e göre "*Milli his ve meselelerde hassasiyeti geniş olan Macar halkı, Türk millet ve devletinin zayıf ve zebun kardeşlerine gösterdiği yakın ilgi ve yardımı asla unutmamışlardır. 1876 yılında meydana gelen Türk-Sırp Savaşı'nda, Türk ordusunun Aleksinaç muzafferiyeti üzerine Macar milleti kalben büyük bir sevinç duymuş, Slavlara karşı Türk milleti hakkındaki his ve sempatilerini parlak bir şekilde açığa vurmuşlardır.*"³⁹⁶

Aynı zamanda Macarlar, çoğu üniversiteli gençlerden oluşan bir dostluk heyetini İstanbul'a göndererek Serdar-ı Ekrem Abdülkerim Paşa'ya değerli bir tören kılıcı sunmak istemişlerdir.³⁹⁷

III. I. II. Macar Üniversite Öğrencilerinin İstanbul'a Gelişi (1877)

Türk-Sırp Savaşı sırasında üniversite gençlik hareketini örgütleyen Macar öğrencileri 60 kişilik bir heyet oluşturmuşlardı. Heyetin yapması gereken önemli görevleri bulunmaktaydı. Bir taraftan Türk yaralıları için sargı bezi ve para toplarken, diğer taraftan muzaffer Serdar-ı Ekrem Abdülkerim Paşa için tören kılıcı hazırlamaktı. Heyetin en önemli görevi, Macar gençliğinin saygısının bir işareti olarak hazırlanan kılıcı İstanbul'da Abdülkerim Paşa'ya bir tören ile takdim etmektir.³⁹⁸

İstanbul'a hareket edecek olan heyetin lideri, Hukuk Cemiyeti Kulübü Başkanı ve Parlamento yöneticisi Gyula Lukács idi. Heyetin diğer üyeleri; Milletvekili Ambrus Neményi,³⁹⁹ gazeteci Béla Tóth, Videki Şairler Albümü'nde şiirleri bulunan

³⁹⁵ Vasárnapi Ujság, 1876 Október 29, 44. szám, s. 701.

³⁹⁶ Gökbilgin, s. 173.

³⁹⁷ Vasárnapi Ujság, 1876 November 12, 46. szám, s. 721; Gökbilgin, s. 173; Çolak, "Macar Kaynaklarına Göre Gyula Andrassy ve Osmanlı-Macar İlişkileri (1875-1878)", s. 56; Öztürk, s. 52.

³⁹⁸ Çolak, "Macar Kaynaklarına Göre Gyula Andrassy ve Osmanlı-Macar İlişkileri (1875-1878)", s. 56; Flesch, s. 59.

³⁹⁹ József Sinnyei, "Neményi Ambrus", Magyar Irók Élete és Munkái, IX. Kötet, Budapest 1903, s. 875.

Jenő Soós,⁴⁰⁰ Béla Lederer⁴⁰¹ ve Leopold Kalay, Zoltán Scossa, Kálmán Bagya, Károly Milassin ve Bódog Gebhardt idi. Ferenc Rákoczi'nin Tekirdağ'daki (Rodosto) mezarı için henüz çelenk hazırlanmamış olduğundan, çelenk ile ilgilenen Miklós Szemere, Gyula Szúcs, Matyus ve József Madarász heyete sonradan dâhil olmuşlardır.⁴⁰² (Bkz. Ek:7)

Çoğunluğunu Budapeşte üniversite öğrencilerinin oluşturduğu ve aralarında Macar soylularının da yer aldığı bu heyet,⁴⁰³ Budapeşte'de kılıç ustası György Pacholek tarafından hazırlanan ve Viyana'da bir kuyumcu tarafından süslenen kılıcı Abdülkerim Paşa'ya takdim etmek için hazırlıklara başlamışlardır.⁴⁰⁴ Bunun üzerine heyet ilk olarak 4 Ocak 1877 tarihinde “*Delicasse*”^{*} adlı Kahve Evi'nde sabahın erken saatlerinde toplanıp saat 7'den önce Asma köprüye doğru hareket etmiştir. Heyeti köprüde Macar Çingene kemancısı ve orkestrası Macar ve Türk marşları eşliğinde karşılamıştır.⁴⁰⁵

İstanbul'a hareket eden gençlik heyetini Martonvásár, Székesfehérvár, Keszthély, Nagykanizsa, Csáktorny'de büyük bir sevgi ile karşılamışlardır.⁴⁰⁶ Heyet 6 Ocak'ta Trieste'ye gelerek öğleden sonra saat ikide “*Ceres*” adlı gemiye binmiştir. Fakat limandan ayrılmadan önce kalabalık bir gurubun alaycı protestolarıyla karşılaşmışlardır. Bu grup “*Morte ai barbari!*” (*Barbarlara ölüm!*) sloganlarıyla, Monarşinin bayrağının asılı olduğu gemiye çürümüş limon ve portakal atmıştır. Üstelik bu hareketlerine hiçbir polis müdahale etmemiştir. Böylece Türk sempatisi ile yola çıkan heyet yollarına rahat bir şekilde devam edememiştir.⁴⁰⁷ Vasárnapi Ujság 14 Ocak 1877 tarihli nüshasında Trieste'de gerçekleşen bu tür protesto gösterileri hakkında yazılar yazan gazetelerin, “*olaylarda Macar gençlerinin parmağı olmadığını, aksine*

⁴⁰⁰ József Sinnyei, “*Soós Jenő*”, *Magyar Irók Élete és Munkái*, XII. Kötet, Budapest 1908.

⁴⁰¹ Révai Nagy Lexikona, „*Korvina (Bibliotheca Corviniana)*”, s. 571.

⁴⁰² Cséby, s. 2-3.; Cséby'in vermiş olduğu heyetin isimlerinden başka Macar Gençlik Heyeti'nin çekilmiş olduğu fotoğrafta, „*Lajos Toroczkay*” ismi bulunmaktadır.

⁴⁰³ Gökbilgin, s. 173; Nazır, s. 310; Öztürk, s. 52.

⁴⁰⁴ Cséby, s.1.

* Bir zamanlar Macar Özgürlük Savaşçısı topçu teğmeni Ignác Szabadi-Frank Kahve Evi'ni, bugünkü Müze Sokağı ve Ferenczy István Sokağı köşesinde 1874 yılında açmıştır. Burası Türk dostu Peşte vatandaşlarının özellikle üniversite gençlerinin sıkça gittiği bir mekândı. (Bkz. Cséby, s. 3.)

⁴⁰⁵ Cséby, s. 3.

⁴⁰⁶ Cséby, a.g.e., s. 3.

⁴⁰⁷ Béla Tóth, „*Abdul-Kerim diszkardja*”, *Vasárnapi Ujság*, 1877 Január 14, 24. Évfolyam, 2. szám, s. 25; Cséby, s. 3.

onların insana yakışır tavırlar sergiledikleri” şeklinde yazdıklarını açıklamıştır. Gazete, haberine Trieste olaylarına tanıklık eden Báron Bruck’un Macar gençleri hakkındaki görüşüyle devam etmiştir. Buna göre Bruck gördükleri hakkında şunları söylemiştir:⁴⁰⁸

“Gençleri protesto etmek için toplanan kalabalık yaygara ve küfürlerini sonlandırmak istemedi. Tabii polis de yoktu. Bu sırada “Ceres” adlı gemi kaçarcasına denize doğru açılmaya başladı, diğer yolcular ve bagajları ise kayıklarla gemiye taşındı.”

Aynı tarihli gazete, “*Triester Zeitung*” gazetesinin Triesteli gençler hakkındaki yazmış olduğu habere de yer vermiştir. Söz konusu habere göre, Trieste gösterilerine Macar gençlerinin sebep olmadığı, olayların çıkmasında şehir dışından gelen Slavların neden olduğu aktarılmıştır. “*Triester Zeitung*” gazetesinin Macar gençlerinden büyük sempati ile bahsettiği üzerinde de durmuştur.⁴⁰⁹ Trieste’deki olayların ardından yollarına devam eden heyet Korfu şehrine geldiklerinde de Yunan halkının benzer protestoları yüzünden sahile inmemişlerdir.⁴¹⁰

12 Ocak 1877 tarihinde sabaha karşı Marmara Denizi’ne gelen Macar gençlik heyetini çok sayıda sivil ve askerî yetkililer, bilim adamları ve din adamları İstanbul’dan “*Nausik*” adlı bir gemi ile gelerek karşılamıştır. Bu sırada “*Yaşasın Macarlar!*” diye tezahürat yapılmıştır. İstanbul’a gençleri götürecektir gemide Hükümet Temsilcisi Sava Paşa’nın idaresindeki Türk heyetleri de bulunmaktaydı. Kont Ödön Széchenyi ve Abdülkerim Paşa’nın elçisi İskender Bey’in de hazır bulunduğu gemide Sava Paşa ile heyetin sözcüleri Gyula Szűcs, Gyula Lukács, Miklós Szemere ve Jenő Soós arasında sohbetler gerçekleşmiştir. Sohbetler sırasında tercümanlık görevini Dániel Szilágyi* üstlenmiştir. Heyeti İstanbul’a götürecektir geminin hareketi sırasında da sıcak sohbetler devam etmiştir. Macar heyeti bu sırada Sultan II. Abdülha-

⁴⁰⁸ **Vasárnapi Ujság**, 1877 Január 14, 2. szám, s. 26.

⁴⁰⁹ **Vasárnapi Ujság**, 1877 Január 14, s. 26.

⁴¹⁰ Cséby, s. 3.

*Ármin Vámbéry’nin yakın arkadaşı olan Dániel Szilágyi (1831-1885), Lajos Kossuth ile birlikte mülteci olarak Osmanlı topraklarına gitmiştir. İstanbul’daki sahafında biriktirdiği, bugün Budapeşte’de bulunan Türkçe kitap ve el yazmaları, paha biçilmez bir koleksiyonu oluşturmaktadır. (Bkz. **Macaristan’dan Olgular**, Hazırlayan: Macar Bilimler Akademisi Kütüphane ve Enformasyon Merkezi, Doğu Koleksiyonu, Yayınlayan: Macaristan Dışişleri Bakanlığı, 2014, s. 12.)

mid'in Sarayı önünde “*Padişahım Çok Yaşa!*” diyerek Sultan II. Abdülhamid'i selamlamıştır. II. Abdülhamid Macarların sevgi dolu selamına sarayın penceresinden karşılık vermiştir. İstanbul'da sahile indiklerinde ise inanılmaz bir kalabalık Macar heyetini beklemekteydi. Candan selamlaşmalar arasında arabalara binen heyet, Galatasaray'a doğru yola koyulmuştur.⁴¹¹ Galatasaray'da onlar için tahsis edilen konaklama yerine geldiklerinde ise görkemli ve coşkulu bir şekilde karşılanmışlardır. Onları karşılayanlar arasında seçkin Türk devlet adamları ve Macar Elçisi Kont Ferenc Zichy de bulunmaktaydı.⁴¹²

13 Ocak 1877 tarihinde Abdülkerim Paşa huzurunda kılıcı takdim etmek için Seraskerliğe gelen heyeti “*Yaşasın Macarlar!*” nidaları ile karşılamışlardır. Lobide ise askerî orkestra Türk millî marşlarını ve Macar millî marşını çalmıştır.⁴¹³ Onları duygulanarak kabul eden Abdülkerim Paşa, heyet başkanlarını da sevgiyle kucaklamıştır.⁴¹⁴ Kılıcın verilişi sırasında öne çıkan Gyula Szűcs'ün, Macar gençleri tarafından gönderilen kılıcın her iki kardeş ulus arasındaki dostluk bağına güçlendirmesini dilediği konuşmasının ardından Károly Milassin, Miklós Izsó'nun dul eşi tarafından hazırlanmış beyaz ve mavi süslü yastık üzerinde kılıcı takdim etmiştir. Sava Paşa Fransızca olarak Macarların konuşmasını tercüme etmiştir. Bu arada töreni sevinç çığlıkları ve davul sesleri çoğu kez bölmüştür.⁴¹⁵ Abdülkerim Paşa tören esnasında, “*Savaş iyi bir şey olmayıp, savunma, felsefe ve ahlakî nedenlerden dolayı gerekli görülmektedir*” şeklinde bir konuşma yapmıştır. Konuşmaların sonlanmasının ardından Serdar-ı Ekrem Abdülkerim Paşa'ya heyetin üyeleri tek tek tanıtılmış, Paşa her biri ile el sıkışmış, daha sonra Gyula Szűcs ve Gyula Lukács'ın yanına oturmuştur. Kılıç, yüksek rütbeli subaylar tarafından incelenerek, sanatsal görünümü bakımından beğenilmiştir. Ardından heyet, Harbiye Vekili Redif Paşa'nın bulunduğu salona alınmıştır. Redif Paşa, Macar gençlerine değerli hislerinden dolayı teşekkürlerini ifade etmiş ve heyete çeşitli ikramlarda bulunulmuştur.⁴¹⁶

⁴¹¹ **Nemere**, 1877 Január 17, 7. Évfolyam, 5. szám, s. 17.

⁴¹² **Vasárnapi Ujság**, 1877 Január 21, 24. Évfolyam, 3. szám, s. 45; Cséby, s. 3; Gökbilgin, s. 173.

⁴¹³ Cséby, s. 3.

⁴¹⁴ **Vasárnapi Ujság**, 1877 január 21, 3. szám, s. 45.

⁴¹⁵ Cséby, s. 3-4.

⁴¹⁶ **Nemere**, 1877 Január 17, 5. szám, s. 17.

Törenin sona ermesiyle vedalaşma zamanının geldiği sırada korumalar ve bando eşliğinde kurmay subaylar heyetin yanına gelmiş, coşkulu kalabalık arasında Macar gençlik heyetine arabaya kadar eşlik etmişlerdir. Edirneli gençler tarafından da Macar gençlerine sempatilerini ifade ettikleri telgraflar gelmiştir.⁴¹⁷

Heyetin üyelerinden biri olan, gazeteci Béla Tóth*, Vasárnapi Ujság'ta "A diszkard átadása Abdul Kerimnek" (Abdülkerim'e Süslü Kılıcın Takdimi) başlığı altında, bu anlamlı gün için şunları yazmıştır:⁴¹⁸ (Bkz. Ek:9)

"İstanbul'da kalışımızın ikinci günü olan 13 Ocak, soğuk, kasvetli bir kış gününüydü... Marmara Denizi'nin üzeri kül rengi sis ile kaplıydı. İstanbul, eski evleri, sayısız minaresi, Aya Sofya ve Süleymaniye'nin kubbeleriyle belirsiz silüetli resim gibi görülmüyordu. Hava yağmurlu ve Saray'ın avlusuna derelerden akan su birikmişti. Süslü tören kılıcını takdim etmek amacı ile bizim için ayırtılmış ve güzelce süslenmiş atlı arabalara bindik... Seraskerlik Sarayı'na vardık. Muhafız birliği silahıyla bizi selamladı ve saray avlusunda, merdivende toplanan muazzam kalabalık gürleyen çığlıklarla "Yaşasın Macarlar" diye bizleri karşıladı. Subaylar her iki tarafta saf tuttular. Lobide devasa askeri orkestra Türk millî marşlarını çaldı.

Serdar-ı Ekrem, kocaman pencerelerinin denize açıldığı ve üzerinde Serasker kulesinin kar beyaz görünen mermeri ile duvarları kırmızı altın çiçeklerle süslenmiş ve kalın kumaş ile kaplanmış büyük süslü salonda bizleri kabul etti. Kapının yanında ise kırmızı kadifeden muazzam parlaklıkta iki eski silahın ışıldadığı bir dolap bulunmaktaydı.

Serdar-ı Ekrem Abdülkerim Paşa, salonun sağ tarafında masaya yaslanarak duruyordu. Kahverengi yüzü ile aksakallı yaşlı adamı hatırlatan bıyığı, kaşları sık ve gürdü. Şimşek gibi çakan gözleri sevgi ve memnuniyetle bize bakıyordu. Ciddi bir yüze sahipti. Ne şimdi ne de başka bir zaman gülümsediğini görmedim. Serdar-ı Ek-

⁴¹⁷Nemere, 1877 Január 17, 5. szám s. 17.

*Macar gazeteci Béla Tóth, Macar gençlik heyetinin Budapeşte'den İstanbul'a kadar yaptıkları yolculuğu ve İstanbul'da geçirdikleri günleri „Konstantinápolyi Emlékek” adlı bir kitapta ayrıntılı bir şekilde kaleme almıştır. (Bkz. Béla Tóth, **Konstantinápolyi Emlékek, (İstanbul Hatıraları)**, Athenaeum R. Társulat, Kiadása, Budapest 1877.) Béla Tóth'un yazdığı "İstanbul Hatıraları" adlı kitabın kapak resmi için Bkz. Ek:8.

⁴¹⁸Béla Tóth, „A diszkard átadása Abdul Kerimnek”, **Vasárnapi Ujság**, 1877 februar 18, 7. szám, s. 99-102.

rem'in önünde on üç kişi yarım daire şeklinde duruyorduk. Abdülkerim Paşa'nın yanında üç yüz kadar yüksek rütbeli asker ve devlet görevlileri duruyordu. Herkesin salonda hazır bulunduğu sırada Milassin Károly, Gyula Szűcs'ün yaptığı heyecanlı konuşmadan sonra Budapeşte halkı tarafından gönderilen Miklós Izsón'un dul eşinin sanat eseri yastığının üzerinde duran tören kılıcını Abdülkerim'e Aleksinaç zaferi adına takdim etti.

Sessizliğin hükmettiği salonda; sadece yan tarafta duran altın Türk saati on defa birbiri ardınca duygusuzca çınladı. Abdülkerim kaslı kahverengi elleri ile Macar kılıcına uzandığı zaman dakikalarca süren "çok yaşa" nidaları salonu doldurdu, orkestralar coşku fırtınası yarattı.

Ses kasırgasının yatışmasının ardından, Rumeli Beylerbeyi Sava Paşa öne çıkarak ve Fransızca yazılmış kâğıdı çıkartarak etkili bir şekilde yüksek sesle okudu. Ardından sarayda binlerce şu haykırış yükseldi: "Yaşasın Macarlar!". Bu sırada Abdülkerim Paşa, Başyaveri İskender Bey'in (Macar Albay Flitsch) yardımı ile süslü kılıcı sardı. Hem biz hem salonda bulunanlar uzun sırada ilerleyerek Aleksinaç zaferini, tarihini, parlak başarısını dileyerek Abdülkerim Paşa'yı selamladık. Bu durum duygulandırıcı bir atmosfer oluşturdu."

Macar gençlik heyeti tarafından Abdülkerim Paşa'ya hediye edilen kılıcın özellikleri Géza Cséby'in "A magyar ifjusági konstantinápolyi küldöttség" (Macar Gençlerinin İstanbul Heyeti) adlı makalesinde ve Vasárnapi Ujság'ın "Abdul-Kerim Diszkardja" (Abdülkerim'in Tören Kılıcı) adlı yazısında şu şekilde verilmiştir:⁴¹⁹ (Bkz. Ek:10)

"Süslü kılıç kadife ile kaplanmış gümüş kına sahipti. Altınla kaplanmış ağız kakmasının ön yüzü silahlarla çevrilmiş, Macar tacı ile süslenmiş aslanlı arma, arka yüzünde ise dal süsleme bulunmaktaydı. İki sıra dizilmiş inci süslemeli halka, aynı şekilde sıra halinde inci süslemeli altın kaplı şerit kına bağlıydı. Kının ön yüzünde asılı şeritler arasındaki alanda II. Ferenc Rákoczi'nin altından hazırlanmış sağa bakan büstü, altta asılı şerit ve ekstrafor arasında I. Ferenc Rákoczi'nin benzer bir şekilde kabartması görülmektedir. Kılıç altın dal ile kaplanmış süsleme ve ejderha

⁴¹⁹Cséby, s. 1-2; Vasárnapi Ujság, 1877 Január 14, 2. szám, s. 25-26.

görüntüsüyle ön yüzünün başlangıcında Gábor Bethlen'in aynı şekilde sağa bakan altın kabartmalı büstü bulunmaktadır. Arka tarafında Türk ve Macar'ın el sıkışan figürü, bunların üzerinde yüz yüze dönmüş, üstte çelenk tutan iki melek başı görülmektedir.

Kılıcın ön yüzünde çapraz çubuk altında *deus, exercituum bellator fortissime, esto mecum* (Orduların en güçlü Savaşçı Tanrısı, benimle olsun) yazıtı ve ikili haç vardır. Ayrıca şöyle bir yazıt bulunmaktadır: "Macar gençliğinin Abdülkerim'e, Djunisi zaferi için 1876." Kılıcın arka yüzünde çapraz çubuk altında "Maria mater dei, patrona hungariae, sub tuum praesidium confugio (Macaristan'ın savunucusu, Tanrı'nın annesi Meryem'in koruması altındadır)" yazıtı bulunmaktadır. Altında ise zambak tutan Meryem'in resmi görülmektedir.

Altın kaplı gümüş kılıcın ön yüzünün ortasında oval çerçeve içerisinde kılıç sanatçısının adı okunabilmektedir, arka yüzünde ise dal süsleme işlenmiş, üzerinde süslü bir çivi ile sabitlenmiş fildişi kabza vardır. Kabzayı kuyumcunun şekillendirdiği Macar ve Türk armasının yer aldığı altın işlemeli kın kilitlemekte, sağdan sola şerit halinde işlenmiş Hanedan arması ise Tuna'yı temsil etmektedir. Kalkanın ortasını Tuna üstünde el sıkışan Macar ve Türk'ün kolu tamamlıyordu."

Macar gençlik heyetinin İstanbul'daki gezileri Mithat Paşa'ya yaptıkları ziyaretle devam etmiştir. Mithat Paşa, 14 Ocak 1877 tarihinde Macar heyetini kendi konağında ağırlamıştır. Heyete her zaman süslü muhafız birliği eşlik etmiştir. Mithat Paşa, kabul salonunda Damat Mahmut Paşa, Hariciye Nazırı Saffet Paşa, Berlin Elçisi ve Konferans vekili Ethem Paşa'nın da bulunduğu seçkin kişilerle Macar heyetini beklemiştir. Heyetin konakta bulunduğu sırada yapmış olduğu konuşmalar Saffet Paşa tarafından tercüme edilmiştir. Lukács'ın konuşmasına karşılık Mithat Paşa, duygudan titreyen sesi ile şunları söylemiştir: "Macarların sempatisini hiçbir zaman unutmayacağız. Her iki millet arasındaki dostluğun ebedi olacağı umuluyor."⁴²⁰

Geziler, kutlamalar, ziyafetler birbirini takip etmiştir. 17 Ocak 1877 tarihinde topçu birliği Macar gençlerinin onuruna geçit töreni düzenlemiştir. Selamlamaların ardından gençler için konuşmalar yapılmış, bunun üzerine gençlik heyetinin sözcüsü

⁴²⁰ **Nemere**, 1877 Január 20, 7. Évfolyam, 6. szám, s. 21; **Vasárnapi Ujság**, 1877 január 21, 3. szám, s. 45.

teşekkürlerini ifade etmiştir. Daha sonra büyük bir ziyafet düzenlenmiş, ziyafet salonuna çıkılan merdivende yüksek devlet yetkilileri ve generalleri gençlerin çevresinde adeta bir duvar örmüşlerdir. Askerî orkestranın da yerini aldığı salon Macar ve Türk bayrakları ile donatılmıştı. Ziyafet sırasında Gyula Szűcs, Sultan II. Abdülhamid'e teşekkürlerini sunmuştur. Abdülkerim Paşa da Macar Kralı adına yaptığı konuşma ile Gyula Szűcs'ün II. Abdülhamid için yapmış olduğu teşekkürü karşılık vermiştir. Öğle yemeğine de General Klapka, Kont Ödön Széchenyi, Türk hizmetinde bulunan Albay Csulak ve Dániel Szilágyi davet edilmiştir. Gençler öğle yemeğinin ardından yan tarafta bulunan salona alınmış, akşam da tiyatrodaki Macar gençlik heyetinin onuruna yüksek rütbeli Türk subayların da katıldığı bir oyun sergilenmiştir.⁴²¹

Macar gençlik heyeti, Avusturya-Macaristan Büyükelçiliği'ne de ziyarette bulunmuştur. Ancak Viyana Dışişleri Bakanı gençlerin bütün hareketlerinden uzak durmaktaydı. Çünkü Rusya ve Monarşi arasında Ocak ayı içerisinde gizli görüşmeler gerçekleşmişti.⁴²² Buna göre her ikisi arasında 15 Ocak 1877 tarihinde Budapeşte Anlaşması imzalanmıştı. Reichstad görüşmelerini esas alan bu anlaşmaya göre; Avusturya Bosna-Hersek'i alacak, buna karşılık Rusya ise Balkanlarda serbest kalacak, fakat burada büyük bir Slav Devleti kuramayacaktı. Böylece Rusya çıkabilecek Türk-Rus Savaşı'nda Avusturya'nın tarafsızlığını sağlamış oluyordu.⁴²³ Macar siyasî kamuoyunun, Andrassy'nin Türk-Sırp Savaşı sırasında sonuna kadar Sırbistan'ı gizlice destekleyen Rusya'nın Babiâli'ye ortak savaş ilân etme teklifine; Türklerin kesin yenilgisinin Rusların Balkanlardaki konumunu güçlendireceği düşüncesi nedeniyle buna katılmaya pek razı olmamasına rağmen, Türk-Sırp Savaşı sonrası Rusya-Avusturya ve Almanya'nın diplomatik girişimlerinin sonucu olarak Rusya ve Avusturya arasında imzalanan Budapeşte Anlaşması ve Rusya'nın Türkiye'ye karşı başlatılabileceği savaşta Avusturya-Macaristan'ın tarafsızlığını belirten ve Balkanlarda Büyük Slav Devleti'ni yasaklayan gizli anlaşmada ortaya çıkan politikasını açık bir şe-

⁴²¹ Nemere, 1877 Január 20, 6. szám, s. 21.

⁴²² Cséby, s. 4.

⁴²³ Uçarol, s. 331.

kilde desteklememesi⁴²⁴ Viyana Dışişleri Bakanı'nın bu tavrının nedenini ortaya koymaktadır.

Siyasî çevrelerdeki bu havanın yanı sıra, İstanbul'da bulunan heyete Macaristan Szatmar ili ve Bereg ili aydınlarının yanı sıra Türkler tarafından da birçok selamlama ve tebrik telgrafları gelmekteydi.⁴²⁵

İstanbul'daki gezilerine devam eden Macar gençlik heyeti, Ödön Széchenyi eşliğinde Sultan'ın Dolmabahçe Sarayı'na gelmişlerdir. Yabancıların saraya girmesi yasak olmasına karşın II. Abdülhamid, Macar misafirlerini sarayında pahalı taşlarla süslenmiş tepkilerde sunulan ikramlarla muhteşem bir şekilde ağırlamıştır. Bu durum Macar misafirlerinin gönlünün alınmasını sağlamıştır. Daha sonra heyet, kılıçlarla donatılmış muhafız birliğinin kendilerini beklediği Boğaziçi sahiline inmiştir. Saat on iki civarında Sultan II. Abdülhamid 36 kayığın eşlik ettiği gemiye binmiştir. Bu sırada üç kez “*Padişahım çok yaşa!*” sesleri duyulmuştur. Heyet saraydan çıktığı esnada yine II. Abdülhamid ile karşılaşmıştır. Sultan II. Abdülhamid korumaların eşlik etmiş olduğu arabada Macar gençlerinin selamlarına içten bir şekilde karşılık vermiş ve yardımcısı aracılığı ile Türklere karşı şefkatli bir şekilde yakınlık gösteren Macar gençlerine teşekkürlerini bildirmiştir. Dolayısıyla II. Abdülhamid Macar gençlerinin ziyaretinden memnun kalmıştır.⁴²⁶

Heyet, 20 Ocak'ta Şeyhülislam Hayrullah Efendi tarafından da misafir edilmiştir. Şeyhülislam, Jenő Soós ile yapmış olduğu konuşmasında “*insanların birbiri ile kardeşliğinin yanı sıra uluslar da birbiriyle kardeş olabilirler*” ifadeleri ile Türk ve Macar milletlerinin kardeşliği üzerine sohbetlerini sürdürmüşlerdir. Konuşmaların ardından geleneksel misafir ağırlama burada da devam etmiş olup, misafirlere çeşitli ikramlarda bulunulmuştur. Hayrullah Efendi ve Macar misafirler Széchenyi ve Sava Paşa'nın tercümanlığında uzunca bir süre vakit geçirmişlerdir. Gençlik heyeti gitmek için ayağa kalktıklarında geceyi noktlayan “*Çok Yaşa Macarlar!*” sevinç çığlıklarıyla Macar gençleri uğurlanmıştır.⁴²⁷

⁴²⁴ Çolak, “*Macar Kaynaklarına Göre Gyula Andrassy ve Osmanlı-Macar İlişkileri (1875-1878)*”, s. 56.

⁴²⁵ **Vasárnapi Ujság**, 1877 Január 21, 3. szám, s. 45.

⁴²⁶ **Nemere**, 1877 Január 20, 6. szám, s. 21.

⁴²⁷ **Nemere**, 1877 Január 24, 7. Évfolyam, 7. szám, s. 25.

Cséby'ye göre bu seyahat sırasında “*Macar heyeti Gedik Paşa Tiyatrosu'nda semazen gösterisini izleme fırsatı bulmuştur. Daha sonra İstanbul'da yaşayan ve ilaç malzemesi satan Tüccar János Czakó'ya ziyarette bulunmuşlardır. Burada Macar lahana dolmasının yendiği akşam yemeğine katılmışlardır.*”⁴²⁸ 21 Ocak öğleden sonra ise din adamları, âlimler, dervişler ve Mahrec-i Aklâm Mektebi üyeleri Macar gençlerini ziyaret etmek amacıyla gençlerin konaklamış olduğu Galata Sarayı'na gelmişlerdir. Softalar altın harflerle yazmış oldukları yazıları takdim etmişlerdir. Sava Paşa ise bunları tercüme etmiştir. Gyula Szűcs Macar gençlerini ziyarete gelenlere teşekkür etmiştir. Ziyaretlerine devam eden Macar gençleri Harp Akademisi'ni de gezmişlerdir. Orada onları öğrenciler kabul etmiştir. Akademi Macar gençlerince ilgi ile incelenmiş, gençler tarafından model olacak bir kuruluş olarak değerlendirilmiştir. Aynı gün akşam şereflerine balo düzenlenmiştir.⁴²⁹

Sava Paşa, 22 Ocak'ta Galata Sarayı'nda Sultan II. Abdülhamid adına heyetin üyelerine Mecidiye nişanı vermiştir. Buna göre Szűcs ve Lukács 3. dereceden, Sóos 4. dereceden, diğerleri ise 5. dereceden Mecidiye Nişanı almışlardır.⁴³⁰ Bundan sonra heyet şeref payesi için Sultan'a teşekkür etmek amacıyla Dolmabahçe Sarayı'na gitmiştir. Doğu geleneklerine göre dekore edilmiş bekleme salonunda yaklaşık iki saat geçiren Macar gençleri bu sırada saray personelinin ikramı olan kahve, gül lokumu ve şerbetlerini tatmışlardır. Ancak heyet Sultanı boşuna beklemiştir. Çünkü Sultan diş ağrısı nedeniyle heyeti kabul edememiş ve yerine Mahmud Paşa'yı göndermiştir.⁴³¹

Heyetin İstanbul ziyaretinden sonra Macaristan'a dönüşünde de karşılama yapmak için şehri kaplayan heyecanlı bir kalabalık vardı. Aynı heyecanı yaşayan Macar basını da heyetin dönüşü sırasında Budapeşte'deki atmosferi sayfalarına yansıtmıştır. Böylece “*A magyar ifjuság konstantinápolyi küldöttsége*” (*Macar Gençlerinin İstanbul Heyeti*) başlıklı yazısında Ayın 23'ünde Budapeşte'ye dönecek heyeti törenle karşılamaya hazırlandıklarını ve üniversite camiasının heyet şerefine ziyafet

⁴²⁸ Cséby, s. 5

⁴²⁹ Nemere, 1877 Január 27, 7. Évfolyam, 8. szám, s. 29.

⁴³⁰ Vasárnapi Ujság, 1877 Január 28, 24. Évfolyam, 3. szám, s. 61.

⁴³¹ Cséby, s. 4.

düzenlediklerini bildirmiştir. İstanbul'dan ayrılacakları esnada Abdülkerim Paşa heyetle vedalaşmıştır.⁴³²

Vasárnapi Ujság gazetesi 28 Ocak 1877 tarihli yazısında heyetin 23 Ocak'ta İstanbul'dan "*İsmail*" adlı askerî vapur ile Varna'ya doğru yola çıkmış olduğunu bildirmiştir. Heyetin 27 Ocak'ta Budapeşte'ye geleceğini ifade eden gazete, onların Varna'dan Rusçuk'a kadar gelerek, buradan demir yolu ile hareket edileceğini belirtmiştir. Ancak heyetin ayın 23'ünde Bükreş'ten geçeceği haberi Bükreş'te hızlıca yayılmıştı. Heyetle alay etmek için kalabalık toplanmaya başlamış, fakat Bükreşli Macarlar Avusturya-Macaristan Konsolosluğu'ndan gösteriyi engellemesini istemişlerdir. Konsolosluk gösteriyi engelleyeceğini belirtmiş, Macar Hükümeti de gösterinin engellenmesi talimatını vermiştir. Bununla birlikte Vasárnapi Ujság Bükreş gazetelerinin protesto gösterilerine İtalyan öğrencilerin katılmadığını, gösteriye katılanların hepsinin Slav öğrencileri ve orada başıboş dolaşan Rusların bulunduğunu yazdıklarını aktarmıştır.⁴³³ Heyetin Budapeşte yolculuğu hakkındaki gelişmeleri aktarmaya devam eden gazete, 4 Şubat 1877 tarihli "*A Konstantinápolyi Küldöttség*" (*İstanbul Heyeti*) başlıklı yazısında "*heyetin Karadeniz'de fırtınaya yakalandığını, hatta gemilerinde yangın çıktığını, büyük bir kasırga dolayısıyla da İstanbul'a geri dönmek zorunda kaldıklarını,*" yazmıştır. İstanbul'a geri dönen heyet tekrar Türkler tarafından coşkulu bir şekilde karşılanmıştır. Oysa Macaristan'da demir yolu istasyonlarında ayın 26 ve 27'sinde Szeged, Kecskemét, Körös'te çok sayıda kalabalık beklemiş, ancak bu yüzden bekleyişleri boşa çıkmıştır. Hükümet bu boşa bekleyiş sonrası, toplanan kalabalığın yapabileceği gösterilerin siyasî içerik taşımaması için gelecek olan Macar gençlik heyetinin karşılanmasına yasaklar getirmiştir. Hükümetin getirmiş olduğu bu yasaklar büyük etki yaratmış, basının polis hakkında ilk sayfada manşetler atmasına ve Millet Meclisi'nde soru önergesi sunulmasına sebep olmuştur. Aynı zamanda Meclisin 20 temsilcisi "*Macar Milletinin hislerine tercüman olan girişimlerinden dolayı*" İstanbul'a teşekkürlerini bildiren telgraflar göndermiştir. Gelen heyetin kabulü için Arany Sas adlı otelde bir karşılama komitesi kurulmuştur.⁴³⁴

⁴³² Vasárnapi Ujság, 1877 Január 28, 3. szám, s. 61.

⁴³³ Vasárnapi Ujság, 1877 Január 28, s. 61.

⁴³⁴ Vasárnapi Ujság, 1877 Február 4, 24. Évfolyam, 5. szám, s. 77.

8 Şubat akşamı “*Lloyd*” adlı vapur ile Trieste’ye gelen heyetin 9 Şubat’ta Székesfehérvár’a oradan da Budapeşte’ye gelecekleri tahmin ediliyordu.⁴³⁵ Peşte Şehbenderliği Hariciye Nezareti’ne göndermiş olduğu 14 Şubat 1877 tarihli raporunda ise Macar üniversite öğrencilerinin Macaristan’a dönüşleri hakkında bilgi vermiştir. Buna göre Macar gençlik heyetinin Budapeşte’ye gelişleri sırasında 300 kişiden oluşan komite, heyeti karşılamak amacıyla geçecek olduğu güzergâhlarda toplanarak onları beklemeye başlamışlardır. Onlar ellerinde Macarları ve Osmanlıları sembolize eden renklerde kurdeleler taşımaktaydılar. Macar gençlik heyeti, Pazar günü öğleden sonra saat üçte Budapeşte’ye gelmiştir. Heyet, Macarlar tarafından “*Yaşasın Osmanlılar!*” tezahüratlarıyla karşılanmıştır. Heyet üyelerinden üçü Macar kıyafeti yerine Osmanlı kıyafeti giymiş olup başlarında fes bulunmaktaydı. Şehbender raporunda Elek Gozsdu’nun* “*iki ülke arasında üç asırdan beri harp olmasına rağmen Macarlar Osmanlıların kıymetini 1849 ve 1877 yıllarında anlamış*” olduğu hakkındaki ifadesinden de söz etmiştir.⁴³⁶

Budapeşte’ye dönen Macar heyeti, halk tarafından coşkuyla karşılanmıştır. Bununla ilgili Géza Cséby, “*Gençler, kendileri için düzenlenen kutlamalar sırasında İstanbul’da geçirmiş oldukları zamanı ve unutamayacakları güzel anılarını anlattılar*” sözleri ile gençlerin İstanbul’da yaşadıklarını Budapeşte halkı ile paylaştıklarını ifade etmiştir.⁴³⁷ Heyet daha sonra Peşte Konsoloslugu’na da giderek İstanbul’da Türk Hükümeti tarafından oldukça sıcak karşılandıklarını ve misafirperverliklerinden dolayı Türklere teşekkür ettiklerini ifade ederek memnuniyetlerini belirtmişlerdir.⁴³⁸

⁴³⁵ **Vasárnapi Ujság**, 1877 Február 11, 24. Évfolyam, 6. szám, s. 92.

*Elek Gozsdu (Ercsi, 28 Kasım 1849– Temesvár, 26 Mayıs 1919) Yazar, avukat, başsavcı. Budapeşte’de Hukuk Fakültesi’ni bitirdi. Yine Budapeşte’de hukuk doktorası ve avukatlık diplomasını aldı. 1880’de gazeteci oldu. 1883’te yargıçlık kariyerine adım attı. 1905’ten itibaren Temeşvar’da Başsavcılık olarak görevlendirildi. 1880’de “*Altın Saçlı Kadın*” adlı romanı yazdı. (Bkz. **Révai Nagy Lexikona**, “*Gozsdu Elek*”, VIII. Kötet, Budapest 1913, s. 658.)

⁴³⁶ **BOA, HR. TO.**, Dos. 331, no. 18; Budapeşte Başşehbenderliği’nin göndermiş olduğu raporun aslı için Bkz. Ek:11.

⁴³⁷ Cséby, s. 5.

⁴³⁸ **BOA (Başbakanlık Osmanlı Arşivi), İ.HR. (İrade Hariciye)**, Dos. 273 no. 16525; Belgenin Türkçe metninin sureti için Bkz. Ek: 12.

III. II. Korvinaların Macaristan'a Geri Verilmesi ve Mustafa Tahir Bey Heyeti

Macaristan Kralı Mátyás'ın Korvina Kütüphanesi'ne ait eserleri olan Korvinaların Macaristan'a geleceği haberi İstanbul'dan "*Budapesti Napilap*" gazetesine çekilen bir telgrafla Macar halkına duyurulmuştur. İstanbul'dan gönderilen telgrafta, Sultan II. Abdülhamid tarafından Korvinaların hediye olarak Macaristan'a verildiği ve bu eserleri yaveri Mustafa Tahir Bey* ve Murat Bey ile gönderdiği bildirilmiştir.⁴³⁹ (Bkz. Ek:13)

Korvinaların Macaristan'a geleceğini müjdeleyen telgraf haberi Macar basını aracılığıyla kısa sürede tüm Macaristan'a yayılmıştır. Basın ilk olarak telgraf haberini duyurmuş, ardından Korvinalar hakkında bilgilendirici ve hatırlatıcı mahiyette yazılara yer vermiştir. Buna göre 22 Nisan 1877 tarihli Vasárnapi Ujság, "*Mik azok a Corvinák*" (*Korvinalar Nelerdir*) başlıklı yazısında, Macaristan Kralı Mátyás'ın, Korvina Kütüphanesi'ni nasıl ve hangi zahmetlerle kurmuş olduğu ve eserlerin ciltlenmesi, süslenmesi hakkında bilgi vermiştir.⁴⁴⁰ Bir başka Macar gazetesi Családi Kör 22 Nisan 1877 tarihli "*A Corvinák*" (*Korvinalar*) başlığını attığı yazısında Korvinaların Macaristan'a gelecek olmasının büyük öneme sahip olduğunu vurgulamıştır. İstanbul'da muhafaza edilen Kral Mátyás'ın sanat eseri niteliğini taşıyan Korvinaları Macar Hükümeti'nin yüzlerce yıldan beri defalarca Türk Hükümeti'nden geri istediğini belirterek bu isteklerinin boşa çıktığını şimdi ise Korvinalara ricasız bir şekilde hediye olarak sahip olacaklarından duyduğu sevinci ve şaşkınlığı da dile getirmiştir.⁴⁴¹ Diğer bir Macar gazetesi A Magyarországnak és A Nagyvilágnak adlı gazetesinin 29 Nisan 1877 tarihli "*A Corvinákról*" (*Korvinalar Hakkında*) başlıklı yazısında Kanuni Sultan Süleyman'ın Buda'yı fethetmesi ve fethin kütüphane üzerindeki etkisi

*Mária T. Nyíri, "*Oldukça Uzak Geçmişten Başlayarak 1996'ya Kadar 'Tarih Boyunca Türk-Macar İlişkileri'ne Kısa Bir Bakış*" adlı makalesinde, II. Abdülhamid'in Macar Kralı Mátyás'ın (1458-1490) ünlü kütüphanesine ait "*Korvina*" adlı kitapların 1877 yılında Şeyh Süleyman Efendi'nin başkanlığında Macaristan'a giden heyetle gönderdiğini belirtmişti. (Bkz. Nyíri, "*Oldukça Uzak Geçmişten Başlayarak 1996'ya Kadar 'Tarih Boyunca Türk-Macar İlişkilerine Kısa Bir Bakış*", s. 215.) Bize göre bu tezimizde ortaya koyduğumuz gibi Korvinaları II. Abdülhamid Başyaveri Mustafa Tahir Bey ve O'nu eşlik eden Murat Efendi ile birlikte göndermiştir.

⁴³⁹ **Vasárnapi Ujság**, 1877 Április 15, 24. Évfolyam, 15. szám, s. 237.

⁴⁴⁰ **Vasárnapi Ujság**, 1877 Április 22, 24. Évfolyam, 16. szám, 249.

⁴⁴¹ **Családi Kör**, 1877 Április 22, XVIII. Évfolyam, 16. szám, s. 381.

hakkında kısaca bilgi verip, hediye olarak gelecek Korvinalar ile ilgili olarak okuyucularını aydınlatmıştır.⁴⁴²

Basın aracılığı ile Macarların ulusal hazinesi Korvinaların geri geleceği haberi rüzgâr hızı ile yayılmıştı.⁴⁴³ Gazete haberlerinin kamuoyunda büyük bir yankı uyandırması üzerine Korvinaları getirecek olan Mustafa Tahir Bey Heyeti'nin karşılanması için Macaristan'da hazırlıklara başlanmıştır. Hazırlıklarda ilk adımı İstanbul'a gitmiş olan Macar gençlik heyetinin lideri ve Hukuk Cemiyeti Kulübü Başkanı Gyula Lukács⁴⁴⁴ atmıştır. Lukács, Korvinaların Macaristan'a gelmesinde rol oynadığını düşündüğü Macar üniversite öğrencilerini, öğretim üyeleri ve Milli Eğitim Bakanlığı'nı da Mustafa Tahir Bey'i karşılamak amacıyla davet etmiştir.⁴⁴⁵

Lukács'ın daveti üzerine bir araya gelen Macar üniversite öğrencileri tarafından ilk olarak bir komite kurulmuştur. Kurulan komite, başkent halkının katılımı ile daha da genişlemiş, "Arany Sas" gazinosunda toplantılara başlamıştır. Toplantıda, ülkenin değerli şahsiyetleri ve birinci dereceden temsilcilerin de Korvinaları getiren heyetin layıkıyla karşılanmasında hazır bulunmaları konusunda hem fikir olmuşlardır. Zira bu siyasî bir olay olmayıp, bilimsel hazinelerin geri kazanımından duyulan sevinç hissini bir ifadesi olacaktı. Bu nedenle komite üyeleri heyetin kabulü ile ilgili olarak hükümetin, başkent makamlarının, akademinin ve diğer yetkili çevrelerin tutumunu öğrenmek ve gerekli tedbirlerin alınması amacıyla Parlamento Başkanı Kálmán Ghyczy, Başbakan Kálmán Tisza, Başkent Belediye Başkanı Károly Ráth, Gazino Müdürü Antal Szapáry, ayrıca János Arany, Menyhért Lónyay ile temasa geçmişlerdir. Olumlu geçen görüşmelerin ardından Macar gençleri, Hükümet Başkanı ve Milli Eğitim Bakanı'nın yanına gitmişlerdir. Başbakan, Korvinaların Macaristan'a getirileceği hakkında kendilerine bir duyuru gelir gelmez, Sultan'ın hediyesinin layıkıyla karşılanması için gerekli önlemlerin alınacağını ifade etmiştir.⁴⁴⁶ Hükümetin bu şekilde işi ağırdan alması üzerine komite, üyelerin genel toplantıya çağırılmasını kararlaştırmıştır. Böylece 18 Nisan Salı akşamı büyük bir kitlenin katılımı ile

⁴⁴² **A Magyarorszag és A Nagyvilag**, 1877 Április 29, XIV. Évfolyam, 17. szám, s. 264-260.

⁴⁴³ Flesch, s. 59.

⁴⁴⁴ Çolak, "Macar Kaynaklarına Göre Gyula Andrassy ve Osmanlı-Macar İlişkileri (1875-1878)", s. 56.

⁴⁴⁵ **Fővárosi Lapok**, 1877 Április 17, 14. Évfolyam, 87. szám, s. 425.

⁴⁴⁶ **Fővárosi Lapok**, 1877 Április 17, s. 87. szám, s. 425; Erödi, s. 18; Flesch, s. 59.

toplantı yapılmıştır. Toplantıda Korvinaları getiren Mustafa Tahir Bey Heyeti'nin karşılanması konusu masaya yatırılmış ve karşılama esnasında yapılacaklar büyük bir coşku ile belirlenmiştir. Alkışlar arasında Ferenc Pulszky başkan seçilmiş, Genel Tertip Komitesi kurulmuş, Trieste'de Mustafa Tahir Bey Heyeti'ni karşılamak amacıyla Zoltán Kovács, Baron István Rudnyánszky, J. Daboczky ve László Makray'dan oluşan bir heyet kurulmuştur.⁴⁴⁷ Toplantının yapıldığı salonun duvarlarında “*Vatandaşlar! Eski bir rüya gerçek oldu*” yazısının yer aldığı pembe renkli afişler dikkati çekmiş olup, en sıcak sempati duyguları ile toplanmış kalabalık tarafından coşkulu bir şekilde okunmuştur.⁴⁴⁸

Üye toplantısında oluşturulan Genel Tertip Komitesi, ziyafet, meşale alayı, taşra temsilcilerinin kabulü ve basın işlerini düzenlemekle görevli olup, hemen çalışmalarına başlamıştır.⁴⁴⁹ Mustafa Tahir Bey Heyeti'ni karşılamak adına gerekli düzenlemeler yapılmış, ülke sınırlarında, demiryolu duraklarında ve diğer yerlerde tebrik için kalabalık guruplar toplanmış ve Debrecen, Szeged gibi ülkenin her yerinden heyetlerin Budapeşte'ye gelmesi kararlaştırılmıştır.⁴⁵⁰

Gyula Verhovay (1849-1906) “*Egyetértés*” (*Mutabakat*) adlı gazetede Macar milletine seslendiği ve kaleme aldığı başmakalesinde, Macar ulusuna ait olan ve Macarların gücünü sembolize eden Korvinaları getiren Mustafa Tahir Bey Heyeti'nin tüm Macar ulusunca layıkıyla karşılanmasının sebeplerini açıklamaktadır.

Makalede Gyula Verhovay şöyle demektedir:⁴⁵¹

“Macaristan Kralı Mátyás'ın son derece önemli çalışması olan ve Macar ulusuna geri dönen “medeniyetlerin anıları” Macaristan'da parıldasın. Bu nedenle ulusal kutlamadan hiç kimse uzak kalmayın. Hatta Macaristan'ın kültürel bakımdan ilerlemesi adına kurulmuş “bu eski onuru”, kendini bilime adayan Kral Mátyás'ın ölümü ile çürümeye terk edildiği ve eserlerden kalıntı olarak söz edildiği gerçeğini

⁴⁴⁷ **Fővárosi Lapok**, 1877 Április 19, 14. Évfolyam, 89. szám, s. 434.

⁴⁴⁸ **Fővárosi Lapok**, 1877 Április 19, 89. szám, s. 434.

⁴⁴⁹ Erödi, s. 18.

⁴⁵⁰ **Fővárosi Lapok**, 1877 Április 19, 89. szám, s. 434; **Vasárnapi Ujság**, 1877 Április 22, 16. szám, s. 252.

⁴⁵¹ Árpád Mikó, “A *Corvina-Könyvtár Története*”, **Bibliotheca Corviniana Digitalis**, Országos Széchényi Könyvtár, s. 9.

Rusya'ya duyuralım. Ayrıca Macaristan'ın Avrupa'da hâkimiyeti sağladığını ve Viyana'da bunu kabul ettirmiş olduğunu "milletin gücünü" ilân edelim."

Hükümet yanlısı "*Hon*" gazetesi Kral Mátyás'ın eski Macar ulusunun "*büyük varoluşun*" anısı haline gelen Korvinaların yok edilmesinin Macar halkı üzerinde nasıl bir etki yaptığı hakkında şunları yazmaktadır:⁴⁵²

"Asya'dan buraya gelmiş Macarlar, Avrupa'nın merkezinde sadece güney ve batı kültürlerini kavramakla kalmadı, aynı zamanda duyarsız ve ulaşılamaz da oldular. Hatta Kral Mátyás zamanında medeniyetin başını çekti. Bu durum Macar milletinin medeni insanlar olduğunu kanıtladı. Büyüklüğümüzü harabeye döndürüp, ışığımızı bulanıklaştırdılar, zaferimizin sona ermesinden sonra Korvinaları neredeyse bütün Avrupa'ya dağıttılar. Korvinalar, parlayan meteor parçaları gibi kocaman dünyanın ayrı yerlerine düştü."

Bu şekilde, Korvinaların Macar ulusunun sembolü olduğu bilincinde olan tüm Macar halkı Korvinaları getiren heyet için olağan hızıyla devam eden hazırlıklarda son aşamaya gelmişti. Hazırlık aşamasında Macar halkı her ihtimali göz önünde bulundurmuş buna göre heyetin güney treni ile gelmesi halinde Milletvekili Imre Szalay, Boglar'da toplanan büyük kalabalık önünde konuşma yapacaktı. Şayet heyet Viyana üzerinden Budapeşte'ye gelecek olursa Redoute'de Yazarlar ve Sanatçılar Topluluğu tarafından ziyafet verilecek, binlerce bayrağın bulunacağı fener alayı düzenlenecekti. Bayanlar rozetler hazırlayacak, aristokrat aileler gelecek heyetin hizmetinde kullanılması amacıyla faytonlarını yetkililere teslim edeceklerdi. Dr. Béla Erödi* konuşma yapacak, Başbakan, Mustafa Tahir Bey onuruna öğle yemeği vere-

⁴⁵² Mikó, "A Corvina-Könyvtár Története", s. 9.

* Béla Harrach Erödi, 19 Nisan 1846 tarihinde Szászrégen şehrinin Maros-Torda ilçesinde doğmuştur. Eğitimini Marosvásárhely, Kolozsvár, Gyulafehérvár'daki okullarda tamamlamıştır. Çocukluk çağında dil öğrenmeye ilgi duyan Erödi, on yaşındayken memleketine gelen bir dervişten Türkçe öğrenmeye başlamıştır. Bunu Fransızca, İtalyanca, İngilizce ve İbranice takip etmiştir. Öğrenmeye hevesli bir kişi olup orjinal şiirler yazarak, onları Fransızca, İngilizce ve Almancaya çevirmiştir. Daha sonra Budapeşte Üniversitesi'ne kaydolmuş ve Üniversite hayatında bütün dillerin yanı sıra Türkçe ve Farsça öğrenmeyi daha çok istemiştir. Ármin Vámbéry'nin teşvikiyle 1868 yılı Nisan ayında İstanbul'a yolculuk etmiş orada Türkçe ve Farsçasını geliştirerek Yunancayı da öğrenmiştir. Tek başına herhangi bir mali yardım almadan, tüm sıkıntılarla mücadele ederek Türkiye'de iki yıl kalmış ve burada Türkçe öğrenmeye çalışmıştı. 1868 yılının sonbaharında Küçük Asya, Yunanistan ve Mısır'a, 1869 yılının ilkbaharında Arnavutluk ve Makedonya'ya seyahat etmiştir. 1870 yılında askerlik görevini yapmak amacıyla Budapeşte'ye dönmüştür. 1872-1873 yıllarında bir köy okulunda vekil öğretmenlik yaptığı dönemde Erödi'ye "*Harrach*" soy ismi verilmiştir. 1873 yılında Macar ve Yunan dili ve edebiyatı alanında yeterlilik eğitimini vermiştir. 1875 yılında Türk, Fars ve Macar dili ve edebiyatından doktor

cekti. Milli Eğitim Bakanı Trefort “*Korvinaların geri dönüşünün son derece teşekkür layık bir davranış olduğu*” düşüncesiyle Mustafa Tahir Bey Heyeti’nin karşılanmasında hükümetin üzerine düşen her türlü görevi yerine getireceği hususunda Macar gençlerine teminat vermiştir. Hatta değerli eserlerin teslim alınma aşamaları da planlar arasına dâhil edilmişti. Buna göre, Korvinalar, Üniversite Kütüphanesi’nin salonunda heyetten alınacak, Trefort hükümeti temsil edecek ve hükümet adına teşekkürlerini bildirecekti.⁴⁵³

Korvinaları getiren Mustafa Tahir Bey Heyeti, 19 Nisan’ı 20 Nisan’a bağlayan gece Trieste’ye gelmiştir.⁴⁵⁴ Heyetin yolculuğu İstanbul’dan Budapeşte’ye idi. Ancak Viyana Elçiliğinden İstanbul’a çekilen bir telgrafla bu durum değişmiştir. 16 Nisan 1877 tarihli telgrafa göre, II. Abdülhamid tarafından Budapeşte Üniversitesi’ne gönderilen Korvinaların Avusturya’ya teslim edilip oradan diplomatik yollarla Budapeşte Üniversitesi’ne gönderilecek olduğu bildirilmiştir. Bu nedenle Trieste Başşehbenderliği’ne telgraf çekilerek Mustafa Tahir Bey’in Korvinalar ile beraber Budapeşte’ye değil, Viyana’ya gelmesi istenmiştir.⁴⁵⁵ Bunun üzerine İstanbul’dan Trieste’ye 19 Nisan 1877 tarihinde Hariciye Vekili’nin müdahalesi sonucunda Mustafa Tahir Bey’in Budapeşte’ye değil de Viyana’ya gitmesi yolunda talimat ulaştırılmıştır. Bu ha-

unvanını elde etmiştir. Petöfi Derneği’nin üyesi seçilmiştir. Balkan Yarımadası ile ilgili tezindeki gayretleri dikkati çekmiştir. 1877 yılında Macaristan’a Korvinaları getiren Tahir Bey Heyeti ve daha sonra Macaristan’a seyahat eden Türk Heyeti’nin Macaristan’daki karşılanmalarında tercümanlık görevini üstlenmiştir. Bu zamanda kendisine üçüncü dereceden Mecidiye nişanı verilmiştir. 1881 yılında Din ve Halk Eğitim Bakanlığı görevi ile Venedik’te Üçüncü Uluslararası Coğrafya sergisinin Macar bölümünü yönlendirmiştir. 23 Ağustos 1882’de Fiume Devlet Lisesi’nin müdürü olan Erödi, 27 Haziran 1884’te ise Fiume devlet eğitim kurumlarının müfettişi olarak atanmıştır. 1888 ilkbaharında yerel lise eğitimi amacıyla İtalya’ya inceleme gezisi yapmıştır. 18 Temmuz 1890’da Macaristan Kraliyeti Ferencz József Eğitim Kurumuna yönetici olarak atanmıştır. 1891 yılında Kraliyet danışmanlık unvanını almış, 1892 yılında Fransa’ya ve İngiltere’ye inceleme gezisine çıkmıştır. 1891 yılında tekrar Halk Eğitim Konseyi’nin üyesi olmuştur. 1893 yılında Macar Coğrafya Derneği Başkanı seçilmiştir. 1887’de ikinci kez Mısır’a üçüncü kez de Yunanistan’a seyahat etmiştir. Macarca, Almanca, Fransızca, İtalyanca, İngilizce, İspanyolca, Türkçe, Farsça, Yunanca, Romence, Bulgarca, Latince ve çok az da Arapça bilen Erödi, Rusça, Ermenice, Arnavutça, Flemenkçe ve Çek dilleri ile de ilgilenmiştir. Pedagoji topluluğunun da üyesi seçilmiştir. 5 Mayıs 1936 yılında vefat etmiştir. (Bkz. József Szinnyi, “*Erödi Béla*”, **Magyar Irók Élete és Munkái**, Magyar Elektronikus Könyvtár (MEK), s. 1; Kálmán Törs, “*Erödi Béla*”, **Vasárnapi Ujság**, 1877 Május 13, 24. Évfolyam, 19. szám, s. 295-296; Ayrıca “*Béla Harrach Erödi*” hakkında son yayımlanan çalışma için bkz. Piroška P. Simon, **Erödi-Harrach Béla**, Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, 2015, s. 13-22.)

⁴⁵³ **Fővárosi Lapok**, 1877 Április 19, 89. szám, s. 434; **Vasárnapi Ujság**, 1877 Április 22, 16. szám, s. 252.

⁴⁵⁴ **Vasárnapi Ujság**, 1877 Április 22, 16. szám, s. 252.

⁴⁵⁵ **BOA, HR. TO**. Dos. 126, no. 2.

ber hem İstanbul'da hem Macaristan'da büyük üzüntüye neden olmuştur.⁴⁵⁶ Osmanlı Devleti ve Avusturya-Macaristan arasında yaşanan bu telgraf alışverişine bakıldığında Mustafa Tahir Bey Heyeti'nin sadece Budapeşte'ye gitmesine engel olunmakla kalmamış, aynı zamanda II. Abdülhamid tarafından Budapeşte Üniversitesi'ne gönderilen hediyeler için de bir engelleme söz konusu olmuştur. Buna göre 20 Nisan 1877 tarihinde Viyana Elçiliği'nden İstanbul'a çekilen bir başka telgrafla, Avusturya-Macaristan Dışişleri Bakanı Kont Gyula Andrassy tarafından Mustafa Tahir Bey Heyeti'nin doğrudan Budapeşte'ye gitmesine izin verilmeyip, Avusturya Dışişleri Bakanlığı'na müracaat etmesi istenmiştir.⁴⁵⁷ Böylece Andrassy, Mustafa Tahir Bey Heyeti'nin Macaristan'a gitmesine izin vermemiş, Türk yanlısı gösterileri de engellemiştir. Bu sayede dış politikanın olası komplikasyonlarından kaçınmıştır.⁴⁵⁸

Béla Erödi'ye göre, Mustafa Tahir Bey Heyeti'nin Budapeşte'ye gelmesine izin verilmeyip Viyana'ya yönlendirilmesinin altında yatan sebep, Osmanlı Devleti ve Rusya arasındaki gerginlik, Andrassy'nin çok yönlü faaliyeti, Avrupa'daki yüksek siyasetin karmaşık ilişkileri idi.⁴⁵⁹ Géza David ise bunu 1877 yılının başlarında Rusya ve Osmanlı Devleti arasında her an bir savaşın çıkması ihtimalinin yüksek olmasına dayandırarak Rus hariciyesinin amacına dikkati çekmiştir. Böylece Osmanlılara yarayabilecek en ufak girişimi bile yeşermeden engellemek hedeflenmiştir. Bunda Macar kamuoyunun hissedilir derecede Türk yanlısı olması etkilidir. Macar gençlerinin Serdar-ı Ekrem Abdülkerim Paşa'ya süslü bir kılıç göndermeleri güç dengesini etkilememekle beraber Rusların dikkatinden kaçmamıştır. Korvinaların Budapeşte'de iade edilmesi halinde sempatinin daha da alevleneceğinden kaygılanıyorlardı. Resmi Türk heyetinin Viyana'ya yönlendirilmesinin ardından, Monarşi'nin başkentinin Budapeşte olmadığını hissettirmek isteği yatıyordu.⁴⁶⁰

Mustafa Tahir Bey Heyeti'nin Viyana'ya gideceği kesinleşmişti. Bu haberi Cuma günü sabahı Budapeşte'den Trieste'ye kendisini karşılamaya giden dört üyeli

⁴⁵⁶ **Fővárosi Lapok**, 1877 Április 20, 14. Évfolyam, 90. szám, s. 439; Erödi, s. 18.

⁴⁵⁷ **BOA, HR. SYS. (Hariciye Nezareti Siyasi Kısım Evrakı)** Dos. 176, no. 11.

⁴⁵⁸ Pál Fodor-Mária Ivanics-Balázs Sudár, „A magyarok oszmán és török szemmel”, **Magyar Tudomány**, Budapest 2011, s. 6.

⁴⁵⁹ Erödi, s. 9-10.

⁴⁶⁰ Gülen, s. 261.

heyet de doğrulamıştır. Heyet Mustafa Tahir Bey ile Viyana'ya doğru yola çıkmıştır.⁴⁶¹

Cumartesi öğleden sonra saat altıda Korvinalar ile birlikte Viyana'ya gelen Mustafa Tahir Bey Heyeti'nin gelişini 27 Nisan 1877 tarihli A Magyarország és A Nagyvilág gazetesi şöyle aktarmaktadır.⁴⁶²

“Tahir Bey, cumartesi öğleden sonra saat altıda Korvinalar ile birlikte Viyana'ya geldi. Heyetin önünde Trieste'den itibaren O'na eşlik eden Macar gençleri bulunuyordu. Tahir Bey'e, siyah balmumu tuvale sarılmış, içerisinde Kral Mátyás'ın Kütüphanesi'nin hazineleri bulunan sandığı taşıyan bir uşak eşlik ediyordu. Tahir Beyin kaslı vücudu, esmer, ciddi ama sempatik bir yüzü ve uzun bıyığı vardı.”

Heyetin Viyana'ya yönlendirilmesinin ardından Budapeşte'de Gençlik Komitesi tarafından düzenlenen toplantıda, Viyana'ya giderek Mustafa Tahir Bey'i selamladıktan sonra Budapeşte'ye davet edecek bir heyetin oluşturulması kararlaştırılmıştır. Böylece Ferenc Pulszky'in başkanlığında bir heyet kurulmuştur. *“Korvina Heyeti”*⁴⁶³ de denilen bu heyetin üyeleri arasında; Başkan Yardımcısı Baron İvor Kaas, Başkan yardımcısı Ottó Herman, Dr. Béla Erödi ve Aladár György, Sándor Fischer, Ödön Miklós, József Sir, Emil Rónay, Dezső Felszeghy ve Gyula Kovács bulunmaktaydı.⁴⁶⁴

Korvina Heyeti, 21 Nisan sabahı Budapeşte'den Viyana'ya doğru yola çıkmış, öğleden sonra Mustafa Tahir Bey'in kalmış olduğu *“Hotel Imperial”* e varmıştır. Baron İvor Kaas ve Béla Erödi otele varır varmaz Türk Elçisi'nden Mustafa Tahir Bey'e gelen talimat hakkında bilgi almışlardır. Türk Elçisi, Tahir Bey'in Trieste'den Viyana'ya gitmesi ve orada yeni bir emri beklemesi talimatını almış olduğunu söylemiştir.⁴⁶⁵ Heyet, 21 Nisan akşamı Mustafa Tahir Bey tarafından kabul edilmiş, Ferenc Pulszky Fransızca, Béla Erödi ise Türkçe olarak onu selamlamıştır. Ardından Erödi, Osmanlı Devleti'nin Macar Özgürlük Savaşı kahramanlarını himayesi altına almasından, onlara karşı gösterdikleri misafirperverlikten ve Macar milletinin zor durumunda yanında olmasından memnun kaldıklarını, aynı zamanda II. Abdülhamid

⁴⁶¹ Vasárnapi Ujság, 1877 Április 22, 16. szám, s. 252; Erödi, s. 18.

⁴⁶² A Magyarország és A Nagyvilág, 1877 Április 27, XIV. Évfolyam, 17. szám, s. 269.

⁴⁶³ A Magyarország és A Nagyvilág, 1877 Április 27, 17. szám, s. 269.

⁴⁶⁴ Erödi, s. 20.

⁴⁶⁵ Erödi, a.g.e., s. 20.

tarafından Korvinaların Macaristan'a hediye edilmesinden söz ederek, Macar milleti adına teşekkürlerini ifade etmiştir.⁴⁶⁶ Erödi'nin konuşmasına karşılık Mustafa Tahir Bey Fransızca olarak şunları söylemiştir:⁴⁶⁷

“Efendiler! Bana tevcih etmek lütfunda bulunduğunuz samimi sözlerinizden fevkalade mütehasıs oldum. Her şeyden önce, benimle buluşmak için katlandığınız zahmet karşısında takdirimi nasıl ifade edebileceğimi bilemiyorum. Bu kardeşçe kabul, emin olun ömrüm boyunca hafızamdan silinmeyecektir. Gerek şahsım gerek memleketim adına bütün kalbimle sizlere teşekkür ediyorum.”

Öte yandan Viyana'da Korvinaların durumu hakkında belirsizlik söz konusu idi. Hem Mustafa Tahir Bey, hem Budapeşte'den gelen heyet İstanbul'dan gelecek olan haberi beklemek zorundaydı. Bu esnada Béla Erödi, Mustafa Tahir Bey'in fotoğrafını çekerek yaşamı hakkında bir röportaj yapmaya karar vermişti. Bununla Sultan II. Abdülhamid'in Macarlar için sonsuz değer taşıyan hazinesi Korvinaları teslim etmekle görevlendirdiği Mustafa Tahir Bey'i, Macar milletinin görmesini ve tanımasını amaçlıyordu.⁴⁶⁸ Erödi'nin Mustafa Tahir Bey ile yapmış olduğu röportaj sonrası fotoğrafı ve hayat hikâyesi Macar basınında yayımlanmış ve Mustafa Tahir Bey Macar kamuoyuna tanıtılmıştır.⁴⁶⁹ (Bkz. Ek:14)

Nisanın son haftasında Mustafa Tahir Bey'in Budapeşte'ye gelip gelmeyeceği meselesi Macar halkının kafasında soru işaretlerine neden olmuştur. Çok geçmeden A Magyarorszáğ és A Nagyvilág gazetesinin 27 Nisan 1877 tarihli haberinden Mustafa Tahir Bey'in Budapeşte'ye gelemeyeceği anlaşılmıştır. Söz konusu gazete, Avusturya-Macaristan Dışişleri Bakanı Kont Gyula Andrassy'nin Pazar günü öğleden sonra Türk Büyükelçisi Aleko Paşa'nın yanında Mustafa Tahir Bey ile görüşmüş olduğunu, görüşme esnasında Mustafa Tahir Bey'in Budapeşte'ye gitmemesine karar verildiğini aktarmıştır. Bu bilgiye ek olarak Korvinaların Mustafa Tahir Bey tarafından Baron Weckheim'e verileceğini belirtmiştir. Bununla ilgili haberine devam eden gazete, Pazar akşamı Mustafa Tahir Bey'in Korvina Heyeti'ne Budapeşte'ye gelemeyeceğini söyleyerek heyet üyeleri ile üzgün bir şekilde vedalaşmış, yapılan

⁴⁶⁶ Béla Erödi'nin Türkçe konuşması hakkında Bkz. Erödi, s. 20-21.

⁴⁶⁷ A Magyarorszáğ és A Nagyvilág, 1877 Április 27, 17. szám s. 269.

⁴⁶⁸ Erödi, s. 22.

⁴⁶⁹ Vasárnapi Ujság, 1877 Április 29, 17. szám, s. 257-258; A Magyarorszáğ és A Nagyvilág, XIV. Évfolyam, 1877 Május 6, 18. szám, s. 273-274.

hazırlıklar için kendisi ve ülkesi adına teşekkürünü bildirmiş olduğunu ifade etmiştir. Diğer bir taraftan Mustafa Tahir Bey'in görevinin Korvinaları Dışişleri Bakanlığı'na vermek olduğunu yazmıştır.⁴⁷⁰

Çok geçmeden bu üzücü haber Viyana'dan Budapeşte'ye çekilen telgraflarla tüm Macaristan'a yayılmıştı. Buna göre “*Macar kökenli Albay İskender Bey'in göndermiş olduğu telgrafta, Sultanın emri üzerine Mustafa Tahir Bey'in Korvinaları Kont Gyula Andrassy'e teslim edeceğini*” yazmıştır.⁴⁷¹ Aynı zamanda Viyana'ya Mustafa Tahir Bey Heyeti ile görüşmeye giden Korvina Heyeti'nin başkanı Ferenc Pulszky, Bakan Baron Wenckheim'den, Mustafa Tahir Bey'in Korvinaları Viyana'da teslim edeceği ve Budapeşte'ye gitmeyeceği hakkında bir mektup aldığını bildirmiştir. Ayrıca gece geç saatlere kadar Ferenc Pulszky ve Béla Erödi tarafından Budapeşte'ye telgraf gönderilmiştir. Telgrafta, “*Mustafa Tahir Bey, Viyana'da Baron Wenckheim'e Korvinaları teslim etti ve Budapeşte'ye gelmiyor*”, yine Viyana'dan gönderilen bir başka telgrafta, “*Entrika kazandı, Tahir Bey Budapeşte'ye gitmiyor*” yazmaktaydı.⁴⁷²

Viyana'dan ilk olarak ayrılan Korvina Heyeti'nin başkanı Ferenc Pulszky olmuştur. Ardından Mustafa Tahir Bey'in Budapeşte'ye gitmeyeceği haberinin kesinleşmesi üzerine Béla Erödi ve heyetin diğer üyeleri Mustafa Tahir Bey ile vedalaştıktan sonra Budapeşte'ye doğru yola koyuldular. Üzüntülerini de yolda söyledikleri şarkı ile göstermişlerdir.⁴⁷³

⁴⁷⁰ **A Magyarorszag és A Nagyvilág**, 1877 Április 27, 17. szám, s. 269.

⁴⁷¹ **Fővárosi Lapok**, 1877 Április 24, XIV. Évfolyam, 93. szám, s. 454.

⁴⁷² **Fővárosi Lapok**, 1877 Április 24, 93. szám, s. 454.

⁴⁷³ Mustafa Tahir Bey'in Budapeşte'ye gelememesinden üzüntü duyan Korvina Heyeti'nin üyelerinin söylemiş oldukları şarkı şu şekildedir:

*“Haydi ahbap kadehleri boşaltalım,
Dertlerimizi şarapla basturalım.
Hiç üzülme, onun da günü gelecek,
Can dost Tahir Bey Peşte'ye varacak.
Hediyesi Korvina'yı getirdi de,
Çar Peşte'ye gelmesine izin vermedi.
Gene de Türk-Macar dostluğu yaşıyor,
Muhalipler kara kara yas tutuyor.
Sabrederek neşeyle umut ederiz,
Hayatımız sevinçle dolacak deriz.
Derdi bırak, kadehleri doldur hey, ahbap,
“Çok yaşasın Tahir Bey”i söyleyelim hep.”* (Bkz. Erödi, s. 23.)

Mustafa Tahir Bey 25 Nisan'da Korvinaları Viyana'daki Osmanlı Elçiliği'nin Birinci Kâtibi Falkon Efendi'ye teslim ederek Budapeşte'ye uğramaksızın Viyana'dan İstanbul'a geri dönmüştür. Mustafa Tahir Bey tarafından Korvinaların Viyana Dışişleri Bakanlığı'na teslim edilmiş olduğu Viyana Osmanlı Elçiliği'nin 3 Mayıs 1877 tarihli raporuyla Osmanlı Hükümeti'ne bildirilmiştir. Buna göre, II. Abdülhamid'in Budapeşte Üniversite'sine hediye etmiş olduğu Korvinaların Mustafa Tahir Bey tarafından Viyana'da Dışişleri Bakanlığı'na 25 Nisan 1877 tarihinde teslim edildiği malumatı verilmiştir.⁴⁷⁴ Korvinalar diplomatik girişimler sonucu Avusturya-Macaristan Dışişleri Bakanlığı'nca teslim alınıp ait olduğu yere henüz ulaşmamış olsa da Budapeşte Üniversitesi'ne ulaştırılmak üzere Viyana'da alınmış olması Macaristan'da özellikle Budapeşte'de büyük bir sevinçle karşılanmıştır. Bunu Viyana'daki Osmanlı Elçiliği'nin Osmanlı Hükümeti'ne çekmiş olduğu 26 Nisan 1877 tarihli telgraftan anlamaktayız. Telgrafta, Budapeşte Osmanlı Konsolosu Sermed Efendi, Budapeşte Üniversitesi Rektörü'nün Korvinaların teslimi dolayısıyla kendisini ziyaret etmiş olduğunu bildirmektedir. Rektör, Konsolos Sermed Efendi'ye, Korvinaların Macaristan'a iadesi dolayısıyla kendisinin ve Macar halkının memnuniyet duyduklarını bu nedenle Sultan II. Abdülhamid'e şükranlarını ifade etmiş olduğunu belirtmiştir.⁴⁷⁵

Viyana'da teslim alınan Korvinalar, Dışişleri Bakanı Sekreteri Nikolics aracılığı ile Budapeşte Üniversitesi'ne teslim edilmek üzere Falkon Efendi'den alınmıştır. Sekreter Nikolics, 28 Nisan'da Korvinaların bulunduğu sessiz sedasız Viyana'dan Budapeşte'ye trenle götürmüş ve istasyonda bulunan görevlilere, “*İşte bakın ulusun hazinelerini veriyorum*”⁴⁷⁶ diyerek sandığı uzatmıştır. İstasyonda alınan sandık akşam saat altıda Üniversite kütüphanesine götürülmüştür. Daha sonra sandığın açılışı, Ferenc Pulszky, Üniversite Rektörü Laubheimer, Bakan Yardımcısı Károly Száz, Belediye Başkan Yardımcısı Gerloczy ile bu kişilerin dışında Pál Királyi,

⁴⁷⁴ BOA, HR. TO, Dos. 109, no. 14; Belgenin Türkçe metninin sureti için Bkz. Ek:15.

⁴⁷⁵ BOA, HR. TO, Dos. 126, no. 53.

⁴⁷⁶ Mikó, “A Corvina-Könyvtár Története”, s. 10.

Flóris Rómer, Arnold Ipolyi, Vilmos Fraknói, Sándor Szilágyi huzurunda gerçekleşmiştir.⁴⁷⁷

Családi Kör gazetesi 6 Mayıs 1877 tarihli haberinde sandığın açılışı ile ilgili bilgi vermiştir. Buna göre:⁴⁷⁸

“Sedir ağacından yapılmış sandıkta (Bkz. Ek:18) balmumu tuvale sarılmış, vişne renginde kaplanmış, farklı boyutlarda, kimisi çok yıpranmış ve kapaklarında hilâl resmi bulunan, ciltleri kırmızı ve yeşil renkte kitaplar bulunuyordu. Aynı zamanda sandık içerisinde Fransızca yazılmış kitap listesi ile Saffet Paşa tarafından 12 Nisan tarihli Budapeşte Üniversitesi rektörüne gönderilmiş bir de mektup bulunmaktadır.”

Hariciye Nazırı Saffet Paşa, mektubunda; II. Abdülhamid’in Macar milletine karşı duyduğu sempatiyi ifade etmek amacıyla Korvinaları, yaveri Mustafa Tahir Bey ile Budapeşte Üniversitesi’ne gönderdiğini, ayrıca Sultan’ın Korvinaları Macar halkına geri vermekle iki millet arasındaki dostluğu ifade etmek istediğini belirtmiştir.⁴⁷⁹

Peşte Başşehbenderliği tarafından Korvinaların Budapeşte Üniversitesi’ne teslim edilerek yerine ulaşmış olduğu Osmanlı Hükümeti’ne bildirilmiştir.⁴⁸⁰ Korvinaların teslimi Macaristan’ın her yerinde büyük sevince neden olmuştur.⁴⁸¹ Budapeşte Üniversitesi Rektörü Laubheimer Korvinaların Macaristan’a geri iade edilmesinden dolayı hem üniversite camiasının hem de Macar halkının ziyadesiyle memnun kaldığını belirterek Korvinalar için teşekkürlerini ifade eden bir mektup yazarak Osmanlı Hükümeti’ne göndermiştir.⁴⁸²

⁴⁷⁷Erödi, s. 23; Çolak, “Macar Kaynaklarına Göre Gyula Andrássy ve Osmanlı-Macar İlişkileri (1875-1878)”, s. 57; Flesch, s. 60; **Vasárnapi Ujság**, 1877 Aprilis 29, s. 268; Mikó, “A Corvina-Könyvtár Története”, s. 10.

⁴⁷⁸**Családi Kör**, 1877 Május 6, XVIII. Évfolyam, 18. szam, s. 429; Hariciye Nazırı Saffet Paşa’nın Korvinaların bulunduğu sandığa iliştiirmiş olduğu Fransızca mektup ile Korvinaların isimlerinin yer aldığı belgenin aslı için Bkz. Ek:16,17.

⁴⁷⁹Erödi, s. 26.

⁴⁸⁰**BOA, HR. SYS.** Dos. 176, no. 11.

⁴⁸¹**BOA, HR. SYS.** Dos. 213, no. 18.

⁴⁸²**BOA, HR. TO.** Dos. 518, no. 74.

Rektör Laubheimer 2 Mayıs 1877 tarihli mektubunda bu duygularını şöyle dile getirmiştir:⁴⁸³ (Bkz. Ek:19)

“Sultan II. Abdülhamid tarafından Budapeşte Üniversitesi’ne gönderilen hediyeler yerlerine ulaşmıştır. Kral Mátyás tarafından kurulan kütüphaneye ait zinetin üç asır sonra tekrar yerine ulaşması bütün Macar milletini hatta bizleri [Üniversite Öğretim Üyeleri ve öğrencileri] fazlasıyla memnun ettiğinden teşekkürlerimizi bildiririz.”

Korvinaların Budapeşte Üniversitesi’ne teslim edilmesinde görevli olan Mustafa Tahir Bey’in bir takım engellemeler sonucunda Budapeşte’ye gitmesine izin verilmemiş olması Macar halkının sevincini yarıda kesmiş, bu nedenle Macar halkı Mustafa Tahir Bey’i Budapeşte’de ağırlayamamanın üzüntüsünü yaşamıştır. Fakat yine de Korvinaların Sultan II. Abdülhamid’in cömertliği sonucunda kendilerine ulaştırılması ve buna ek olarak İstanbul’dan gelen bir telgrafta Korvinaların Macaristan’a geri verilmesinden hemen sonra İstanbul’dan Şeyh Süleyman Efendi başkanlığında yeni bir heyetin Macaristan’a doğru yola çıktığı haberi onları sevindirmiştir.

III. III. Korvinaların Geri Verilmesinin Ardından Türk-Macar İlişkileri

III. III. I. Şeyh Süleyman Efendi Heyeti

II. Abdülhamid’in Kral Mátyás’a ait Korvinaları Macaristan’a göndermesinden kısa bir süre sonra 15 kişiden oluşan ve Macar basınında “softalar”⁴⁸⁴ denilen bir heyet Macaristan’a gönderilmiştir.⁴⁸⁵ Aralarında Milletvekili, hukukçu ve uzman kişiler dışında, Mekteb-i Sultanî’nin * öğretim üyeleri ve öğrencilerinden oluşan⁴⁸⁶ 15 kişilik heyetin başkanı ve üyeleri şöyledir:

⁴⁸³ a.g.b., Lef.1.; Budapeşte Üniversitesi Rektörü Laubheimer’in Osmanlı Hükümeti’ne yazmış olduğu mektubun Fransızca sureti için Bkz. Ek:20.

⁴⁸⁴ Vasárnapi Ujság, 1877 Május 6, 18. szám, s. 274.

⁴⁸⁵ Çolak, “Macar Kaynaklarına Göre Gyula Andrássy ve Osmanlı-Macar İlişkileri (1875-1878)”, s. 57; Gökbilgin, s. 174; Öztürk, s. 308.

*Sultan Abdülaziz tarafından 1 Eylül 1868 tarihinde Galatasaray Sultanîsi olarak açılmış olup, 1877 yılında “Mekteb-i Sultanî” adını almıştır. Mekteb-i Sultanî hakkında daha geniş bir bilgi için (Bkz. Bayram Kodaman, Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1999, s. 133-143.)

⁴⁸⁶Gülen, s. 263.

Şeyh Süleyman Efendi (1821-İstanbul 1890): Heyetin başkanıdır. Özbekler Tekkesi* Şeyhi olup, Buhara Emiri'nin Dersaadet Kapı Kethüdası olarak 1847 yılında İstanbul'a gelmiştir. "*Lûgat-i Çağatay ve Türkî-i Osmanî*" adlı eseriyle (1882) Türkoloji tarihinde yerini almıştır.⁴⁸⁷ Türkçe, Farsça, Arapça ve Çağatayca bilmekte idi.⁴⁸⁸ Osmanlı Devleti ile Türkistan Hanlıkları arasındaki ilişkilerde adından sıkça bahsettiren Şeyh Süleyman Efendi, Bâbiâli tarafından pek çok ülkeye elçi olarak gönderilmiştir. Şeyh'in gerek bulunduğu mevki gerek gitmiş olduğu ülkelerde bıraktığı intibalar sayesinde birçok İslâm memleketlerinde geniş bir çevreye sahip olduğu anlaşılmaktadır. 93 harbi sırasında Osmanlı Devleti için yaptığı çalışmalar bunu açıkça göstermektedir.⁴⁸⁹ Ayrıca II. Abdülhamid'in, Şeyh Süleyman Efendi'den Rusya'daki Müslümanlar arasında yaptığı hizmetlerden dolayı övgü ile söz etmiş olması,⁴⁹⁰ Rusya ile savaşın patlak vereceği sırada Macaristan'a gönderilen heyetin başkanı olarak seçilmesindeki sebebi ortaya koymaktadır.

Hoca Mehmet Efendi: İلميye sınıfından olup, Bağdat şehrinin Süleymaniye kasabasında doğmuş ve beş yaşında eğitim hayatına başlamıştır. Üstün zekâyâ sahip bir kişi olup, İstanbul'da kütüphaneleri düzenlemekle görevlendirilmiş, bu görevini beş yılda başarı ile tamamlamıştır.⁴⁹¹

*Özbek tekkelerinin İstanbul'da ortaya çıkışı II. Mahmud dönemine rastlamaktadır. O dönemde hacca gidecek Özbekler önce İstanbul'a uğrayıp halifenin iznini alarak Eyüp Sultan'ı ziyaret etmeyi adet haline getirmişlerdi. Bu tür bir konaklama esnasında kurdukları çadır II. Mahmud'un dikkatini çekmiştir kendilerine kim olduklarını sormuştur. Aldığı cevap üzerine İstanbul'da sürekli kalıp kalmayacaklarını öğrendikten sonra Özbekler tekkesinin ilk çekirdeği bu konaklama mevkiinde yani Üsküdar "*Sultan tepesi*" nde kurulmuştur. Zaman içinde İstanbul'da adı Özbek, Afgan ve Buhara olan tekkelere sayısı çoğalmıştır. Bunların en ünlüleri, Üsküdar merkezde olan Özbek Tekkesi, Sultanahmet Mahmut Paşa Yokuşu'nda Sokollu Camii yakınındaki Buhara Tekkesi, Eyüp Nişancası'ndaki Afgan Tekkesi'dir. İsmail Kara'ya göre, son asırlarda İstanbul ve Anadolu'da Nakşîliğin Bağdat kökenli Halidi kolunun yaygınlığına mukabil İstanbul'da Özbek tekkelerinin tamamı Nakşîliğin Vahdet-i Vücuda ağırlık veren Orta Asya versiyonunu taşımak ve sürdürmek gibi bir işlev üstlenmiştir. (Bkz. Nazan Bekiroğlu, "*Bir Şairenin Salonunda bir Şeyh, bir sahte Derviş, bir dil âlimi*", **Dergâh Edebiyat Sanat Kültür Dergisi**, C. VI, S. 63, Mayıs 1995, s. 8)

⁴⁸⁷ **Türk Ansiklopedisi**, "*Şeyh Süleyman Buharalı*", C. XXX, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1981, s. 273.

⁴⁸⁸ Erödi, s. 93.

⁴⁸⁹ Azmi Özcan, "*Özbekler Tekkesi Postnişini Buharalı Şeyh Süleyman Efendi Bir "Double Agent" mı idi?*", **Tarih ve Toplum**, C. 17, S. 100, (Nisan 1992), s. 205.

⁴⁹⁰ İsmet Bozdağ, **Sultan Abdülhamit'in Hatıra Defteri**, Truva Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2010, s. 80.

⁴⁹¹ Mehmet Tefvik, "**Yadigâr-ı Macaristan Asr-ı Abdülhamit Han**, Mihran Matbaası, İstanbul 1294, s. 18.

Abdülbaki Bey: Mısırlı Sâmi Paşa olarak tanınan Abdülbaki Bey, Babası Vidin valisi iken Vidin’de doğmuştur. Abdülbaki Bey Eski Maarif Nazırı (Milli Eğitim Bakanı) idi.⁴⁹²

Hüsnü Bey: Meclis-i Mebusan azasından olan Hüsnü Bey, Edirne’de doğmuştur. Ticaretle uğraşmıştır. Gayretli bir kişiliğe sahipti.⁴⁹³

Mehmet Tevfik (1843-1892): 1843 yılında İstanbul’da doğmuştur. Gazeteci olan Mehmet Tevfik, çıkarmış olduğu “Çaylak” adlı mizah gazetesinden dolayı “Çaylak Tevfik” olarak bilinmektedir. Bursa’da memur bulunduğu sırada “Hüdaven-digâr” gazetesini çıkarmıştır. İstanbul’a döndüğü sırada “Asır” gazetesini yayınlamıştır. Bu gazetenin ismi daha sonra “Letaif-i Asar” adını almıştır. “Terakki” adlı bir gazete daha yayınlamış, daha sonra “Osmanlı” adlı gazeteyi yönetmiştir. Ayrıca Bosna’da Saray Sancağı Tahrirat Müdürlüğü ve İstanbul Şehremaneti Tanzifat Müdürlüğü gibi bazı görevlerde de bulunmuştur.⁴⁹⁴

Mehmet Muhlis Efendi: 1837 yılında Kastamonu’da doğan Mehmet Muhlis Efendi, Mekteb-i Sultanî’nin Dâhiliye Müdürü idi. Tıbbiyeyi bitirip doktor olmuş ve ülkenin değişik yerlerinde doktorluk görevini yapmıştır. Hatta bu görevler nedeniyle madalya dahi almıştır.⁴⁹⁵

Ahmed Fazıl Efendi: 1860 yılında Antakya’da dünyaya gelen Ahmed Fazıl Efendi, ilkokulu bitirdikten sonra medrese eğitimi almış, Arapça ve Farsçayı öğrenmiştir. Halep’te bir yıl Türk Hukuku öğrenimi görmüştür. 1870 yılında İstanbul’a döndüğünde İslâm ve Türk Hukuku öğrenimine devam etmiştir. 1874 yılında Askerî Rüştiye’de Arapça hocalığına atanmıştır. Ayrıca Mekteb-i Sultanî’de hukuk öğretmenliği yapmıştır.⁴⁹⁶

Mehmet Şemseddin Bey: 1856 yılında Çerkezistan’da dünyaya gelmiş olan Mehmet Şemseddin, Ümerâ-yı Çerâkeseden Abûh civarından Zeygi kabilesinden

⁴⁹² Tevfik, **a.g.e.**, s. 19.

⁴⁹³ Tevfik, **a.g.e.**, s. 20.

⁴⁹⁴ **Türk Ansiklopedisi**, “Çaylak Tevfik”, C. XI, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1963, s. 407-408.

⁴⁹⁵ Sofuoğlu, **a.g.m.**, s. 41; Nazır, s. 311.

⁴⁹⁶ Erödi, s. 102.

Osman Bey'in oğludur. Çerkezistan'ın işgal edilmesinin ardından ailesiyle birlikte İstanbul'a taşınmışlardır.⁴⁹⁷

Hasan Efendi: Kal'a-i Sultani'de (Çanakkale) doğmuştur.⁴⁹⁸

Râgıp Murat Bey: 1857 yılında Eğriboz'da doğmuştur. On üç yaşına kadar Yunanistan'da eğitim görmüş, daha sonra İstanbul'a gelerek Mekteb-i Sultani'ye kaydolmuştur.⁴⁹⁹

Nuri Reşat Bey: Gezinin düzenlendiği sırada 20 yaşında olup Fransızca konuşmasıyla tanınmıştır.⁵⁰⁰

Ali Rıza Bey: Trabzon hanedanından gümrük emini Rüstem Beyin oğlu olup, Mekteb-i Sultani öğrencisidir.⁵⁰¹

Ali Cevat Bey: Dîvân-ı Muhâsebât İkinci Kâtibi Muhyiddin Efendi'nin oğlu olup, Mekteb-i Sultani öğrencisidir.⁵⁰²

Esad Bey: Mutena bir ailenin soyundan gelen Esad Bey'in büyük babası olan Muhlis Paşa, Sultan Mahmut döneminde vezirlik yapmış ve şairlik olarak da ün kazanmıştır. Babası Kenan Paşa, Sultan Abdülmecid ve Sultan Abdülaziz döneminde Musul Valisi imiş. 1856 yılında Ankara'da dünyaya gelen Esad Bey, Rüşdiye'yi bitirdikten sonra Mekteb-i Sultani'ye girmiştir.⁵⁰³ Berlin Sefareti İkinci Ataşeliği'ni yapmıştır.⁵⁰⁴

Raif Bey: 1852 yılında Edirne'de doğmuştur. Mekteb-i Rüştiye'de okumuştur. Edirne Vilayet-i Celilesi Mektubi Kalemi'nde memurluk yapmıştır.⁵⁰⁵

Şeyh Süleyman Efendi Heyeti'nin İstanbul'dan Budapeşte'ye doğru yola çıktığını Mekteb-i Sultani Müdürü Ali Suavi Bey, Ármin Vámbéry'e çektiği telgrafla Macaristan'a duyurmuştur. 19 Nisan 1877 tarihli telgrafta: "*Macar gençlik heyetinin*

⁴⁹⁷Tevfik, s. 24.

⁴⁹⁸Tevfik, **a.g.e.**, s. 25.

⁴⁹⁹Macaristan gezisi sırasında gitmiş oldukları ziyafetlerde Fransızca konuşmaları ile Macarları etkilemiştir. (Bkz. Tevfik, 25-26; Erödi, s. 110.)

⁵⁰⁰Sofuoğlu, s. 42.

⁵⁰¹Tevfik, s. 27.

⁵⁰² Tevfik, **a.g.e.**, s. 27.

⁵⁰³Erödi, s. 111.

⁵⁰⁴ Sofuoğlu, s. 42.

⁵⁰⁵Tevfik, s. 23-24.

ziyaretine karşılık Türk öğrencilerinden oluşan heyetin Varna üzerinden Budapeşte'ye hareket ettiği" bildiriliyordu.⁵⁰⁶

Vasárnapi Ujság'ın bildirdiğine göre telgraf haberinin Macaristan'da duyulması üzerine halk, heyeti layıkıyla karşılamak istemiştir. Aslında Korvinaları getiren Mustafa Tahir Bey Trieste'ye geldiği gün Şeyh Süleyman Efendi Heyeti'nin Macaristan'a doğru yola çıktığı haberi gelmişti. Macar halkı ilk etapta Macar ulusunun hazinesi Korvinaları getirmekle görevli Mustafa Tahir Bey'i karşılamakla meşgul olmuşlardı. Ancak gerçekleşmeyen ve hayal kırıklığıyla sonuçlanan bu beklentilerini gelecek olan yeni heyeti iyi bir şekilde karşılamakla telafi edeceklerdi. Zira Korvinaların doğrudan Budapeşte'ye getirilmemesi ve Mustafa Tahir Bey'in Budapeşte'de ağır lanamamasının burukluğu kamuoyunda hissedilir derecede yaşanmıştır.⁵⁰⁷

Bununla ilgili olarak gelecek olan Şeyh Süleyman Efendi Heyeti'nin karşılanması konusunda 6 Mayıs 1877 tarihli Vasárnapi Ujság gazetesi şunları dile getirmiştir.⁵⁰⁸

“Korvinaları getiren Mustafa Tahir Bey'i Budapeşte'de karşılayamamanın burukluğunu Macar halkı önemli ölçüde hissetmekteydi. Bu nedenle gazeteler de baş makalelerinde gelecek olan heyeti selamlamış, bununla Mustafa Tahir Bey'in yolunu gözleyen Macar halkının yüreğine bir nebze su serpererek halkın dikkatini Macaristan'a doğru yola çıkan yeni heyete çevirmişlerdir.”

27 Nisan 1877 tarihli A Magyarország és A Nagyvilág gazetesi ise Budapeşte'deki Şeyh Süleyman Efendi Heyeti için yapılan hazırlıkları kastederek şöyle yazmıştır.⁵⁰⁹

“Macar halkı Mustafa Tahir Bey yerine Softalara [Şeyh Süleyman Efendi Heyeti] karşı coşkulu sempatiyi göstermek istiyordu.”

24 Nisan 1877 tarihli Fővárosi Lapok gazetesi haberinde, *“Macar halkı Mustafa Tahir Bey'i karşılayamamanın eksikliğine karşı Korvinasız gelen Softaları daha sıcak bir şekilde karşılamak istemişlerdir”* ifadesine sütunlarında yer vermiştir.⁵¹⁰

⁵⁰⁶Vasárnapi Ujság, 1877 Április 22, 16. szám, s. 252; Fővárosi Lapok, 1877 Április 20, 90. szám, s. 439.

⁵⁰⁷Vasárnapi Ujság, 1877 Május 6, 18. szám, s. 281.

⁵⁰⁸Vasárnapi Ujság, 1877 Május 6, 18. szám, s. 281.

⁵⁰⁹A Magyarország és A Nagyvilág, 1877 Április 27, XIV. Évfolyam, 17. szám, s. 269.

Şeyh Süleyman Efendi Heyeti'nin Macaristan'a geliş amacı; Macar gençlik heyeti tarafından Serdar-ı Ekrem Abdülkerim Paşa'ya bir kılıç hediye etmek için İstanbul'a yapmış oldukları ziyaretlerine karşılık vermek iken, Macar basınında yer alan haberlere bakıldığında, Macaristan'da onları karşılamının altında yatan sebep şüphesiz Macar halkının Korvinaları geri kazanmaktan kaynaklanan sevinç dalgasıdır. Öyle ki telgraf haberinin Macaristan'da duyulması üzerine heyete yakışacak bir karşılama için hazırlıklara başlanmış, bir komite oluşturulmuştu. Mustafa Tahir Bey Heyeti'ni Budapeşte'ye davet etmek amacıyla kurulan “*Korvina Heyeti*” bu kez “*Ev Sahibi Komite*” (*Vendéglátó Bizottság*) adını almıştı. Komitenin üyeleri, Üniversite gençleri ve başkent halkından oluşmaktaydı.⁵¹¹ Başkanlığa Baron Ivor Kaas, başkan yardımcılığına Ottó Herman, veznedarlığa Bódog Gebhard'ın seçildiği karşılama komitesi hemen işe koyulmuştur. Komite “*Arany Sas*” gazinosunun 34 numaralı odasında coşkulu bir etkinliğe imza atmış, vatandaşları bağışlarda bulunmaya davet etmişti. Aristokratların da kabul etkinliklerine katılmalarını istediğinden birçoklarına bu amaçla davette bulunulmuştur.⁵¹²

Macaristan'da Türk heyetinin geleceğinden duyulan sevinç büyük olmasına karşın, başlangıçta maddi destek azar azar yapılmaktaydı. Bunun sebebi, baş gösteren kaygıların ve yayılan haberlerin heyetin Macaristan'a gelemeyeceği kuşkusunu doğurmasıydı. Aynı zamanda bazı kimseler ürkek ve çekingen tavırlar sergilemekte, heyetin Macar gençlerinin ziyaretine karşılık verilmesinin, çıkması muhtemel Türk-Rus Savaşı nedeniyle uygun olmadığını öne sürmekte, bir kısmı da heyetin Macar gençlerinin İstanbul'da görmüş oldukları muhteşem kabule yakışır bir şekilde ağırlanamayacağından endişelenmekteydi.⁵¹³

Ev Sahibi Komite ve alt komiteler karşılamının ayrıntıları ile ilgili olarak gerekeni yaparak heyetin geleceğini duvar afişleri ile başkent halkına duyurmuş, ayrıntılı tedbirleri adım adım açıklamışlardı. Diğer taraftan 24 Nisan öğleden sonra saat beşte birçok başkentli heyeti karşılamak için “*Hungária*” otelinin tören salonunda

⁵¹⁰ *Fővárosi Lapok*, 1877 Április 24, 14. Évfolyam, 93. szám, s. 454.

⁵¹¹ *Vasárnapi Ujság*, 1877 Április 22, 16. szám, s. 268; *A Magyarorszáğ és A Nagyvilág*, 1877 Április 27, 17. szám, s. 269.

⁵¹² Erödi, s. 32.

⁵¹³ Erödi, a.g.e., s. 32.

toplanmıştı. Toplantıda János Gelléri Szabó başkan seçilmişti. Para toplanması, kabul programı gibi hususlarda alınacak önlemler için, Kálmán Tóth, Pál Királyi, Árisztid Mátyus, Péter Vogel, Mihály Földváry, György Sztupa, Antal Gorove, Géza Halász, Henrik Éles ve Lajos Urváry'den oluşan bir komite kurulmuştu. Budapeşte'deki hazırlıkların yanı sıra kırsal bölgelerde de hazırlıklar tüm hızıyla devam etmekteydi.⁵¹⁴

Macaristan'da hazırlıklar devam ederken, 19 Nisan 1877 tarihinde İstanbul'dan gemi ile Varna'ya doğru yola çıkan heyet, daha sonra Varna'dan hareket ederek, akşam saat on civarında Rusçuk'a gelmiştir. Ancak Türk heyetinin buradan yollarına devam etmeleri kolay olmamıştır.⁵¹⁵ Çünkü Egyetértés gazetesinde yer alan habere göre İstanbul kaynaklı bir telgrafta, Avusturya-Macaristan Dışişleri Bakanlığı tarafından, Şeyh Süleyman Efendi Heyeti'nin Rusçuk'tan geri çağırılması için Türk Hükümetine çağrı yapıldığı bildirilmiştir. Kont Andrassy gerekçe olarak, heyetin Budapeşte'ye gelmesinin Avusturya-Macaristan ve Osmanlı Devlet'i arasındaki ilişkileri tedirgin edeceği ve büyük siyasî karışıklıkların çıkabileceğini öne sürmüştü. Ayrıca Mustafa Tahir Bey'in Viyana'ya yönlendirilmesi için düzenlenen entrika yeniden sahnede idi.⁵¹⁶ Şeyh Süleyman Efendi Heyeti'nin Rusçuk'ta alıkonulmasına sebep olan bu duruma, Osmanlı Devleti'nden cevap gecikmemiş ve Sadrazam, Mustafa Tahir Bey'in resmi bir görevle Macaristan'a gönderilmiş olduğunu, fakat Şeyh Süleyman Efendi Heyeti'nin resmi bir görevi olmayıp kendi iradeleri ile yola çıktığını ifade ettikten sonra yeni Türk anayasasının kişisel özgürlükleri güvence altına aldığını, hükümetin de buna uymak zorunda olduğunu, dolayısıyla heyetin geri çağırılmayacağını bildirmiştir.⁵¹⁷

Heyetin Budapeşte'ye gelmesinin Avusturya-Macaristan Dışişleri Bakanlığı tarafından engellendiğini öğrenen Ev Sahibi Komite büyük bir endişeye kapılmıştır. Komite, bu haberden emin olabilmek amacıyla Rusçuk'ta Şeyh Süleyman Efendi ve

⁵¹⁴Erödi, **a.g.e.**, s. 33-34.

⁵¹⁵Nazır, s. 311; Gülen, s. 261.

⁵¹⁶Erödi, s. 34.

⁵¹⁷**Családi Kör**, 1877 Május 6, XVIII. Évfolyam, 18. szám, s. 428.

heyeti ile görüşmek için Gyula Lukács ve Milletvekili Imre Szalay'ı görevlendirmiştir.⁵¹⁸

Lukács ve Szalay, Heyet elçilik sıfatı ile gelmezse onları her şeye rağmen ikna edip getirmeye karar verdiler. Gece geç saatlerde uyuyan temsilciler coşkulu bir kalabalığın sesi ile Szeged'te uyandılar. Türklerin geleceğini duyan 100-150 kişilik bir grup Lukács ve Szalay'dan Türk misafirlerini Szeged'e getirmelerini rica etmiştir. Bu görüşme sonrasında heyecanlı Szeged halkını arkalarında bırakarak Rusçuk'a doğru yola koyuldular. Rusçuk'a varan temsilciler, İstanbul'a gelen Macar gençlik heyetinin üyelerinden olan Lukács'ın da İstanbul'dan tanıdığı Mehmet Efendi ve Reşad Bey ile karşılaştılar. Ardından Şeyh Süleyman Efendi, temsilcileri bekleme salonunda kabul etti.⁵¹⁹ Imre Szalay, heyete “*Macarlar sizi misafir değil, kardeş olarak bekliyorlar ve gelmeyeceğiniz ihtimali bile Macar halkının ziyadesiyle üzülmüne yetti*” sözlerini söyleyerek⁵²⁰ Şeyh Süleyman Efendi Heyeti'ni, Ev Sahibi Komite adına Budapeşte'ye davet etti. Şeyh, Szalay'ın bu nazik davetini kabul edip teşekkürlerini bildirerek⁵²¹ Rusçuk'tan Budapeşte'ye doğru yola koyulmuştur.

Gyula Lukács, Imre Szalay ve Şeyh Süleyman Efendi Heyeti ilk olarak Yergöğü'ne ulaşmış, daha sonra Vidin'e hareket etmişlerdir.⁵²² Vidin'den sonra Macaristan sınırı olan Turna Seferin'e, oradan Orşova'ya, sonra da halkının yarısı Macar, yarısının Slav olduğu Baziás'a gelmişlerdir. Burada Macar halkı “*sizi trenle değil başımızla götüreceğiz*” sözleriyle Türk misafirlerini selamlamışlardır.⁵²³ Bu arada Baziás'ta Szalay ve Lukács tarafından Budapeşte'ye, Şeyh Süleyman Efendi Heyeti ile Baziás'a varıldığı ve Pazar günü öğleyin Budapeşte'de olunacağı telgrafla bildirilmişti. Telgraf haberi Budapeşte'de ve tüm Macaristan'da büyük bir sevince sebep olmuş, heyeti getirecek tren hattının güzergâhında heyeti karşılamak amacıyla hazırlıklara başlanmış, komiteler toplantı düzenlemiştir. Vatandaşlardan bağışlar toplanılması amacıyla duvarlara ilânlar asılmış, karşılamaya da tören havası kazandırılmak isten-

⁵¹⁸ Imre Szalay, *Török Vendégeink Elé Rustsukig és Velök Vissza Pestre*, Kaposvár 1877, s. 4.

⁵¹⁹ Szalay, *a.g.e.*, s. 4.

⁵²⁰ Tefik, s. 39-40.

⁵²¹ Szalay, s. 4.

⁵²² Nazır, s. 311.

⁵²³ Tefik, s. 46.

miştir. Heyeti karşılamak üzere Czepléd'e milletvekili Verhovay yönetiminde bir heyet gönderilmiştir. Aynı zamanda kırk kişilik bir heyet oluşturulmuştur.⁵²⁴

Budapeşte'de bu şekilde heyecanlı hazırlıklar devam ederken, Şeyh Süleyman Efendi Heyeti, Szalay ve Lukács eşliğinde Budapeşte'ye doğru yollarına devam etmiştir. Baziás'tan sonra ilk durakları Macaristan sınır kenti Temeşvar olmuştur. Burada Avusturya tarafından Türklerin geçecek olduğu istasyonlara Macar halkının girişinin yasaklanmasına rağmen, Macarlar bu yasağa uymayıp, heyeti karşılamak için istasyonlarda toplanmış, çiçeklerle, bandolarla; geceleri de meşalelerle karşılaşmıştır.⁵²⁵ Ayrıca Osmanlı Devleti'nin Macar Özgürlük Savaşı kahramanlarına karşı göstermiş olduğu misafirperverliği unuttuklarını Şeyh Süleyman Efendi ve Heyeti'ne yapmış oldukları coşkulu karşılama sırasında ifade etmişlerdir.⁵²⁶

Heyet'e gösterilen bu yoğun ilgi hakkında, Temesvar Şehbenderliği'nden Hariciye Nezareti'ne gönderilmiş olan 28 Nisan 1877 tarihli heyetin gelişini bildiren telgrafa göre, 1848 yılından beri Temeşvar'da böyle bir gösteri ile karşılaşılmamıştır.⁵²⁷

Sevinç gösterileri arasında Temeşvar'dan ayrılan heyet önce Nagyikikinda'ya, oradan Szeged'e varmıştır. Heyeti taşıyan tren Szeged'te istasyona vardığı zaman Türk marşları çalınmış ve sallanan bayrakların yanı sıra tezahüratlar eşliğinde heyeti karşılamaya gelen binlerce kalabalık istasyona sığmamıştır.⁵²⁸ Melek Çolak'a göre bu şekilde coşkulu karşılama en son 1848 yılında Lajos Kossuth'un Szeged'te bulunduğu sırada olmuştur.⁵²⁹

Peşte Şehbenderi'nin 3 Mayıs 1877 tarihinde Hariciye Nezareti'ne göndermiş olduğu raporunda; istasyonda toplanan kırk bin kişilik kalabalığın, heyetin tren istasyonundan konaklayacakları otele kadar bindikleri arabaların atlarını sökerek kendilerinin çekmiş olduğu bildirilmiştir. Gerek soylu kesim gerekse ahali Şeyh Süleyman Efendi'ye büyük ilgi göstermiştir. Dikkate değer bir husus, Baron Dukaric'in Şeyh Süleyman Efendi Heyeti'ni kendi misafiri olarak görmesi ve 1876

⁵²⁴ Erödi, s. 34-35.

⁵²⁵ Öztürk, s. 308.

⁵²⁶ Gökbilgin, s. 175.

⁵²⁷ BOA, HR. TO. Dos. 126, no. 49.

⁵²⁸ Szalay, s. 13.

⁵²⁹ Çolak, "Macar Kaynaklarına Göre Gyula Andrassy ve Osmanlı-Macar İlişkileri (1875-1878)", s. 57.

yılından önce İmparator Fransuva Jozsef'e bile tahsis etmediği konağında misafirleri adına ziyafet vermiş olmasıydı.⁵³⁰

28 Nisan gecesini Szeged'te geçiren heyet, ertesi gün şehirde arabalarla gezinti yaparak okul, kütüphane ve kiliseleri ziyaret etmiştir.⁵³¹ Mehmet Tevfik, Heyet için yemek verilen otelin salonunun duvarında, II. Abdülhamid'in Macaristan'a iade etmiş olduğu Korvinaların, Kanuni Sultan Süleyman tarafından Buda Kütüphanesi'nden ganimet olarak İstanbul'a götürüldüğü döneme ait Kral Mátyás'ın yağlı boya resminin asılı olduğuna dikkat çekmiştir.⁵³²

Szeged'ten ayrılış vakti geldiği sırada yapılan vedalaşma yemeğindeki konuşmalarda dostluk, kardeşlik, barış kavramları sıkça dile getirilmiştir. Marşlar, türküler söylenmiş, “*çok yaşa*” nidaları arasında heyet uğurlanmıştır.⁵³³ Daha sonra Kecskemét ve Czepléd'e uğrayan heyet aynı coşkun gösterilerle karşılanmış ve Budapeşte'ye doğru yollarına devam etmişlerdir.⁵³⁴

29 Nisan Pazar günü saat onda bütün Budapeşte halkı Şeyh Süleyman Efendi Heyeti'ni karşılamak için sokakları hınca hınç doldurmuştu. İstasyondan heyetin konaklaması için tahsis edilen “*Hungária*” oteline kadar olan caddede yüz bin kişi olduğu tahmin edilen kalabalık iki sıra halinde dizilmişti. Üniversite öğrencilerinin ve hükümetin heyetleri, diğer Macar şehirlerinden gelen heyetler ve gazete muhabirleri gelecek olan heyeti karşılamak amacıyla istasyonda hazır bulunuyordu. Heyeti taşıyan tren istasyona gelince, heyecanlı kalabalığın, heyet üyelerini gördüğü andan itibaren muhteşem bir coşku içerisinde “*çok yaşa*” (*éljen éljen*) nidalarını bir alkış tufanı takip etmiştir.⁵³⁵

Heyeti ilk olarak vatandaşlar adına Arisztid Mátyus selamlamıştır. Mátyus'un konuşmasına Şeyh Süleyman Efendi, Macar sınırından itibaren gördükleri yoğun ve candan ilgiyi vurgulayarak, Türk-Macar dostluğunun daha uzun süre yaşamasını dileyip teşekkürlerini bildirmiştir. Daha sonra gençlik komitesi adına Teknik Üniversitesi öğrencisi Sámuel Tankó, Şeyh Süleyman Efendi Heyeti'ni Türkçe olarak selam-

⁵³⁰ BOA, İ. HR. (İrade Hariciye), Dos. 273, no. 16579.

⁵³¹ Öztürk, s. 53.

⁵³² Tevfik, s. 54.

⁵³³ Öztürk, s. 53.

⁵³⁴ Szalay, s. 15.

⁵³⁵ BOA, HR. TO. Dos. 331 no. 29.

lamıştır. Konuşmaların sona ermesi ile Türk ve Macar tarafından “Yaşasın!” haykırışları yükselmiştir. Bu arada Türk ve Macarlar arasında geçecek konuşmalarda tercümanlık görevi “*Pesti Napló*” nun başyazarı Dr. Béla Erödi’ye verilmişti.⁵³⁶

Selamlaşmaların ardından sıra binlerce kalabalığın doldurduğu caddelerden “*Hungária*” Oteline gitmeye gelmişti. Önde atlı birliklerden oluşan bir konvoy, onu hemen arkasından misafirleri çeken atlı arabalar takip etmekteydi. İlk arabada kenarları altınla işlenmiş beyaz sarıkların ortaya çıkardığı esmer tenli yüzleriyle ve kıyafetleri ile ön plana çıkan Şeyh Süleyman Efendi ve Hoca Mehmet Efendi oturmaktaydı. Diğer arabalarda her birinde heyetin birkaç üyesi ve onların yanında ağırlama komitesinin ikişer üyesi bulunmaktaydı. Ancak arabalar, etrafında toplanan kalabalık nedeniyle güçlkle ilerlemekteydi. Otele vardıklarında da müthiş ve muazzam sevinç çığlıkları devam etmiştir.⁵³⁷ Macar halkı onlara sadece otele dek eşlik etmemiş, orada da misafirlerine büyük ilgi göstermiştir. Hatta Türk heyeti kaldıkları otelin balkonuna çıkarak onları buradan tekrar selamlamıştır.⁵³⁸ Otelin kapısı önünde Şeyh Süleyman Efendi, Macaristan’a ziyaretlerinin sebebini açıklayıp, kendilerine gösterilen ilgi için de Macarlara teşekkür etmiştir.⁵³⁹

Şeyh Süleyman Efendi ve heyeti, Budapeşte’de geçirecekleri ikinci güne çeşitli organların ve il delegelerinin ziyaretleri ile başlamıştır. Ülkenin bütün şehirlerinden heyeti selamlayan telgraflar çekilmiş, delegeler tarafından da yurdun civar bölgelerine karşılamanın bütün ayrıntılarını aktardıkları telgraflar gönderilmiştir. Ziyaretlerin ardından öğle yemeğinin yenileceği Erzsébet meydanındaki Köşke gidilmiştir. Berkes orkestrasının eşlik etmiş olduğu ve tamamen özel olan yemekte Türklerden başka yöneticilerin katıldığı toplam kırk kişi bulunmaktaydı. Yemeğin ardından, Borsos Doktor ve Varságh fotoğraf stüdyolarına geçilerek burada fotoğrafları çekilmiştir. (Bkz. Ek:21) Aynı günün akşamında Macar gençleri tarafından “*Hungária*” otelinin avlusunda heyet üyelerinin şerefine bir ziyafet düzenlenmiştir. Aralarında çok sayıda milletvekilinin de bulunduğu üç yüzden fazla katılımcıyı ağırlayan ziyafetin açılış konuşmasını Ev Sahibi Komite’nin başkanı Baron İvor Kaas yapmış, Macar Kralı ve

⁵³⁶ **Vasárnapi Ujság**, 1877 Május 6, 18. szám, s. 281; **BOA, HR. TO.** Dos. 331 no. 29. Lef. 3.

⁵³⁷ **Vasárnapi Ujság**, 1877 Május 6, 18. szám, s. 281; **BOA, HR. TO.** Dos. 331 no. 29. Lef. 2.

⁵³⁸ **BOA, HR. TO.** Dos. 331 no. 29. Lef. 3.

⁵³⁹ Tefvik, s. 61-62.

II. Abdülhamid'e "çok yaşasınlar" dileklerinde bulunmuştur. Béla Erödi Türk milleti ve temsilcileri şerefine kadeh kaldırmıştır. Hüsnü Bey, konuşmasında Macar halkı için, Şemseddin Bey de Macar gençleri için "yaşasın" dileklerinde bulunmuşlardır.⁵⁴⁰ Fransızca konuşma yapan Dániel Irányi, Türk milletinin mutluluğuna kadeh kaldırarak, sözlerine şöyle devam etmiştir:⁵⁴¹

"Normal diplomaside olduğu gibi nasıl olağan ve olağanüstü elçiler varsa, halkın da her zaman açık sözlü ve samimi elçileri vardır. Macar gençleri İstanbul'da Macaristan'ı içten bağlılıkla temsil etmiş ve iki milletin dostluğunu misafirlerimiz yaptıkları iade-i ziyaretle pekiştirmiştir. Kadehimizi aziz dostlarımızın, konuklarımızın sağlığına, Osmanlı Devleti'nin yeniden doğuşuna kaldırıyorum."

Sámuel Tankó ve milletvekili İmre Szalay, Osmanlı ordusuna zafer diledikten sonra, Ragıb Bey Fransızca konuşma yapmış, Reşat Bey ise Macar milletine sonsuz bir yaşam dilemiştir. Gyula Szűcs, Abdülkerim Paşa için, Orbán Balázs Macar-Türk-Leh üçlü ittifakı için kadeh kaldırmıştır. Aladar György iki milletin gelecekte de temaslarını sürdürmesini, birbirinin dillerini öğrenmesini, Türk-Macar dostluğundan yararlanmasını önermiştir. Albay Krivatsy Fransızca konuşmasında Türk silahlı kuvvetlerine zafer dilemiştir. Tamásy Türk konuklarını tekrar ana dillerinde selamlamak için Türkçe öğreneceğini ifade ederken, Cevat Bey Macarca öğreneceğini ve vatanında Macar davasının sözcüsü olacağını vaad etmiştir. Ragıb Bey ve Ternajego, Kossuth'u saygıyla anmışlar, ardından konuklar Halk Tiyatrosu'na gitmek için buradan ayrılmışlardır. Burada Lecogue'un "Kozaki" adlı opereti gösterilmiştir. Tiyatroda da Türk misafirlerin gelmesi üzerine alkış tufanı kopmuş, başrolde oynayan Bayan Soldos doğaçlama söylediği şarkısında softalara "yaşa" diyerek duygularını dile getirmiştir.⁵⁴²

Gezilerine devam eden heyet üyeleri 1 Mayıs'ta ilk olarak Macar Milli Müzesi'ne (*Magyar Nemzeti Múzeum*) ziyarette bulunmuşlardır. Burada Ferenc Pulszky ve Rómer Flóris kendilerini karşılayıp, müzenin çeşitli bölümlerini gezdirmişlerdir.

⁵⁴⁰ **Nemere**, 1877 Május 5, 7. Évfolyam, 36. szám, s.142.

⁵⁴¹ **Vasárnapi Ujság**, 1877 Május 6, 18. szám, s. 282.

⁵⁴² **Nemere**, 1877 Május 5, 36. szám, s.142.

Şeyh Süleyman Efendi yanında getirmiş olduğu Çağatay Şairi Ali Şir Nevaî'nin 1400 sayfadan ve 17 ciltten oluşan eserini Macar Milli Müzesi'ne takdim etmiştir.⁵⁴³

Şeyh Süleyman Efendi Heyeti'nin aynı gün ikinci ziyaret noktası Parlamento binası olmuştur. Burada onları Laszló Kovách karşılamış, misafirlerine Parlamento'nun bazı bölümlerini gezdirmiştir. Daha sonra Kovách, başta Şeyh Süleyman Efendi olmak üzere heyet üyelerini başkanlık kürsüsünün karşısında bulunan balkona geçirmiştir.⁵⁴⁴ Bu sırada Macar milletvekili Mihály Földvály*, II. Abdülhamid tarafından Macar milletine hediye edilmiş olan Korvinalardan dolayı Osmanlı hükümetine ve Padişaha şükranlarını iletme, bunu Parlamento'da yasallaştırmak, alınacak kararı Osmanlı Devleti'ne bildirmek amacıyla yönelik konuşması ile ilgili meclise bir önerge sunmuştur.⁵⁴⁵ Bu önergede şöyle denilmekteydi: “*Macar Parlamentosu haşmetli Türk Sultanı'na bu âlicenaplığı dolayısıyla şükranlarını ifade eder, bu kararı tutanağa geçirir ve hükümeti, Parlamentonun bu kararını haşmetli Türk Sultanı'na iletmele görevlendirir.*”

Önerenin okunmasının ardından Parlamentoda “*yaşasın*” nidaları ve coşkulu alkışlar birbirini izlemiştir.⁵⁴⁶ József Madarász'ın yorumuna göre, öneri ve gerekçe sade, ancak esaslı idi.⁵⁴⁷

Mihály Földvály tekrar söz alarak meclis üyelerine şöyle seslenmiştir.⁵⁴⁸

“*Macaristan'ın değerli hazinesi, şanlı geçmişimizin şerefli hatırası Korvinalar'a, haşmetli Türk Sultanı Abdülhamid Han'ın âlicenap ve nazik lütfkârlığıyla tekrar sahip olduk. Ülkü arkadaşlarım adına da sunmak talihine kavuştuğum bu öne-*

⁵⁴³ Erödi, s. 61.

⁵⁴⁴ **Vasárnapi Ujság**, 1877 Mayıs 6, 18. szám, s. 281.

* Mihály Földvály, 19 Şubat 1824 tarihinde Tass'ta doğmuştur. Eğitimine Aszód şehrinde başlamış ve Peşte'de devam etmiştir. Daha sonra Győri Akademisi'nde felsefe okumuştur. 1846 yılında avukatlık sınavını kazanmış, 1847 yılında Peşte ilçesinde Sulh hâkimi seçilmiştir. 1848'de yine Peşte ilçesinde Tamás liderliğinde Sırp'lara karşı İlçe Ulusal Muhafızlığı'nı yapmıştır. Ortaya çıkan despotizm dolayısıyla köy hayatına çekilerek bir süre orada yaşamıştır. Anayasal hayattan önce baş yargıçlık görevi yapmıştır. 1872'de Keceli ilçesinin milletvekili olarak seçilmiştir. 1878'de Peşte'de kaymakam yardımcısı olmuş, 1884 yılında tekrar bu göreve getirilmiştir. 1881'de Peşte piskoposluk bölgesinin müfettişliğini yapmıştır. (Bkz. József Szinnyeı, “*Földvály Mihály (bernáthfalvi)*”, **Magyar Irók Élete és Munkái**, Magyar Elektronikus Könyvtár (MEK).)

⁵⁴⁵ **BOA, HR. TO.** Dos. 126, no. 58, Lef 1.

⁵⁴⁶ **Vasárnapi Ujság**, 1877 Mayıs 6, 18. szám, s. 281.

⁵⁴⁷ Madarász, s. 476.

⁵⁴⁸ Erödi, s. 62; Madarász, s. 476.

ri, bu asil ve hükümrani davranışla bağlantılıdır. Bunu uzun boylu izah etmeme gerek yok. Zira Meclisimizde buna karşı çıkan olmayacağına güvendiğim gibi, Macar milletinin duygularını sadakatle yansıtan ve kararı verecek olana yaraşan böyle bir öneriyi onaylamakta sayın milletvekili arkadaşlarımın bir an bile tereddüt edeceklerini sanmıyorum ve bunu düşünemiyorum bile. Başka koşullarda milletimiz belki bir heyet aracılığıyla minnet duygularımızı ifade ederdi, ya da Meclisin birçok defa yaptığı gibi bu asil davranışı yasalaştırırdı. Bu defa ben ve ülkü arkadaşlarım Sayın Meclis üyelerinden sadece haşmetli Sultan II. Abdülhamid'in bu âlicenaplığı üzerine milletimizin temsilcilerinin minnet duygularını tutanaklara geçirip ebedileştirmeyi ve bunu asil Hükümdara iletmesi için hükümete talimat vermeyi kararlaştırmak lütfunda bulunmalarını rica ediyoruz. Bunu bize en içten şükran duygularımız emrediyor ve bu duyguların benliğimizi sarmaması mümkün değildir. Sayın Meclis üyelerinden bu önerimin görüşülmesini kabul etmek lütfunda bulunmalarını rica ediyorum.”

Földvály'nin konuşmasının ardından Mecliste uzun süren tezahüratlar yapılmıştır.⁵⁴⁹ O sırada Korvinalar ile ilgili konuşmaları dikkatle dinleyen Şeyh Süleyman Efendi ve heyetin diğer üyeleri de alkışlamaktan kendilerini alamamışlardır.⁵⁵⁰

Meclis Başkanı Kálmán Ghyczy'nin, meclis üyelerine, “*gerekçesi açıklanan karar önerisini görüşmelere esas olarak oybirliği ile kabul edeceğinizi sanıyorum. Lütfen hemen görüşme zamanı hakkında beyanda bulunun*” sözlerinin ardından Başbakan Kálmán Tisza söz alarak şöyle konuşmuştur: “*Parlamentumuzda bunun emsali olduğuna göre ve sayın milletvekili de önerisinde teşekkür ifadesinin yabancı devletlerle temaslarda uygulanan yoldan, yani hükümet yoluyla iletilmesini istediği için, sanırım sunulan öneri hükümetten de böyle bir istekte bulunuyor. Hükümet bunu zaten kendiliğinden yapardı. En basiti, hemen ayağa kalkarak karar tasarısını kabul etmek olur.*”

Tisza'nın konuşmasının ardından Meclis Başkanı tarafından karar tasarısını kabul edenlerin ayağa kalkmasını istemesi üzerine Mecliste bulunan bütün üyeler

⁵⁴⁹ Madarász, s. 476.

⁵⁵⁰ BOA, HR. TO., Dos. 126, no. 58, Lef. 4.

aynı anda ayağa kalkmıştır. Bunun üzerine karar tasarısının kabul edilmiş olduğu da Meclis Başkanınca ifade edilmiştir.⁵⁵¹(Bkz. Ek:22)

Şeyh Süleyman Efendi'nin ayağa kalkarak alkışlaması üzerine Meclis Başkanı ve milletvekillerce “*Çok yaşa Sultan Abdülhamid*” nidaları atılmıştır. Mehmet Tevfik'e göre Meclis, böyle bir nümayiş görmemişti. O'na göre II. Abdülhamid tarafından Mustafa Tahir Bey aracılığıyla Korvinaların Macaristan'a geri iade edilmesi Macarları oldukça memnun etmişti. Ardından Macar gençlerinin İstanbul'a ziyaretlerine karşılık vermek amacıyla Şeyh Süleyman Efendi Heyeti'ni Macaristan'a göndermesi, II. Abdülhamid'in Macarlara yakınlaşmasında başarılı bir tutum olmuştur.⁵⁵² Öte yandan Macarlar, gelen Şeyh Süleyman Efendi Heyeti vesilesiyle Parlamentoda Türk milletine yönelik sempatilerini özellikle II. Abdülhamid'e olan minnettarlığı Macar halkı ve hükümeti tarafından törenle ifade edebilme fırsatı yakalamıştı. Ayrıca II. Abdülhamid'e Korvinalar dolayısıyla teşekkür edilmesinin yasallaştırılması Macar halkına rahat bir nefes aldirmişti.⁵⁵³

Parlamentodan sonra Teknik Üniversite'yi ziyaret eden heyeti Rektör Stoczek karşılayarak, onlara okul araçlarını ve makineleri göstermiştir.⁵⁵⁴ Daha sonra Bilimler Üniversitesi'ne geçilmiş, Rektör Laubheimer ile Hukuk Fakültesi Dekanı Aladár Schnierer ve Edebiyat Fakültesi Dekanı Árpád Kerékgyártó şeref salonunda misafirleri ağırlamıştır. Rektör Laubheimer, Korvinalar'ın hediye edilmesinden dolayı teşekkürlerini ifade etmiş, II. Abdülhamid'in bu davranışının Macar milletince hiçbir zaman unutulmayacağını vurgulamıştır. Rektör Bey'in konuşmasının ardından Hukuk öğretmeni Hoca Mehmet Efendi candan kabule teşekkür ederek, Türk-Macar dostluğunu güçlendiren tören kılıcının gönderilmesi amacıyla ilk hareketin başlamış olduğu bu yerde Macar gençliğine hitap edebilmekten duyduğu memnuniyeti dile getirmiştir. Konuşmaların ardından heyete Üniversitenin Kütüphanesi gezdirilmiş, buradan Kimya Enstitüsü'ne gidilmiştir. Kimyager Károly Than onları karşılayıp

⁵⁵¹ **Vasárnapi Ujság**, 1877 Május 6, 18. szám, s. 281.

⁵⁵² Tefvik, s. 14.

⁵⁵³ Madarász, s. 476.

⁵⁵⁴ **Vasárnapi Ujság**, 1877 Május 6, 18. szám, s. 281.

Enstitüyü gezdirmiştir. Heyet üyeleri yer altındaki elektrik santralini de gezdikten sonra dinlenmek için otele geçmiştir.⁵⁵⁵

Öğleden sonra saat ikide Hungária Oteli'nin büyük salonunda vatandaşlar tarafından heyetin şerefine ziyafet düzenlenmiştir. Ziyafette Başkent'in yetkililerinden Belediye Başkanı Károly Kamermayer, Belediye Başkan Yardımcısı Gerlóczy, Pál Királyi, János Szabó Gelléri, Kálmán Tóth hazır bulunmuştur. Yemekte Macaristan Hükümeti ve II. Abdülhamid selamlanmış, Pál Királyi kadehini misafirler için kaldırarak etkili bir konuşma yapmıştır. Mehmet Efendi, Türklerin amansız düşmanı Rusya'dan söz ederek, halk özgürlüğü adı altında savaş başlatmış olduğunu, hatta Polonya'yı Kızıldeniz'de boğup, Kafkasya'da Müslümanlara karşı en korkunç zulümlerini gerçekleştirmiş olduğundan bahsetmiştir. Daha sonra Hoca Mehmet Efendi, Sultan II. Abdülhamid'ten ve meşrutiyetten bahseden konuşmasını yapmıştır.⁵⁵⁶ Ardından Jókai Mór'un Türkler hakkındaki sözleri ve iyi dilekleri coşkunun bir alkış tufanına sebep olmuştur.⁵⁵⁷ Ziyafet esnasında Macaristan'ın kırsal bölgelerinden heyet için gelen telgrafların sesli bir şekilde okunması da ihmal edilmemiştir. Ziyafetin ardından çok sayıda Macar milletvekili Şeyh Süleyman Efendi'yi selamlamıştır.⁵⁵⁸

1 Mayıs akşamında Ulus Tiyatrosu'nu ziyaret eden heyet "*Hamlet*" in dördüncü perdesi ve "*Alvajáró*" adlı opera parçasını dinlemiş, "*Coppelia*" adlı baleyi izlemiştir. Burada da heyete karşı yoğun ilgi gösterilmiştir.⁵⁵⁹

Şeyh Süleyman Efendi Heyeti'nin Budapeşte'de bulunduğu dördüncü gün olan 2 Mayıs 1877 tarihindeki gezi programlarına bakıldığında ziyaretin odak noktasının Buda olduğu görülmektedir. Buda'da Tersane, Margit Adası ve Gül Baba Türbesi ziyaret edilen yerler arasındadır. Ancak bu ziyaretlerden önce Şeyh Süleyman Efendi, Fazıl Efendi ve Şemseddin Bey, Belediye Başkanı Károly Ráth'a saygı ziyaretinde bulunmak üzere Belediye Sarayı'na gitmişlerdir. Belediye Başkan Yardımcısı Gerlóczy'yi de ziyaret ettikten sonra eski Belediye binasında Károly Kamermayer'e de saygı ziyaretinde bulunmuşlardır. Hüsnü Bey ve Ragıb Bey daha sonra Bağımsız-

⁵⁵⁵ Erödi, s. 63.

⁵⁵⁶ **Vasárnapi Ujság**, 1877 Május 6, 18. szám, s. 281.

⁵⁵⁷ Çolak, "*Macar Kaynaklarına Göre Gyula Andrássy ve Osmanlı-Macar İlişkileri (1875-1878)*", s. 57.

⁵⁵⁸ **Vasárnapi Ujság**, 1877 Május 6, 18. szám, s. 282.

⁵⁵⁹ **Vasárnapi Ujság**, 1877 Május 6, s. 282.

lar Gurubu Başkanı Lajos Mocsáry ile Bağımsız Liberal Parti Başkanı Mihály Földváry'yi ziyaret etmişlerdir. Başbakan Kálmán Tisza'ya da kartvizitlerini bırakarak ertesi gün kendisini ziyaret etmek istediklerini belirtmişlerdir. Üyelerin birkaçı da Vámbéry'e ziyarette bulunmuştur. Saygı ziyaretlerinin ardından heyet “*Kral Mátyás*” adlı gemi ile Óbuda Tersanesi'ni gezmiştir. Müdür Hetting ve İtfaiye komutanı Károly Nagy sıraya dizilen itfaiyecilerle heyeti karşılamışlardır. Heyet tersanede onarımı yapılan “*Petöfi*” adlı gemi ile “*Christophoro Fortunato*” adlı geminin suya indirilişini izleme fırsatını elde etmiştir. Tersanenin atölyesi gezildikten sonra Margit Adası'na gidilmiş, ardından Osmanlı hâkimiyeti döneminden birçok hatırayı barındıran Császár Ilıcası'na geçilmiştir. Bu ziyaretin sona ermesi ile heyet merakla beledikleri Gül Baba Türbesi'ne doğru yola koyulmuştur.⁵⁶⁰ Yaya olarak geldikleri türbede Şeyh Süleyman Efendi yanında getirmiş olduğu birinde “*Maşallah*”, diğerinde ayetin bulunduğu iki tabelayı türbenin duvarına asmış, el işiyle dokunmuş değerli bir halıyı da masaya sererek, ziyaret defterine şu beyti yazmıştır.⁵⁶¹

“*Hudâ yâ ittifak üzre olanlar mülkin âbâd et,
Macarla millet-i Osmâniyânı dem be dem şâd et.*”

Heyet aynı günün akşamında jimnastik salonunu ziyaret ederek Macar jimnastikçilerinin gösterisini izlemiştir. İzleyici sayısının oldukça fazla olduğu salonda Rác Pali orkestrası çaldığı parçalarla gösteriye eşlik etmiştir. Heyet ilgi ile izlediği gösterilerin akşamında yazarların ve sanatçıların çay partisine katılmıştır.⁵⁶²

3 Mayıs'ta da heyet üyeleri için Budapeşte'deki geziler tüm hızıyla devam etmekteydi. Şeyh Süleyman Efendi ve Hüsnü Bey, Meclis Başkanını ziyaret ederek Kálmán Ghyczy ve Somssich Pál ile görüşmüşlerdir. Öğleden önce ziyaret ettikleri Akademi'de Pulszky, Ármin Vámbéry, Fráknoi tarafından karşılanmışlardır. Vámbéry kütüphaneyi ve orada bulunan Türkçe eserleri göstermiş, Şeyh Süleyman Efendi ise ziyaretçi defterine Türkçe bir Rubai ile Farsça bir beyit yazmıştır.⁵⁶³ Aka-

⁵⁶⁰ **Vasárnapi Ujság**, 1877 Május 6, 18. szám, s. 282.

⁵⁶¹ Erödi, s. 71.

⁵⁶² **Vasárnapi Ujság**, 1877 Május 6, 18. szám, s. 282.

⁵⁶³ Şeyh Süleyman Efendi'nin Akademi'de ziyaretçi defterine yazmış olduğu şiirini Vasárnapi Ujság gazetesi tarafından Macarca olarak şöyle yazılmıştır: Şiir şu şekildedir:

demiden çıkan heyet üyeleri bu kez ayrı ayrı ziyaretlerini sürdürmüşlerdir. Heyetten altı kişi Krallık Sarayı'na gezmeye giderken Hüsnü Bey ve Mehmet Efendi Béla Erödi ile Strobl, Baris ve Kollerich'in Tarım Makineleri Fabrikasına gitmişlerdir. Çünkü Hüsnü Bey sadece Macaristan'a ziyarette bulunmak istememiş, aynı zamanda Macaristan'ın fabrikalarını, tarımını ve ekonomisini de görmeyi amaçlamıştır. Otele döndüklerinde ise Şeyh Süleyman Efendi kendilerini ziyarete gelen İbranî Haham tarafından gönderilen heyeti kabul etmiştir. Miksa Weinstein'in eski İbranîce dilinde yaptığı konuşmayı Dr. Samu Deutsch Türkçeye çevirmiştir.⁵⁶⁴

Heyeti ziyarete gelen Jozefin Bakos adlı bir bayan, milletvekili Hüsnü Bey'e güzel bir defne çelengi vererek Korvinaların hediye edilmesinin anısına, Sultan II. Abdülhamid'e takdim etmesi için ricada bulunmuştur. Çelengin üzerine Türk ve Macar bayraklarını temsil eden birkaç metre kurdele sarılmıştı. Kurdelenin birinde "*Korvina'ların iade edilmesi hatırasına Haşmetli Türk Sultanı Abdülhamid Han'a*" yazılmıştı. Türk Bayrağını temsil eden kurdelenin üzerinde ise "*Jozefin Bakos. 1877*" yazmaktaydı. Bu çelenk için Hüsnü Bey, II. Abdülhamid adına teşekkürlerini ifade etmiştir.⁵⁶⁵

Öğleden sonra arabalarla Városliget parkına ve hayvanat bahçesine giden heyet, oradan Páva adasında Kadın Eğitim Derneği'nin düzenlemiş olduğu kermese katılmıştır. Kermeste, Békes-Csaba'lı yaşlı bir kadın Türklerin yanına gelmiş ve parmağındaki yüzüğü çıkartarak şöyle demiştir: "*Yoksul bir kimseyim, fakat yaralı Türklerin yardımına benim de bir katkı olsun, alın bu yüzüğü ve orada bu amaçla bunu kabul edenlere verin.*" Bu durum Türkleri ve Macarları oldukça etkilemiştir.⁵⁶⁶ Duygu dolu anların ardından kadınların düzenlemiş olduğu kermesin danslı eğlencesi havanın kapalı olmasından dolayı Hungária otelinin salonunda devam etmiştir. Ancak danslı eğlence başlamadan önce heyetten sekiz kişi Milli Gazino'da düzenlenen

"*Oh ég, szövetségeseink hazáját virítsd fel!
Magyar és ozmán nemzetit mindig virítsd fel!
Határát túllépni merészlő ellenségnek soha
ne adj hatalmat!
A berontott muszkát bárhol tipord le!"*

(Bkz. **Vasárnapi Ujság**, 1877 Május 6, 18. szám, s. 282.)

⁵⁶⁴ Erödi, s. 75.

⁵⁶⁵ Erödi,**a.g.e.**, s. 75.

⁵⁶⁶ Erödi,**a.g.e.**, s. 76.

"*Allah'ım müttefikimizin vatanını mübarek kıl!
Macar ve Osmanlı milletini her daim şerefli kıl!
Düşmana sınırı aşma gücünü verme!
Saldırgan Moskof'u her nerede olursa olsun ez.!"*

akşam yemeğine katılmıştır. Orada misafirleri Ferenc Pulszky ve Rohonczy Fransızca, Vámbéry ise Türkçe olarak selamlamıştır.⁵⁶⁷

4 Mayıs heyetin Budapeşte'deki son günü idi. Bereketli ve eğlenceli geçen haftanın sonuna yaklaşılması dolayısıyla yorulan heyet üyelerinin bazıları otelde dinlenirken, yorulmayan bazı heyet üyeleri Budapeşte turuna devam etmiştir. İlk olarak üniversite gençlik delegelerini, mühendis ve mimarların dernek delegelerinin saygı ziyaretlerini kabul etmişlerdir. Delegeler tarafından heyete “*Mekteb-i Sultani*” Kütüphanesi'ne verilmek üzere dernek yayınları takdim edilmiştir. Heyet bu kabuldən sonra “*Athenaeum*” matbaasına ziyarette bulunmuş, muhasebeci Schröpfer onları Fransızca selamlamıştır. Bu ziyaretlerde heyetin bütün üyeleri bulunmamakla beraber Hoca Mehmet Efendi, gazeteci Mehmet Tevfik Efendi ve heyetin birkaç genç üyesi gezilere devam etmiştir. İlk olarak Fen Lisesi gezilmiş, Heyet üyelerinin bir kısmı da buradan ayrılmış, sadece üç kişi ziyaretlerini sürdürmüş olup, ilk durak Çocuk Yuvası olmuştur. Bu yuvada 3-6 yaş arasındaki yetim çocuklar kalmaktaydı. Daha sonra heyeti derinden etkileyen Âmâ Okulu'nu ziyaret etmişlerdir. Okul Müdürü Izidor Mihályik misafirlere okulu gezdirirken âmâlar çalgı çalmakta, şarkı söylemekte, yazmakta, okumakta, kızlar ise el işi yapmaktaydılar. Kısacası normal insanların gördüğü eğitimi görmekteydiler. Son olarak ana cadde üzerindeki Devlet Öğretmen Okulu'nu ziyaret etmişlerdir. Daha sonra heyet “*Avrupa*” otelinde Milletvekillerinin düzenlemiş olduğu ve parti farkı gözetilmeksizin bütün parlamento üyelerinin hazır bulunduğu bir ziyafete katılmıştır.⁵⁶⁸

Öğleden sonra saat altıda Hungária otelinde 1848/1849 Macar Askeri Heyeti Türk misafirlere saygı ziyaretinde bulunmuştur. Akşam Halk Tiyatrosu'na gidilmiş, “*Csikós*” adlı halk oyunu izlenmiştir. Saat dokuzda onlar için düzenlenen fener alanına katılmışlardır. Programa göre Széna meydanından hareket edilecek ve Avrupa Oteli'nin önüne kadar devam edecekti.⁵⁶⁹ Otelin önüne gelindiğinde heyet üyeleri otelin balkonundan Buda ve Peşte yakasında kırmızı yeşil renklerde parıldayan havai fişek gösterilerini seyrederken, gençlik adına Gyula Szücs konuşma yapmıştır. Ko-

⁵⁶⁷ *Vasárnapi Ujság*, 1877 Május 6, 18. szám, s. 282.

⁵⁶⁸ Erödi, s. 78-83.

⁵⁶⁹ *Vasárnapi Ujság*, 1877 Május 6, 18. szám, s. 282

nuşmasında II. Abdülhamid'in Macar Milletine hediye etmiş olduğu Korvinalardan duyulan memnuniyete değinmiştir. Bununla ilgili olarak Türklere şöyle seslenmiştir: “*Haşmetli hükümdarınıza olağanüstü bağışlardan dolayı, Korvinalar için, milletimizin duyduğu minnettarlığı, memnuniyeti iletin.*” sözlerinin ardından uzunca bir süre “*yaşasın!*” tezahürleri yapılmıştır.⁵⁷⁰

Szücs'ün konuşmasını II. Abdülhamid hakkında övgü ile bahseden Ottó Hermann'ın konuşması takip etmiştir. Hermann'dan sonra sözü Hüsnü Bey, ardından Ragıb Bey almıştır. Onların Türk-Macar dostluğundan dem vuran konuşmalarından sonra Türklerin “*Yaşasın Macar! Yaşasın Macar milleti!*” diye ifade ettikleri sevinç çığlıkları yükselmiştir. Son olarak Şeyh Süleyman Efendi Arapça, Türkçe, Farsça ve Çağatay dilinde konuşma yapmıştır. Şeyh, yaşanan bu günlerin Türk tarihinin belleğinde unutulmadan kalacağını vurgulamıştır. Sözlerini her iki ulus arasındaki dostluğun sürekli kalması için dua edeceğini belirterek bitirmiştir. Gece bu sohbetlerle sona ermiş, heyet üyeleri kalabalık dolayısıyla arka kapıdan Hungária oteline doğru yola koyulmuşlardır.⁵⁷¹

Her yerde muhteşem bir şekilde karşılanan Şeyh Süleyman Efendi Heyeti'nin Budapeşte'den ayrılma zamanı 5 Mayıs sabahı idi. Güzergâhları sabah saat yedide güney demiryolu istasyonundan Trieste'ye doğru, oradan da İstanbul'a idi.⁵⁷² Şeyh Süleyman Efendi Heyeti'ne dönüş sırasında Budapeşte'den sınıra kadar olan güzergâhlarda da yoğun ilgi gösterilmiştir.⁵⁷³

Családi Kör gazetesi 13 Mayıs 1877 tarihindeki “*Türk misafirlerimiz*” başlığını taşıyan haberinde, Şeyh Süleyman Efendi Heyeti'nin Venedik'ten Pazartesi akşamı göndermiş olduğu telgrafa yer vermiştir. Heyet tarafından gönderilen telgrafta şöyle denilmekte idi:⁵⁷⁴

“*Sevgili Kardeşlerimiz! Sağ salim buraya geldik. Sevgili kardeşlerimizden uzakta olduğumuzdan dolayı üzgünüz. Yanımızda getirdiğimiz sevgi her zaman kalbimizde kalacak, şükranımız ise ebedi olacak. Sevgili Macaristan'ın sınırlarından*

⁵⁷⁰ Nemere, 1877 Május 9, 7. Évfolyam, 37. szám, s. 146.

⁵⁷¹ Erödi, s. 88-90.

⁵⁷² Vasárnapi Ujság, 1877 Május 6, 18. szám, s. 282

⁵⁷³ Erödi, s. 112-116.

⁵⁷⁴ Családi Kör, 1877 Május 13, XVIII. Évfolyam, 19. szám, s. 452.

yaşlı gözlerle ayrıldık. Orada kalplerimizi ve sevgimizi bıraktık. Eminiz ki kıymetli kabul ettiğiniz kalplerimizi ülkenizde koruyacaksınız. Elveda sevgili kardeşler! Her zaman sevginizi hatırlayacağız. Çok yakında görüşmek üzere. Yaşayın! Yaşayın! Yaşayın!”

Çaylak Tefik'e göre “Şeyh Süleyman Efendi Heyeti İstanbul'a geldiğinde de coşkulu bir şekilde karşılanmıştır. Sultan Ahmed Meydanı'nda ise Macaristan'da yaşadıklarını, Macarlarca nasıl hürmetle karşılandıklarını Türkçe ve Fransızca olarak anlatmışlardır. Bütün bu konuşmalar kendilerini dinleyenleri duygulandırmış, gözyaşlarına boğmuştur”.⁵⁷⁵

Heyetin başkanı Şeyh Süleyman Efendi, Macaristan dönüşü II. Abdülhamid'i ziyaret etmiştir. Bu konuda Családi Kör, 23. sayısında Basiret gazetesinden aldığı haberi paylaşmaktadır. Buna göre, Dolmabahçe Sarayı'nda II. Abdülhamid tarafından Şeyh Süleyman Efendi'nin kabul edildiği, kabul esnasında II. Abdülhamid'in Şeyhten Macaristan'da geçen günler hakkında bilgi almış olduğu belirtilmiştir. Ayrıca II. Abdülhamid, Budapeşte'de heyetin çekilmiş olduğu toplu fotoğrafı nezaketle kabul etmiştir. Şeyh Süleyman Efendi'nin II. Abdülhamid'i ziyareti iki buçuk saat sürdüğü, büyük bir kalabalığın Dolmabahçe Sarayı'na akın ettiği ve sarayın önünde “Çok Yaşasın Macar kardeşler” haykırışlarının duyulduğu da ifade edilmiştir.⁵⁷⁶

III. III. II. Macar Kamuoyunda 93 Harbi ve Gelişen Türk-Macar İlişkileri

II. Abdülhamid, Osmanlı Devleti'nin Macar halkı ve hükümeti ile olan ilişkilerini sıcak tutmaya gayret göstermiş, onun bu çabası Macar kamuoyu tarafından karşılıksız bırakılmamıştır.⁵⁷⁷ Özellikle II. Abdülhamid'in, Macar halkının en sevdiği kral olan ve öldüğü zaman halkın “dünyada adalet kalmadı” dediği Kral Mátyás'ın zamanında zenginliği ile ün kazanmış kütüphanesine ait olan⁵⁷⁸ ve Türk-Macar savaşları sırasında Türklerin eline geçen Macaristan'ın ulusal hazinesi, değerli 35 Korvina-

⁵⁷⁵ Tefik, s. 82.

⁵⁷⁶ Családi Kör, 1877 Junius 10, XVIII. Évfolyam, 23. szám, s. 532.

⁵⁷⁷“Sultan II. Abdülhamid Dönemi (1876-1909)”, **Türk-Macar Tarihi İlişkilerinden Kesitler**, Milli Saraylar Daire Başkanlığı, Haz.: T. Cengiz Göncü, İstanbul 2009, s. 231.

⁵⁷⁸Melek Çolak, **1956 Macar İhtilali ve Türkiye**, Nehir Yayınları, İstanbul 2009, s. 115; Edit Tasnadi, “Macar Kralı Mátyás ile Nasreddin Hoca”, **Türk Kültürü**, S: 370, yıl: XXXII, s. 120.

yı, Macaristan'a geri vermekle yaptığı dostça jest, Macar halkı tarafından, ifade edildiği üzere büyük bir sevgiyle karşılanmıştı. Bu gayet önemli kültürel ve siyasi adım, iki halkın birbirine karşı duyduğu hisleri derinleştirmiş, iki ülke arasındaki münasebetlerin dostluk temeline dayanan yeni şeklini daha şuurlu bir hale getirmiştir.⁵⁷⁹

Korvinaların gelişi ve yeni bir heyetin Macaristan ziyareti her an çıkmaya hazır Osmanlı-Rus Savaşı'nın (1877-1878) arifesinde gerçekleşmişti. Korvinalara tekrar sahip olmanın mutluluğunu yaşayan Macar kamuoyu, Macarların düşmanı Rusya'ya karşı Türk ordusunu desteklemiş, Türklere karşı sempaticilerini daha coşkulu bir şekilde göstermiştir.

Osmanlı-Rus Savaşı başladığı zaman Avusturya Hükümeti Türklere destek vermemiş, tarafsızlığın korunması amacıyla elinden geleni yapmıştır. Buna göre, Mustafa Tahir Bey Heyeti'nin Korvinalarla birlikte Budapeşte'ye gitmesine izin vermemiş, Korvinaların ardından Macaristan'a seyahat etmek isteyen Şeyh Süleyman Efendi Heyeti'ni de engelleme girişiminde bulunmuştu. Aynı zamanda Osmanlı-Rus Savaşı sırasında Osmanlı'nın, ordusu için Macaristan'dan satın aldığı hayvanların gönderilmesi Avusturya tarafından engellenmiştir. Öte yandan Macarlar tarafından Macaristan'da Osmanlılara karşı dostluk tezahüratı sergilenmiştir.⁵⁸⁰ Rusya aleyhine bir tutum sergileyen Macar halkı, Macaristan'ın her yerini Osmanlı bayrakları ile donatarak, sokaklarında, okullarında, Millet Meclisi'nde Sultan Abdülhamid Han'dan yana dostluk duygularını göstermiştir. Kont Gyula Andrassy'nin Osmanlı-Rus Savaşı'nda tarafsızlığı koruma politikası ise Rus karşıtı Macarların tepkisine neden olmuştur.⁵⁸¹ Ayrıca Macarlar, Ruslara karşı Türk ordusunda mücadele etmek amacıyla gönüllü birlikler oluşturarak savaşa gitmek istemişlerdir.⁵⁸²

Bu savaşta Ruslara karşı Türklerin vermiş olduğu mücadeleleri yakından izleyen Vasárnapi Ujság, olayları kamuoyu ile paylaşmıştır. Bununla ilgili olarak 6 Mayıs 1877 tarihli "*A török főváros a háború kezdetén*" (*Savaşın Başlangıcında Türk Başkenti*) başlığını taşıyan yazısında Osmanlı ile Rusya arasında Tuna cephesinde başlayan savaşın İstanbul halkı arasında yarattığı ruh halini aktarmıştır. Buna göre,

⁵⁷⁹Hazai, s. 23.

⁵⁸⁰Gökbilgin, s. 179-180.

⁵⁸¹Namal, s. 79.

⁵⁸²Madarász, s. 485.

duvarlarda II. Abdülhamid tarafından asılan bildirilerin halkın her kesiminden gelen guruplarca dikkatlice okunduğu, okunanların ağızdan ağza dolaşmakta olduğu, kahvehanelerin ise siyasetle meşgul olan ve savaşın gelişmelerini ölçüp biçen guruplarla dolup taşıdığı ifade edilmiştir. Arkasından gazete, “Zavallı Türkler! Huzur kalmadı. Osmanlı Devleti var olduğundan beri böyle bir tehlike ile karşılaşmamıştı” yorumunu yapmıştır.⁵⁸³

Savaşın etkisi Mayıs ayında toplanan Parlamento’da da hissedilmiştir. Pál Somssich, “Macaristan’ın çıkarlarının korunması gerektiğini” ifade ederek Rus yayılmacılığına karşı çıkmıştır. 16 Mayıs’ta meclise oturum dağılmadan önce tekrar bir endişe hâkim olmuştur. Hükümet mümkün olduğu kadar uzak dursa da, Macar ulusu Rus yayılması sırasında oldukça fazla kayıp yaşamıştı. Bu nedenle milli hassasiyeti belirtmek önemliydi. Ancak ne olursa olsun Macar ulusu Rusya’ya yardım edenleri damgalayacaktı.⁵⁸⁴

Osman Paşa yönetiminde Türk ordusu Temmuz ayında Plevne’yi Ruslara karşı başarılı bir şekilde savunmuştur.⁵⁸⁵ Savaşın seyrini takip eden Vasárnapi Ujság 5 Ağustos 1877 tarihli haberinde Osman Paşa’nın Temmuz ayındaki savunması hakkında bilgi vermiş ve şöyle yazmıştır.⁵⁸⁶

“19 Temmuzdan itibaren Plevne çevresinde devam eden Osmanlı-Rus Savaşı, ayın 20-21’inde kanlı mücadelelere sahne olmuştur. Türk Ordusu Kumandanı Osman Paşa 70.000 kişiden oluşan Rusya’ya karşı savaşımıştır. 30-31 Temmuz’da ise Plevne’deki Osman Paşa yönetimindeki Türk ordusunun başarısı tüm Avrupa diplomasisini şaşkınlığa uğratmıştır. Çünkü hiç kimse “Hasta Adam” dan böyle bir performans beklemiyordu. Rus Çarı adeta “Melankolik bir duruma düştü.” Sultan II. Abdülhamid Osman Paşa’ya Plevne başarısından dolayı teşekkürlerini bildiren telgraf göndermiştir.”

Plevne’de Türklerin zafer elde ettiği haberi Budapeşte’de duyulur duyulmaz Macar halkını büyük bir heyecan kaplamıştı. Vasárnapi Ujsag, “A főváros ki-

⁵⁸³ Vasárnapi Ujság, 1877 Május 6, 18. szám, s. 283.

⁵⁸⁴ Madarász, s. 482.

⁵⁸⁵ Çolak, “Macar Kaynaklarına Göre Gyula Andrássy ve Osmanlı-Macar İlişkileri (1875-1878)”, s. 58.

⁵⁸⁶ Vasárnapi Ujság, 1877 Augusztus 5, 24. Évfolyam, 31. szám, s. 493.

világítás a plevnai győzelem ünnepe.” (*Plevne Zaferinin Kutlaması İçin Başkent'in Işıklandırılması*) başlığını taşıyan yazısında Osman Paşa'nın Ruslara karşı Plevne'yi savunmasının şerefine Budapeşte'deki gelişmeleri aktarmıştır. Buna göre, sokak köşeleri, pencereler olmak üzere bütün şehir aydınlatılmıştı. Bütün bunlar hiçbir hazırlık yapılmaksızın gerçekleşmişti. Özgürlük Kahvesi binasına üzerinde, “*Wir gratuliren, die Eussen sind vernichtet!*” (*Tebrikler! Ruslar yok edildi*) yazılmış siyah bir bayrak asılmış, sokaklarda dalgalanan kalabalık, Osman Paşa ve Türk milleti için tezahürat yapmıştır. Kalabalığa yaklaşık 30 bayrak ile Üniversite gençleri de katılmıştı. Çok sayıda kalabalık saat yedi buçuk civarında sokağa dökülerek Budapeşte'nin bütün sokaklarında yürüyüş gerçekleştirmişti. Otuz binden fazla insan seli sokakları doldurmuştur. Plevne zaferi için her yer uzunca bir süre aydınlık kalmış, ışıklar bir an için kapatılmamış, mumlar söndürülmemişti. Başkentteki bu sevinç Macaristan'ın diğer şehirlerinden gelen ve düzenlenen fener alayından, eğlencelerden bahsedilen telgraflarla daha da artmıştır. Türk ordusunun başarısı Macar milletinin en içten gelen duygularla sevinmesini sağlamıştı.⁵⁸⁷ Macar şairlerinden János Arany'nin 21 Eylül'de Türklerin Plevne'deki zaferini kutlamak için kaleme aldığı⁵⁸⁸ “*Plevne*” adlı şiiri bu duyguları ve bu coşkuyu yansıtmaktadır. Şöyle ki:⁵⁸⁹

*“İleri, ileri, zafere doğru!
Bu büyük savaş gümbürtüsünden
Daha ulu, daha güçlü ses veren
Bir kopuz bulunur mu?
Dün tüm Avrupa'yı titreten kılıç
Bugün bu kıtanın baş derdi devden
Kurtaracaktır onu.
Budunların erkinliği adına
Elinde tuttuğu şanlı bayrağa...
En büyük şeref dileği inan
Dökülür Macar dudaklarından.”*

Orosháza halkı, Plevne'nin kahraman savunucusu Osman Paşa'ya Budapeşteli kuyumcu Adolf Laky tarafından yapılmış ve üzerinde “*Plevne zaferinin kahramanı*

⁵⁸⁷ Vasárnapi Ujság, 1877 Szeptember 23, 24. Évfolyam, 38. szám, s. 602-603.

⁵⁸⁸Flesch, s. 61.

⁵⁸⁹László Rásonyi, “Atatürk Özgürlük Savaşının Macar Basınında Yankıları”, *Belleken*, C. XLV/1, Sayı. 177, (Ocak 1981), s. 80.

Osman Nuri'ye, Orosháza halkı 1877" yazan bir tacı Budapeşte Türk Konsolosluğu aracılığı ile göndermiştir. Ayrıca Orosháza ve kırsal bölgeler Türk yaralıları için 2500 florini geçen bağış toplamışlardır. Osman Paşa'ya gönderilen bir diğer hediye Debrecen halkından gelmiştir. Debrecen halkı altından yapılmış bir tacı Osman Paşa'ya göndermiştir.⁵⁹⁰ Macar Milletvekili Ernest Simon Osman Paşa'ya Plevne'de Rusya'ya karşı göstermiş olduğu zaferinden dolayı tebrik etmeyi istediği bir telgraf göndermeyi, aynı zamanda Osmanlı askerleri adına hububat toplamayı kararlaştırmıştır.⁵⁹¹

Macarlar Türkler lehine göstermiş oldukları tezahürat ve sempati gösterilerinin yanı sıra Türk yaralı askerlerini de düşünerek, onlar adına Macaristan'da pek çok maddi yardım toplamışlardır. Peşte Başşehbenderi Hariciye Nezareti'ne göndermiş olduğu telgrafta, Macaristan'da yaralı Türk askerleri için 16.800 florin toplanmış olup bunlar Osmanlı Devleti'ne teslim edilmek üzere İstanbul'daki Bank-ı Osmanî'ye verilmiş olduğunu bildirerek, Macarlar tarafından yapılan maddi destek hakkında bilgi vermiştir.⁵⁹² Vasárnapi Újság'ın birçok sayısında da Macaristan'da yaralı Türk askerleri için yapılan bu tür bağış haberleri günü gününe "*Adakozás*" (*Bağış*) başlığı altında verilmiştir.⁵⁹³

Dünya'nın pek tanımadığı, halkını Müslüman ve Bulgarların oluşturduğu şirin küçük bir kasaba olan Plevne'nin adını duyuran Osman Paşa'nın,⁵⁹⁴ Plevne'de Ruslara karşı Temmuz ayında göstermiş olduğu performansı sergileyememekte olduğu⁵⁹⁵ ve uzun süre direnemeyeceği Vasárnapi Újság'ın 2 Aralık 1877 tarihli nüshasında bildirilmektedir.⁵⁹⁶ Çok geçmeden "*Plevne Düştü!*"⁵⁹⁷ haberi üzücü bir şekilde tüm Macaristan'a yayılmıştır. Bu haber Macaristan'da ve İstanbul'da üzüntüye neden olurken, Hırvatlar ve Sırlar Plevne'nin düşüşünü kutlamak amacıyla Zagreb'de fe-

⁵⁹⁰ *Vasárnapi Újság*, 1877 Október 28, 24. Évfolyam, 43. szám, s. 684.

⁵⁹¹ *BOA, HR. TO.* Dos. 127, no. 100.

⁵⁹² *BOA, HR. TO.* Dos. 128, no. 98.

⁵⁹³ *Vasárnapi Újság*, 1877 Október 7, 24. Évfolyam, 40. szám, s. 637; *Vasárnapi Újság*, 1877 Október 14, 24. Évfolyam, 41. szám, s. 653; *Vasárnapi Újság*, 1877 November 18, 24. Évfolyam, 46. szám, s. 733; *Vasárnapi Újság*, 1878 Január 6, 25. Évfolyam, 1. szám, s. 13; *Vasárnapi Újság*, 1878 Január 13, 25. Évfolyam, 2. szám, s. 29.

⁵⁹⁴ *Vasárnapi Újság*, 1877. Október 28, 43.szám, s.673.

⁵⁹⁵ *Vasárnapi Újság*, 1877 November 25, 24. Évfolyam, 47. szám, s. 749.

⁵⁹⁶ *Vasárnapi Újság*, 1877 December 2, 24. Évfolyam, 48. szám, s. 753-754.

⁵⁹⁷ *Vasárnapi Újság*, 1877 December 16, 24. Évfolyam, 50. szám, s. 794.

ner alayı ve bir takım gösteriler düzenlemişlerdir.⁵⁹⁸ Buna karşın Budapeşte ve Macaristan'ın diğer şehirlerinde Türklerden yana sokak gösterileri yapılmış, Buda'da beş bin üniversiteli ve işçi, Monarşi'nin Türklerin yardımına koşmasını istedikleri gösteriler gerçekleştirmişlerdir. Fransa'nın Viyana Büyükelçisi, Rus karşıtı ve Türk dostu bu protesto gösterileri üzerine Andrassy ve Tisza'nın, Macaristan'da halk tarafından sevilmeyen iki isim olduğunu yazmakta idi.⁵⁹⁹ Gösteriler hakkında Peşte Başşehbenderi, Hariciye Nezareti'ne Macaristan'da yaklaşık yirmi bin kişiden oluşan kalabalığın Rusya aleyhine gösteriler yaptığını bildiren telgraf göndermiştir. 17 Aralık 1877 tarihli telgrafta, 16 Aralık'ta toplanan kalabalığın Başbakanlık binası önüne gelerek pencereleri kırdığını ifade etmiş, polis ve askerler kalabalığı dağıtmaya çalışsa da, Rusya Konsolosluğu'nun binası önüne gelen kalabalığın burada da protesto gösterilerini sürdürdüğü, hatta Türk Konsolosluğu önünde millet marşını çalarak, "*Devlet-i Aliye!*" diye bağırarak oldukları bilgisini vermiştir.⁶⁰⁰ Türk yanlısı gösterilere ek olarak Debrecen halkı II. Abdülhamid için yaptırmış oldukları ve üzerinde "*Şevketlü Sultan Abdülhamid Han Hazretlerine ve asâkir-i şeci'a-i Osmaniye 'ye*" yazılı altından bir tacı, Kont Emil aracılığı ile Osmanlı Konsolosluğu'na takdim etmiştir. Kont Emil, Osmanlı Devleti'nin 1848 yılında olduğu gibi önceki yıllarda da kendilerine sığınan Macar Özgürlük Savaşı mültecilerine sahip çıkmasından dolayı teşekkürlerini belirtmiştir.⁶⁰¹

Macar halkının Türk yanlısı tutumu ve Başbakanlık binasının basılması üzerine Kálmán Tisza geçici olarak toplanma özgürlüğünü durdurmuştur. Andrassy, yapılan gösterilerin Monarşinin dış politikasını etkilemeyeceği, O'na göre göstericileri parayla destekleyen Türk Şehbenderliği'ne karşı da takibat girişiminde bulunacağı yönünde Osmanlı Devleti'ni uyarmıştı. Muhalefete ait propaganda aracılığı ile de tahrik edilen atmosferde, 1877 sonbaharında birkaç Erdelli muhalefet temsilcisi Gábor Ugron yönetiminde bir girişimde bulunmuşlardır. Buna göre, Sekel arazisinde gizlice birkaç yüz kişilik serbest bölük asker toplamaya çalışmışlardır. Moldovya'yı basarak, Rus birliklerinin takviyelerini emniyet altına aldıkları Szeret'in tek köprüsünü hava-

⁵⁹⁸ **Vasárnapi Újság**, 1877 December 16, 50. szám, s. 796.

⁵⁹⁹ Flesch, s. 62.

⁶⁰⁰ **BOA, HR. TO.** Dos. 129, no. 35.

⁶⁰¹ **BOA, İ. HR.** Dos. 275, no. 16775, Lef. 1.

ya uçurmayı, sonra Rusya’da, Polonya’da silahlı isyan çıkartmayı amaçlamışlardır. Ancak bu planları Macar Başbakanının jandarmaya vermiş olduğu talimatla bozulmuştur.⁶⁰²

Macar ulusunun Türklere karşı sempatisi 1878 yılında da devam etmiştir.⁶⁰³ 31 Ocak 1878 tarihinde Türk-Rus ateşkes antlaşması yapılmış, 3 Mart 1878 tarihinde ise Ayastefanos Antlaşması imzalanmıştı. Antlaşma ile Romanya, Sırbistan ve Karadağ bağımsız olurken, “*Büyük Güney Slav Devleti*” yani otonom Bulgaristan oluşmuştu. Hâlbuki Rusya, Budapeşte Antlaşması’nda, “*Büyük Slav Devleti*” oluşmayacağı teminatını vermişti.⁶⁰⁴ Andrassy, Rusya’nın Balkanları kendi isteğine göre düzenlemesine engel olmak amacıyla Berlin’de kongre toplanmasını istemişti. 1878 yazında Berlin’de toplanan Kongrede, Monarşi’ye Bosna Hersek’i işgal etme yetkisi verilmiştir. Bununla kariyerinin zirvesine ulaşan Andrassy’nin, Macar kamuoyunun kendisine tepki göstermesi dolayısıyla sevinci yarım kalmıştır.⁶⁰⁵ Ancak Bosna Hersek’i işgal etme fırsatını yakalayan Monarşi, vakit kaybetmeden askerî ve diplomatik hazırlıklara başlamıştır. Bu konuda Büyük güçlerin rızasını alan Andrassy için Türk Hükümeti’nin onayı daha önemli idi. Çünkü Macar Parlamentosu’ndaki muhalefet Türk dostu bir politika takip etmekteydi, Türk Hükümeti’nin rızası olmadan işgale karşı çıkmaktaydılar. Müslüman ahalinin işgale karşı çıkmasına rağmen Monarşi, işgali, halk tarafından memnuniyetle karşılanan hareket olarak göstermeye başladı. 28 Temmuz 1878’de başlayan işgali sıcak karşılamayan Macar kamuoyu, Osmanlı Devleti’nin bütünlüğünü savundu. Böylece Macar kamuoyunun sert tepkileriyle karşılaşan Gyula Andrassy zor durumda kalarak istifa etti.⁶⁰⁶

Osmanlı-Rus Savaşı’nın sonucuna dayanarak Avusturya-Macaristan Monarşisi’nin 1879 yılında geçici olarak Bosna Hersek’i işgal etmesi,⁶⁰⁷ siyasî açıdan Osmanlı Hükümeti ile gerginliğe sebep olmuştur. Macarların Korvinalardan duyduğu sevinçle Osmanlı-Rus Savaşı’nda Türklere karşı bağlılıklarının artması ve savaş so-

⁶⁰² Flesch, s. 62-63.

⁶⁰³ Madarász, s. 486.

⁶⁰⁴ Flesch, s. 63.

⁶⁰⁵ Hangay, s. 157.

⁶⁰⁶ Çolak, “*Macar Kaynaklarına göre Gyula Andrassy ve Osmanlı-Macar İlişkileri (1875-1878)*”, s. 59-61.

⁶⁰⁷ Uçarol, s. 406.

nunda yaşanan Bosna Hersek krizinde de Türk yanlısı tutumlarını devam ettirmeleri, II. Abdülhamid ile Macarlar arasında sıcak ilişkilerin yaşanmasını sağlamıştır. Bunun en güzel örneğini Macar Türkolog Ármin Vámbéry'nin İstanbul'a ziyareti ve Macar Bilimler Akademisi (MTA) üyelerinin İstanbul'da Yıldız Kütüphanesi'ni ziyaret etmelerine izin verilmesi oluşturmuştur.⁶⁰⁸ Viyana'daki Türk Şehbenderliği'ne gelen Vámbéry, Macar Bilimler Akademisi üyeleriyle gerçekleştirmiş olduğu İstanbul ziyaretleri hakkında Türk Şehbenderi ile görüşmüştür. Bu görüşme hakkında Viyana Türk Şehbenderliği'nin Hariciye Nezareti'ne göndermiş olduğu raporunda, Vámbéry ve Macar Bilimler Akademisi üyelerinin İstanbul'da Sultan II. Abdülhamid tarafından muhteşem bir şekilde karşılanmış oldukları ve Macar Bilimler Akademisi üyelerinin yapmış oldukları konuşmalarının ardından II. Abdülhamid lehine tezahürat yapıldığı bildirilmektedir. Hatta bu sırada üç ya da dört kişiden oluşan bir heyetin de İstanbul'a gelecekleri hususunda karar verilmiş olduğu da bu raporda yer almıştır.⁶⁰⁹ Öyle ki 20 Eylül 1889 tarihli Peşte Başşehbenderliği'nin raporunda, İstanbul'da Saray Kütüphaneleri'nde inceleme yapmak amacıyla Budapeşte Üniversite camiasından oluşan ve başkanlığını Ármin Vámbéry'nin yaptığı üç kişilik heyetin İstanbul'a doğru yola çıktığı bildirilmiştir.⁶¹⁰ Budapeşte'den İstanbul'a yapılan bu kültürel seyahatler, II. Abdülhamid tarafından Macar bilim adamlarının memnuniyetle ağırlandığını, Macarların bilimsel çalışmalarının desteklendiğini göstermektedir.

Macar Türkolog Vámbéry, II. Abdülhamid'in başta kendisi olmak üzere Macar bilim adamlarına kapılarını açmasını görmezden gelmemiş ve İstanbul'daki ziyafetler esnasında II. Abdülhamid'in göstermiş olduğu nezaket dolayısıyla padişaha teşekkürlerini bildiren bir mektup yazmayı da ihmal etmemiştir.⁶¹¹

1895 yılına gelindiğinde Macaristan'da Macar gazeteleri tarafından Sultan II. Abdülhamid'in tahta çıkışının 19. yıl dönümü kutlanmıştır. Bu nedenle Macar gazeteleri Abdülhamid hakkında övücü yazılar kaleme almıştır. Bunlardan ilk olarak 31 Ağustos 1895 tarihli Nemzet gazetesi "*Boğaziçi'nde Bayram*" başlıklı yazısında II.

⁶⁰⁸BOA, Y. A. HUS. (Yıldız Sadaret Hususî Maruzat), Dos. 223, no. 2, Lef. 1.

⁶⁰⁹a.g.b., Lef. 3.

⁶¹⁰BOA, Y.PRK. BŞK. (Yıldız Perakende Evrakı Başkitabet), Dos. 16, no.69.

⁶¹¹BOA, Y. PRK. TKM. (Yıldız Perakende Evrakı Tahrirat-ı Ecnebiye ve Mabeyn Mütercimliği), Dos. 14, no. 55.

Abdülhamid'in tahta çıktığı andan itibaren karşılaşmış olduğu güçlüklerle mücadele vermekte olduğu ve çizmiş olduğu yolda ilerleme kaydettiğini, devletin tüm işleriyle bizzat kendisinin meşgul olduğu üzerinde durmuştur. 31 Ağustos 1895 tarihli bir diğer gazete Budapeşti Hirlap gazetesi olup, “*Sultan'ın Jübilesi*” başlıklı yazısında, Abdülhamid'in Avrupa'da çok az dostu ve çok fazla düşmanı bulunduğundan söz ederek Macarların dost grubunda yer aldığını ve II. Abdülhamid'e sempati duymakta olduklarını ifade ederek Sultan hakkında övücü yazılar yazmıştır.⁶¹²

II. Abdülhamid'in, 21 Temmuz 1905 Cuma günü Yıldız Camii'nin dış kapısının karşısına padişahın arabasına yakın bir yere bomba bırakılmak suretiyle gerçekleştirilen suikast girişimine,⁶¹³ Macaristan'da kayıtsız kalınmamış, gerek Türkler gerekse II. Abdülhamid hakkında olumlu dostane yazılar ve haberler yayımlanmıştır.⁶¹⁴

XIX. yüzyılın ikinci yarısında 1878 yılında Avusturya Macaristan İmparatorluğu tarafından işgal edilen Bosna Hersek, 1908 yılına gelindiğinde ise yine aynı İmparatorluk tarafından ilhak edilmiştir.⁶¹⁵ Macarlar, Bosna Hersek'in ilhakı konusunda Macaristan idaresi altında bulunan Hırvatların eyaletin kontrolünü ellerine geçirecekleri düşüncesi ile endişelenmekteydiler. İlhaka karşı olan Macarlar, protesto gösterileri sırasında Avusturya bayrağını parçalamışlardır. Bosna Hersek'in daha önce kendi topraklarına bağlı olmasından dolayı da bu ilhaka karşı çıkmışlardır. Hatta Macar meclisinde bazı Macar milletvekilleri Avusturya aleyhinde, Osmanlı lehinde görüşlerini bildirmişlerdir. Buna karşın Bosna Hersek'in Macarlar tarafından ilhak edilmesi taraftarında olan Macarlar dahi bulunmaktadır.⁶¹⁶

Macarlar, Bosna Hersek'in ilhakı konusunda Macar parlamentosunda protesto gösterilerinde bulunmuşlardır. Macar milletvekillerinden Jorj Nagy, Avusturya Dışişleri Bakanı Aarenthal'e, Parlamentonun bir toplantısından sonra Bosna Hersek'in ilhakından dolayı büyük itirazlarda bulunmuştur. İtirazının gerekçesini ise Aarent-

⁶¹² Yücel Namal, **Macaristan ve Ermeni Meselesi (1878-1920)**, Truva Yayınları, İstanbul 2010, s. 54-57.

⁶¹³ Süleyman Kocabaş, **Ermeni Meselesi**, Vatan Yayınları, İstanbul 2004, s. 90.

⁶¹⁴ Namal, **Macaristan ve Ermeni Meselesi (1878-1920)**, s. 53.

⁶¹⁵ Melek Çolak, “*Macaristan'da Müslümanlık ve İmam Abdüllatif Efendi (1909-1946)*”, ICANAS, 38 (Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi), Ankara, 10-15 Eylül 2007, s. 1021.

⁶¹⁶ Namal, **Türk-Macar İlişkileri**, s. 112.

hal'in ilhak öncesi büyük Avrupa devletlerinin rızasını aldığı söylemesi idi. Ayrıca Macarlar, kendi çıkarlarından dolayı Bosna Hersek'in ilhakına razı gelmemekteydiler. Çünkü yapılacak olan görüşmeler sonunda Osmanlıya verilecek tavizlerin ve Bosna Hersek'e ait Düyun-u Umumiye'nin bir kısmının kendilerine yükleneceğinden korkmaktaydılar. Aynı zamanda Macar askerlerinin Bosna Hersek'in güvenliğinin sağlanması amacıyla gönderilmesi Macarları endişelendiriyordu. Bu da protestoların daha da şiddetlenmesine neden olmuştur. Öyleki Macar milletvekillerinden Pavloni "*Bosna Hersek işinde Macaristan'ın başlıca düşmanı Avusturya'dır. Çünkü bu yerleri Viyana kendisine mal etmek istiyor*" diyebilmekte idi. Daha da ileri giden Macarlar, Bosna Hersek'in Avusturya tarafından ilhakına şiddetle karşı çıkan bir "*Nümayiş Cemiyeti*" oluşturmuşlardır. Bu dönemde Macarlar, Osmanlı Devletindeki tepkilerden de etkilenmişlerdir. Böylece, ilhak sonrası Budapeşte Ticaret Odası, Baron Aarenthal'e bir nota vererek; "*Bosna Hersek'in Avusturya tarafından ilhaki üzerine Türklerin Macarlara karşı düşmanca hislerde bulunmaya başladıklarından ve Avusturya mallarına karşı açılan iktisadi savaşın Macar mallarına da etki ederek, iki devletin ticaretinin de sekteye uğradığından...*" söz ederek şikâyetinde bulunmuşlardır. Budapeşte Ticaret Odası ticaretin durmasının nedeni olan boykotun da Bosna-Hersek'in ilhakından meydana geldiğini belirterek ilhaka karşı çıkmışlardır. Hatta İstanbul'daki elçi Pallavici'nin görevden alınarak, yerine Macar haklarını daha iyi koruyabilecek birinin getirilmesini de istemişlerdir. Macarlar, 26 Şubat 1909 tarihinde imzalanan protokolü de kabul etmeyeceklerini bildirmişler ama yine de protokolün yürürlüğe girmesine engel olamamışlardır.⁶¹⁷

⁶¹⁷ Namal, **Türk-Macar İlişkileri**, s. 113.

SONUÇ

Osmanlı Sultanı II. Bayezid'in çağdaşı olan Macaristan Kralı Mátyás gençlik yıllarında ve saltanatı boyunca, savaş ve barış dönemlerinde okuduğu, aynı zamanda ülkesine gelen hümanist bilim adamlarının da kendisine tavsiye etmiş olduğu eserleri biriktirmiştir. Bununla yetinmeyip oldukça pahalı fiyatlarla kendisi için el yazması kitaplar hazırlatarak ve bazı eserleri satın aldırarak Buda'da Kraliyet Sarayı'nda bir kütüphane oluşturmuştur. Kral Mátyás'ın Latince Corvinus olan soyadı dolayısıyla Korvina Kütüphanesi olarak adlandırılan bu kütüphane, zamanla gelişerek ortaçağın en önemli kütüphanelerinden biri haline gelmiştir. Kütüphane koleksiyonu içerisinde çağdaş Macar, İtalyan, eskiçağ Yunan ve Latin yazarlarının din, tarih, edebiyat, felsefe, tıp, astronomi gibi çeşitli bilimsel eserleri yer almaktadır. Basılmış eserlerin kütüphanede bulunmasından ziyade, bu eserler arasında önem teşkil eden, bazı antik dönem yazarlarına ait eserlerin Kral Mátyás'ın siparişi üzerine Latinceye tercüme edilmesiyle Korvina Kütüphanesi'ne kazandırılması, orada muhafazası ile günümüze kadar gelebilmesidir. Böylece eskiçağın kültürel hazineleri ortaçağa taşınmış, ortaçağdan ise günümüze kadar gelebilmesi sağlanmıştır. Dikkat çeken önemli bir husus, kitapların bir başka eserden sadece çevrilmesi değil, çevrilerek yazılan eserin dış ve iç cephesine gösterilen özendir. Bu kuru bir süslemeden ziyade Ortaçağ'a has yani o dönem İtalyan deri ciltleme ve kitap süsleme sanatının Kral Mátyás için hazırlanan her bir eserde görülmesidir. Bu kitapların Mátyás'a ait olduğunun sembolü hiç şüphesiz Kral Mátyás'ın karga sembollü armasıdır. Ayrıca eserler üzerinde işlenen arma Mátyás'ın gücünün de bir göstergesi sayılmıştır.

Yaklaşık 2000-2500 ciltten oluşan Korvina Kütüphanesi, Kral Mátyás'ın egemenliği döneminde gelişme göstermiş ve zirveye doğru yükselerek Avrupa kütüphaneleri arasında Vatikan Kütüphanesi'nden sonra en büyük kütüphane olarak yerini almıştır. Bu durum Macaristan'ı, Avrupa Devletleri arasında önemli bir yere taşıdığı gibi, Macar kökenli bir kralın da gücünü tüm dünyaya kanıtlaması açısından önemlidir. Mátyás'ın ölümü Kütüphane üzerinde de etkisini göstermiştir. Mátyás'ın oğlu Corvin János'un kütüphaneden bazı eserleri alarak kaçmaya çalışması Macar devlet büyüklerince engellenmiştir. Ardından kütüphane hakkında "*milli mülk*" olarak ad-

landırılan bir sözleşme ile Kütüphane'ye ait eserler koruma altına alınmıştır. Bu anlaşma Korvina Kütüphanesi'nin Macar milletine ait olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Ne yazık ki Kral Mátyás'tan sonra tahta geçen Krallar II. Lajos ve II. Ulászló zamanında kütüphanenin dağılmasına engel olunamamıştır. Bu da kütüphanenin “*milli mülk*” olmasını sağlayan anlaşmaya Mátyás'ın ardından tahta geçen kralların uymadığını göstermektedir.

1526 yılına gelindiğinde ise Osmanlıların Mohaç Zaferi'nin ardından Macaristan'da 150 yıl sürecek Osmanlı hâkimiyeti dönemine girilmiştir. Bu dönemde Kanuni Sultan Süleyman, Mohaç Savaşı'nın ardından Kral Mátyás'ın Buda'daki Sarayına girerek Korvina Kütüphanesi'nden sayısı tam olarak belli olmasa da bir kısım kitapları ganimet olarak almıştır. Kitapları İstanbul'a getirerek Topkapı Sarayı Kütüphanesi'ne vermiş ve Macaristan'ın Babiâli'ye uzak olmasından dolayı János Szapolya'i Kral olarak seçmiştir.

Macaristan'daki Türk hâkimiyeti döneminde Korvina Kütüphanesi'nin akıbeti üzerine iki farklı iddia ortaya atılmıştır. Bunlardan biri Korvina Kütüphanesi'nin Türkler tarafından yok edildiği, bir diğeri yok edilmediği görüşüdür. Macar bilim adamlarına göre Macaristan'da Türk hâkimiyeti sırasında Kral Mátyás'ın Kütüphanesi eski yerinde bulunmakta olup Kanuni Sultan Süleyman ve ordusu Buda ve diğer şehirleri yakmış fakat Buda'daki Korvina Kütüphanesi'ne dokunmamıştır. Üstelik yeniçerileri kütüphanenin korunmasında görevlendirmiştir. Korvina Kütüphane tarihinde, Türkler zamanında, kütüphanenin tahrip edildiği üzerine bazı yazıların da kaleme alınmış olduğunu ifade eden Macar araştırmacıları, söz konusu yazılarda Türklerin kütüphaneyi tahrip edip kitapları yakmış olduklarının iddia edilmiş olduğunu, ancak bu tür iddiada bulunanların kütüphanede kısa süre içerisinde bulunup esaslı inceleme yapmadan yazılar yazmış olduğunu belirtmektedirler. Macar uzmanlara göre Kanuni Sultan Süleyman tarafından Mátyás'ın kütüphanesinden sadece 1526 yılında değerli eserler ganimet olarak alınmıştır. 1529, 1541 yıllarında ise Macaristan'ı yönetmek amacıyla tayin ettikleri Macar Krallarının Habsburg hanedanlığının baskıları nedeniyle Türklerden yardım istemeleri sonucunda Kanuni Sultan Süleyman'ın Macaristan'a seferler düzenlediğini belirtmişlerdir. Bu bakımdan Türk Sultanı'nın ganimet elde etme gibi bir amaç taşımamış olduğu üzerinde durulmaktadır.

Ayrıca 1526 yılından sonra yaklaşık 1600'lü yıllarda kütüphaneyi görmek isteyenlerin bulunması ve kütüphane eserlerini yeniden elde etmek için Babiâli'ye başvurmalarından, Kütüphanenin Türkler zamanında muhafaza edilmekte olduğu anlaşılmaktadır. Bu tartışmalar ışığında Kral Mátyás'ın ölümünün ardından tahta geçen Krallar zamanında kütüphaneye ait eserlerin gerek hediye yoluyla gerekse vurdumduymazlık sonucu, Mátyás zamanında sipariş edilmiş eserlere sahip çıkılmaması üzerine değerli el yazması eserlerin Macaristan dışına çıktığı gözlemlenmektedir. Macar uzmanların da ifadeleri ile Türkler zamanında ise böyle bir dağılmanın söz konusu olmadığı, Türklerin Korvina Kütüphanesi'ni koruduğu anlaşılmaktadır. Bu durum Türklerin Kral Mátyás'ın kültür eserlerine zarar vermediğini ortaya koymaktadır. Böylece Türkler zamanında kütüphanenin gelişme göstermese de yok edilmemiş olduğu aşikârdır. Zira Kütüphane'nin tamamen yok olması 1686 yılında Türklerin Viyana kuşatması sırasında uğramış oldukları başarısızlıktan sonra Macaristan'daki hâkimiyetlerinin sona ermesi ile gerçekleşmiştir. Bu dönemde Korvina Kütüphanesi artık Türkler zamanındaki eski yerinde değil, Viyana'ya taşınmıştır. Bu durum da Türklerin Macaristan'daki hâkimiyetleri süresince Macar Kralı'nın dünyaca ünlü eserinin orijinal yerine asla dokunmadıklarının üstelik Kütüphaneyi yok etmediklerinin güçlü bir kanıtıdır.

Türklerin Macaristan'da sona eren hâkimiyetlerinin ardından Habsburg egemenliği altına giren Macarlar, üvey evlat muamelesi görmüş ve Habsburglara karşı İmre Thököly, Ferenc Rákóczy ve Lajos Kossuth liderliğinde bağımsızlık mücadelesi vermişlerdir. Liderlerin mücadeleleri başarısızlıkla sonuçlanınca, her bir lider soluğu Osmanlı topraklarında almıştır. 1848-1849 yılında gerçekleşen bağımsızlık mücadelesinin lideri ve yardımcılarının Osmanlı Devleti'nce himaye edilmesi XIX. yüzyılda Türk-Macar ilişkilerinin gelişmesini sağlamıştır. Bunda 1848-1849 yılında Habsburg hanedanlığının esaretinden kurtulmak için gerçekleştirdikleri Macar bağımsızlık mücadelesinin Rusya tarafından kanlı bir şekilde bastırılması üzerine Osmanlı Devleti'nin Macar bağımsızlık mücadelesi kahramanlarını samimi bir şekilde destekleyip himaye etmesi etkili olmuştur. Bunun sonucunda Türklerin tutumu, Macarlar tarafından derin sempati duygularıyla karşılanmış, etkisi uzun süre devam etmiştir. Osmanlı Devleti, Avusturya ve Rusya'dan gelen her türlü baskı ve tehdide rağmen Macar Öz-

gürlük Savaşı kahramanlarını Avusturya ve Rusya'nın kucağına atmayarak Macarların gönüllerini feth etmiştir. Üstelik Osmanlı Devleti bağımsızlık mücadelesinin kahramanlarını sadece himaye etmekle kalmamış, aynı zamanda onlara tıpkı kendi ülkelerinde olduğu gibi bir hayat sunmuştur. Osmanlı Devleti'nin Macar kahramanlarına göstermiş olduğu bu ilgi Avrupa'nın gözünde “*insanî bir davranışın*” göstergesi olarak yer etmiş, Macarlar tarafından da asla unutulmamıştır. Osmanlı Devleti'nin bu davranışı gelecekte de iki ülke arasındaki dostane ilişkilerin temelini atarak, kamuoyunun dikkatini Türklere ve Osmanlı Devleti'ne karşı çevirmesini sağlamış, Türklere karşı sempati uyandırmıştır.

Ortaya çıkan talihsizlikler her iki ulusu daima yan yana getirmiştir. Buna Rusya ve Sırbistan gibi ortak düşmanlarla gerçekleşen mücadeleler de eklenince iki millet aynı kaderde birleşmiştir. Birleşmenin ilk noktası şüphesiz Osmanlı-Sırp Savaşı (1876) olmuştur. Osmanlı-Sırp Savaşı'nın fitilini ateşleyen ise 1875 yazında Bosna-Hersek'te baş gösteren isyandır. Bosna-Hersek'teki isyanın kıvılcımları bağımsızlık için fırsat kollayan Sırbistan'a bir kapı açmış, Osmanlı'ya karşı harekete geçirmiştir. Sırbistan'ın Osmanlı'ya karşı hareketi, Panslavizm politikasının lideri Rusya'nın emellerini gerçekleştirmesinin de yolunu açmıştır. Bu konuda elinden geleni ardına koymayan Rusya, Panslavizm yanlısı bir generali Sırbistan ordusunu yönetmesi için görevlendirmiş, aynı zamanda işini şansa bırakmayarak savaşın seyrini de kendisi biçimlendirmeye çalışmıştır. Osmanlı Devleti ise kendisini ateşin ortasında bulmuş, Sırplarla mücadele kaçınılmaz bir hal almıştır.

Panslavizm tehlikesi nedeniyle de Rusya tarafından desteklenen ve Macar ulusunu tehdit eden Sırbistan ile Osmanlı Devleti arasında baş gösteren savaş Macar kamuoyunda büyük yankı uyandırmıştır. Basın, savaş gelişmelerini sütunlarına yansıtırken, Macar gençlerinin Türk yanlısı sempati gösterilerini de coşku ile aktarmıştır. Böylece Macar basını hem Macar halkına hem de dünya kamuoyuna gelişmeleri yansıtarak adeta Türk milletinin yegâne sesi olmuştur. Ayrıca başta Macar gençleri olmak üzere bütün Macar halkının Türk-Sırp Savaşı sırasındaki Türk yanlısı gösterileri hakkında ayrıntılı bilgiler verilerek Türklerin yanında olduklarını başta Rusya olmak üzere tüm dünyaya göstermeye gayret etmiş ve bunda da başarılı olmuştur. Macarların Osmanlı-Sırp Savaşı esnasında gösterdikleri tezahürler, Osmanlı ordusunun Sırp

ordusuna karşı kazandığı zaferle daha da artmıştır. Bu başarıyı kutlamak isteyen Macar gençleri Başkumandan Abdülkerim Nadir Paşa'ya süslü bir kılıç takdim etmek amacıyla İstanbul ziyaretini gerçekleştirmişlerdir. Onların bu sürpriz davranışı Osmanlı Hükümeti'nin dikkatinden kaçmamıştır. Özellikle Macarların sadece savaşta Türk yanlısı gösteriler sergilemeleri değil, kazanılan zaferi de tebrik etmeleri, Sultan II. Abdülhamid tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. Ayrıca II. Abdülhamid'in, Macarların Türk yanlısı davranışlarına karşılık, Kanuni Sultan Süleyman'ın 1526 yılında Kral Mátyás'ın Korvina Kütüphanesi'nde bulunan, Macarlar için millî hazine değeri taşıyan kitaplar arasından 35 adet cildini (Korvinayı) üç asır sonra Macarlara hediye ederek en güzel bir şekilde karşılık vermesi, XIX. yüzyılın ikinci yarısında Türk-Macar ilişkilerine yeni bir boyut kazandırmıştır.

Korvinaların İstanbul'dan Budapeşte'ye doğru yola çıktığını müjdeleyen telgraf haberi Macar basını sayesinde yıldırım hızıyla tüm Macaristan'a yayılmıştır. Bunun üzerine Macarlarda yaşanan coşku seli taşarak ülke sınırlarını aşmış, Rusya'da yankısını bulmuştur. Macar halkı arasındaki sevincin, Avusturya-Macaristan Monarşisi'nin Dışişleri Bakanı Gyula Andrassy'de ve Rusya'da korkuya neden olduğu gözden kaçmamıştır. Korvinaları getirme gibi kutsal bir görevi üstlenen Mustafa Tahir Bey Heyeti'ni ve yanlarında getirmiş oldukları Korvinaları Budapeşte'ye sokmak adına ellerinden geleni yapmaya çalışmışlardır. Bu gayretlerini Andrassy'nin Osmanlı Hükümeti'ne göndermiş olduğu telgraflarla gerçekleştirmişlerdir. Bu da Macarların hem Andrassy'e hem de zaten başından beri düşman saydıkları Rusya'ya karşı daha da nefret duymalarına neden olmuştur. Ancak her şeye rağmen Macarların, Mustafa Tahir Bey'i Budapeşte'ye davet etmekten vazgeçmemeleri, gerek Andrassy'e gerek Rusya'ya aldırmadıklarını göstermektedir. Üstelik milli hazineleri olan Korvinalara kavuşmanın heyecanı o kadar büyük olmuştur ki bunu Mustafa Tahir Bey Heyeti'ni karşılamak amacıyla sadece Macaristan'ın başkenti Budapeşte'de değil, tüm şehir, kasaba ve köylerde yapılan karşılama hazırlıkları kanıtlamaktadır. Ne yazık ki Mustafa Tahir Bey'in Budapeşte'ye gidemeyerek Korvinaları Budapeşte'de değil Viyana'da teslim etmek zorunda kalması, Macarların sevincini yarıda kesmiştir. Bu durum Andrassy ve Rusya'nın entrikalarının başarısını gösterse de arka planda Macar kamuoyunun Türklere karşı göstermiş olduğu sempatinin Avusturya-

Macaristan Monarşisi ve Andr ssy'nin üzerinde bıraktığı endişeyi sergilemektedir. Sadece Avrupa değil, bütün dünya Macarları hiçbir zaman bu şekilde görmemişti. Macarların bu davranışı Macar Kralı M ty s'ın, daha ortaçağda Macaristan'ın Avrupa'da varlığını kanıtlamasını sağladığı ulusal hazineleri olan Korvinaları geri kazanmaktan duydukları sevincin kalplere sıęmayıŐının göstergesidir. Bununla bağımsızlıklarını sert bir şekilde bastıran Rusya'ya da kafa tutmaktaydılar. Rusya ise Türkiye ile çıkmasına ramak kalan bir savaşın arifesinde böyle bir olay beklememekteydi. Yine de siyasi bir oyunun ortalıkta dönmesi ve Korvinaların Viyana'da teslim edilmesi, Macarların Türk yanlısı duygularında deęiŐikliğe neden olmamiŐ aksine iki millet arasındaki dostluğu kuvvetlendirmiŐtir.

Budapeşte'ye kavuşan ve içerisinde Korvinaların bulunduğu sandığın açılışı esnasında da kalplerde kıpırdanan heyecan asla kaybolmamıŐtır.  nk  sandığın içerisinden üç asır öncesine ait Krallarının mirası fiŐkıracaktı. Nitekim sandığın açılmasıyla Korvinalar dikkatlice ve  zen gösterilerek incelenmiştir. İlk olarak fiziki incelemeleri yapılan bu 35 adet kitap, daha sonra Macar bilim adamları ve uzmanlarca fiziki, içerik açısından da etraflıca incelenmiş olup “*Türkiye Kodeksleri*”, “*İstanbul'dan Gelen Korvinalar*” kategorisine konulmuştur. Araştırmacılar tarafından Korvina Kütüphanesi'nde bulunan bütün eserlere genel olarak Korvina denmiŐse de uzmanlar el yazması eserlerin kapak kısmında Kral M ty s'ın armasının iŐlenmesini ve Buda Sarayı'nda bulunan kitap basma atölyesine has karakterleri taşıyan el yazması eserleri Korvina olarak değerlendirmişlerdir. Bu bağlamda II. Abdülhamid'in vermiş olduğu 35 adet Korvina da bu özelliklere dikkat edilerek incelenmiştir. İnceleme sonrasında uzmanlar tarafından 10'u Şüphesiz, 4'  muhtemel, geri kalanların tavsiye yoluyla Kral M ty s'a verilmiş ve kütüphanede bulunan diğer eserler olarak gruplandırılmıştır. Kayıtlara da bu Şekilde geçilmiştir. Fakat başlangıçta Şüphesiz Korvinalar olarak belirlenen 1-10 arasında kayıt numarası verilen eserlerden dört numaralı eser, üzerinde Kral M ty s'ın armasının değil eşi Kraliçe Beatrix'in armasının bulunmasından dolayı Şüphesiz Korvina kategorisinden  kartılmıştır. Bu bakımdan Şüphesiz Korvinalar, grubunda 9 Şüphesiz Korvinaya düŐmüŐtür. Geri kalan dört muhtemel Korvinaya da yine uzmanlar tarafından orijinal yani Şüphesiz Korvina olarak bakılmıştır. Böylece ortaya 14 değil 13 adet esas Korvina olduğu sonucu  ık-

maktadır. Ayrıca ülkemizde tek tük bu konuda yapılan çalışmalarda 14 adet eserin el yazması olduğu düşüncesiyle Korvina olduğundan söz edilmektedir. Eserlerin el yazması olmasından ziyade Kral Mátyás'ın siparişi üzerine hazırlanması ve üzerine Mátyás'a ait armanın işlenmiş olması, eseri Korvina kılan özellik olmasından dolayı 13 adet Korvina olduğunu ifade edebiliriz.

İstanbul'dan Budapeşte'ye gönderilen kitap listesine bakıldığında listede 34 adet kitap ismi görülmektedir. Bu liste kitapların tanıtıcı mahiyette kısa notlarıdır. Zira yapılan incelemelerde "*Historia Augustae*" adlı eserden iki kitap bulunmakta olup bunlardan biri şüphesiz Korvina, bir diğeri Ferenc Sforza Kütüphanesi'nden geçen basılmış eserdir. Bu nedenle 35 adet kitabın gönderildiği şüphesizdir.

II. Abdülhamid'in Macarlara iade etmiş olduğu Korvinalar onun, Macarların kültürüne sağlamış olduğu katkıyı gözler önüne sermektedir. Ayrıca geri gelen Korvinaların fiziki incelemesi sonrasında kitapların ciltlemesinde de değişiklikler görülmektedir. II. Abdülhamid, zamanla yıpranmış olduğunu düşündüğü bu değerli kitapları yeniden ciltletmiştir. Fakat bu kez eserlerin üzerinde Türklere has ciltleme görülmekte olup kapak kısımlarında dört köşesine hilal sembolü eklenmiştir. Bununla birlikte Macar Kralı Mátyás'ın arması da tamamen yok edilmemiş, kapağın ortasında işlenmiş vaziyette görülmektedir. Bu durum daha XVI. yüzyılda tıpkı Kanuni Sultan Süleyman'ın yaptığı gibi başka bir devletin kültür hazinesine dokunulmadığını, XIX. yüzyıl Türk Padişahının da aynı davranışı sergilediğini göstermesi açısından oldukça önemlidir. Zira II. Abdülhamid'in Macar halkı ve Macar bilim adamlarınca cömert olarak nitelendirilmesi tesadüf değildir.

Öte yandan Korvinaların Macaristan'a geri verilmesi büyük yankı uyandırmış bunun sonucunda Türk-Macar ilişkilerinde oldukça olumlu bir atmosfer görülmüş, iki ülke arasındaki ilişkiler zirveye taşınmıştır. Bunun en güzel sonuçlarından biri Korvinaların Macaristan'a verilisinden kısa süre sonra Macaristan'a gelen Şeyh Süleyman Efendi Heyeti'ne gösterilen ilgidir. Zira Şeyh Süleyman Efendi Heyeti'nin Budapeşte'ye doğru yola çıktığı haberi ile Macarlar arasında yeni bir sevinç yaşanmıştır. Macarların kalplerindeki burukluk bu haberle bir nebze ferahlamış, kısa sürede toparlanarak bu kez gelecek olan yeni Türk heyeti için hazırlıklar yapmışlardır. Bununla Korvinaları getiren Mustafa Tahir Bey'i karşılayamamanın eksikliğini gi-

dermeye çalışmışlardır. Bu durum aslında onların sadece karşılama eksikliğinden ziyade II. Abdülhamid'in Macarlar için yaptığı cömert davranışın bir teşekkürü idi. Sultan Abdülhamid'in hediyesini kabul etmemek ve ardından itibarlı bir kişinin başkanlığında göndermiş olduğu dostluk heyetini sevgiyle karşılayamamak Macarlar için düşünülemezdi. Macarlar bunu en güzel şekilde ve fazlasıyla yerine getirmişlerdir. Macaristan sınırlarından Budapeşte'ye adım atışlarından başlayarak özellikle heyete gösterdikleri sevgi bunu ispatlamaktadır. Şeyh Süleyman Efendi Heyeti ile Macarları kaynaştıran en büyük etken şüphesiz Korvinaların geri iadesi olmuştur. Heyet'in geldiği anlar Korvinalardan duyulan sevincin daha sıcak olmasından dolayı başta Millet Meclisi olmak üzere, ziyafetlerde yapılan konuşmalarda Korvinalar bahsinin geçmesi, ziyaretler esnasında Korvinalar sebebiyle II. Abdülhamid'e yollanan şükranlar bunu açıkça ifade etmektedir. Kamuoyundaki heyecan an be an gazete sütunlarına yansımıştır.

Korvinaların geri verilmesinin yarattığı olumlu etkiden bir diğeri şüphesiz 93 Harbinde hissedilmiştir. 1876 yılında Türk-Sırp Savaşı'nda Türklere gösterilen ilgi 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nda daha da artmış, basın olaylara kayıtsız kalmayarak gelişmeleri sığağı sığağına aktarmıştır. Macar basını Türk Başkumandanı Osman Paşa'nın Rus ordusuna karşı Plevne'yi başarılı bir şekilde savunmasına dikkati çekmiştir. Macar kamuoyu Türk yanlısı tezahürlerle Türk ordusunun moralini yüksek tutmaya çalışmış, bunda da başarılı olmuştur. Macarların Türk yanlısı tutumu, Osmanlı-Rus Savaşı'nın sonucunda da devam etmiştir. Bunun sonucunda Avusturya-Macaristan Monarşisi Dışişleri Bakanı Gyula Andrassy'nin Berlin Antlaşmasıyla elde ettiği Bosna Hersek'i işgal etme hakkı Macar halkını memnun etmeyerek Türk yanlısı sempatilerinin daha da artmasını sağlamıştır. Andrassy'nin görevinden istifası da Macar kamuoyunun Türk yanlısı gücünün başarısını göstermektedir. II. Abdülhamid'in Osmanlı-Rus Savaşı'nda Macarların Türk yanlısı sempatilerinden memnun kaldığını, İstanbul'u ziyaret eden Macar Türkolog Ármin Vámbéry'e göstermiş olduğu ilgiden ve Macar Bilimler Akademisi üyelerinin İstanbul'da Saray kütüphanelerini ziyaret etmelerine izin verilmesinden anlaşılmaktadır. Bu da Osmanlı-Rus Savaşı'nın neden olduğu siyasi krizin, Macaristan'da sivil halk ile Osmanlı Hükümeti arasındaki ilişkilerde olumlu yönde gelişme sağladığını göstermektedir. Böylece si-

yasi gelişmelerdeki dostluk kültürel bağlarla güçlendirilmiştir. II. Abdülhamid mükemmel bir zamanlama ve siyasi bir manevra ile Korvinaları Macarlara geri vermekle hem Türk yanlısı bir atmosfer yaratmak, hem de iki ülke arasındaki kültürel ilişkilerin güçlenmesini sağlamak gibi ustalıkla bir politika izlemiştir.

Korvinalar, Türkler ve Macarlar arasında 1848-1849 yıllarından itibaren gelişme gösteren dostluk ilişkilerini daha da artırarak zirveye taşımıştır. Böylece Korvinalar XIX. yüzyılın sonlarında gelişen ilişkileri XX. yüzyıla da taşıyarak, Türk-Macar ilişkilerindeki karşılıklı dayanışmaya giden yolu açması bakımından da büyük önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

I. ARŞİV BELGELERİ

BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ (BOA)

Hariciye Tercüme Odası, Dos.126, no.2; Dos. 126, no.49; Dos. 126, no. 53; Dos. 126, no. 58; Dos. 127, no. 100; Dos. 128, no. 98; Dos. 129, no. 35; Dos. 330, no. 22; Dos. 330, no. 54; Dos. 331, no. 18; Dos. 331, no. 29; Dos. 518, no. 74.

Hariciye Nezareti Siyasi Kısım Evrakı, Dos. 176, no. 11; Dos. 213, no. 18.

İrade Hariciye, Dos. 273, no. 16525; Dos. 273, no. 16579; Dos. 275, no. 16775.

Yıldız Sadaret Hususî Maruzat, Dos. 223, no. 2.

Yıldız Perakende Evrakı Başkitabet, Dos. 16, no. 69.

Yıldız Perakende Evrakı Tahrirat-ı Ecnebiye ve Mabeyn Mütercimliği, Dos. 14, no. 55.

II. MACARİSTAN KÜTÜPHANELERİ

Országos Széchényi Könyvtár: (OSZK): Milli Széchényi Kütüphanesi: (Budapeşte-MACARİSTAN)

ELTE Egyetemi Könyvtár Kézirattár és Ritkaságtár Katalógusai: Eötvös Loránd Üniversitesi Kütüphanesi El Yazmaları ve Nadir Eserler Koleksiyon Kataloğu: (Budapeşte/MACARİSTAN)

III. GAZETELER

A Magyarorszáğ és A Nagyvilág, (1877)

Családi Kör, (1877)

Fővárosi Lapok, (1877)

Nemere (1877)

Vasárnapi Ujság (1876, 1877, 1878)

IV. KİTAPLAR

AKIN, Rıdvan, **Osmanlı İmparatorluğu'nun Dağılma Devri ve Türkçülük Hareketi (1908-1918)**, Der Yayınları, İstanbul 2002.

ANGYAL, Dávid, **Gróf Andrassy Gyula (1823-1890)**, Kiadja A Magyar Tudományos Akadémia, Budapest 1941.

ARMAOĞLU, Fahir, **19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)**, Alkım Yayınları, İstanbul 2010.

BOZDAĞ, İsmet, **Sultan Abdülhamit'in Hatıra Defteri**, Truva Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2010.

BURKE, Peter, **Avrupa'da Rönesans Merkezler ve Çeperler**, Çev. Uygur Abacı, Birinci Basım, İstanbul 2003.

ÇOLAK, Melek, **1956 Macar İhtilali ve Türkiye**, Nehir Yayınları, İstanbul 2009.

ÇELGİN, Güler, **Eski Yunan Edebiyatı**, Remzi Kitabevi, İstanbul 1993.

CSAPODÍ, Csaba, **Mikor Pusztult El Mátyás Király Könyvtára?**, Budapest 1961.

CSAPODÍ, Csaba, CSAPODI-GÁRDONYI Klára, **Bibliotheca Corviniana 1490-1990**, National Széchényi Library, Budapest 1990.

CSONTOSÍ, János, **A Korvina: Előzményei, Alapítása, És Az Irodalomban Reskonstrukciója**, Pallas Ny., Budapest 1895.

DANIŞMEND, İsmail Hami **İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi**, İstanbul 1971.

DEMİRKAN, Tarık, **Macar Turancıları**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2000.

ECKHART, Ferenc **Macaristan Tarihi**, çev.: İbrahim Kafesoğlu, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2010.

EREN, Hasan, **Türklük Bilimi Sözlüğü I. Yabancı Türkologlar**, Atatürk, Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu Yayınları, S. 705, Ankara 1998.

ERİM, Müzehher, **Lâtin Edebiyatı**, Remzi Kitabevi, İstanbul 1987.

ERÖDİ, Béla, **Çok Yaşa! Türk Heyetinin Ziyareti'nden Hatıra Kitabı (Csok Jasa! A Török Küldöttség Látogatásának Emlékkönyve)**, Magyar-Török Baráti Társaság, Akadémiai Kiadó, Budapest 2001.

FLESCHE, István **Atatürk és Kora**, Corvina, Budapest 2004.

GEORGEON, François, **Türk Milliyetçiliğinin Kökenleri Yusuf Akçura (1876-1935)**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1999.

GÖKALP, Ziya, **Türkçülüğün Esasları**, İstanbul 2006.

GÖKBİLGİN, M. Tayyib, “*XIX. Asır Sonlarında Türk-Macar Münasebetleri ve Yakınlığı*”, **Nemeth Armağanı**, Ankara 1962

HANGAY, Zóltán, **19. Történelmi Arckép a 19. Század Magyar Történelméből**, Trezor Kiadó, Budapest 1991.

HAZAI, György, **Tarih Boyunca Macar-Türk Bağları**, Budapest 1963.

HAZAI, Georges, “*Ignác Kúnos*”un *Türk Folklor Araştırmalarındaki Yeri*”, **I. Uluslar arası Türk Folklor Kongresi Bildirileri**, C. I., Ankara 1976.

KARAL, Enver Ziya, **Osmanlı Tarihi**, C. V, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1983.

_____, **Osmanlı Tarihi**, C. VIII, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1988.

KIRBAÇ, Selçuk, **Balkan Türkoloji Tarihçesi ve Balkan Türkologları**, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 2012.

KODAMAN, Bayram, **Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi**, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1999.

KUNOS, İgnacs, *Türk Halk Edebiyatı*, Yayına Haz.: Tuncer Gülensoy, Akçağ Yayınları, [b.s.y. yok], 2001.

LEWIS, Bernard, **Modern Türkiyenin Doğuşu**, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1984.

Macaristan'dan Olgular, Hazırlayan: Macar Bilimler Akademisi Kütüphane ve Enformasyon Merkezi, Doğu Koleksiyonu, Yayınlayan: Macaristan Dışişleri Bakanlığı, Budapeşte 2014.

MADARÁSZ, József, **Emlékirataim (1831-1881)**, Franklin Társulat könyvnyomdája, Budapest 1883.

NAMAL, Yücel, **Türk-Macar İlişkileri**, İskenderiye Yayınları, İstanbul 2009.

NAZIR, Bayram, **Osmanlı'ya Sığınanlar Macar ve Leh Mültecileri**, İstanbul 2007.

_____, **Osmanlı Misafirperverliği ve Avrupa'daki Yankıları**, İstanbul Ticaret Odası, İstanbul 2007.

OBA, Ali Engin, **Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu**, İmge Kitabevi, Ankara 1995.

ORKUN, Hüseyin Namık, **Türkçülüğün Tarihi**, Kömen Yayınları, Ankara 1977.

OKÇU, Yahya, **Türk-Rus Mücadelesi**, Berikan Yayınevi, 2001.

ORTAYLI, İlber, **İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı**, İletişim Yayınları, İstanbul 2005.

ÖNEN, Nizam, **İki Turan Macaristan ve Türkiye'de Turancılık**, İletişim Yayınları, İstanbul 2005.

ÖZDOĞAN, Günay Göksu, **Turan'dan Bozkurt'a Tek Parti Döneminde Türkçülük (1931-1946)**, İletişim Yayınları, İstanbul 2001.

RÁSONYI, László, **Doğu Avrupa'da Türklük**, Selenge Yayınları, İstanbul 2006.

SÍMON P. Piroska, **Erödi-Harrach Béla**, Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, 2015.

SZALAY, Imre, **Török Vendégeink Elé Rustsukig És Velök Vissza Pestre**, Kaposvár 1877.

SZILÁGYI, Sándor, **Magyar Királyi Egyetem Codexeinek Címjegzéke**, Nyomatott a Magyar Királyi Egyetem Nyomdájában, Budapest 1881.

SHAW, Stanford, **Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye**, Çev. Mehmet Harmancı, C.2, E. Yayınları, İstanbul 1982.

TAKATS, Sándor, **Macaristan Türk Áleminden Çizgiler**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1992.

TÁRNOC, Márton, **Mátyás Király És a Magyarországi Reneszánsz (1450-1541)**, Balassi Kiadó, Budapest 1994.

TEVFİK, Mehmet, **“Yadigâr-ı Macaristan Asr-ı Abdülhamit Han**, Mihran Matbaası, İstanbul 1294.

TÓTH, Béla, **Konstantinápolyi Emlékek**, Athenaeum R. Társulat, Kiadása, Budapest 1877.

TÓTH, Péter, **Catalogus Codicum Latinorum Medii Aevi Bibliothecae Universitatis Budapestimensis**, Budapest 2008.

TÖRÖK, Gyöngyi, **Mátyás Király És A Magyarországi Reneszánsz (1458-1541)**, Magyar Nemzeti Galéria, 1983 (Február 24-Június 26).

UÇAROL, Rifat, **Siyasi Tarih (1789-1999)**, Filiz Kitabevi, İstanbul 2000.

V. MAKALELER

ÁBEL, Jenő **“Corvincodexek”**, **Értekezések A Magyar Tudományos Akadémia nyelv- és Szép Tudományi Osztálya köréből**, VIII, Szerkesztette Gyulai Pál, Budapest 1880, s.s. 3-103.

ÁGOSTON, Gábor, „*Siyaset ve Histografi: Macaristan’da Türk ve Balkan Çalışmalarının Gelişimi ve İstanbul’daki Macar Araştırma Enstitüsü*”, **Türkler**, C. 15, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s.s. 92-98.

AKIN, Hicran, “*Nemeth’e Göre En Eski Türk-Macar Münasebetleri*”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, C. XXX, S. 1–2, s.s. 1-6.

ALTAYLI, Yasemin “*Budin Beylerbeyi Arslan Paşa (1565–1566)*”, **Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)**, S. 19, Ankara 2009, s.s. 255-269.

BAŞTAV, Şerif, “*Macar-Türk Akrabalığı*”, **Tarih ve Toplum**, C. 36, S. 215, (Kasım 2001), s.s. 59-65.

_____, “*Macar İstiklâl Mücahidi II. Ferenc Rakoczi’nin 300. Doğum Yıldönümü*”, **Türk Kültürü**, S. 162, (Nisan 1976), s.s. 348-351.

_____, “*Türk Kültürüne Hizmet Eden Macarlar Ármin Vámbéry (1832–1913)*”, **Türk Kültürü**, S. 26, (Aralık 1964), s.s. 118-122.

BEKİROĞLU, Nazan, “*Bir Şairenin Salonunda bir Şeyh, bir sahte Derviş, bir dil âlimi*”, **Dergâh Edebiyat Sanat Kültür Dergisi**, C. VI, S. 63, Mayıs 1995, s.s. 8-10.

BÖLER, Tuncay, “*Necip Asım Yazıksız ve Türk Diline Katkıları*” **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, S. 25, (2009), s.s. 195-208.

CİHANGİR, Erol “*Türk-Macar Buluşmaları Macar Turancılığı*”, **Turan Dergisi**, S.1, (Ocak 2005), s.s. 43-54.

ÇETİN, Atilla, “*Karácson, Imre*”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, C. 24, İstanbul 2001, s. 379-380.

ÇOLAK, Melek, “*Macar Kaynaklarına Göre Gyula Andrassy (1875-1878)*”, **Tarih İncelemeleri Dergisi**, C. XXVI, S.1, (Temmuz 2011), s.s. 51-65.

_____, “*Atatürk Döneminde Kültürel, Siyasi ve Ekonomik Bakımdan Türk-Macar İlişkileri (1919–1938)*”, **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C. 1, S. 2, (Güz 2000), s.s. 61-72.

_____, “Atatürk, Macarlar ve Türk Tarih Tezi”, **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, S. 27, (Bahar 2010) Konya, s. s. 371-402.

_____, “19. Yüzyıl Sonu - 20. Yüzyıl Başlarında Türk-Macar Yakınlaşması”, **Toplumsal Tarih**, S. 89, (Mayıs 2001), s.s. 4-10.

_____, “Türk-Macar İlişkileri Çerçevesinde Macar Türkolojisi ve “Ugor-Türk Savaşı”, **IV. Uluslar arası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Bildirileri 22- 24 Aralık 2011-Muğla**, I. C., s.s. 527-541.

_____, “İstanbul’da Macar Bilim Enstitüsü (1916–1918)”, **Karadeniz**, S. 3, Yıl: 1, (Yaz 2009), s.s. 91-105.

_____, “Macar Turancıları ve Atatürk (Macar Kaynaklarına Göre)”, **Türk Yurdu**, C. 31, S. 290, (Ekim 2011), s.s. 94-106.

CSAPODÍ, Csaba “A Corvina Könyvtár Története”, **Bibliotheca Corviniana**, Országos Széchényi Könyvtár, s. 1-36.

CSÉBY, Géza “A Magyar Egyetemi Ifjúság Konstantinápolyi Küldöttségé”, **Honismeret**, 1986, s.s. 1-5.

CSONTOSÍ, János, “A Konstantinápolyból Érkezett Corvinák Bibliographiai Ísmertetése”, **Magyar Könyvszemle**, 1877, 2. Évfolyam, 3-4. szám, s.s. 157-218.

_____, “Latin corvin-codexek bibliographiai jegyzéke”, **Magyar Könyvszemle**, 6. Évfolyam, 2.-3. Füzet, 1881 Márczius-Junius, s.s. 137-176.

DUMAN, Önder, “Ermeni Emval-i Metrukesi ve Borçları”, **Ermeni Araştırmaları**, S:22, Yaz 2006, s.s. 1-8.

EREN, Hasan, “Geçmişine Bakan Yalnız Bir Ulus: Macarlar”, **Tarih ve Toplum**, C. 36, S. 215, (Kasım 2001), s.s. 76-87.

FEKETE, Lajos, “Osmanlı Türkleri ve Macarlar (1366-1699)”, **Bellekten**, C. XIII, S. 52, (Ekim 1949), s.s. 663-743.

FRAKNÓÍ, Vilmos, “Vitéz János Könyvtára”, **Magyar Könyvszemle**, 3. Évfolyam, 1. Füzet, 1878 Január-február, s.s. 1-21.

FODOR Pál -Mária Ivanics-Balázs Sudár, „*A magyarok oszmán és török szemmel*”, **Magyar Tudomány**, Budapest 2011, s.s. 1-9.

GÁRDONYI, Klára Csapodiné, “*A Budapesti Egyetemi Könyvtár Korvinái*”, **Magyar Könyvszemle**, 1981, 97. Évfolyam, 3. szám, s. 221-225.

GERELYES Ibolya - KOVÁCS Orsolya, “*19. Yüzyilda Macar Uygulamalı Sanatları*”, çev. Kaya Genç, **Tarih ve Toplum**, C. 36, S. 215, (Kasım 2001), s.s. 66-70.

GÜLEN, Yılmaz, “*Csok Jasa!*”, **Tarih ve Toplum**, C. 36, Sayı: 215, (Kasım 2001), s.s. 4-7.

GÜLTEPE, Necati “*Turancılığın Tarihi ve Sosyolojik Gerçeği*”, **Turan Dergisi**, S.1, (Ocak 2005), s.s 10-11.

GÜMÜŞKILIÇ, Mehmet “*Macaristan Türkolojisi Üzerine Bir Biyo-Biyografi Denemesi*”, Turkish Studies, - *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 7/4, Fall 2012, p. 367-406, Ankara, s.s. 367-406.*

HAZAI, György, “*Macaristan’da Türkoloji*”, **Türk Dili**, S. 461, Mayıs 1990, s.s. 201-210.

KARPAT, Kemal H. “*I. Meşrutiyet Dönemi ve II. Abdülhamid’in Saltanatı (1876-1909)*”, **Türkler**, C. 12, s.s. 873-888.

KARAKURD, Muslihiddin, “*Türklerin Dostları: Ármin Vámbéry (19.III.1832-15.IX.1913)*”, **Türk Kültürü**, S. 88, Yıl: VIII, s.s. 276-280.

KOVÁCS, Péter E., “*Hunyadi Mátyás Magyar Király Portréja*”, **Holló Jegyében**, szerkesztő: István Monok, Corvina Kiadó, Országos Széchényi Könyvtár, 2004, s. s.1-17.

LOMBARDI, Paola Di Pietro, “*Mátyás Emblémái*”, **Holló Jegyében**, szerkesztő: Monok István, Corvina Kiadó, Országos Széchényi Könyvtár, 2004, s. 157-174.

“*Lajos Kossuth*”, **Türk-Macar Tarihi İlişkilerinden Kesitler**, Milli Saraylar Daire Başkanlığı, Hazırlayan T. Cengiz Göncü, İstanbul 2009, s. 179-182.

METİN, Barış “*Veled Çelebi'nin Türk Milliyetçiliğinin Doğuş ve Gelişme Sürecindeki Yeri ve Türk Diline Dair Çalışmaları*”, **Karadeniz Araştırmaları**, S. 32, s.s. 99-122.

MIKÓ, Árpád, „*Mátyás Király Könyvtára az Uralkodó Reprezentációjában*”, **Holló Jegyében**, szerkesztő: István Monok, Corvina Kiadó, Országos Széchényi Könyvtár, 2004, s.s. 19-40.

_____, “*A Corvina-Könyvtár Története*”, **Bibliotheca Corviniana Digitalis**, Országos Széchényi Könyvtár, s.s. 1-15.

NYÍRÍ, Mária T., “*Macaristan'da Türkoloji'nin Tarihi I*”, **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, S. 139, (Ağustos 2002), 201-210.

_____, “*Oldukça Uzak Geçmişten Başlayarak 1996'ya Kadar Tarih Boyunca Türk-Macar İlişkilerine Kısa Bir Bakış*”, **Türk Dünyası Araştırmaları**, S. 149, (Nisan 2004), s.s. 211-222.

ÖZCAN, Azmi, “*Özbekler Tekkesi Postnişini Buharalı Şeyh Süleyman Efendi Bir “Double Agent” mı idi?*”, **Tarih ve Toplum**, C. 17, S. 100, (Nisan 1992), s.s. 204-208.

ÖZGİRAY, Ahmet, “*Türkiye-Macaristan Siyasî İlişkileri*”, **Tarih İncelemeleri Dergisi XII**, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, Bornova-İzmir 1997, s.s. 77-80.

ÖZTÜRK, Cemil, “*Macarlarla Kardeş miyiz?*”, **Tarih ve Toplum**, C. 18, S. 105, (Eylül 1992), s.s. 53-56.

PAJORİN, Klára, “*Az Eszményei Humanista Angelo Camillo Decembrio Könyvtárideálja és Mátyás Király Könyvtára*”, **Magyar Könyvszemle**, 120. Évfolyam, 2004, 1. szám, s. 1-85.

RÁSONYI, László “*Atatürk Özgürlük Savaşının Macar Basınında Yankıları*”, **Bulleten**, C. XLV/1, Sayı. 177, (Ocak 1981), s.s. 79-86.

ROZSONDAI, Marianne “A Corvin Mátyás Számára Készített Aranyozott Bőrötésekről”, **Holló Jegyében**, szerkesztő: Monok István, Corvina Kiadó, Országos Széchényi Könyvtár, 2004, s.s. 193-210.

SZILÁGYI, Sándor, “A Corvina Történetéhez”, **Magyar Könyvszemle**, 1882, 5.6. füzet, s.s. 336-340.

SOFUOĞLU, Ebubekir, “Abdülmeceid ve Macar Mültecileri”, **Tarih ve Toplum**, C. 36, S. 215, (Kasım 2001), s.s. 41-46.

SOYSAL, İsmail, “Mohaç Sonrası Türk-Macar Siyasal İlişkileri Üzerinde Macar Tarihçisi Géza Perjes’in Bir Değerlendirmesi”, **Bellekten**, C. XL, Sayı: 157, (Ocak 1976), s.s. 127-138.

“Sultan II. Abdülhamid Dönemi (1876-1909)”, **Türk-Macar Tarihi İlişkilerinden Kesitler**, Milli Saraylar Daire Başkanlığı, Hazırlayan T. Cengiz Göncü, İstanbul 2009, s.s. 231-270.

TASNADI, Edit, “Macar Kralı Mátyás ile Nasreddin Hoca”, **Türk Kültürü**, S: 370, Yıl: XXXII, s.s. 120-124.

TEKİNDAG, Şahabettin, “Türk-Macar Münasebetlerine Toplu Bir Bakış”, **Türk-Macar Kültür Münasebetleri Işığı Altında II. Rákoczi Ferenc ve Macar Mülteciler Sempozyumu**, İstanbul 1976, s.s. 152-159.

TÖKÉCZKI, László “Idősebb Gróf Andrássy Gyula 1823-1890”, **Történelmi Arcképek Politikus Korából**, XX. Szazád Intézet, Budapest, 2002, s.s. 9-11.

TURAN, Namık Sinan, “Kanuni’nin Macaristan siyaseti Macaristan’da Osmanlı Kültüründen İzler”, **Toplumsal Tarih**, S. 138, (Haziran 2005), s.s. 46-53.

“Türkoloji Çalışmaları”, **Türk-Macar Tarihi İlişkilerinden Kesitler**, Milli Saraylar Daire Başkanlığı, Hazırlayan T. Cengiz Göncü, İstanbul 2009, s.s. 217-222.

UZUN, Turgay “Osmanlı Döneminde Türk Milliyetçiliği İdeolojisinin Kaynakları”, **Dumlupınar Üniversitesi SBE Dergisi**, S. 28, (Aralık 2010), s.s. 253-268.

YUSUFOĞLU, Hicran, “Osmanlı-Macar İlişkileri”, **Tarih ve Toplum**, C. 36, S. 215, (Kasım 2001), s.s. 25-37.

VI. ANSİKLOPEDİ ve SÖZLÜKLER

“*Andrássy Gyula*”, **Magyar Életrajzi Lexikon**, Első Kötet, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1967, s- 33-34.

“*Antonio Bonfini*”, **Türk Ansiklopedisi**, C. VII, Maarif Basımevi, Ankara 1995, s. 275.

“*Bethlen Gábor*”, SZINNYEI, József, **Magyar Írók Élete és Munkái**, Magyar Elektronikus Könyvtár (MEK).

“*CAESAR, Gaius Julius*”, **Türk Ansiklopedisi**, C. IX, Maarif Basımevi, Ankara 1958 s. 174.

“*Cicero, Marcus Tullius*”, **Türk Ansiklopedisi**, C. X, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1960.

“*Curtius Rufus Quintus*”, **Türk Ansiklopedisi**, C. XI, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1963, s. 281.

“*Corvinus*”, **Révai Nagy Lexikona**, IV. Kötet, Budapest 1912, s.s. 677-678.

“*Çaylak Tevfik*”, **Türk Ansiklopedisi**, C. XI, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1963.

DÁVID, Géza, “*Macaristan*” **Diyanet İslam ansiklopedisi**, C. 27, Ankara 2003, s. 289.

EREN, Hasan, “*Gombacz, Zoltán*”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, C. 14, İstanbul 1996, s.s. 112-113.

_____, “*Türkoloji*”, **Türk Ansiklopedisi**, C. 32, s.s. 434-461.

“*Eusebios, Filistinli*”, **Türk Ansiklopedisi**, C. XVI, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1968.

“*Földváry Mihály (bernáthfalvi)*”, SZINNYEI, József, **Magyar Írók Élete és Munkái**

“*Gozsdu Elek*”, **Révai Nagy Lexikona**, VIII. Kötet, Budapest 1913.

GÜN, Benderli, YILMAZ, Gülen, KAKUK, Zsuzsa, TASNÁDI, Edit, **Magyar Török Szótár**, Nemzedékek Tudása Tankönyvkiadó, Budapest 2013.

“*Korvina (Bibliotheca Corviniana)*”, **Révai Nagy Lexikona**, 12. Kötet, Budapest 1915, s.s. 62-64.

“*Macaristan*”, **Ana Britannica**, C. 15, s.s. 74-79.

“*Mátyás*”, **Révai Nagy Lexikona**, XIII. Cilt, s.s. 495-497.

“*Maximilian I.*”, **Türk Ansiklopedisi**, C. XXIII, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1976.

“*Neményi Ambrus*”, SZINNYEİ, József, **Magyar Írók Élete és Munkái**, IX. Kötet, Budapest 1903, s.s. 875-877.

“*Pázmány Péter*”, SZINNYEİ, József, **Magyar Írók Élete és Munkái**, Magyar Elektronikus Könyvtár (MEK).

“*Ptolemaios Klaudios*”, **Türk Ansiklopedisi**, C. XXVII, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1978, s.s.

“*Soós Jenő*”, SZINNYEİ, József, **Magyar Írók Élete és Munkái**, XII. Kötet, Budapest 1908.

“*Şeyh Süleyman Buharalı*”, **Türk Ansiklopedisi**, C. XXX, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1981.

“*Tacitus Cornelius*”, **Türk Ansiklopedisi**, C. XXX, Milli Eğitim Basım evi, Ankara 1981.

“*Theophrastos*”, **Türk Ansiklopedisi**, C. XXXI, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1982.

“*Vitéz János*”, **Magyar Életrajzi Lexikon (1000-1990)**, Magyar Elektronikus Könyvtár.

EKLER**Ek: 1**

Macaristan Kralı Mátyás Corvinus'un mermer büstü.
Országos Széchényi Könyvtár A Digitális Képtár (DKA)
(Milli Széchényi Könyvtáresi Dijital Fotoğraf Arşivi),
Budapeşte/MACARİSTAN

Ek: 2

II. Abdülhamid tarafından Macaristan'a iade edilen ve koyu kırmızı, beyaz ve yeşil renkli deri ile ciltlenen Korvinaların üzerinde hilal ve Kral Mátyás'a ait amblemin görüntüsü. (Örnek olarak: “(cod.lat.2), Cicero: *In Verrem* (Cicero'nun Verres'e Karşı Söylevleri)”

ELTE Egyetemi Könyvtár Katalógus
(Eötvös Loránd Üniversitesi Kütüphane Kataloğu)
Budapeşte/MACARİSTAN

Ek:3

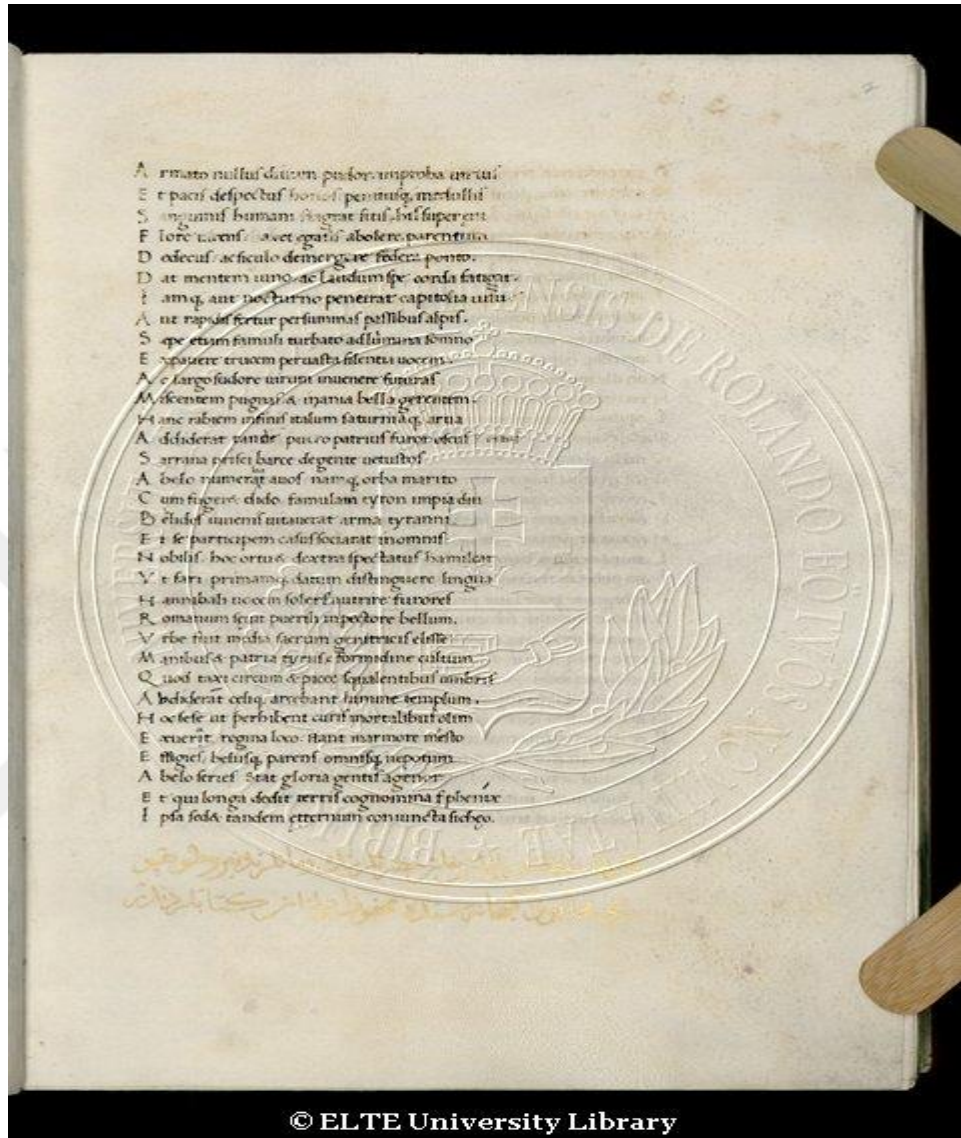

II. Abdülhamid tarafından Korvinaların sayfalarına altın renginde ve sülüs ile not düştüğü yazısı: “Devlet-i Osmaniye padişahı şevketlü Abdülhamid Han Sanî hazretlerinin Macaristan Darülfünununa hediyeleridir. Fi 1294. Rebi-ül ewel 25-inci gününde.” (Örnek olarak: (cod.lat.1) *Theophrastos: De Plantis* (*Theophrastos: Bitkiler Hakkında*))

ELTE Egyetemi Könyvtár Katalógus
 (Eötvös Loránd Üniversitesi Kütüphane Kataloğu)

Budapeşte/MACARİSTAN

Ek: 4

II. Abdülhamid tarafından Korvinaların sayfalarına altın renginde ve sülüs ile not düştüğü yazısı: “*Kanuni Sultan Süleyman Han hazretlerinin zamanlarından beri Topkapı Sarayı Hümeyunu Kütüphanesi’nde mahfuz bulunan kitaplardandır.*” (Örnek olarak: (cod.lat.8) *Silius Italicus: Punica (Silius Italicus: İkinci Pön Savaşı)*)

ELTE Egyetemi Könyvtár Katalógus
(Eötvös Loránd Üniversitesi Kütüphane Kataloğu)
Budapeşte/MACARİSTAN

Ek:5

© ELTE University Library

Kral Mátyás'ın eşi Kraliçe Beatrix'in mavi renkli kalkan şeklindeki arması ile süslenmiş (*Quintus Curtius Rufus: Historiae Alexandri Magni*) başlıklı kitabın görüntüsü.

ELTE Egyetemi Könyvtár Katalógus
(Eötvös Loránd Üniversitesi Kütüphane Katalógu)
Budapeşte/MACARİSTAN

Ek:6

Theophrastos: De Plantis (Theophrastos: Bitkiler Hakkında)” adlı kitabın ilk sayfalarında Floransa’da Vespasiano atölyesinde kitabı hazırlayan Vespasiano’nun “*Vespasianus florentinus fecit fieri florentie (Floransa’da Vespasiano tarafından yapılmıştır)*” ifadesini taşıyan imzası.

ELTE Egyetemi Könyvtár Katalógus
(Eötvös Loránd Üniversitesi Kütüphane Katalógu)
Budapeşte/MACARİSTAN

Ek:7

İstanbul'a gelen "Macar Gençlik Heyeti",

Ön sıradakiler (soldan sağa): Miklós Szemere, Lipót Kállay, Jenő Soós, Gyula Szűcs, Gyula Lukács, Béla Tóth, Béla Lederer.

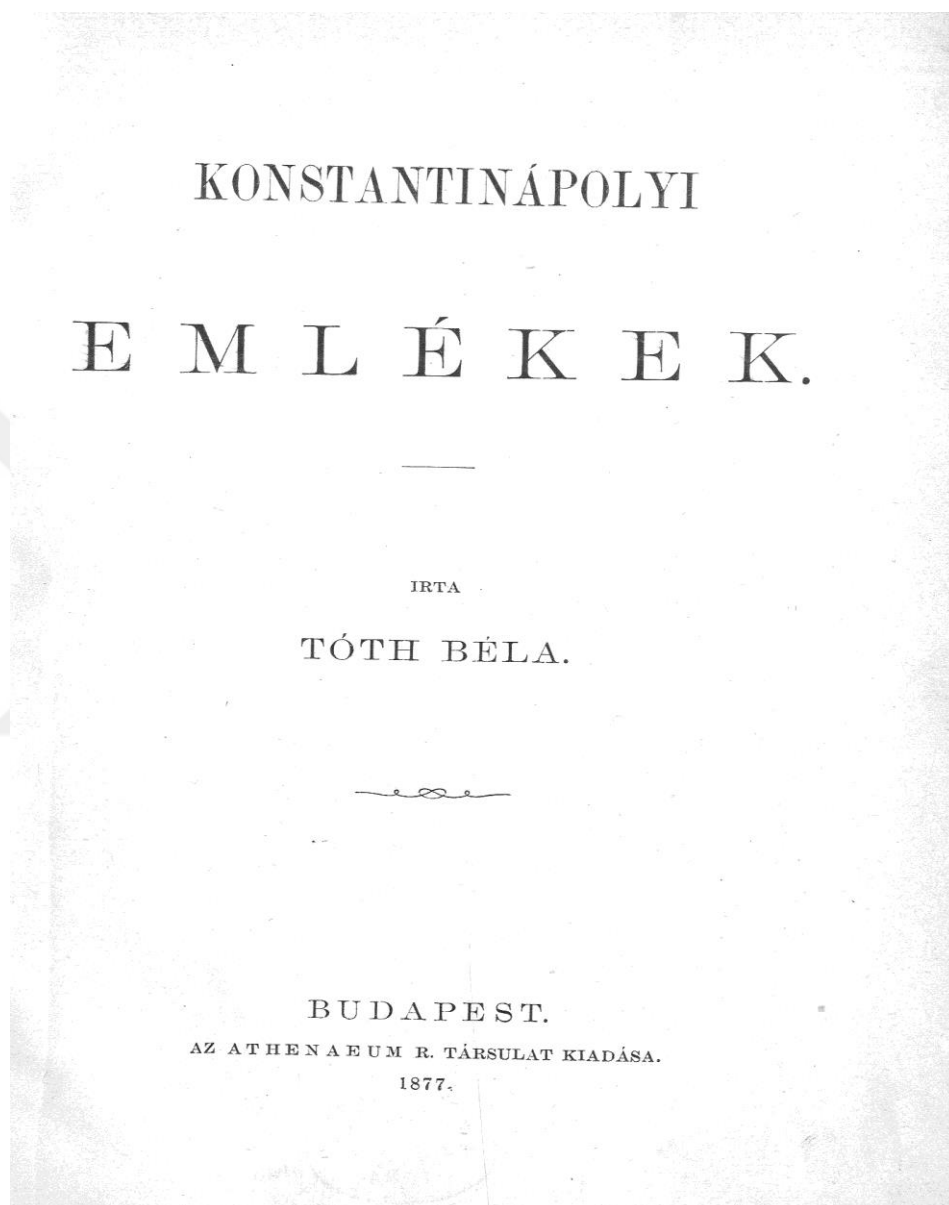
Arka sıradakiler (soldan sağa): Lajos Toroczkay, Zoltán Scossa, Bódog Sebhardt, Károly Milassin, Ambrus Neményi, Kálmán Bágya.

Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Fényképtár

(Macar Milli Müzesi Tarihi Fotoğraf Arşivi)

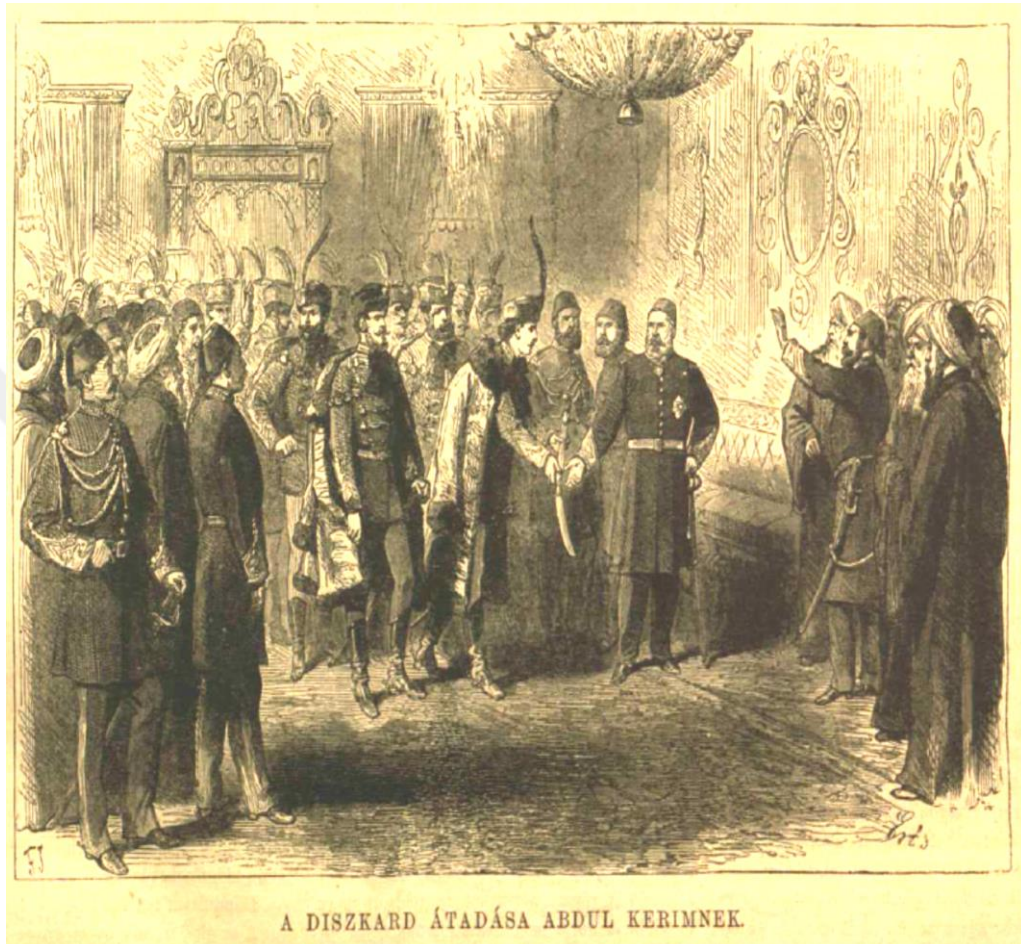
Budapeşte/MACARİSTAN

Ek: 8

Béla Tóth'un yazdığı "*İstanbul Hatıraları*" adlı eserinin kapağı.
Béla Tóth, **Konstantinápolyi Emlékek**, Az Athenaeum R. Társulat Kiadása,
Budapest 1877.

Ek:9

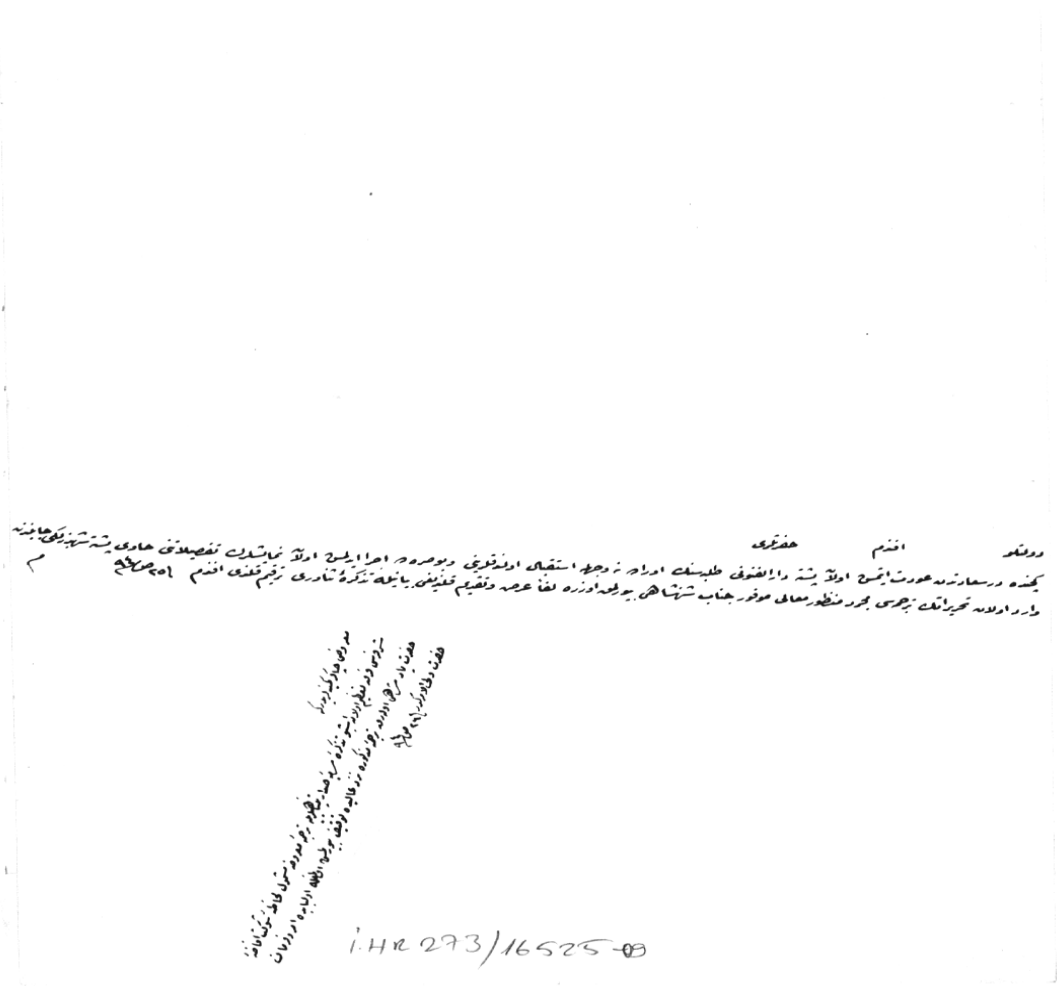

Macar heyeti tarafından İstanbul'da Abdülkerim Nadir Paşa'ya tören kılıcının takdim edilmesi.

Vasárnapi Ujság, 1877 Február 18, 24. Évfolyam, 7. szám, s. 101.

شماره	تاریخ	شرح	نوع اولی	نوع دوم	توضیحات
۴					<p>بزرگ اوینور آمد و قوی کلایه ستم ساعت اوج بجهت زرد مرفعه واصل او در قد حیوانه در آن لحظه</p> <p>هزار که «باشونه زنگار» به غیرین محمد الملقب و در حیوانه مور در آن روز اوج</p> <p>مجا اسیب سیبسی لایسی او شرفی یکی با ستم لری و حق با نوره فی او در حال بودی نرفته</p> <p>بوفند اینت موبد الکسوس غور رو بوجه ده ایزد اینیکی مور بر طرفه بوزن مور</p> <p>عمره لری او در ده عا موریت بنیه اینی ست صلح وصالی میده او در بنیه بر طرفه مقدم در ده</p> <p>معدود او در این پایه و بر وقت قضا خیر ایزدی مور او در عکس یکدیگر می باشد که در این</p> <p>کاران نیک منته به نازیب و نواله است که در این مقامه بوسه او در حق مور</p> <p>بوی بابت یکی است ایچود و نیکویی و قدر و اجتهاد است</p> <p>مجا بوارت قدری قصیده ای که در یک کز بوزن و طغور و نیمه بری ستم زده آسانه بخورید</p> <p>نوع اولی و موسیقی و بونظره جودا کسب معوناته بزمی می رسد توجه و معنی</p> <p>و کدی فی سلطان ستم به نفع و اعتماد احمد حشم بری با عید قدری و با ستم است</p> <p>موتل به حال ناسف آتماله دو قیام اولی اسباب آتصابه جانبا نه یا فلاد و فرخ ستم</p> <p>بودت علیالم می است نه بنیه اتفاقه عقدیه حرف ایچیکی و حفظه عطا نوارت می بوارت</p>

Ek:12

İ.HR.00273

İstanbul'dan Budapeşte'ye dönen Macar Üniversite öğrencilerinden oluşan heyetin Budapeşte'deki Türk Konsoloslugu'na giderek İstanbul'da gördükleri hüsn-ü kabul dolayısıyla teşekkürlerini bildiren belgenin Türkçe sureti.

BOA, İ. HR. Dos. 273, no. 16525.

Ek: 13

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DARE BAŞKANLIĞI (BOA)

N° du dépôt: 13/14 Indications de service. 50	 TÉLÉGRAMME Administration Supérieure des TÉLÉGRAPHES. Bureau de _____	N° d'arrivée: 279 Expédie à domicile à 5 h. 15 m. du au bureau de _____ Fil n° à h. m. du Le 13/14 18 L'Employé _____
Reçu de _____ 19 Août 1889 L'Employé _____		

CPLE BUDAPEST 1256 50 13 12 S MINISTRE AFFAIRES ÉTRANGÈRES CPLE - NO 107 JOURNAL
 BUDAPESTI NAPILAP PUBLIE TELEGRAMME SUIVANT DE CONSTPLE SA MAJESTE IMPERIAL LE SULTAN
 VIENT DE DECRETER RESTITUTION BIBLIOTHEQUE CORVINA A LA HONGRIE MOUFAIE ET JAVER EFFENDIS
 SONT CHARGES TRANSMETTRE CETTE BIBLIOTHEQUE DOIS JE CONFIRMER OU REFUTER
 CETTE NOUVELLE QUI A PRODUIT GRANDE SENSATION - SERMED *

AVIS IMPORTANT.

Les bandes appliquées sur la présente feuille ont été imprimées par l'appareil télégraphique. — Les indications relatives au lieu d'origine de la dépêche, à la date et à l'heure de son dépôt, qui sont transmises gratuitement, figurent en tête de la dépêche, suivant une formule abrégée telle que celle-ci: Constantinople de Paris 854 15 4 4, 50 S, qui doit être interprétée comme suit: Dépêche de Paris pour Constantinople, du 4 du mois courant, déposée à 4 heures 50 minutes du soir. Le premier nombre, après la nom du lieu d'origine, est un numéro d'ordre; le second indique le nombre de mots taxés. — La signature est précédée de deux traits (==).

HR.SYS 176/11

14

HR.SYS.00176

Macaristan Kralı Mátyás'ın Korvina Kütüphanesi'ne ait 35 adet eserin II. Abdülhamid tarafından Başyaveri Mustafa Tahir Bey ve Murat Efendi ile Macaristan'a gönderdiğini bildirmek amacıyla Osmanlı Konsolosu Sermed Efendi'nin Budapesti Napilap gazetesine çekmiş olduğu telgrafname.

BOA, HR. SYS. Dos. 176, no.11.

Ek:14

Előfizetési feltételek: VASÁRNAPI UJSÁG 66. oldal. 1877. évi. 17. szám. — 1877. Budapest, április 29. XXIV. évfolyam.

TAHIR BEJ,
A CORVINAK ÁTHOZÓJA.

TAHIR bej neve pár nap alatt olyan népszerű és sokat emlegetett név lett Magyarországon, hogy bár a háború viharos felhői mindig sötétebben tornyosulnak eginkön s már olvassuk az oroszok átkelését a Pruthon: mégis az utóbbi napokban többet foglalkoztak nálunk Tahir bejjel, mint az oroszok hadi operációival.

Tahir bej reánk magyarokra nézve becses és fontos küldetéssel indult el Konstantinápolyból, mint II. Szultán Abdul Hamid khán ő felsége küldötte. A nagylelkű szultán ajándékba küldötte vele nemzetünknek azt a nagy kincset, Corvin Mátyás igazságos királyunk világhírű könyvtárából a törökök kezében levő 35 darab könyvet, melyeknek egykori bírásáról évek előtt még álmodni sem mertünk. Tudósaink valódi bucsujárást tettek e könyvekhez, csak hogy meglássák azokat. Láttak is belőlök egynehányat; de az összes kincset még látni sem volt szabad.

Es most a török szultán a könyvek minden egyes példányát sajátkezü aláírásával ellátva, s az összes kincset egy diszes ládába zárva küldi ajándékképen a magyar nemzetnek. Ajándék ez, mert a hódítás, Budavárának bevételé juttatta azt a török kezére, ki azt ime visszaadja. Mennyi szép emlék van e könyvekhez fűzve!

A nemzetnek visszaajándékozott kincseket hazánk fővárosában, Budapesten kellett volna a nemzetnek átadni; így szólt Tahir bej utasítása, és a magyar nemzet már napokon át várta, hogy körében üdvözölhesse azt, ki e kincset hozza, s megkoszonhesse ez ajándékot a felséges ajándékozonak: de Tahir bejnek töle nem függő körülmények miatt meg kellett állapodnia Bécsben s ott kellett átadni a Corvinákat.

Nem üdvözölhetjük személyesen e kedves vendéget. Legalább e helyen bemutatjuk tehát, hogy a nemzet meglássa képét és megismerje életét annak, kit a törökök uralkodója a ránk nézve oly megmérhetetlen becsü fejedelmi ajándék átadásával megbízott.

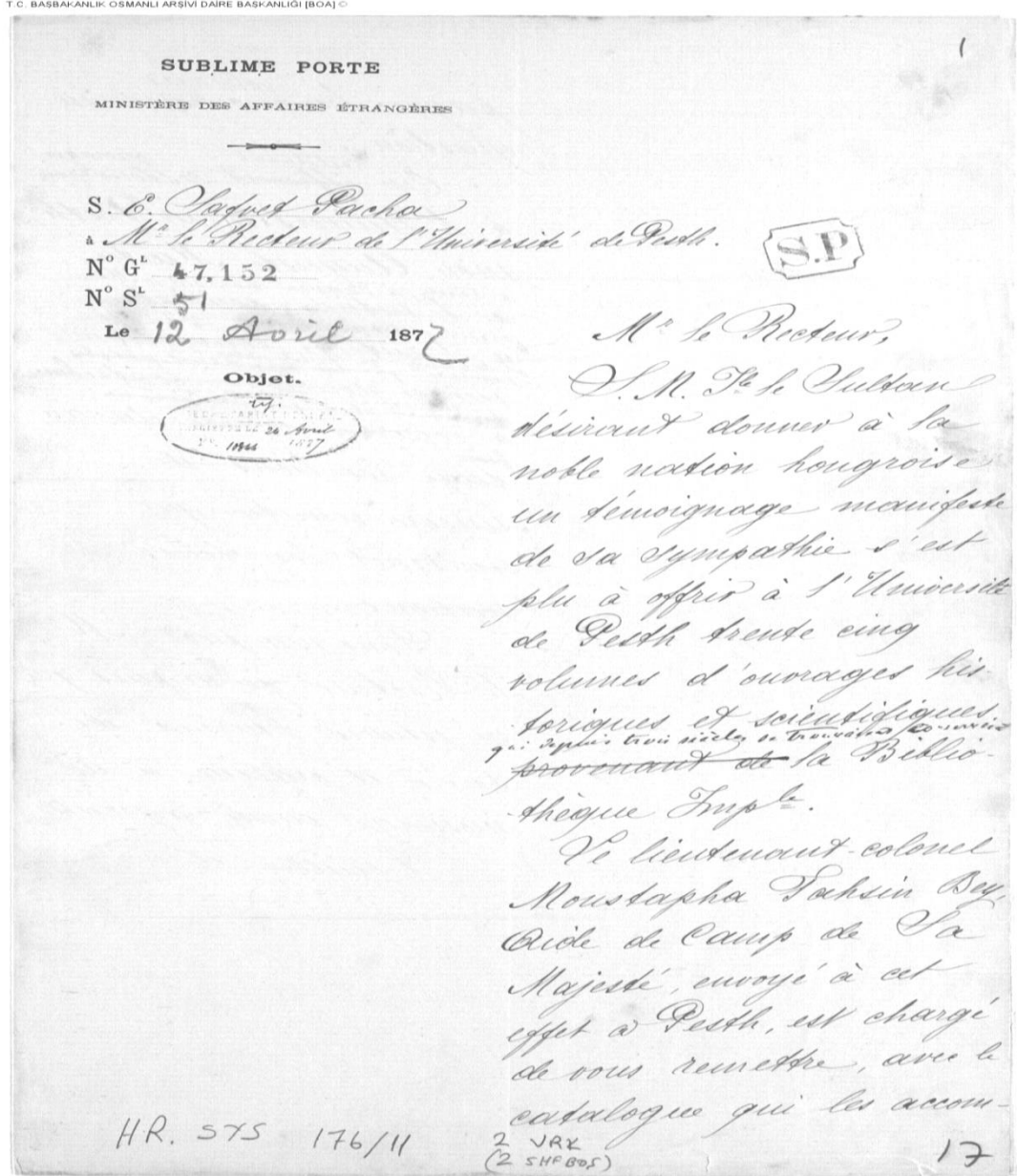
Tahir bej 1842-ben Konstantinápolyban született. Elemi iskoláit befejezvé, belépett a konstantinápolyi műszaki iskolába, s ott két éven át jó sikerrel tanulva, Párisba küldetett az „Ecole de la Flèche” katonai előkészítő iskolába. Itteni tanulmányai befejeztével átment a párisi Ecole Ottomanba, hol kiegészítette tudományos kiképzését. 1862-ben a katonai akadémiában jeles sikerrel kiállott vizsgálat után a st. cyri iskolában, mint belkő folytatta tanulmányait. Innen kikérülve két évi tanulmány után és diplomájával kezében, hadnaggyá nevezetett ki. Visszatérve Törökországba, belépett a császári őrség első zuáv-ezredébe. 1865-ben különös küldetésben járt Rumeliában és kapitányi rangra emeltetett, s mint ilyen a második hadtest második ezredéhez tétetett át Hercegovinába, hol több fontos és kényes

TAHIR BEJ.

“Tahir Bey”
Vasárnapi Ujság, 1877 Április 29, 17. szám, s. 257.

Ek:16

HR.SYS.00176

Osmanlı Hariciye Nazırı Saffet Paşa'nın Korvinaların teslimi sırasında Budapeşte Üniversitesi rektörüne göndermiş olduğu 12 Nisan 1877 tarihli mektubunun Fransızca sureti.

BOA, HR. SYS., Dos. 176, no.11, Lef. 1.

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARŞIVI DARE BAKANLIĞI (BOA)

177

parque, les ouvrages en
question.

En attendant ^{recevant} ~~recevant~~ ^{recevant} ouvrage
à l'Université de Perth,
mon Auguste Maître
a bien, à donner un ouvrage
de ~~la même~~ ~~nature~~ ~~de~~ ~~la~~ ~~même~~ ~~nature~~
pour, ~~de~~ ~~la~~ ~~même~~ ~~nature~~ ~~de~~ ~~la~~ ~~même~~ ~~nature~~
de ~~la~~ ~~même~~ ~~nature~~ ~~de~~ ~~la~~ ~~même~~ ~~nature~~
de ~~la~~ ~~même~~ ~~nature~~ ~~de~~ ~~la~~ ~~même~~ ~~nature~~
de ~~la~~ ~~même~~ ~~nature~~ ~~de~~ ~~la~~ ~~même~~ ~~nature~~
à ~~recevoir~~ ~~encore~~ ~~de~~ ~~la~~ ~~même~~ ~~nature~~
sage les livres de
sincère amitié qui
unissent les deux
nations.

Pour ma part, M.
le Recteur, je ne puis que
m'abandonner à un
sérieux d'organe à un
ouvrage aussi agréable.

Veuillez etc...

BASBAKANLIK
OSMANLI
ARŞIVI

HR.SYS.00176

BOA, HR. SYS., Dos. 176, no.11, Lef. 2.

Ek: 17

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA) ©

SUBLIME PORTE

MINISTÈRE DES AFFAIRES ÉTRANGÈRES

Catalogus de la Corviniana.

S _____
a _____
N° G^r _____
N° S^t _____
Le _____ 187

Objet.

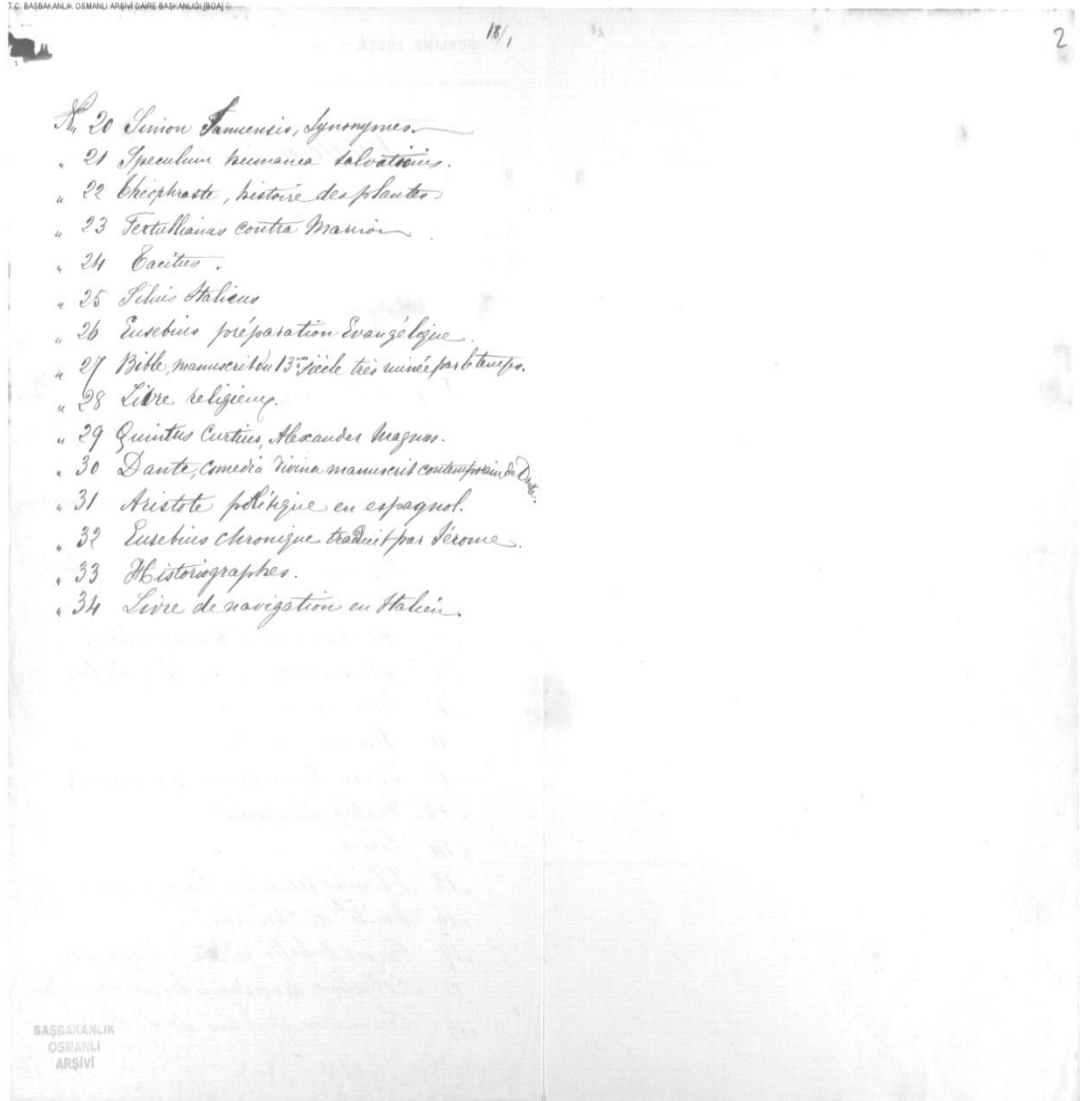
N° 1 Vitruvius ep. Candidus.
" 2 Paul de Venise sur Aristote et Regulus Romanus.
" 3 Traité sur le mouvement.
" 4 Suetone. Vies des Empereurs. Les miniatures, sont copies.
" 5 Grammaire Latine.
" 6 Plutarque, vie d'Artide et de Latou en latin.
" 7 Mythologie.
" 8 Albertus magnus de mineralibus.
" 9 Aelius Spartacus, Aemilius Probus.
" 10 Grammaire
" 11 Terence, Comédies.
" 12 Simon Jannensis Clavis sanationis.
" 13 Festus Pompejus.
" 14 Cicero
" 15 Plinius secundus, Panegyriques.
" 16 Traité de Chirurgie.
" 17 Caesar de bello gallico & hispanico.
" 18 Collection des écrivains des Empereurs Romains.
" 19 Clémentine itinéraire de St. Pierre.

HR. SYS 176/11 2urk (2 sup 6 of) 18

HR.SYS.00176

II. Abdülhamid tarafından 1877 yılında Macaristan'a iade edilen Korvinaların Fransızca olarak yazılmış isimlerinin bulunduğu katalog listesi.

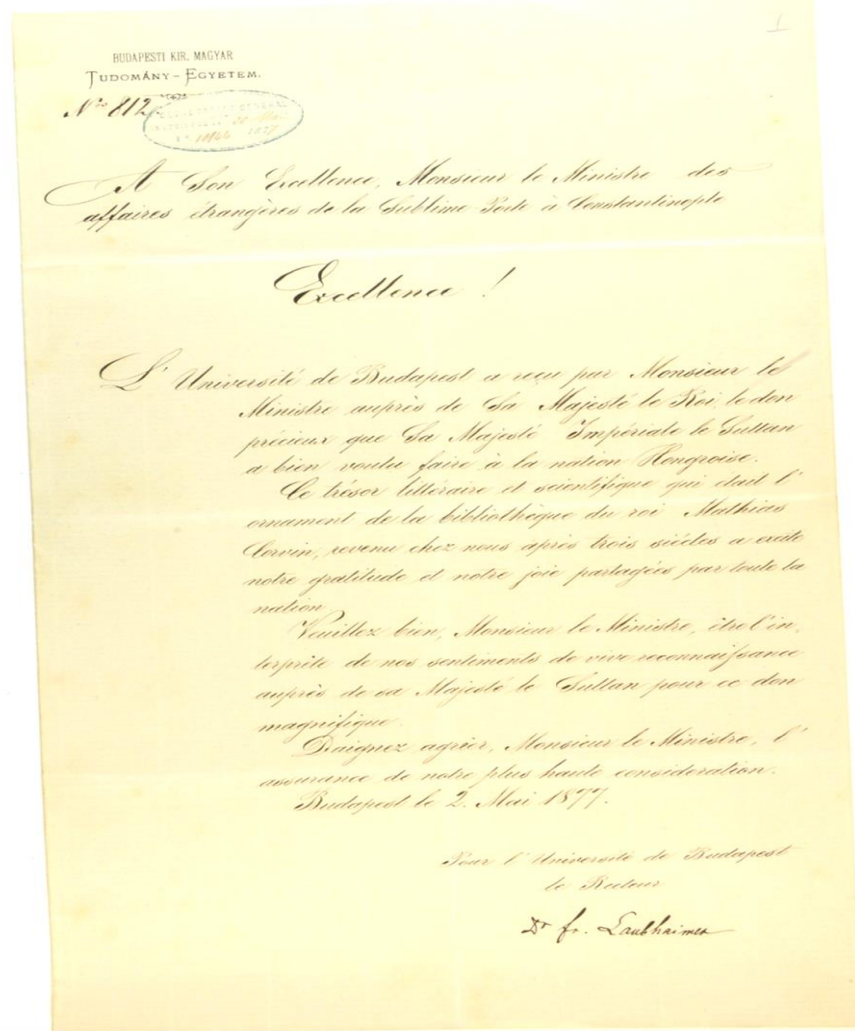
BOA, HR. SYS., Dos. 176, no.11, Lef. 1.

HR.SYS.00176

BOA, HR. SYS., Dos. 176, no.11, Lef. 2

Ek: 20

Budapeşte Üniversitesi Rektörü Laubheimer'in Korvinaların geri verilmesinden duyduğu memnuniyeti dolayısıyla Osmanlı Hükümeti'ne yazmış olduğu 2 Mayıs 1877 tarihli teşekkür mektubunun Fransızca sureti.

BOA, HR. TO., Dos. 518, no. 74.

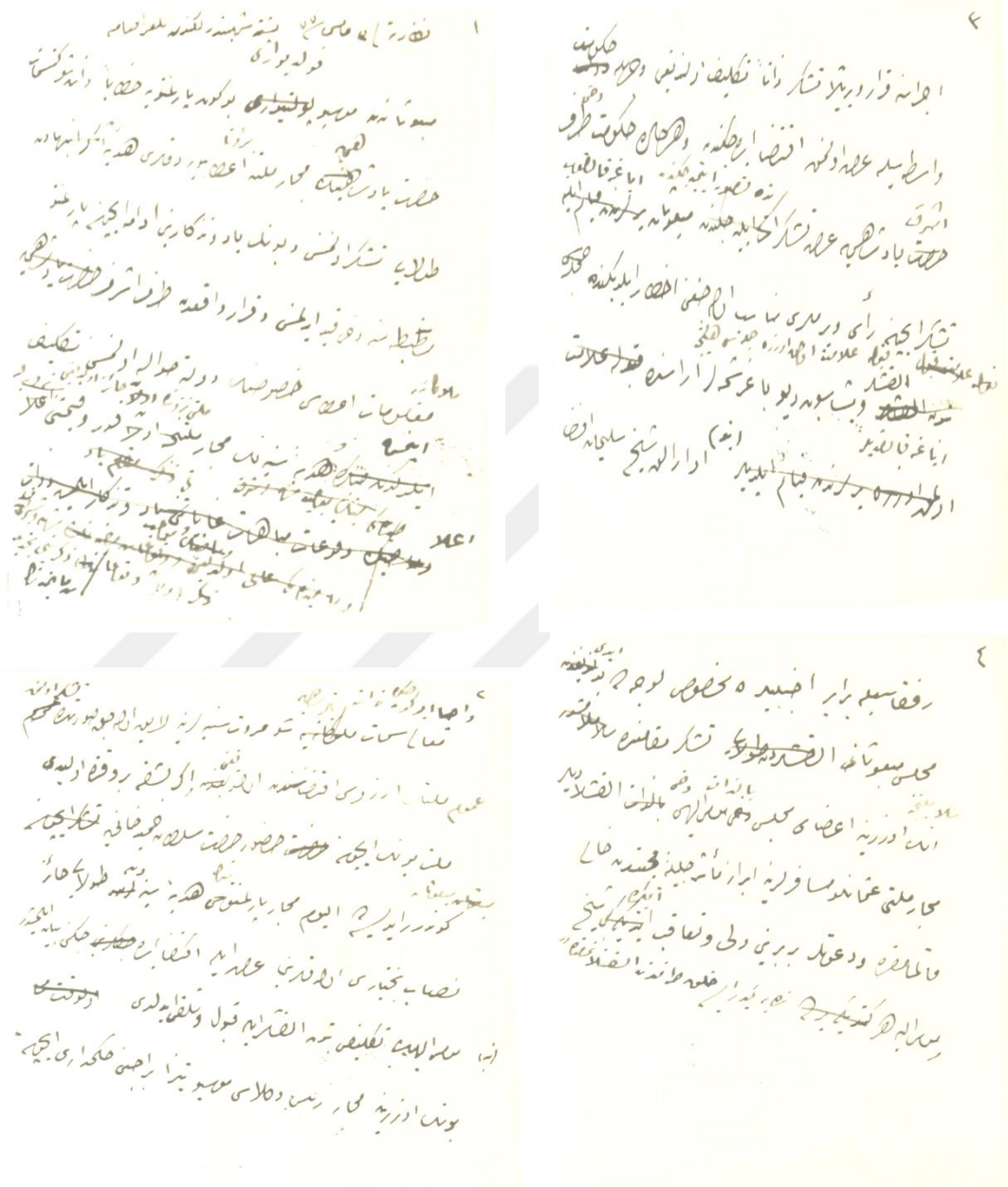
Ek: 21

Şeyh Süleyman Efendi başkanlığında Macaristan'a giden Türk Heyeti.

Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Fényképtár
(Macar Milli Müzesi Tarihi Fotoğraf Arşivi)
Budapeşte/MACARİSTAN

Ek:22

Korvinaların Macaristan'a geri verilmesinden dolayı Macar Parlamentosu tarafından II. Abdülhamid'e bir teşekkürname takdimine karar verildiğini bildiren Peşte Baş-şehbenderliği'nin göndermiş olduğu telgrafın Türkçe sureti. (4 sayfa)

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Sezgin TOPAL MIZRAK

Doğum Yeri : MUĞLA

Doğum Yılı : 1984

Medeni Hali : Evli

EĞİTİM VE AKADEMİK BİLGİLER

Lise 1998-2001 : Yatağan Lisesi

Lisans 2004-2008 : Gazi Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü

Yüksek Lisans 2008-2011: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih

Anabilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı

Yabancı Dil : İngilizce, Macarca